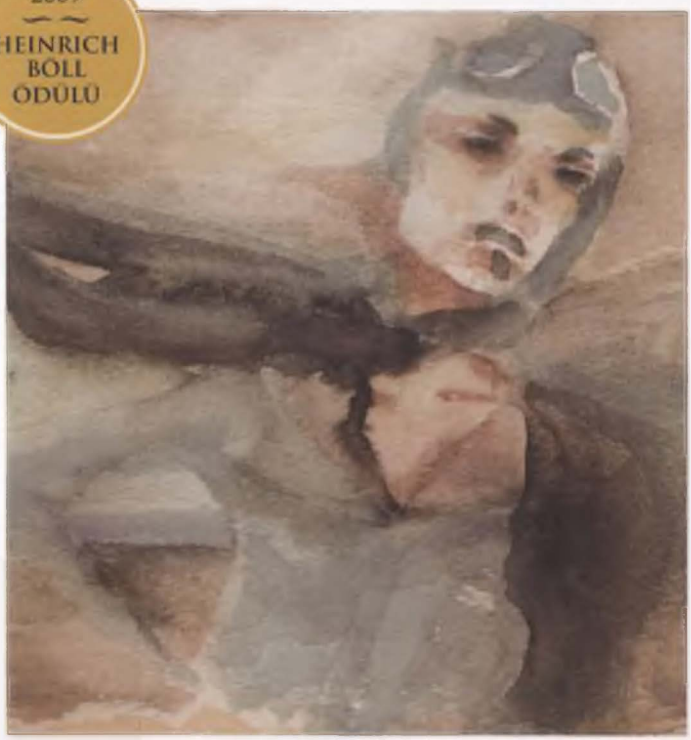
UWE TIMM

YARIGÖLGE

2009
HEINRICH BÖLL ÖDÜLÜ

ROMAN

Çeviri: MELİKE ÖZTÜRK

CAN

Halbschatten, Uwe Timm
© 2008, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Köln / Almanya
© 2012, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ekim 2012
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sabuncuoğlu

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Kapak resmi: © iStockphoto. com / Phillip Jones

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

ISBN 978-975-07-1546-4

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

UWE TIMM

YARIGÖLGE

ROMAN

2009 HEINRICH BÖLL ÖDÜLÜ

Almanca aslından çeviren

Melike Öztürk

Uwe Timm'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Sıcak Yaz, 2008
Kırmızı, 2008
Morenga, 2010
Kardeşimin Gölgesinde, 2011

UWE TIMM, 1940'ta Hamburg'da doğdu. Münih ve Paris'te felsefe ve Alman dili ve edebiyatı öğrenimi gördü. 1967-1968 arası Alman Sosyalist Öğrenci Birliği'nde yer aldı. 1971'de "Wortgruppe München"ı kurdu ve edebiyat dergisi *Literarische Hefte*'nin editörlerine katıldı. 68 kuşağının önemli temsilcilerinden olan Uwe Timm'in, kendisinin de yer aldığı Alman öğrenci hareketini anlattığı ilk romanı *Sıcak Yaz*, 68 olaylarının en önemli tanıklığı olarak değerlendirildi. Timm, çağdaş Alman edebiyatında sömürgecilik sonrası akımın da temsilcisi oldu. 1978'de yayımladığı ve Namibya'da Alman sömürge savaşlarını anlattığı *Morenga* büyük ilgiyle karşılandı. 1981'de Warwick Üniversitesi'nde, 1991-1992'de Paderborn Üniversitesi'nde ders verdi. Ödüllü çocuk kitapları olan Timm, Darmstadt Alman Dili ve Edebiyatı Akademisi, Almanya PEN Yazarlar Birliği, Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi ve Berlin Sanatlar Akademisi üyesidir. 2001 Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi Büyük Edebiyat Ödülü, 2001 Tukan Ödülü, 2003 Schubart Edebiyat Ödülü ile 2006 Premio Napoli ve Premio Mondello ödülleri sahibidir.

MELİKE ÖZTÜRK, 1974 yılında Almanya Nürnberg'de doğdu. İlkgençlik yıllarında otodidakt bir çevirmen olarak ilk ürünlerini verirken, 12 yıl boyunca Almanya'da gezici hemşire olarak çalıştı. 2009'da Türkiye'ye yerleşen Öztürk'ün çevirileri arasında Annemarie Schwarzenbach, *İran'da Ölüm*, E.W. Heine, *Mozart'ı Kim Öldürdü? Haydn'ın Kafasını Kim Kesti?* vardır.

ALONSO:

I long
To hear the story of your life, which must
Take the ear strangely.[1]

WILLIAM SHAKESPEARE, *Fırtına*

1. (İng.) Çok isterim / Hayat hikâyeni dinlemeyi / Kulağı ele geçirecektir, şaşılacak derecede. (Y.N.)

Mavi gri, yığılı sarp kayalardan oluşma sıradağlar, zirveye götüren açık kahverengi bir yol, yolun üstünde bir manda, sırtındaysa bacaklarını yanlarından sarkıtmış bir adam. Uzun sakalı kır, yaşlı bir adam. Hem adam hem manda, ikisi de vadiye doğru bakıyor. Vadinin yarı yüksekliğine varan ağaçlar, çamlar. Taçları gökteki akşam kızıllığından sıyırmış kendini. O narin bulutlar, göğün üzerine tül geren bulutlarsa orada. Dışarıdan nüfuz eden ışıkla biraz hareketlenen dinginliğin görüntüsü.

O beyazlık nasıl da sıkı bir tesir uyandırıyor buradan bakınca ve yaklaştıkça nasıl da tel tel ayrışıp şeffaflaşıyor. Ve her defasında, yükseklik ile derinliğe, yukarı ile aşağıya dair duygunun çarçabuk kaybolduğu o hedefsiz griliğe dalındığında, bu huzursuzluk sökün ediyor. Nem, bitmek bilmeyen serinlik, sonra usul usul aydınlanan grilik ve birden derinlikteki şu mavilik.

Kanal, taşlık eğim, çiğnenmiş çimler, asfalt dökülmüş bir yol, ardında ufak, bahçıvan elinden çıkma gibi alan, çoğu mermi izleriyle, bomba parçalarıyla hasar görmüş eski mezar taşları, daha arkalarda el değmemiş topraklar, yabani otlar, yüksek çimler, devedikenleri. Önce-

leri mezarlık, orduya ait yasak bölgeydi. Doğu ile Batı'yı ayıran duvar, kanalın kıyısı boyunca ilerliyordu. Duvarın ardındaki mezar taşları serbest atış sahası açmak için ortadan kaldırılmış, yerine kum dökülüp bir Japon tapınağında olduğu gibi itinayla tırmıklanmıştı. İzler firar edenleri ele vermeliydi. Yıkılan bazı mezar taşlarının üzerine kalaslar atılmıştı, sınır askerleri üzerlerinde devriye gezer, emirler havada uçuşurdu. Gri üniformalar, çelik miğferler, yaylı çengeller, hafif metalik bir tangırtı, kurt köpekleri, çiçek miçek yok, ardında birinin gizlenebileceği çalılık da yok. Savaş sanki birkaç gün önce bitmiş gibi talan edilmiş, perişan bir görüntüsü vardı. Sonra duvar yıkıldı, diyor rehber, Doğu ile Batı'nın birleşmesinden sonra bu mezarlığa tekrar adım atılabildi.

Ellisine merdiven dayamış çelimsiz bir adam, saçları kırlaşmış, uzun yüzlü, ağzı ve burnunun çevresinde keşişimsi kırışıklıklar. Uzun, eprimiş, bele oturan bir palto, gri. Ona askerî bir görüntü veriyor. Tokalı ayakkabılar. Yo, hayır, iyice bakıldığında, gri paltoyla hiç de uyum içinde olmayan, modaya uygun, açık kahverengi iskarpin oldukları anlaşılıyor, ıslak soğuk bir kasım günü için de fazlaca inceler. Kanaldan yükselen hafif sisle günün devrildiği bir ikindi vakti. Mezarlığın yolu kesen arka duvarının önünden eğilmiş bir karaltı geçiyor. Bir saksağanın çıngır çıngır ötüşü. İki-üç ufak mum yanıyor mezarlıkta. Ölüleri Anma Günü.[1] Eskilerden kalma güzelim bir sözcük, ancak burada yatanların çoğu Protestan, diyor Gri, gözden düşen bir mezarlıkta artık mezhepler geçer akçe değil zaten. Şuradaki ufak ışığı biri Mölders'in mezar taşına koymuş, buradaki tek tük Katoliklerden biri olur da kendileri. İkinci Dünya

1. 2 Kasım'daki dinî bayram. (Ç.N.)

Savaşı'nda albay ve avcı uçağı pilotu, adıyla sanıyla 101 atışın sahibi. Dürülmüş müsvedde sayfalarını sopa gibi kullanarak büyük bir mermer levhayı gösteriyor. Arkada, duvar dibinde de bir mum yanıyor. İsimlerden çoğu okunacak durumda değil. Savaşta hasar görmemişlerse eğer, ya yağmur taşları yıkayıp dümdüz etmiştir ya da kökler paramparça etmiştir. Her şey çok uzaklarda kalmış. Elli yıldır kimse defnedilmiyor buraya. Gri öksürüyor, üşüdüğü gün gibi ortada. Sırf benim içindi bu tur. Buraları iyi bilen biri olarak tavsiye edilmişti kendisi. Bana telefon numarasını vermişlerdi, onu aramıştım, biraz duraksadıktan sonra ricamı geri çevirmemişti.

Burada, diyor, Alman tarihi, Prusya tarihi, en azından askerî kısmı gömülü. Scharnhorst burada yatıyor ve diğer generaller, amiraller, albaylar, binbaşılar, tanınmış avcı uçağı pilotları, o zamanlar göklerin kahramanları, Richthofen, Udet, Mölders; ve bütün bu erkeklerin, bu askerlerin arasında bir kadın yatıyor. Mezar taşını görüyor musunuz, daha yeni dikildi, eskisi savaşın sonlarına doğru çatışmalarda tahrip olmuştu, bir granit kütle, yerinden kopmuş iri bir kaya parçası. *Uçmak ömre bedeldir.* 1907 doğumlu, ölüm tarihi 1933. Marga v. Etzdorf. Kadın pilot, Almanya'da başı çekenlerden.

Evet, diyorum, buraya gelmeme sebep kendisidir. Uçağıyla düştüğünü zannederken, Suriye'de, Halep'e yaptığı bir zorunlu inişin ardından kendini vurduğunu okudum. Bu, merakımı uyandırdı. Yirmi beş yaşındaki bir kadın zorunlu iniş yaptığı için kendini vurmaz diye düşündüm. Doğru, diyor Gri, bunu araştırmaya devam etmiş, eski film karelerinin ve fotoğrafların, Fas ve Japonya'ya yaptığı uçuşlara ilişkin haberlerin peşine düşmüş. Sansasyonel girişimler o zamanlar; büyük hayranlık uyandırmış, el üstünde tutulmuştu. Adam hayatta kalan son görgü tanıklarına sorularını yöneltmiş ve garip bir tesa-

düf sonucu eline bir sigara tabakası geçmiş. Bu tabaka, kadının hikâyesinde önemli bir yer tutuyor.

Gümüşü dümdüz ve buna rağmen ağır. Kapağı, içine batan bir pirinç parçası yüzünden hafiften eğilmiş. Parçanın ucu kapağı bir yerinden delip hafifçe çıkmış. Parçanın ustaca lehimlendiği bile düşünülebilir. Burada, arka tarafında, görüyorsunuz, iki ismin baş harfleri kazınmış: M. v. E. ve Ch.v. D. ve italik yazıyla *İzobarlar.*

Fotoğraflarda, elbise ya da etek bluz varsa üzerinde, zayıf, handiyse kırılgan geliyor göze, pantolon ya da pilot giysisi giymişse eğer, güçlü kuvvetli bir izlenim uyandırıyor. İki çekim de geçmiş eline, böyle diyor Gri, elbette ki sessiz çekimler. Uçağının önünde elbiseyle dururken, rüzgâr kısa kesilmiş saçlarını yüzüne savururken. Gülüyor, başını eğiyor, saçlarını yavaşça kulağının arkasına kıstırıyor. Diğer sahnedeyse, açık alanda bir bankta oturuyor. Pantolon giymiş ve bileklerinde triko manşetleri olan deri bir pilot ceketi. Konuşuyor, sigara tellendiriyor; zarif hareketlerle tabakasını açmasından, ikinci sigarasını alıp yakmasından, bunun otomatik bir eylem değil, bir zevk olduğu belli.

Otuzlu yılların başında radyo için yapılan bir röportajda muhabir, uçmaya ilişkin hayalinin ne olduğunu soruyor.

Yerçekiminin olmaması, dediği duyuluyor küresel bir uğultunun içinden. Sadece parabolik uçuş[1] sırasında olsa bile. Uçak ayaklarımı yerden keserek beni göklere çıkardığında, her defasında şarkılar söylüyorum. Motorun gürültüsünden kendi sesimi duyamasam da şarkı söylüyorum. Havayı hissediyorum. Cam kesse de uçuş rüzgârını hissediyorum.

1. Uçağın havada yukarı aşağı eğriler çizerek uçtuğu özel bir manevra. Bu sayede yerçekimsiz ortam oluşturulur. (Y.N.)

Gri, onun bu röportajı Japonya'ya uçmadan az önce verdiğini söylüyor. 1931'de, 18 Ağustos'ta Berlin Tempelhof'tan yola çıktı. İlkin kuzeybatıya doğru uzun bir kavis çizerek uçtu, ardından doğuya döndü, altında şehir, katedral, şato, Reichstag, ötede şimşekler, Zafer Sütunu'nun üzerindeki melek; sağa doğru hafif bir eğriyle güneye doğru yön verdi seyrine. Spree Nehri, içindeyse ışıl ışıl parlayan bir güneş. Sakindi, biraz da yorgun. Son günlerin hayhuyundan, vedalaşmalarından, konuşmalarından, kutlamalarından yorgun düşmüştü. Rota Polonya, Sovyetler Birliği, Çin üzerinden geçiyor. Rusya –Sovyetler Birliği– üzerinden uçuş izni biraz gecikmişti, İngiliz kadınsa günlerdir Japonya'ya doğru yoluna devam etmekteydi. Japonya'ya ulaşan ilk kadın kim olacaktı? İngiliz Amy Johnson mı, yoksa kendisi, Marga v. Etzdorf mu? Bu konuda bahse girenler vardı. Varşova, Moskova, Sibirya. Uçakta geçen saatler, günler. Shell şirketinin varillerce benzin götürdüğü eyalet havalimanları. Bu, aynı zamanda, Alman uçak imalatçısı Junkers ve Shell firması adına bir reklam uçuşuydu.

Ne yapılır bu kadar uzun bir uçuşta?

Okurum, diyor. Kitap, şiir kitabı. Heinrich Heine. Eichendorff. Şiir dizeleri daha kapsamlı görülebiliyor. Hava durgunsa, bulmaca çözerim. Ara sıra aşağıya bir bakış atarım, yamyassı kahverengi topraklar, sonra bir yeşil, farklı mı farklı, en açık olanından en koyu yeşiline kadar, ormandan uçsuz bucaksız bir halı, taygada bakir bir bataklık orman, ardından yine bozkır, küçük yeşil bir ada, birkaç ağaç, bozkır, yine orman, demiryolu hattı boyunca birkaç ev, bir istasyon, yakında bir yerde de kereste fabrikası. İşçiler yukarıya bakmazlar. Bıçkı makinelerinin gürültüsü uçağımınkini bastırıyor olmalı. Ardında geniş bir alan, içindeyse yanıp sönen o şerit, raylar.

Başka?

Günce tutarım, dostlarıma kartpostal yazarım. Böyle geçiyor zaman. Altı-yedi saat. Her Allah'ın günü. İniş, yakıt ikmali, biraz uyku, sabah da ver elini gökyüzü. Ruslar oldukça dostane ve yardımseverler, altı gün sonra Çin sınırı geliyor ve yoldan adamakıllı çıkmamışsam eğer, önümdeki şehir Hailar olmalı. Uçağı aşağıya çekip boş bir alan arıyorum. Bu şehirden birkaç kez uçakla geçilmiş, ancak kimse bana doğru dürüst bilgi verememişti. Altımda eski şehir, birbirine yaslanmış evler, ama inebileceğim bir yer yok görünürde. Uçağı aşağıya çekmeyi sürdürüyorum. İyice aşağılardan, evlerin tepesinden geçiyorum, dar caddelerin, sokakların, pagoda çatılarının üzerinden. Aşağıda insanlar durmuş, yukarıya bakıyorlar. *Rikşa*'lar, bisikletler ve birdenbire burada, otuz metre yukarıda, aşevlerinin bir o kadar belirgin kokusu. İnsanların itiş kakış doluştuğu ufak bir alan gözüme çarpıyor. Bir daire çiziyorum, arkasından bir tane daha, ki meraklılar iniş için yere ihtiyaç duyduğumu anlasınlar. Polisler ve askerler kalabalığı nihayet geri püskürtüyorlar. Bir daire daha ve uçağı alçaltıp yere indiriyorum. Çinliler derhal uçağın başına üşüşüyorlar. Ardından o dehşet ânı; en öndekiler az kalsın hareket halindeki pervanelere kapılıyorlardı. Şimdi, motorun gürültüsü yokken, bağrışlar duyulabiliyor, sevinç nidaları. Kokpitten çıkıyorum. İki Çinli bana ellerini uzatıyor, inerken yardımcı olabilmek için. Tuhaf, öyle bir karşılama ki, sanki günlerdir bekledikleri benmişim gibi. Çat pat İngilizce bilen Çinli tüccarın bana ne demek istediğini neden sonra anlayabildim. Çinliler beni, Japonya'ya doğru yola çıkılan bu uçuş müsabakasındaki rakibem İngiliz Amy Johnson zannetmişler. Kendisi birkaç gün önce buraya iniş yapmış, şimdi de dönüş yolunda olduğunu düşünmüşler. Varil varil benzin bile hazırlamışlar onun için.

Demek Amy Johnson benden önce Japonya'ya var-

mıştı. Uğradığım hayal kırıklığının tarifi mümkün değildi. Birdenbire Scott düştü aklıma, Güney Kutbu na ulaştığı zaman uçsuz bucaksız beyazın içinde Norveç bayrağını gördüğü an neler hissetmiş olacağı. Amundsen'in Scott için bıraktığı eldivenler, ne kadar art niyetli olmasa da, alayın daniskasıydı. Benim durumumdaysa, daha birkaç gün önce burada görülen İngiliz kadının yerine konulmam bütün bu hadiseye tüy dikiyordu. İlk etapta bütün bunların şaka olduğunu düşündüm. Ama buna karşılık Çinlilerin gösterdiği coşku, nasıl demeli, fazla ciddiydi. Ya o İngiliz kadınla aramızda büyük bir benzerlik söz konusuydu ya da bizler nasıl ilk bakışta Çinlileri kolayca ayırt edemiyorsak, fazla görmeye alışık olmadıkları biz Avrupalı kadınlar da onlara birbirlerinden ayırt edilemeyecek denli benzer geliyordu.

Ben Miss Johnson değilim, dedim ve Çinli tüccardan bunu tercüme etmesini rica ettim. Kimse oralı olmadı.

Topluluğa Fransızca ve İngilizce seslendim. Bunun üzerine hepsi daha da yüksek sesle gülmeye, coşkuyla alkışlamaya başladı.

I am not Miss Johnson.

Gülüyorlar. Başlarını sallıyorlar. Komik bir halkçağız. O İngiliz kadın için hazırlanan evde geceyi geçirmekten ve o İngiliz kadın olmadığımı tekrar tekrar belirtmekten başka bir şey gelmedi elimden.

Yıllar sonra bile, diyor Miller, şehirdeki Çinliler İngilizleri karşılarken bu "Ay eem nat Miis Cansıın"ı selamlama biçimi olarak kullanıyorlardı.

Saçma. Her zaman her şeyi çarpıtıp abartan Miller'in şakalarından biri bu. Beni nasıl güldürebileceğini çok iyi biliyordu. Hiç kimseyle onunla olduğu kadar çok ve sık gülmemişimdir herhalde, diyor.

Miller de kim, diye soruyorum Gri'ye.

O, arkada yatıyor, tuğlayla örülü duvarın dibinde, diğerleriyle birlikte. Tek mezar değil. Bir aktör o. Ses taklitçisi, bugün *entertainer*[1] diyeceğimiz türden. Her durumda halk çocuğu. Onun adını daha çok duyacağız.

Etzdorf takip eden günlerde Kore'den yola çıkıp deniz üzerinden Japonya'ya uçtu. Çıkan şiddetli boraların uçağı epey salladığı bir uçuş gerçekleştirmiş olmalı. Bunun o zamanlar ne anlama geldiğini tahmin edemezsiniz. Telsiz olmaksızın, radar olmaksızın, yerküre kazan uçak kepçe, gez babam gez. Motorda bir arıza, benzin kanalında ufak bir hasar, ki hep olan şeylerdi, İkaros gibi denizi boylardı. Sabah yola çıkmıştı, 11 gün sonra, öğle vakti, Hiroşima'ya vardı. Havaalanını bu kez çabucak buldu, Japon ordusunun talim meydanıydı, kusursuz bir biçimde iki beyaz kumaş şeridiyle belirgin kılınmıştı, rüzgâr torbası da uzun bir bambu direğin ucundaydı. Burada da balık istifi gibi, ama disiplinli bir şekilde ve bir ipin arkasında tutulan yüzlerce meraklı toplanmıştı.

Önde bir dizi karşılama komitesi. Şehrin, ordunun temsilcileri, konsolosluk mensupları. Yan tarafa da askerî bando takımı dizilmişti. Etzdorf uçağı çalıştırıp yavaşça bando takımının önüne çekti ve kontak anahtarını çıkardı. İngiliz millî marşı tekrar duyuldu. Demek burada da beklenen, dönüş yolundaki İngiliz kadındı. Avrupalıların grubundaki uzun boylu zayıf adam hemen dikkatini çekmişti. Beyaz takım elbise, Prusya mavisi kravat. Ama her şeyden önce kendisine yöneltilen bu içtenlikli gülüş.

Eminim, diyor Miller, Dahlem'i o kalabalığın içinden hemen bulup çıkarmıştır. Dahlem özür diler gibi

1. (İng.) Şovmen. (Y.N.)

ellerini kaldırıp bando takımının yanına gitti ve orkestra şefiyle konuştu. Bunun üzerine şefin verdiği emirle hummalı nota değişikliği ve Alman millî marşına giriş, provasız olduğu hemen belli olmuştu, çok yavaş, sakız gibi uzuyordu melodi. Dahlem sonra yanına gidip kendisini takdim etti, Alman konsolosu olarak. Etzdorf'u tebrik etti, tek başına Avrupa'dan Japonya'ya uçan ilk kadındı. Peki ya Amy, o İngiliz kadın? İşbilir İngiliz propagandası sayesinde burada her yerde galip olarak kutlanmış, gerçekteyse tek başına değil de uçuş öğretmeniyle uçtuğundan, Amy Johnson'ın uçuşu sayılmayacakmış. Ardından da Dahlem o sıra Japonya'da sahne alan aktör Anton Miller'i, beni takdim etti. Etzdorf'un elini öptüm. Yağ ve benzin kokan, dikkat çekecek ölçüde küçük bir el, bir çocuk eliydi, bir nebze de parfüm kokusu karışmıştı buna, inciçiçeği ya da gardenya, uçak ve giyim odasının eşsiz bir karışımı. Saçları kısa kesilmişti. Nesi varsa basit, pratik ve kendisiyle barışık bir izlenim uyandırıyordu. Uçuş gözlüğünün olduğu yer haricinde yüzü bronzlaşmıştı. Düşündüm de, ondan gelecek sevgi hem sıcak hem de soğuk olurdu. Uçarak nasıl gelmişti buraya, inanılır gibi değildi. Ufak tefekti, ama etrafına büyük bir enerji yayıyordu. Üzerimizde daireler çizmesi, uçağı yan yatırması, aşağılara çekmesi, çatıların üzerinden sıyrılıp meydana geçerkenki görüntü olağanüstüydü, yumuşak iniş yapması, uçağı insan kalabalığının önünde durdurması, kokpitten çıkması, orada durması, göklerden gelip de. Bu durumda sadece genç ve güzel kadın değildi, bu uçuş aletini böylesi bir şeye çeviren o hükmedici güçten bir şeyler de vardı onda. Japonlar onu alkışa tuttular, *banzai*[1] nidaları attılar.

1. Japonca "İmparator çok yaşa!" anlamına gelen, "*Tenno heika banzai!*" şeklindeki hücum çağrısı. (Y.N.)

Şu Miller var ya, aklı bir karış havada, tam bir hayalperest. Abartmaya bayılır ve hayatında uçağa hiç binmemişlerin ya da az binmişlerin aklına uçuşla ilgili yalan yanlış şeyler sokar. Ancak onunla beraber olmak her zaman eğlenceli olduğu kadar kolaydır da.

Hayır, diyor Miller, aynen şöyleydi: Gürültücü bir melek gibi indi gökyüzünden. Etrafına hayret uyandırıcı bir çekim gücü yayıyordu ve aynı zamanda kaygıdan uzak, hafif bir şey. Alçaldığında üzerimizde bıraktığı ilk etkileyici izlenim buydu. Kadın değil, erkek değil, Ortaçağ meleklerine has bir şey vardı onda. Belki de ceketiyle ilgiliydi, kaska benzeyen, Ortaçağ hücum kıtalarındakilerin başlığını andıran deri başlığıyla ilgili bir şeydi. Ama her şeyden önce şununla ilgiliydi: Gökten gelmişti. Etrafımızdaki Japonlar her zamanki davranışlarının aksine kendilerinden geçmişler, gülüyor, bağırıyor, el sallıyor, ellerini çırpıyorlardı. O esnada Dahlem, elleri pantolon ceplerinde, orada dikilmiş, bir melek mi, diyordu, hadi neyse, bunun için biraz kelle koltukta bir iniş ya. Orada bir telgraf teli olsa da, biraz daha derinden inişe geçmeliydi. Onu görür görmez aklımda fikrimde tek bir şey vardı, yakınına düşmek ve onu kazanmak. Düşünce de ne demek, etimdi düşünen. Ama sonra odasıyla Dahlem çıkıverdi. Şehirdeki otellerin hepsi doluydu, boş oda kalmamıştı.

Dahlem bir Japon dostunun yanında kalıyordu. Bu evin, ziyaretçiler için ayrılan ve Dahlem'in de birkaç gün önce geçtiği bir odası vardı. Sıradan bir oda değil de, daha çok ufak bir holdü. Ufak bir parkın içinde yer alan şu eski ahşap evlerden. Dahlem kendi odasını ona önerdi ve dışarıda, çatısı bulunan, yeri sedir ağacından yapılma koridorda yatacağını belirtti. Öyle sanatkârane döşenmişti ki burası, üzerinde yüründüğü vakit kuş cı-

vıltısına benzer yumuşak bir ezgi duyuluyordu. Böylelikle her adım hırsızı ele vermekle kalmayacak, âşığı da ele verecekti. Japonya'nın her yerinde âdet olduğu üzere ayakkabıları çıkarmak da bir işe yaramıyor, dedi Dahlem ve güldü.

Odanın büyüklüğü ve boşluğu karşısında hayrete düşmüştüm, diyor Etzdorf. Yerde bir minderin önünde resimli paravan duruyordu, duvarlardan birinde de bir yay asılıydı. Rahat iki metreyi bulan büyük, asimetrik bir yay, uzunluğunun üçte ikisi tutma yerinin üzerinde, üçte biriyse altında kalıyordu. *Daikyu*, dedi Dahlem, okçunun hem dizlerinin üzerindeyken hem de eyerdeyken atış yapabilmesini sağlayan bir yay. Yerde de, tüyleri mavi kırmızı ve yeşil sarı bir sürü okun yer aldığı bir sadak duruyordu. Bir okun yuvarlak ucu fildişindendi ve üstünde bir de çentiği vardı. Havadayken tiz bir ıslık sesi çıkaran –saldırı sinyali veren– bir ok. Diğer duvarda asılı bir yazı rulosunda, Dahlem'in bana tercüme ettiği bir şiir yer alıyordu:

Dal budak
Dertop edilmiş, bağlanmış:
Çalı kulübesi.
Dağılmış: önceki gibi.
Yine ıssızlık.

Dışarıda, koridorda yatmayı yeniden önerdi.
Hayır, kesinlikle olmaz.
Ustelemeye devam edince, tahtaların üzerindeki her kıpırtının beni uykumdan edeceğini belirttim. Ondan hiç kıpırdamamasını da isteyemezdim ya, bu kadarı da fazla olurdu. Güldü ve mekânı bir perdeyle bölmeyi önerdi. Bir an duraksayıp ardından, olur, dedim.

Onunla bir odayı paylaşma düşüncesi Etzdorf'u o kadar da rahatsız etmemiştir sanırım, diyor Miller. Üzerinde elbise değil, pratik şeyler vardı, yani başının üzerinden bir şeyi çekmesi, bir şeyi yere salması gerekmeyecekti. Üzerindeki pantolonla, pilot ceketiyle, bluzuyla yatağa geçebilirdi. Yanında sadece tuvalet takımı vardı, geriye kalan ne varsa uçağında kalmıştı.

Onun konuştuğunu duyuyordum, iki görevliyle hızlı ve akıcı bir Japonca konuşuyordu. İkinci bir minderle gri beyaz, uzun bir kumaş getirildi. İki kadın rahat yedi metreye varan, yere kadar uzanan bir perde olarak odanın ortasına gerdi onu. Arka planda asılı gaz lambaları, oraya buraya koşuşturan hizmetçi kadınların suretini gölge olarak çıkarıyordu kumaş üstünde. Perdeye yaklaştıklarında, hatları iyice belirginleşiyordu. Lambaların ışığı koyu sarıydı, hafif kahverengi lekeli, bahçedeki ağacın meyveleri gibi. Yavaşça karanlığa teslim oldu. Dışarıda şiddetli bir rüzgâr çıkmıştı, ağaçların hışırtısı kırılan dalgalar gibiydi ve usulca, çok hafiften sallanıyordu lambalar.

Ertesi sabahı ve Tokyo'ya yapılacak uçuşu düşünüyordum. Dahlem aklımdakileri okumuş gibiydi, yarınki kalkış kolay olmayacak, dediğini duydum çünkü.

Biliyorum, freni çek, gazı kökle ki uçağın arkası da kalksın ve sonra çaprazlama alana doğru ilerle.

Evet, dedi Dahlem, muhtemelen kuzeybatıya. Bu mevsimde batı rüzgârı muhakkak yarın da çıkacaktır. Havalanırken telgraf tellerine ramak kala uçağı kuvvetlice yukarıya çek, ardından biraz alçal. Ama bilirsiniz bunu. İniş esnasında telgraf tellerinin üzerinden geçişiniz çok zarifti.

Bununla elbet kıl payı demek istiyordu. Benim için sürprizdi bu, o da pilottu. Savaştayken avcı uçağı pilotuy-

muş, bir Dreidecker[1] kullanmış, bir Fokker[2]. Motoru çalıştırırken sana yardımcı olacak, dedim kendime. Salt burada bulunacak olması bile rahatlatıcıydı. Başaracağım.

Daha kalacak mısınız burada?

İki gün içinde Tokyo'ya geliyorum, trenle.

Benimle uçabilirsiniz, eşyalarımı trenle göndereceğim.

Buna imkân yok. Maalesef. Buradaki işlerim henüz bitmedi.

Ne işi, diye soracakken, vazgeçtim.

Başlarda odada hareket ettiğinde gölgesi sadece şöyle böyle görünürken, şimdi muhtemelen minderin üzerine oturmuştu, çünkü odada ne bir sandalye ne de koltuk vardı. O taraftan geldi sesi ve sigara içmesi halinde rahatsız olup olmayacağımı sordu.

Hayır, elbette ki olmam. Ben de içiyorum.

Bir sigara alır mısınız?

Eksik olmayın.

Dahlem gümüş bir tabakayı gerili kumaşın altından ittirdi. Yassı, gümüş bir tabaka, kaygan, üstünde dar bir defne yaprağı bordürü. Arkasındaysa bir monogram. Ch. v. D. Diğer tarafının bir yerinde hafif bir çukur vardı, bir pirinç parçası girmişti içine.

Bir sigara yaktım ve tabakayla çakmağı tekrar yerden sürerek iade ettim. Ellerimiz hafifçe birbirine dokunuyor. Çakmağının çıkardığı ses, ışığı, başının perdeye düşen gölgesi. Sesinin gölgesi.

Tabakadaki o parça da neyin nesi?

Havada geçen bir çatışmadan yadigâr.

Bunu izleyen uzun suskunlukta sadece rüzgâr duyu-

1. Üst üste üç kanadı bulunan uçak. (Ç.N.)

2. 1912'den 1996'da iflas edinceye kadar sivil uçak imal etmiş Hollandalı şirket ve bu şirketin ürettiği uçak. (Ç.N.)

luyor. Perde esintiyle hafiften kıpırdıyor. Konuşurken birbirimizi görebilmek için biraz bir arada oturup oturamayacağımızı soracak olduysam da vazgeçtim. Onu sadece duymanın daha iyi olacağını seziyordum. Sesi hoşuma gidiyordu. Sadece sesi olsa, ilk bakışta hoşuma gitmişti, uzun boylu, zayıf, yandan ayrılmış açık kumral saçlı. Dik duruşlu, ama sert değil, dingin ve yumuşaktı hareketleri. Elleri pantolonunun ceplerinde, diğer Avrupalılar ile Japonların arasında dururken, ilkin Amerikalı olduğunu düşünmüştüm.

Büyükbabamların çiftliğinde bir keresinde bir Amerikalı konuğu ağırlamıştık. Çiftlik koşullarında görülmedik bir hadise, ki Berlin'den bile kim gelse ayrı bir dünyadan gelmiş gibi karşılanırdı. Genç Amerikalı üstü açık bir arabayla yollara düşmüş, bir Avrupa turuna çıkmıştı. Çiftliği görünce de duruvermişti. Çok güzel Almanca ve Fransızca konuşuyordu. On beş yaşındaydım, Amerikalı'nın gayet doğal olan hareketleri, dostane serbest tavırları dikkatimi çekmişti. Kadınlardan hiçbirinin eline bir öpücük kondurmadı, iki büklüm eğilmedi, ökçelerini birbirine vurmadı. Holde, duvarlarında boynuzların yer aldığı koca holde, sol eli pantolon cebinde, duruyordu. Büyükannemle büyükbabam kalmasını rica ettiler, hava kararmaya başlamıştı bile.

Öyle keyifli, rahat bir akşam yemeğiydi ki, çocukluk ve gençliğimden aklımda yer eden onun gibisi yoktur. Bu genç adam gerçekten de ayrı bir dünyadan gelmiş gibiydi. Yatağa girdiğimizde kız kardeşimle beni uyku tutmadı. Bu Amerikalı'nın bir kız arkadaşı olup olmadığı sorusu özellikle de kız kardeşimi meşgul ediyordu. Ona abayı yaktın, dedim. O da benim için aynı şeyi öne sürüyordu. Bir ağızdan, yok daha neler, deyiverdik. Gitmesinin ardından haftalarca, aylarca, günün birinde yine kapının önünde bitivereceğini ümit ettim. Gelmedi elbet.

Büyükbabam, eh işte, nasıl desem, laubali bir hali var, dedi. Ama bunun haricinde Amerikalı gerçekten de güler yüzlüydü.

Konuşmasından, düşünceli halinden bir parçaymış gibi sanki, başını biraz yana yatırmış dururken, bir eli cebinde, laf olsun diye yaparmış gibi hırstan çok uzak sigara içmesi; tam da bu haliydi işte o denli hoşuma giden.

Onun yüzünden sigaraya başladım. Kız kardeşimle ben gizlice ormanda sigara tüttürdük ve Amerikalı'nın hareketlerini taklit ettik, sigarayı tutuşunu, ağzına götürüşünü, dumanı üfleyişini, her şeyden önce de sigarayı elinde tutuşunu, sanki unutmuş gibi. Şimdi, sigara içerken, benim de yaptığım hareketler.

Dahlem'in perdenin arkasında güldüğünü ve, evet, bunlar gizli isteklerimize dair, dumanla verilen sinyaller, dediğini duydum.

Uzak sesler ve bir kadının ansızın kesilen kahkahası. Bir gece kuşunun ötüşü. Bir çıtırtı, yan tarafta kâğıtla bir şey paketleniyormuş gibi. Ansızın bastıran sessizlik. Suskunluğu bozmak için, uçmayı nasıl akıl ettiğini sordum.

Cevap verebileceğini ya da bunu isteyip istemediğini aklından geçirmesi gerekircesine bir müddet bekledikten sonra, pislikti, dedi, farelerdi, beyaz çamur, kireçli çamur, bitlerdi. 1917 sonbaharında, Champagne'da, üç metre derinlikte ve ancak topraktaki bir yarık sayesinde yukarıya, göğe bakabildiği bir piyade siperinde otururken, arada sırada karmakarışık çemberler çizen Alman, İngiliz, Fransız uçakları kendilerini gösteriyor – bunu tıpkı bir kartal gibi tekrar yapabilmek için de burun buruna geldiklerini düşünüyor– ve yine tepelere çekiliyorlardı. Bazen, birkaç saniyeliğine, metal parlayı verirdi güneşin altında. İtiraf etmek gerekir ki, aşağıdan yöneltilen bu bakış açısında romantik bir şeyler var. Gö-

nüllü olarak yazılmasına önayak olan şey buymuş. Kâh şu kâh bu uçağın isabet alıp da düşmesi onu engellememiş. Bir piyade siperinde ya da bir hücum sırasında can verme olasılığı bundan değil düşük, aksine yüksekmiş. Ancak aldığı kararda belirleyici neden bu değilmiş. Piyadelerin içinde subay namzediyken motorlardan bir şey çakmazmış. Makineler, motorlar ilgi alanına girmiyormuş. Hayatta kalabilmesi, gösterdiği hünerler sonucu değil, tesadüf eseriymiş. Başımıza gelenler, doğumumuzdan daha elzem değildir. Bununla başlar tesadüf edenle tutuştuğumuz oyun, nihayetinde de olduğumuz kişi olur çıkarız. Kaldı ki orduya da sırf amuda kalkabildiği için alınmış. Pislikten kurtulabilmek için, gönüllü yazılanlar fazlasıyla çıkmıştı. Süvari bölüğündeki pilotların çoğu bu dönemdendi. Semaların şövalyeleridir pilotlar. O, süvari bölüğünden değildi, piyade eriydi. Dengeyi sağlamak ancak süvari bölüğünde öğrenilir, denirdi. Ve at sırtındayken yukarılarda, yani göğe yakın oturulurdu. Başın dönmeyecek, yükseklik korkun olmayacak. Ve yön verebilme becerin olacak. At ile uçak arasında mukayeseye meyil bu yüzden. Ahmakça bir düşünce. Onu kabul etmeyecekleri anlaşıldığında, yoklama bürosunda bir sandalye çekmiş ve üstünde amuda kalkmış. Baş aşağı, odada öylece durmuştu, ta ki yoklama subaylarından biri yeter diyene kadar. Orduya alınmıştı. Çıkarken subaylardan biri, bu numarayla sirke bile girebilirsiniz, demişti.

Kendisinden bahsederken takındığı azıcık ironi, her şeyi göreceliğe vurması, küçültmesi, bu dingin, hararetsiz konuşma hoşuma gitti. İçimde böylesine yer eden, bedenimde hissedilir bir sıcaklığa neden olan, beni açan, böylesi hoşlandığım başka bir ses duyduğumu anımsayamıyorum. Ortalarda sayılacak bir ses, Kuzey Almanya

aksanına yakın, uzun ünlüleri genizden konuşan. Dingin bir ışık yayan lambalarla, sadece iki lambayla aydınlatılan o karanlık odadan gelen sesi. Şimdiye dek hiç görmediğim bir şeyi, karanlıkta kaybolan bir paravanın gölgemsi hatlarını, bir lambanın aurasını görüyordum. Ön taraftaysa, manda sırtındaki sakallı yaşlı adamın yer aldığı o dağlık manzara. Dahlem, şeylerin şey olmaktan çıkıp kendileri olmalarına alacakaranlığın sebep olduğunu söyledi. O kuvvetli ışığın, burada dışarıdayken şemsiyelerle korunmaya çalışılan güneşin değil de, şeylerin, göz kamaştırıcı belirginliklerinden çıkarak, içinden geldikleri ve unutuluş gibi tekrar içine gömüldükleri o karanlığa geçiş ânının olduğunu.

Şeyler eriyip kaybolabilir mi ki karanlıkta? Nesne olarak sürdürmezler mi varlıklarını?

İlgilenilmeyen halleriyle hiçbir şeyler, dedi.

Hm.

Dahlem iyi bir görünüşü olduğu için şanslıydı. Miller'in dediğine göre, doğadaki adaletsizliği temsil ediyordu. Dikkat çekiyordu. Özellikle de burada, Japonya'da. Sarı saçlar, kurşuni mavi gözler. Japon kadınlar onu görünce çıldırıyorlardı. Hıristiyan-Avrupalılarda olduğu gibi, arzularını ufak çekingen bir soluma halinde sıkıştıracak denli vicdanları sızlamıyor anlaşılan.

Farklı ülkeler, farklı ananeler.

Eh, ananeler her yerde aynı, diyor kalın bir ses ve gülüyor.

Bu ses, kim bu?

Udet. Burada. Hâlâ bakımı yapılıyor. Kışın üzeri çam dallarıyla kaplanıyor. Zaman zaman çiçeklerle. Mumlarla. Elbette, adı üstünde, asker arkadaşları. Üzerinde Demir

Haç Nişanı[1] bulunan çelenkler. Ernst Udet. Duymuş muydunuz adını?

Evet. Avcı uçağı pilotuydu. Birinci Dünya Savaşı. Daha sonra da Nazilerde general. Vurmuş kendini.

Vay canına, bakıyorum da malumatınız var. Demek sesini size duyurabiliyor hâlâ. Burada gezdirdiğim diğer çoğu kişi, sağır ve aptal halleriyle bu mekânda ilerliyor. Zaman geçtikçe sesler elbette ki güçsüzleşiyor. Çoğu anlaşılamıyor bile, çoğu da çoktan kesilmiş. Ancak Udet'in sesi hâlâ oldukça belirgin. Ayyaş. İki savaş arası hava akrobatıydı. Söylenenlere göre en ünlüsüymüş. Pistin üzerinden kanat ucuyla bir mendili kaldırabilirmiş. Ardından as pilotluk[2], kıdemli orgeneralllik. Daha sonra vurdu kendini.

Pilotlar arasında çok intihar eden var mı?

Hayır, kayda değer bir şey yok. Aktörler arasında olduğundan fazla değildir. Dikkatsizlik sonucu meydana gelen düşüşler sayılmazsa eğer.

Dahlem, Japonya'da ne yaptı?

Diplomat pasaportuyla yolculuklara çıktı. Özel görevleri bulunan bir konsolos.

Ne tür görevler?

Çin'den geri dönmüştü. Gizli görevle.

Ya Etzdorf, o neden oradaydı?

Almanya için uçtu, diyor genç bir adama ait ses. Onurumuzun zedelendiği dönem değil miydi ki. Almanya yerlerde. Sistem dönemi. Zevzeklik meclisi, Reichstag. Vesaire.

1. Prusya kralı III. Friedrich Wilhelm tarafından 1813'te verilmeye başlayan Alman savaş nişanı. (Ç.N.)

2. Beşten fazla uçak düşüren pilotlara verilen ad. (Y.N.)

Şu geveze, bu kim peki?

Maikowski. Etzdorf'un uzağına da düşmez yattığı yer. Mezarı düzleştirilmiş. Hans Eberhard Maikowski, SA[1] komutanı. Adı kötüye çıkmış kavgacı. Yirmili yıllarda bir SA saldırısını yönetti, Berlin'in en eski SA saldırısını. Muhaliflere karşı adıyla sanıyla 33 cinayet işlediği yazılır. Ahbapları ona sevgiyle "Hanne Maiko" derlermiş. Aralarında geçen konuşmalarda bir şehitmiş. 30 Ocak 1933'te, Hitler, Reich'a şansölye seçildiğinde, Maikowski komünistlerle giriştiği bir çatışmada vuruldu. Belki de kendi adamları tarafından. Başlarından atmak istediler onu. Kaba herifin biriydi ve çok şey biliyordu. Şimdi dedikleri, her zaman söylediği şeylerdi. Bu "vesaire"yi de bir yerlerden kapmış olmalı. Karmaşık bir durum, yazar müsveddelerinden o kadar nefret etse de kendini geliştirmeye çabalıyordu.

Biri keman çalıyor.

Evet, bekleyin hele, çok geçmeden daha da belirgin duyacaksınız.

Yüzkarası Versailles Antlaşması. Bizimkilere denizaşırı cesaret aşılama. Marga v. Etzdorf, Almanya için uçuyor. Kont Luckner, Almanya için yelken açmış, namı diğer Kaptan Kircheiss. Almanya yerlerde. Savaş suçu. Vesaire.

Bunların hepsi öğütülmemiş kusmuk topağı, diyor Gri. Kesekmiş gibi, kelimeler gırtlağından zar zor çıkıyor. Ama sessizleşiyor. Hem kim ilgilenir ki bunlarla artık? Sistem dönemi: Bir şey ifade ediyor mu size? Ya da Kont Luckner?

Evet. Anlatılar. Çok uzak. Kont, Birinci Dünya Savaşı'nda üç direkli bir yelkenliyle korsanlık yapıyordu. See-

1. (Açılımı, Sturmabteilung) Fırtına Kıtası. Nasyonal Sosyalist Parti'nin paramiliter örgütü. (Y.N.)

adler. Ve beş marklık demir paraları parmaklarıyla bükebiliyordu.

Kaç doğumlusunuz?

1940'ta doğdum.

Fuzuli yükün de böylesi, diyor Gri. Üstünüz başınız dökülüyor. Sizin yaşınızdaki biri için öyle sıradan değil bu. Bana eşlik edenlerin çoğu, az önce de belirttiğim gibi, çaresizler. Burada ne varsa gitgide onlara daha az hitap ediyor, gençlereyse hiç hitap etmiyor.

Gri'yi öksürük tutuyor, bir pastil atıyor ağzına. Emser pastilleri, diyor, boğazı takılanların kudret helvası.

Dallarında yazdan kalma kurumuş yaprakların bulunduğu bir ağacın, bir meşe ağacının önünde duruyor. Yanından uçup geçen ve bir mezarı çevreleyen dökme demir parmaklıklara konan saksağanın çıngır çıngır ötüşü.

Piero'nun saksağana dönüştürülen kızlarından biri,[1] diyor Gri. Pastil ister misiniz?

Sağ olun.

Emser pastillerini Bismarck da kullanmıştır, deyip arkasından bir şeyler daha ekliyor çatlak bir ses.

Ne dedi? Dedikleri zor anlaşılıyor.

Öyle, ağzı toprakla dolu olunca.

Etzdorf, Almanya için uçtu.

Saçma, diyor Miller. Uçmayı seviyordu. Bu kadar. Uçtuğu zamanlar bambaşka biri oluveriyordu. Bir değişim vuku buluyordu. Bir düşünün hele, gece giysisi içinde, yüksek ökçeli yılan derisi ayakkabılar, kırmızı ojeli tırnaklar, sonra da yağ bulaşmış makinist tulumu içinde.

1. Yunan mitolojisinde, Makedonya Kralı Piero'nun dokuz kızı, ilham perilerine meydan okuyarak onları şarkı yarışmasına çağırır ve bu saygısızlıktan ötürü çatlak sesli saksağanlara dönüştürülürler. (Y.N.)

Evet, sıradışı bir kadındı, diyor Ayyaş. Kendi ayakları üzerinde durabilen. Bujileri değiştirebiliyor, pistonları çıkarıp tekrar monte edebiliyordu. Yakıt kanallarını temizleyebiliyordu. Her şeyden önce de uçabiliyordu. Erkekten farkı yoktu. Pervasız, mükemmel bir pilottu. Lufthansa'nın ilk kadın pilotu, ilk kadın yardımcı pilotuydu. Üstelik çok da güzel bir sesi vardı. Olağanüstü şarkı söylerdi.

Uçuşuna gelince: Kusursuzdu. Bu hususta bana kimse bir şey anlatmasın. Biliyorum çünkü. Onunla bir kez akrobasi uçuşu yaptım. Arkadakilerin öyle pis pis gülmelerine hiç gerek yok. O bir Diana'ydı.

Bu ne demek?

Yani, mesafeli bir yanı vardı, nobran değil, güler yüzlü, ama belirgin bir mesafeyi kollayarak. Rakibesi Elly Beinhorn gibi, bir kız çocuğunun yumuşak görüntüsüne sahip değildi. Sırılsıklam âşıktım Elly'ye.

Eee?

Bir şey olmadı. Onunla değil. Yapacak bir şey yoktu. Antonie Strassmann'la farklıydı ama. Evet, o da iyi bir kadın pilottu. Onunla bir şeyler olmuştu, birkaç hafta gönül eğlendirdik diyebilirim. Canı neyi çekerse onu yapıyordu. Muhteşem bir kadın. Neyin konuşulduğu, neyin iyi neyin kötü olduğu onu hiç alakadar etmezdi.

Ya o, Etzdorf?

Marga. Evet, eh işte. İlginçti, hafiften Slav yüz hatlarına sahipti, geniş elmacıkkemikleri, koyu renk gözler. Kız gibi bir havası vardı. Yanlış anlaşılmasın, bakirelikle ilgili değil. Ve daha önce de dediğim gibi, güzel sesli. Uçuştan gelmiyorsa eğer, çok kibar giyinmiş olurdu. Tabii ki onda da denedim şansımı. Hüsran. Ulaşamadım ona. Tadıma varamayacaksın. Ha, ha.

Dedikleriniz pek anlaşılmıyor.

Bunun farklı nedenleri vardı. İlkin kalbimden vur-

mak istedim kendimi, diğer kadınları düşündüm sonra, o muhteşem kadınları ve kafada karar kıldım.

Yeni bir uçak tipinin deneme uçuşunda yere çakıldı. Eski asker arkadaşı, Reich Mareşali Göring yaydı bu yalanı. Udet gözler önünde konulmadı katafalka. Uçak düştükten sonra göze o kadar da güzel gelinmediğinden, dendi. Ama gerçekte kendisini vurduğu görülmemeliydi. Kahverengi[1] ayaktaşlarına kırgın. Onlardan buralara yerleşenler de oldu.

Şimdi işte iyice duyuluyor keman sesi.

Kemanıyla ölümü.

Ama yo, Mozart bu, inceden ruh katarak çalındığı bile söylenebilir. *1 No'lu Keman Konçertosu*'nun ilk bölümü.

Akşamki topluluk dışarı çıkmıştı, diyor Miller, ellerinde köpüklü şarap kadehleri, muhabbeti koyulaştırmışlardı, gülmeler, haykırmalar, işte tam o an çalmaya başladı Mozart'ı. Onu hiç böyle görmemiştim. Normalde sert ve köşeli olan yüz hatları yumuşamış, yüzünde dalgın bir adanmışlık ifadesi belirmişti. Ayakta duruyorduk, kimse konuşmaya, hatta kadehinden bir yudum almaya cesaret edemiyordu. O çalıyordu ve yakasındaki üçlü meşe yaprağının gümüşi nakışı arada bir ışıldıyordu.

Muhalif kartoteğinin mucidi o işte. İçindeki aşağılık herife karşı, ulusal düşmana karşı bir kartoteks. Herkesin toplu bir halde bulunduğu kartotekste düşmanlar olduğu gibi, uslu Parti yoldaşları ve bu akşam bir araya gelen topluluktaki misafirler de var.

1. Hugo Boss'a yaptırılan üniformalarının rengi nedeniyle SA birlikleri, Kahverengi Gömlekliler diye bilinir. (Ç.N.)

Muhalif kartoteği Parti'nin, ulusal hareketin vicdanıdır. Muhalif kartoteği gerçeğin ta kendisidir. Ne kadar kaypaklık, gizli kalmış arzu, ne kadar yalan, ihanet varsa hepsini dertop eder. Sadece büyük ihaneti, düşmanla bir olup yapılan ihaneti, o büyük günahı degil, kuşkunun, umursamazlığın, ölçüp biçmenin, bir yandan da kararsızlığın olduğu yerde başlayan küçük ihaneti de. O aşağılık herif herkesin içinde çöreklenmiş oturur, diyor tizleşen ses. Muhatabı çoğu zaman haberdar bile değildir, kuşku uyanmaya başlamışsa eğer. Ve kuşku ne de çabuk ihanete dönüşüverir. Denetim, özdenetim bu yüzden. Arkadaşlara karşı değil de, gönüllü bir özdenetim diyelim buna. Üç adamım, üç yardımcım vardı başlangıçta. Bu bizim yanıp tutuşan idealizmimizdi, hareketi güçlendirme, düşmandan koruma yolunda. Ve düşman her yerdeydi. O haber dairesi şubesi. Kayıtlıların kartoteks bilgilerini puro kutularında toplamıştım. O zamanlar o kadar çok da değillerdi. Sapla saman birbirinden ayrılıyordu. İlkin Parti merkezinde, ardından da 1931'de nihayet kendime ait bir büro, dul Viktoria Edrich'in dairesinde, Türk Sokağı 23 Numara, dördüncü katta solda. Bir odada büro, diğerinde üç arkadaş, yardımcılar, üçüncü odada da ben, karım ve çocuğum. Bu, ulusal isyanın başlangıcıydı. Tevazu, ama aynı zamanda sertlik.

Etiketleriyle on puro kutusu, başlangıçtı bu, Reich Güvenlik Başdairesi'ne giden yolun başıydı. Ulusal isyana ilişkin çifte muhasebe.

Bu ses kargaşasının bu kadınla, bu kadın pilotla ne ilgisi var?

Bekleyin biraz. Her şey olacağına varır. Biraz sabır.

Ve uzaktan gelen bu boğuk gürleme, ritmik bir tokmak sesi gibi geliyor kulağa. Bu nereden geliyor?

Ötede, kanalın arkasında inşaat var, diyor Gri.

Bir an duraksıyor, duruyorum.

Oraya doğru ilerliyoruz. Görüyor musunuz, işte orada, melek sadece toprağın altındaki generalin yasını değil, kendi yasını da tutuyor. Kanatlarından birini bir şarapnel parçası yüzünden kaybetmiş. Bakışında sadece yas değil, keder, amansız çaresizlik de var.

Orada da o ufak taş. Çıkarıldığında nasılsa öyle. Mütevazı ve basit. *Malte Butz*. Taşa şöyle kazımışlar: *Yaşamın azim ve emekten ibaretti*. Tabut da yapan bir marangoz. Emekçi, halktan biri yani. Şurada da sarmaşıkların sardığı, üzerinde çatlayıp yarılmış bir haçın yer aldığı taş, ümit dolu bir binbaşıydı bu. Avuntu niyetine dikilen haç oldukça hazin geliyor göze. Ama belki de her zaman melankolik bir izlenim veren sarmaşıktır onu böyle gösteren, bu her dem yeşil değişmek bilmez, sürpriz bilmez.

İyi ama bu tokmak sesi de neyin nesi?

Bunu ona borçluyum, diyor Miller, muhalif kartoteğinin mucidi SS generali Heydrich'e. Mizah anlayışı olmayan bir adam. Gülemiyordu. Hep bekleyen, hep gururunu bileyen, ödün verecek diye hep ödü kopan bir adam. Mesafe ve gözdağı. O güçlü ve tehlikeli haliyle şişko Göring kendi haline gülebiliyordu. Hatta bir defasında beni ikindi toplantılarından birine davet etti. Güç onda değil miydi ki, bütün polislerin efendisi, bütün pilotların efendisi, bütün avcıların efendisi, deri cepkenle çıkardı piyasaya, elinde yabandomuzu mızrağı, bir ciritçi, o, Prusya topraklarındaki bütün tiyatroların efendisi, yani işverenim. Alman klasik müziğiyle olan numaradan da ben sorumluyum, dedi.

Çanla ilgili şarkı hep beğeni toplardı, üzerinde hiç oynanmadı, o monoton nakaratı ritimde biraz öne çıkardık ve elbette şu kafiyeleri:

Çekilen bendin boyunda
Derin çukurda ateş yakılır
Kulenin çan odasında
Biz görgü tanıklarının sesi yayılır.

Ayaktakımı hiçbir şey anlamadı, güldüler. Ve gülerek ne olduklarını, zevksiz aptal takımı olduklarını açığa vurmuş oldular. Kendini beğenmiş ayaktakımı. Buna rağmen onları oyaladım. Schiller dayanır buna, gelgelelim kendisi de sütten çıkma ak kaşık değil. Bu denli birikmiş bir ciddiyetle akıl vermeler gülünç. Orada, ağır koltuklarda oturuyorlardı. Puro dumanı açık teras kapısından dışarı çıkıyordu. Dışarıda yaz sonu, sıradan bir gün. Oysa ki yaşlı bir aktris meslektaşına tramvayda oturma izni artık yoktu. Köpeğini vermek zorunda kaldı. Radyoyu da. Yahudi'ydi. Yeni yasa deniyordu. Güneş her zamanki gibi ışıl ışıldı, yapraklar hiçbir şey yokmuş gibi yemyeşil parıldıyordu. Sonra da Şişko, haydi Miller, dedi, beni taklit edin. Herkes taklit edilir, yalnız ve yalnız Führer edilmez. SS Komutanı da, onun vekili de taklit edilmez, vekilin vekili de, şakadan anlamaz bunlar. Burada değiller ama. Ve ben Reich mareşalini taklit ettim. Beyaz gömlek, beyaz pantolon, hepsi büyük beden, ağır, çiçekli bir koltukta oturmuş, nasıl da gülmüştü, bacakları birbirine sürtünmekten hep yara içindeydi. İstisnai bir biçimde sivil kıyafetle oturuyordu. Ama gözleri yine ışıl ışıldı. Mareşal asasıyla selam verişini ve dediklerini taklit ettim: İleri, hep ileri! Düşmanın kıçına tekmeyi basalım.

Ufak kıçına, demiştim ben, dedi.

Doğru. Ufak kıçına.

Hoşuna gitti, keyfi iyice yerine geldi. Diğerlerinin de tabii, misafirlerin de. Beraber gülmek serbestti. Sonra başkalarını da taklit ettim: Ley'i; İşçi Cephesi, alnı ve yumruğuyla çalışan bütün işçilerin önderi, ayyaşın teki.

Sonra onu da; muhalif kartoteğinin mucidi, Reich Güvenlik Başdairesi Şefi, karanlıklar prensi. Onunla tanıştığımda Deniz Kuvvetleri'nden yeni terhis olmuştu, şerefiyle değil de kız davası yüzünden. O zamanlar basit bir fiş toplayıcısıydı. Ama kartoteksle gücüne güç eklendi. Örnek Ari, sesi de cırtlak mı cırtlaktı. Heybetli görüntüsünün üstüne bu tiz ses gülünç bir tezattı. Cik cik ötüyorum işte: *Herhangi bir zamanda herhangi bir Fräulein Meier'in mutlu olup olmadığı ne tür bir anlam taşıyabilir ki? Önemli olan kendi mutluluğumuz değil, toplumun mutluluğudur.* Onun gülüşüyle gülüyorum, o meler gibi gülüşüyle. Lakabı "keçi"ydi. Tam o an içeriye giriyor ve kurt gözlerini üzerime dikiyor. Herkes birden dilini yutmuş gibi oldu. Gülüşler kesildi. Daha demin kendine gülen Şişko bile olanca ciddiyetini takındı.

Daha sonra Şişko'nun yanına gittim. Terden sırılsıklam olmuştum. Ellerim titriyordu. Tanrı aşkına. Herr Reich Mareşali, benim için bir şey yapmalısınız. Korkunç.

Zor, onunla, tam da onunla. Davet edilmiş, gelemeyeceğini söylemişti, ama çıkıp geliyor. Ne yapılabilir, bakmak lazım. Hiçbir şey için söz veremem.

Deneyin bir. Lütfen.

Onun sayesinde birkaç gün sonra Cephe Tiyatrosu'nda aldım soluğu. Kartoteks fişlerinin efendisi öyle kolaycacık ulaşamazdı buraya. Soluğu ansızın Rusya'da aldım.

Tokmak sesini duyuyor musunuz?

Evet, diyor Gri, şu ileride çelik direkler yere çakılıyor, merkez istasyonu inşa ediyor da.

Bu farklı bir tokmak sesi. Çizmelerden çıkıyor sanki. Postal olmasın? Geçit törenindeki gibi mesela? Hayır, daha hızlı, alabildiğine hızlı, ritmik bir tokmak sesi. Tahta zemin üstünde.

Giymişler postallarını, rap rap yürüyorlar. Savaşta çok tehlikeli bir göreve katılan askerler; bu seken kargaların piyasaya çıkmasından sonra ben çıkacaktım. Önceden Stalin'in göklere çıkarıldığı bir salon. Bir tahta sahne, perdesi kamuflaj örtüsünden, ama perde işte. Soyunma kabininde, elinde birkaç buğday başağı olan başörtülü bir kadının ve bir traktörün yer aldığı bir Rus afişi. Balkonlar heybetli. Bizim Bärbel'inkiler gibi. Biri Kiril alfabesiyle yazılmış sözü tercüme etti. Anavatan sesleniyor. Sevgili Herr Miller, dansçı kızlardan sonra sahneye çıksanıza, diyor muhafız er. Kızlardan biri çıksa daha iyi olacak, dedim ben de. Ya da tümü yeniden. Öncesinde jartiyerleriyle, korseleriyle altı tane karı hoplayıp zıpladıktan sonra askerine nasıl ulaşabilirsin ki? Olur olur, diyor. Pek tabii, ilkin kızlarla yalnız kalmak istiyordu. Arazi keşfi. Her şey görünürde. Tahkimat tesisi yok gibi. Olsa olsa tek kişilik siperler. Ha, ha. Kıta söz konusu bile değil, sadece yüksek rütbeliler. Geçen hafta şövalye nişanlı yüzbaşının pantolonunun cebinden donunun ucu sarkıyordu. İş üstündeyken damlamışlardı. Yüzbaşım, mendiliniz, dedim, cebinizden sarkıyor. Ah, diyor.

Hemen yanı başındaydı Bärbel'ımız, koyu mavi elbisesi lekelenmişti.

Orduyu idare etmek diye buna derim işte.

Bu müsamere çığırtkanının gülüşünü gırtlağına tepmek gerekir.

Kim ki o?

Arkalardan biri, diyor Gri, kendi kendilerine öyle mırıldanıp dururlar. Ona daha sonra geleceğiz.

Salonda yer yerinden oynuyordu, dansçı kızları görmek istiyorlardı, erkek değil.

Çıktım sonra. Bir dakika, dedim, hanımlar bir soluklansınlar, yine gelecekler. Söz. Bunu duymuş muydunuz:

Kadının biri bir ineğin altında uyanır ve der ki:

Hadi bakalım, siz dört yakışıklıdan hanginiz beni eve götürecek?

Maskara, şarlatan.

Ne işi var burada?

Kapa çeneni. Tüfeğin dipçiği kırıldı. Ne kalın kafaymış.

Kadınlar.

Ne demezsin.

Kado ni miru
matsu ya mukaşi no
tomo futarı

Beni şaşırtan şey, dedim, odalardaki boşluk.

Evet, her şey sade burada, dedi Dahlem, gösterişsiz. Yerdeki minderler dürülüp kaldırıldı mı, tamam. Mekân, yer boldur, bizdeki gibi imkânı yok yerinden oynatamayacağın kaba saba koltuklarla, kaplanmış sandalyelerle, camları kurşun kenarlı büfelerle, tahta kulelere benzeyen, insanın bir gıcırtıyla yaylı şiltelerin içine gömüldüğü yataklarla tıka basa dolu değildir.

Güldüm. Güldüğünüzü duymak ne güzel, dedi.

Az soru soruyor, her şeyden önce de, kendisine soru sorulmasını, daha doğrusu sorgulanmayı istemiyor, bu benim edindiğim izlenim. Belki bu yüzden bu kadar iyi bir dinleyici olup çıkmıştır. Burada, şu perdenin önünde, yakınken uzaktanmış gibi gelen sesiyle dalgın dalgın lafını tamamlaması beni konuşturan. Bir defasında kendisini sürü halinde göç eden sığırcıkların içinde bulduğunu söyledi. Ona bir süre eşlik etmişler. Her zaman için kendisine ne yapması, neyi niçin yapması gerektiğini söyleyen bilgi-

si değil de o uçma duygusu uyanmış yine, o an kendi kendine uçtuğunu içselleştirmiş, hem de öyle kendiliğinden.

Bendeyse bu, İspanya üzerinden yaptığım uçuşta olmuştu. Gökyüzünde yükselen bulutlar, uzakta koyu renk, yere yakın olanlar, yağmur yağıyordu oraya ve ardından ansızın gökkuşağı çıktı. Yuvarlak, kapalı bir gökkuşağının içine uçtum ve renk geçişleri belirgin olan bu gökkuşağı –mucizevi bir şekilde– benimle beraber uçmaya başladı. Yağmura ulaşmak epey sürdü, iri damlaların uçağın üzerine vurması ve kokpite girip beni de ıslatması. Islak ama mutlu, fırtınamsı ters rüzgâr tarafından sallana sallana Sierra de Guara'nın üzerinden geçtim. Fas'a, oradan da Kanarya Adaları'na uçmak istiyordum. Würzburg'dan yaklaşık bir yıl önce yola çıktım, Fransa üzerinden geçerek Ispanya'ya ulaştım. Barselona'dan Madrid'e geçmek istediğimde öyle bir ters rüzgâr çıktı ki, yol alamadım. Benzinim bitmek üzereydi, ufak bir şehri, bana bir pisti bulunduğu söylenen Belchite'i arıyordum. Dizlerimin üstünde harita, arayıp durdum ve bir dağ eteğinde, akşam güneşinde toprak sarısı ışıldayan bir şehir buldum. Yalnız, beyaz kumaştan bir çarpı işaretiyle imlenmiş olması gereken o meydanı yine bulamadım. Taşlar ve çukurlarla dolu boş bir alan buluncaya değin şehrin etrafında uçtum durdum. Uçağı tekrar havalandırdığımda, bir kamyonetin, kasasındaki varille, yolları tozuta tozuta alana doğru ilerlediğini gördüm.

İnişe geçtim, uçak sarsıldı, kıçı yere değince kuyruk mahmuzu kırıldı. İndim ve benzin varilini taşıyan kamyoneti beklemeye başladım. Şoförü geldi, ama ne Fransızca ne İngilizce ne de Almanca anlıyordu. Elini öyle bir uzattı ki bana, yurdundaki tuhaf bir geleneğe uyarak elini öpmem gerektiğini düşündüm bir an. Ancak sonra sayıları, benzinin litre fiyatını gösteren sayıları keşfettim. Gayet yüksek bir meblağ. Başımı salladım, başka bir çıkar yolu

yoktu. Adam işaretparmağını başparmağına sürtüyor, peşin para görmek istiyordu. Belki de daha önce uçağının benzin deposunu dolduran biri uçup kaçmıştı. Ona banknotları gösterdim, o da bunun üzerine benzin variline bir hortum soktu, hortumun diğer ucunu emdi ve benzin deposunun doldurma borusuna soktu. Adam ağız dolusu benzini yana doğru tükürdü, öyle ki ağzıma götürdüğüm sigarayla hemen öbür tarafa dönmek zorunda kaldım.

Hortumun ucu, diye hırıldarken, kendine mukayyet olamadan patlatıverdiği kahkaha. Şu kadındaki masumiyet yok mu. Tadından yenmiyor.

Bu da nereden çıktı?

Ayyaş. Hiç kulak asmayın, diyor Gri. Ayrıca, Belchite'e, o küçük şehre yapılan inişin ardında bambaşka bir şey vardı. O dönemde Ispanya'da uçabilen, özellikle de, o akşama kadar, bu kasaba bozması şehrin ileri gelenlerinin buluştuğu kulüpte onlarla aynı masada oturan bir kadın olmadı hiç.

Daha sonra şehirde bir eczanesi oldugunu öğrendiğim benzin tüccarına, ilkin el kol hareketleriyle, kırılan parçanın nereden tekrar kaynak yapılması gerektiğini anlatmaya çalıştım. Şövalyemsi bir el hareketiyle, şehre giderken beni de yanında götürmeyi öncrdi.

Şehre uçakla gelip gidenler olmuştu, ancak bir kadın pilotu hiç görmemişlerdi. Hemencecik bir kalabalık toplandı, çocuklar ve gençler, yaşlı ve pek çok genç kadın, yavaş ilerleyen taşıta kaynakçıya varana kadar refakat ettiler.

Bu toprak rengi şehre külüstür kamyonetle, elinin tersinde sayı yer alan adamla böyle girdim, gaz lambaları yeni yakılıyordu. Üniformalı bir adam, elindeki uzun

bir değnekle, aşağıya doğru sarkan kısa bir zinciri çekti ve lamba açık sarı aydınlandı. Arabanın yanında birdenbire genç bir adam peyda oldu. Hemen yanımızda bisikletle yol alıyor, bana oldukça bozuk, bozuk olmasına rağmen anlaşılır bir Fransızcayla hitap ediyordu. Yerel gazetede muhabir olarak çalışıyordu. Benimle röportaj yapmak istediğini belirtti. Ufak bir kafeteryanın önünde durduk, oturduk. Sorularını sordu.

Almanya'da uçabilen kadınlar çok mu?

Hayır, az, ama sayıları gitgide artıyor.

Kadınlar ile erkeklerin uçuşu arasında fark var mı?

Yok, uçak bir denge unsuru aynı zamanda. Cinsiyet değil, beygir gücü önemli olan. Bir de güven ve talim elbette.

Erkekler daha mı iyi uçuyor?

Daha iyi denemez, ancak daha atılgan, ki bu daha aptalca anlamına da gelebilir. Her halükârda, yere çakılan erkeklerin yüzdesi kadınlarınkinden çok daha yüksek. Birbirlerini karşılıklı olarak vurduklarını hesaba katmazsak eğer.

Hm, diyor. Doğal bir eleme mi?

Öyle de denebilir, evet.

Perdenin arkasında gülüyor.

Herkes adına üzgünüm.

Yanlış bir şey yok bunda, özür dilemenize gerek yok.

Gazeteci beni otele kadar geçirdi ve ardından matbaaya gitti.

Bulunduğumuz yerde sadece bu basit, salaş otel vardı. Odalar küçüktü, her birinde de tabut gibi dar bir yatak. Duvarda, içinden idrar kokularının geldiği bir lavabo. Yolu bu şehirden geçen gezici ticari mümessiller kalırmış otelde. Neticede bana otel sahibinin kızının odası verildi. Görüyorsunuz, otellerden yana şansım yok. Buradaki gibi bütün odaları dolu değilse eğer, Belchite'teki

gibi batakhanelerde vardır yer. Bunun üstüne bir de, kapıda, en aşağıdakine varana kadar, ta yere kadar ne kadar budak varsa hepsinin çıkarıldığını gördüm. Kapının önünde yeterince yer bulabilmeleri halinde, rahat on iki kişi aynı anda odayı dikizleyebilecekti. Bu sırada iki kişinin de yere uzanması gerekecekti.

Peki, siz ne yaptınız?

Budak deliklerini gazeteyle tıkadım. Ardından da, röportajını matbaaya teslim etmiş olan gazetecinin beklediği lobiye indim. Şehirde tur atmayı, bu sayede görülecek yerleri gezmeyi önerdi: daha yeni açılan umumi tuvaleti. Ve sinemayı. Sahibi bizi bekliyordu, bana bir film izletme şerefine ulaşmak istediğini belirtti, *Gehetzte Frauen*[1], Asta Nielsen'le. Bu filmi üç yıl önce Berlin'de izlemiştim. Bunu söylemedim tabii ki, sadece acilen bir şeyler yemem gerektiğini belirtip özür diledim. Siyah kadife ceketli bir adam soluk soluğa yetişti, eğilip ön tarafa, perdeye doğru gitti, orada duran piyanonun başına geçti ve piyanonun akordu azıcık bozuk olsa da, sıradan bir piyano olsa da, Liszt'in *Cenaze Marşı*'nı ustalıklı bir şekilde çaldı.

Bütün eşyalarımı önden Madrid'e göndermiştim, ne değiştirmeye iç çamaşırım ne sabunum ne de lifim vardı. O gün bugündür ben nereye, temizlik malzemelerinin bulunduğu çanta oraya. Duş ve küvet bulunmadığından, lifle diş fırçası almayı kafaya koymuştum. Genç adam beni tencerelerin, tavaların, kâselerin, tabakların, ama ayrıca kumaş, elbise ve önlüklerin de bulunduğu bir dükkâna götürdü. Sabunla diş fırçasını bulmak kolaydı, ancak lif göremedim. Tezgâhtar kadına el hareketleri ve pantomimle yüzün yıkanışını gösterdim. Başını salladı ve bir

1. (Alm.) Kışkırtılmış Kadınlar. Başrollerinde Asta Nielsen ve Carmen Boni'nin oynadığı, Richard Oswald'ın 1927 yapımı filmi. (Y.N.)

peçete getirdi. Yok. Tezgâhtar gitti ve bu sefer bir çocuk önlüğü getirdi. Bir an duraksadım, ardından satın aldım.

Perdenin arkasında güldüğünü işitiyor ve ilk kez duyduğum, seviyesi melodik, tiz bir tondan kalın tona düşen gülüşü işittiğim için mutluluk duyuyordum.

Bu da olsa olsa sırf Almanya'da vardır, diye lafa karıştı Miller, lif, biri aşağısı, biri ortası, biri de yukarısı için.

Otelde, yetersiz bir lambayla aydınlatılan odada, yüzümü daha yeni yıkamıştım. Dikkatimi dağıtan küçük bir ses üzerine dönüp kapıya baktığımda, aklıma gelen ilk şey, birinin odama çiçek dökmüş olduğuydu. Eğilip baktım ve budak deliklerinden ittirilen buruşturulmuş gazete parçalarının yeri boyladığını gördüm.

Yine gülüyordu. Ya sonra?

Her defasında, tam da buraya varmışken arkasını getiremiyor, diyor Gri. Bense Etzdorf hakkında bildiklerimi anlatmaya devam edebilirim.

Akşam yemeği pis, tadı acı olan bir yağla hazırlanmıştı. Ağza konulacak gibi değildi. Etzdorf bu kadar uzun süren bir uçuşun ardından hiçbir şey yiyemeyeceğini söyleyip özür diledi.

Gazeteci geldi ve onun, civardaki ileri gelenlerin toplandığı kulübe davet edildiğini söyledi. Gazeteci iyice heyecanlanmıştı. Kulüp kurulduğundan beri bu onura erişebilen ilk kadın oymuş. Etzdorf gazeteciyle birlikte beyler kulübüne, o eve girdi ve belediye meclisi üyeleri, iki hekim, diş hekimi, eczacı, yargıç ve noterle beraber aynı masaya geçti. İçlerinden hiçbiri İngilizce ya da Fransızca konuşamıyordu, kendisi de İspanyolca anlamıyordu. Adamlar sigara ve konyak içiyor, usulca sohbet ediyorlardı. Etzdorf, tadı çilek, böğürtlen gibi meyvelere

benzeyen ve büyükbabasının çiftliğindeki frenküzümü şarabını hatırlatan kırmızı şaraptan içiyordu. Arada sırada beylerden biri bir soru yöneltiyor, genç gazeteci bunu tercüme ediyordu.

O da epey içmişti ve dağınık, bölük pörçük tercüme ediyordu. Çok yükseklerdeyken donabilir miymiş insan? Paraşütüm var mıymış? Havadayken yıldızları daha eğik mi görürmüşüm? Ya da daha renkli? Yo, sadece daha belirgin. Daha soru tercüme edilmeden, büsbütün bir anlaşılma rahatsız edici olacakmış gibi başımı sallıyordum, konuştuğumda da adamlar başlarını sallıyorlardı.

Eğer bir yere sizin gibi Fransa'dan gelinip bu kadar çabuk varılırsa, önceki yerden bir şeyler yadigâr kalmaz mı?

Nasıl yani?

Hız yüzünden. Daha dün Fransa'da değil miydi?

Evet.

Şimdi de Ispanya'da.

Evet.

Çok çabuk olmadı mı bu? Kalmaz mı bir şeyler?

İyi bir soru, dedi perdenin arkasından. Kendisi uzun süren uçuşların ardından, ruhunun henüz oraya varmadığı hissine kapılırmış. Uzun bir yuların ucundaymış gibi onu yavaş yavaş tekrar çekmek zorunda kalırmış.

Bir an ikimiz de sessizliğe kulak kabarttıktan sonra, sözüme kaldığım yerden devam ettim. Daha sonra dışarıya çıktığımı söyledim, geceye, tende hissedilen, yıldızların sanki gökyüzünden damlayacakmış gibi yakında parladığı sıcak geceye. Kulübün bulunduğu evin önünde bir sürü kadın duruyordu. Gözlerini, yüzlerini gördüm, ödüm koptu. Kin doluydular. Sözcükler geldi kulağıma, kötü niyetleri ve düşmanlıkları içinde hem anlaşılır hem anlaşılmaz. Sonra da, hiç beklenmedik bir anda, genç bir

kadın bana doğru geldi. Suratıma bir şamar indireceğini düşündüğümden, savunmaya geçerek sağ elimi kaldırmıştım ki, tam aksine, beni kucaklayıp öptü, sevdiğini öper gibi dudaklarımdan öptü.

Dahlem'in yan tarafta ayağa kalktığını ve perdeye doğru geldiğini duydum. Gölgesi dev gibiydi bezin üstünde, bana tabakasını sürdü alttan.

Gölge halim muhtemelen Notre Dame'ın Kamburu'na benziyordur.

Hayır, dedim, ama gölgenizden de çıkaramazdım sizi.

Gölgeler tam değildir, çünkü düzleme yayılır, yine de keskin hatlı bedenselden fazlası vardır, eksiği yoktur. Manevi bir dünyaya dair sezgi. Bu mekânlar, dedi Dahlem, bizim her şeyin aydınlığa odaklandığı ve mümkün olduğunca ışığa boğulması gereken mekânlarımızdan çok daha farklı bir şeyi, gölgeyi arar. Sessizliği temel almışlar. Yattığımız bu odadaki gibi. Verniksiz ahşap, olduğu haliyle, yetişmesinin işaretlerini verir. Parşömen rengi, aydınlık duvarlar genişlik vaat eder. Arka duvardaki nişi görüyor musunuz? Oraya vuran ışık alacakaranlık bir açı oluşturuyor. Gölge, mekânı ayrıştırıyor. Ve bu bilgiyle arkalarda bir yerde, odanın size kalan bölümünde, lambalardan uzakta, handiyse karanlığın hüküm sürdüğü bir yere beyaz orkidelerin olduğu bir vazo yerleştirmiş. Sanki hava orada sessiz ve dalıp gitmiş gibi. Tanizaki Cuniçiro, bir ozan, geçmişte bana bunu böyle izah etmişti. Der ki, karanlık ancak gölge sayesinde kendini görünür kılar ve sonsuza dek değişmeyecek bir sessizliğin hükmü altına girer. Tirşe vazodaki orkideler bizde olduğu gibi sadece dekoratif olmakla kalmıyor, aynı zamanda gölgeye derinlik bahşediyor. Bu sayede kendi başlarına sessizlik olup çıkıyorlar.

Bu betimleme, iç dünyamın betimlenmesi gibiydi. Sesi içimde bedensel bir duyum, işitsel bir dokunuştu,

ancak bir görüntünün kendisine yer açması gibi sakladım onu. Ve büyük bir örtüyle ayrılmış, içinde yattığımız mekâna ait bu görüntü, sesle bir oldu. Ve anımsama bu düşünceyle bütünleşiyor, sanki düşünce içime bir bakış atmış gibi. Bu hal, bu sezgi, değişmez bir sessizliğe duyulan bu içsel arzu. Rüzgârı duyuyor, bu uzak köşeye bakıyordum, şimdi lambayla aydınlatılmıştı, elektrik ışığından çok daha farklı bir ışık yayıyordu lamba. Ancak ertesi gün diğer görüntü de, ikindi vakti, kulübün parkında, çayırlarda uzanırken, kendini görünür kıldı. Çayırlara uzanmış ve bulutların yukarılara doğru daha da aydınlatarak aksettirdiği ışığı nasıl soğurduğunu izlemiştik.

Onu ertesi günü gördüm, diyor Miller ve hemen fark ettim, bir şey olmuştu. Etzdorf bambaşka biri olup çıkmıştı. İkisini selamladığımda, kız çocuklarına has ufacık bir tereddüt, bir yüz kızarması, af diler gibi gülümseme, bakışlarında kararsızlık gördüm. Gücünden bir şeyler yitirmişti. İnsanın ta içine işleyen kırılgan bir hali vardı. Yattıklarını zannetmiyorum, yani beraber yatmışlardır da, o şekilde değil. Sizlibizliydi konuşmaları ve görünüşe bakılırsa, o değil de daha çok Etzdorf ona meyilliydi. Bu bir darbe, ufak bir küçümsemeydi, diyordu ki, sen değilsin, seçilen sen değilsin. Planda yoktun sen. Gönlü ondan, Dahlem'den yana karar kılmıştı, Dahlem'in parmağının ucunu bile kıpırdatmasına gerek kalmamıştı. Evet, o akşam elimden ne geliyorsa ardıma koymadım. Ne de gülmüştü Etzdorf. Ve beni beraber uçmaya davet etmişti. Bana Tokyo'yu yukarıdan gösterecekti. Ertesi sabah bahçede, çiçek açmış açelyalarıyla tastamam düzenlenmiş o bahçede oturuyorduk. Dar patikanın suya indiği yerde üç çam vardı, rüzgârdan eğilmiş, belki de böyle budanmışlardı. İkisini hasır sandalyelerinde otururken gördüm ve kadınla erkeği bir odada yalnız bırak-

mamak gerektiğini düşündüm, bir atasözü söyler bunu. Aralarına bir kılıç konulsaydı bile, adam üzerinden atlayıp varırdı yanına. Hayır... kadın. Uçabiliyor ya. Ve Dahlem'e doğru uçmuştu. Etzdorf'a şunu söylesem mi acaba diye bir an aklımdan geçti: Muhakkak ki size çay içme seremonisini takdim etmek ister. Ama yapmadım. Çay içmek bu diyarlarda bambaşka bir şeydi, çayın tadı da farklıydı, verdiği keyif gibi hazırlanışı da bir meditasyondu. Dahlem bunu bana da anlatmış, hatta bir çay ustası işinin başındayken izletmişti. Sabırsızlıktan çatlayacaktım. Hemen o an dilimi yaktım. Ve Japon usulü çay hazırlanışını kaldıramadım. Midem ekşidi.

Miller komikti, muhabbeti iyiydi, başlarda kendini adeta paraladı, ama hiç şansı yoktu. Dost olduk. Ona her şeyi anlatabiliyordum. Hayret uyandıran yanı da buydu zaten, herkes her şeyini anlatıyordu ona. Huzursuz olan oydu, komik olan, ama yine de avuntu tanımayan. Anlıyordu, çünkü biliyordu, çünkü yargılamıyordu.

Daha sonra, Tokyo'ya varmamdan belki iki hafta sonra, bir kere Alman-Japon Tenis Kulübü'nde buluştuk. Maç bitiminde Dahlem, Miller, bir Japon kadın ve ben biraz birlikte oturduk. Miller'in yakınlığı iyi geliyordu, cemiyete güzel bir hafiflik bahşediyordu hep. Beni tanımayan hemen herkesin sorduğu gibi o da sordu, uçmayı öğrenme fikrine nasıl vardığımı. Ben de, daha önce Dahlem'e bahsettiğim bir Amerikalının suçlu olduğunu, ama hikâyenin eksik kaldığını söyledim.

Anlatsanıza, diye haykırdı Miller, ne duruyorsunuz, anlatsanıza.

İyi o zaman. Büyükbabamların Amerikalı'yı yatıya ve böylelikle de yemeğe davet ettikleri o akşam, sofrada gamsız bir halde yerini aldı, salatasını bıçak kullanmaksızın çatalıyla ustalıklı bir şekilde yedi. Büyükannemin

daima dikkat ettiği ayrıntılardı bunlar. Salata yerken neden bıçak kullanılmaması gerektiğini hiç anlamamışımdır. Amerikalı, buraya gelirken yaşadığı aksilikten söz açtı. Bir köyde bir kazı ezmiş ve ölü kazın yanında arabasının içinde köy yolunda beklemiş, ölü kazın sahibine parasını versin diye. Boş yere uzun uzun beklerken ve birkaç banknotun üzerine taş koyup bırakarak yoluna devam etse mi, diye düşünürken, bir köylü kadını tarlasından evine dönerken görmüş. Kadın daha o an feryadı basıp sızlanmaya başlamış, gelgelelim Amerikalı cüzdanını gösterince hemen sesi kesilmiş. Kadın fiyatı bir sopayla toprağa yazmış. Amerikalı ödeyecek olmuş, ama kadının fiyatı artıracağı gelmiş aklına, ki buna da razıymış. Oysa ki kadının istediği başka bir şeymiş, her halükârda para değilmiş. Bütün bunlar toprağa yapılan çiziktirmelerle, binbir türlü hareketle anlatılmış. Amerikalı ona para vermek isterken, kadın ona beklemesini işaret edip çiftliğine gitmiş. Az sonra, başında örtüyle değil de şapkayla geri gelerek üstü açık arabaya atlamış, kucağında da ölü kaz. Bir isim söylemiş, Amerikalı da neden sonra, onu civardaki kasabaya götürmesini istediğini kavramış. Kadının kendisine tarif ettiği yollardan ilerlemiş ve şehre vardıklarında, yine kadının salık vermesiyle şehir meydanında üç kez tur atmış. Görenler oldukları yerde kalıp hayretlerini gizleyememişler. Nihayetinde kadın inmek istediği yeri göstermiş. Aldığı paranın birazını iade edecek olmuş, Amerikalı kabul etmemiş. Kadın zorlamış alması için. Ardından da kolundaki ölü kazla bir eve girmiş.

Kazı ikinci kez satmıştır, dedi büyükbabam. Kadının şanslı günüymüş. Amerikalı'nın verdiği para da epey kabarıkmış.

Amerikalı güldü, bu sayede kadının gözünde yazın ortasında Noel Baba oluverdiğini söyledi, bu da fena de-

ğildi. Konu daha sonra otomobille seyahat etmekten uçmaya geldi, Amerikalı uçmanın günün birinde sivil yaşamda da büyük bir rol oynayacağına inanıyordu. Amerika'da buna dair hareketlilik şimdiden gözleniyordu. Büyük mesafeler böylelikle çabuk ve zahmetsizce katedilebilirdi. Gerçi kazlar da vardı, ama rotalarını değiştirebilirlerdi. Uçabiliyor muydu? Evet. Savaşta pilot olarak yetiştirilmişti, ama sonra ateşkes ilan edildiğinden görev alamamıştı bir daha. Çok şükür. Şimdi, aklına estikçe, huzur içinde ve sadece zevk için Amerika'nın kuzeyinde büyük göllerin üzerinden geçiyordu. Ve uçakta otururken yeryüzünden bir şeylerin görülüp görülemediğini sormam üzerine, evet, dedi, insanın başı dışarıda kalıyor, birazcık dışarı eğilebiliyor ya da uçağı yan yatırabiliyor. Hatta, alçaktan uçulduğunda ve motor gücü aza indirgendiğinde, her şey çok daha iyi görülebiliyor. Hatta bir defasında bu şekilde birkaç boz ayıyı bir nehirde somonbalığı yakalarken görmüş. İyice alçaktan uçarak hayvanların üzerinde tur atmış, kıyıda mideye indirmek için sudan somonbalıklarını çekip çıkarmakla meşgul olduklarından, motor sesinden hiç de rahatsız olmamışlar. Öncesinde ona, posta pilotu olup olmadığını sormuştum, ki büyükbabam daha sonra bu yüzden beni tenkit etti. Hayır, dediğindeyse, mesleğinin ne olduğunu sordum. Babasının şirketinde çalışıyormuş. Şirkette ne iş yapıldığını öğrenmek istedim. Çelik yapılıyor.

Evet, dedi Miller, ayılar balık yakalarken yukarıdan izlenebiliyorsa, uçmayı öğrenmek için iyi bir neden bu. Ve ne hoş: Aile çelik yapıyor. Pek mütevazı. Amerikalı daha sonra tekrar göründü mü peki?

Hayır.

Yazık, dedi Miller.

Güldük, Dahlem, Miller ve ben. Oldukça iyi Almanca konuşan Japon kadın nazikçe gülümsedi.

Yeryüzünden kaçmak için gaz volanını öne ittirdiğin o an.

Cesurdu, diyor Miller, uysal bir kahramanlık söz konusuydu onda. Ve hiçbir kadına duymadığım kadar hayranlık duyuyordum ona. Bu hayranlık, duyduğum ilginin sadece dolaylı bir ifadesi. Of, bu söylediğim de laf mı, deli gibi bir hayranlığın, hiç bitmeyecek bir şekilde onu düşünmeden edememenin bir ifadesi. Öyle bir azmi vardı ki, dağları bile yerinden oynatırdı, bu azimdi çünkü onu semalara kaldıran. Geri tepen denemeler, düşüşler korkutamadı gözünü.

Üç kez diğer kıtalara doğru açıldı, ilkin Afrika'ya ve Kanarya Adaları'na, ardından Asya'ya, Japonya'ya. Ve nihayetinde Avustralya'ya. Son uçuşu. Suriye'ye kadar geldi. Ardından da bu talihsizlik.

Hayır, benim hatam. Rüzgârla inişe geçtim.
Ne diyor?
Rüzgârla inişe geçtiğini söylüyor.

Kadın pilot 28 Mayıs Pazar günü ikindi vakti saat 16.17'de Müslümiye Havaalanı na iniş yaptı. Rüzgârı sırtına aldığından, hatalı bir inişti. Uçak inişe geçtiği pistin dışına çıktı ve iki yanında da alçak hendekler bulunan yola çarptı. Bu çarpmadan ötürü şasi ağır hasar görürken, pervane, kanatlar, gövde ve dümen tertibatı hafif hasar aldı. Kendilerine ulaşan haber üzerine Fransız ambulansı derhal kaza yerine geldi. Nöbetçi subay, inişe geçer geçmez kendini uçaktan dışarı atan kadın pilotu selamladı ve yaralı olup olmadığını sordu. Bunun üzerine pilot hanım kazayı sağ salim atlattığını ve kendini iyi hissettiğini söyledi.

Subayın, neden rüzgârı sırtına alıp da inişe geçtiğini sorma-

sı üzerine, Fräulein von Etzdorf rüzgârın yönünü karıştırdığını belirtti. Bunun üzerine pilot hanım hasarları gözden geçirdi ve uçağın tamir edilebilir durumda olup olmadığını sordu. Subay, gönlünü ferah tutmasını söyleyip hayati önem taşıyan hiçbir parçanın zarar görmediğini ve ellerinin altında yedek parçalar varsa uçağı 2-3 gün içinde tamir edebileceklerini belirtti.

Aynı zamanda subay, pilot hanıma, uçağı tamirhaneye çektirip kendisine de dinlenebilmesi için orduevinde bir oda ayarlayabileceğini söyledi. Fräulein von Etzdorf bu öneriyi kabul etti ve itinayla seçtiği eşyalarını yerleştirdiği ufak valizini hazırladı. Eşyalarının bir bölümünü yanına aldı: ufak valizini, bir deri çantayı ve subayın, içinde av tüfeği olmasından işkillendiği büyük bir deri kutuyu. Geri kalan eşyalarını uçakta bıraktı.

Bu raporu Dışişleri Bakanlığı'nın dosyaları arasında buldum ve hemen bir fotokopisini çektirdim, diyor Gri. Etzdorf'un ölümünün hemen ardından Beyrut'taki Alman konsolosunun yazdığı rapor bu.

Rüzgârla inişe geçmek mi? Var mı böyle bir şey? Söz konusu olan, tecrübe sahibi bir kadın pilotsa eğer?

Rüzgârın yönünü karıştırdığını söylüyor.

Başka bir şey düşünmüş olacak. Bulutların tuhaf şekillerini, uzun uzun serili, kıyıya vurup parçalanan bir dalgaya benzeyen bulutları gördü. Onunla tanıştığı gece, Hiroşima'dayken, o gölgeli mekânda onunla bulutlar hakkında konuşmuştu. Miller'in bu konudaki bilgileri teknik bir ilgiden ibaretti. Dahlem içinse uçmak, hızlı hareket ve Dünya Savaşı'nda av anlamına geliyordu. O bir bulut toplayıcısı değildi.

Miller mi?

Şahaneydi, diyor biri arkalardan, tek kelimeyle şahane, Anton Miller denen şahıs.

Kim konuşuyor orada?

Bir ozan. Pek değil, ara sıra karışır söze. Tanınmayan birçok kişiyle arkalarda bir yerde yatar ve ismi anılsın istemez. Buna saygı duymamız gerekir. Şehir uğruna yapılan çatışmalar sürerken ortadan kayboldu. Kelimenin tam anlamıyla savaşın son safhasıydı, ancak bu kelimeyi bulan kişinin düşündüğü gibi de olmadı işler. Resmî bir kelime mucidi, onunla karşılaşacağız daha sonra. Şimdiyse ozana kulak verelim.

Ve siz onun kim olduğunu biliyorsunuz?

Evet. İsminin anılmamasını arzu ediyor. John Keats' in mezar taşının üzerindeki yazıyı severdi: *Here lies one whose name was writ in water.*[1] Bir kulak verin Miller hakkında söyleyeceklerine.

Bizler Miller'e "Amandus" derdik, Parerga ve Paralipomena'yı öyle telaffuz ederdi ki, kulağa edepsizliğin daniskasıymış gibi gelirdi.[2] Az gülmemişizdir buna. Bunun için gönderildi ya zaten. Dışarıda rap rap sesleri, ona değil, baledeki kızlara yönelik. İçlerinden ikisi, beraberinde bir hekim binbaşı ve bir yüzbaşıyla sırra kadem basmıştı. Tiyatro grubundan diğer kadınlarsa bunu ya istemediler ya da yapamadılar, orduevinde oturup kaldılar; orduevinde görevli erlerse, kutlama için jilet gibi ütülenmiş beyaz üniformalarıyla, köpüklü şarap sundular. Kırım şarabı, burada feldmareşalin, generalin, karargâh erkânının, yaverlerin ve orduevinde görevli erlerin dediği üzere, ganimetlerden. Daha sonraları, Rusya yenik düşürüldükten sonra, Kırım'a Güney Tirollüler yerleştirilecekti. İskân Bakanlığı'ndan biri bunun için "halk göçü" adını uygun görmüştü. Saksı değiştirir gibi. Puro dumanı hava akımına kapılmış, bütün

1. (İng.) İsmi suya muharrer olan yatıyor burada. (Y.N.)

2. Arthur Schopenhauer'in *Parerga ile Paralipomena / Ya da Kısa felsefe Denemeleri* adlı aforizmalar kitabına gönderme yapılıyor. (Y.N.)

mekândan geçiyordu. Masalarda konyak kadehleri, köpüklü şarap için kadehler. Önceleri bir saraymış burası, daha sonra kolhozun talim terbiye dairesi. Şakacının biri tam da Stalin'in resminin asılı olduğu yere Führer'in siyah çerçeveli resmini asmıştı. Duvar kâğıdında, daha büyük olan öncül portrenin bıraktığı açık renkli kenar hâlâ görülebiliyor. Puro dumanı, yedek subaylardan bir yüzbaşının da oturduğu koltukların, oturma grubunun üzerine çökmüştü; yüzbaşı şarap dükkânından bahsediyordu. İkinci şarap dükkânını 1938'de Hamburg'da açmıştı. Dükkânlarından ikincisini nasıl açtığını buradaki herkes biliyor elbet, dükkân önceden Heckscher diye birinindi çünkü. Yüzbaşıya Hamburg'dan düzenli olarak, üzerinde kırmızı harflerle "Dikkat cam" yazısının bulunduğu, samanlara sarılmış şarap şişeleri gelirdi, Burgonya ve Bordeaux'dan. Bu akşamki konukları için beş şişe Bordeaux açtırmıştı. Şarap karafların içinde bekliyor, nefes alıyordu. Bol havaya ihtiyacı var, dedi yüzbaşı üniforması içindeki erbap. Orduevine davet edilen erkek ve kadın oyuncularla bir kez daha kadeh tokuşturacaklar. Dün *Minna von Barnhelm*'i[1] oynadılar, Riccaut de la Marliniere rolünü Miller üstlenmişti. Çok eğlenceli ve ustaca oynadı. Alabildiğine sempatik bir dolandırıcı. Bugün de –hâlâ tezahüratla bir şeyler koparmaya çalışan– fazla bir isteği bulunmayan izleyiciler için dans grubuyla sahne almıştı, verilen araları espriler ve çeşitli numaralarla doldurdu. Karargâh erkânının yardımcısı Fräulein Erpenbeck, o dokunulmaz kadın, derin koltuğa gömülmüş. Herkes ona hastaydı. Ama dediklerine göre, kimse ulaşamadı ona. Beyaz bluzu, kravatı, dar Wehrmacht[2] eteğiyle, ince bacaklarını edeplice eğik tutarak yan

1. Ünlü Alman oyun yazarı Gotthold Ephraim Lessing'in (1729-1781) klasik Alman komedisini müjdeleyen eseri. (Y.N.)

2. 1935-1945 yılları arasında Alman ordusunun taşıdığı ad. (Y.N.)

yana koymuş, bir ayağını da diğerinin bileğine dolamış oturuyor. Bu duruşu bile, kalenin ne kadar güç fethedilebileceğinin göstergesi. Kurmaydaki genç Binbaşı üç hafta boyunca kendini paraladı, başarıya ulaşamadı. Ve bu şakacı adam, *Minna von Barnhelm*'de Franziska'yı oynayan genç kadın için, sağlam ellerde olduğunu söyledi. Onun hayranı olduğunu ve bu sebeple de onu ta başından, cephedeki moral gösterilerinin yatağa kadar gittiğini sanan bütün o arsız taliplerden uzak tutmak istediğini düşünüyorduk. Dinleyenlerine Stalin'le ilgili birkaç fıkra anlattı. Vurgulu bir tonlamayla *başkomutan* dediğinde, herkes aslında Führer'i kastettiğini düşünürdü. Bir şeyi biraz farklı bir vurguyla mı söyledi, hemen o kelimeden, adeta şimdiye kadar içinde saklı kalmış apayrı bir anlam türer. Mesela *Arileştirme* sözcüğünü telaffuz etmesi, tek kelimeyle bir öğürme gibi geliyordu kulağa. Kimse de buna karşı bir şey söyleyemiyordu. Çok hilekârdı bu soytarı.

Dokunulmaz kadın, sihir yapmayı kimden öğrendiğini sordu ona.

Larette'ten.

Larette, ne hoş bir isim, değil mi, diyor üniformalı şarap tüccarı.

Miller anlatsın bir.

Larette'in asıl ismi Cornelius Hauer'di ve Viyanalı bir tatlıcının oğluydu. Daha sonra Larette ismini aldı. Hauer okumak için Berlin'e geldiğinde, kabarede meşhur Harry Steffin'i gördü.

Eh, diyor dili dolanan biri, isimler yeterince açıklayıcı aslında, haydi şerefe.

Sihirbazların şahı, gerçek bir sihirbaz. Oyun kartlarıyla, toplarla, yüksüklerle çalışıyordu. İnanılmaz. Hauer üniversiteyi bırakıp sihirbaz yamağı oldu.

Sihirbaz yamağı mı, var mı ki böyle bir şey?

Olmaz olur mu. 1915'te orduya çağrılana kadar Stef-

fin'in yamağıydı, ardındansa bir cephe tiyatrosuna gönderildi. Aramızdaki ortak şey budur. Bu birlikle Rusya' daki cephede dolaştı, ki oranın hali de buradaki kadar içler acısıydı. Sonra, kumpanyası yanlış yola girdiğinden Ruslara esir düştü.

Aman Tanrım, diyor biri.

Böyle de denilebilir. Oysa ki o zamanlar iki taraf da birbirine iyi davranıyordu. Larette savaş esirlerinin kaldığı yerde kader arkadaşlarını sihirbazlık numaralarıyla oyalarken, günün birinde yaralı bir karga buluyor. Zekâ söz konusu olduğunda, bu kuş kargalar arasında bir istisna olmalı. Larette kargaya bakıp onu iyileştiriyor ve ona, daha sonra bütün Viyana'nın ağzından düşürmeyeceği birkaç numara öğretiyor. Bu karganın yardımıyla, savaş esirlerinin tutulduğu yerden kaçmayı başarıyor. Larette bir akşam siyah bir pelerinle kapıya gidiyor. Kargaysa yanı başında, olmadı üzerinden uçup bir ıslıkta Larette'in omzuna konuyor. Gaklıyor. Nöbetçiler istavroz çıkarıp Larette'i derhal geçiriyorlar. Batıl inançlı bir Kazak'ın atına el koyup yollara düşüyor. Bu görüntüyü, bir adamın rüzgârda savrulan siyah bir paltoyla nasıl dörtnala gittiğini ve yanı başında uçan bir karganın arada sırada nasıl omzuna konduğunu göz önüne getirmek gerek. Elbette kimse onu durdurmaya cesaret edemiyor. Gören kaçıyor, çiftlik evlerine saklanıyor, haç çıkarıp hayvanları uzaklaştırıyor. Aylar sonra, Larette dolana dolana Viyana'ya varıyor. Kargasıyla sahne alıyor ve çok ses getiriyor. Havaya attığı kartlardan isteneni uçarken bulabiliyor karga. Izleyiciler, karo kızı, maça ası, kupa valesi, gibilerinden seslenebiliyor. Larette izleyicilerin istediği kartı tekrar ediyor ve kartların iyice karışabilmesi için kâğıt destesini yukarılara fırlatıyor, karga da aralarından sinek papazını ya da kupa kızını çekip çıkarıyor.

İnanılır gibi değil.

Evet. Ama doğru. Kargalar arasında bir dâhi olsa gerek, bir nevi karga Solon'u. Bunun özel bir anlamı var, çünkü kargaların zaten çok akıllı oldukları düşünülür.

Bu yüzden Odin için de göz görevi görürler ya, diyor dili dolanan biri.

Ya sonra, diye soruyor genç Binbaşı.

30'lu yılların başında Larette, Amsterdam'a gitti ve oraya yerleşti. Olağanüstü mahareti ve muhteşem sahnesi ona hayranlık ve özel bir saygı duyulmasına neden oluyordu. Saray sihirbazı unvanı verildi kendisine. Bir dâhi, tıpkı kargası gibi.

Harika. Ucuz romanın dik âlâsı, diyor genç Binbaşı.

Evet, özellikle de sonu, diyor Miller.

Artık sahne almıyor mu, diye soruyor dokunulmaz kadın.

Hayır. Larette'in iki kusuru vardı.

Ne kusuru?

Yahudi'ydi ve handiyse tamamıyla sağırdı.

Orduevinde gülüyorlardı, ikisi bir arada hakikaten de biraz fazla, diyor yedek şapşallardan biri.

Evet, fazlaydı. Arada bir İngiliz radyosuna kulak verir, son durum hakkında bilgilenmek isterdi.

Sorun, Larette'in radyonun sesini sonuna kadar açmak zorunda kalmasıydı. Böyle olunca da, Afrika'da kaç Alman'ın İngilizler tarafından esir alındığı durup dururken yoldan bile işitilebiliyordu.

Al, al işte, dedi dili dolanan.

Sonra ne oldu, diye üsteledi dokunulmaz kadın.

Komşularından biri onu ele verdi. Bir sonraki gün Gestapo'ya gidip adını yazdırması gerekiyordu. O günün gecesi kendini vurdu.

Geçmiş olsun, diyor biri. Ama kimse gülmüyor.

Bir müddet oturdukları yerde kalakalıyorlar, kimi puro içiyor, kadınlar yüzüklerini çevirip sus pus kesili-

yorlar. Pantolonundaki güzel kırmızı şeritleriyle genç Binbaşı, bu antisemitist yaygaranın midesini bulandırdığını söylüyor, ancak Yahudi sorununun bir çözüm için sıkıştırdığını da söylemek gerekiyormuş. Özellikle de buradaki bu akıl almaz pislik dururken, bu sefalet ve çirkinlik dururken. Ama ayrım yapılmalıymış, elbette ki o yöntemleri hiç, hem de hiç tasvip etmiyormuş. Eninde sonunda hepimiz insanız.

Ozan diyor ki, kısa bir aradan sonra Amandus Miller ayağa kalkmış ve Binbaşı'nın müsaadesiyle ufak bir sihirbazlık numarası yapmak istediğini belirtmiş. Eşlik eder miymiş acaba?

Lafı mı olur. Oyunbozanlık etmek olmaz.

İki hızlı hareketle kulaklarından iki uzun ipek mendil çıkarıp sallamaya başladığında, içlerinden ufacık kâğıt harfler düşüyor. Amandus yere düşenleri toplayıp şöyle diyor: Sayın Binbaşım bunlardan anlamlı bir sözcük çıkarırlar mı acaba.

İDKÂĞREILMK.

Binbaşı harfleri düzenlemeye girişiyor. Kurmaydan iki kişi de katılıyor, harfleri oraya buraya ittiriyorlar. Bulamıyorum, diyor Binbaşı. İmkânsız.

Böyle değil, ama olur, diyor Miller ve bir çırpıda hepsini hizaya sokuyor: DİĞERKÂMLIK.

Lütfen, yüksek sesle okursanız eğer.

Ve Binbaşı yüksek sesle okuyor. Kim varsa hepsi güldü. Laubaliliğin dik âlâsı olsa da bu soytarının, panayır maymununun yaptığı. Önceden planlamış olmalıydı. Dışarıya da çıkmamış mıydı, işemeye, her halükârda en geç o zaman ipek mendilleri, kâğıt harfleri kol ağızlarına yerleştirmiş olmalı. Bütün bunları çok çabuk, tereyağından kıl çeker gibi yapmıştı, harfleri yerleştirirken ve bunları Binbaşı'ya okuturken de. Neden sonra kendisi de laubaliliği anladı ve yüzü kızardı, ama bir şey

de diyemedi, çünkü hepsi gülüp alkışlıyordu.

Yedek şapşallardan biri, dili dolana dolana şöyle diyor: Her şey yok olsa da, iyimserliğimize zeval gelmez. Dolsun kadehler!

Eh işte, dedi Miller, iyimserlik, Sayın Yüzbaşım, günümüzde biraz ahlaksızca bir şey, inanın bana.

Ardından o soytarı ayağa kalktı ve yorgun olduğunu söyleyip yarım yamalak eğilerek vedalaştı. İnanılmaz olansa, kimse gözlerine inanamadı, dokunulmaz kadın ayağa kalkıyor ve yorucu bir gün geçirdiklerini söyleyip üniforma ceketini, mantosunu alıyor ve hoşça kalın diyerek bu herifle dışarıya çıkıyor. Herkesin şahit olduğu üzere, avluyu geçerek misafirhaneye girip gözden kayboluyorlar. Tek kelimeyle muhteşem bir şey. Ve gelin görün ki burada yine karşıma çıkıyor. Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Tam da burada, eh, ne yapalım, zaten renkli bir karışım var. Bu maskara neden olmasın? O da nihayetinde ozanlar, düşünürler tayfasından değil mi?

Ya bu hırlama? Bu hırlama, horuldama da neyin nesi böyle? Dehşet bir şey.

Bu mu? Ta gerilerden geliyor. O da bir pilot. Bir sürü pilot var burada. Onu Kızıllar, 1920'de kendi Pourle-Merite[1] şeridiyle boğdular. Harburg'da.

Bu lıkır lıkır sesler peki?

Elbe suyunun şıpırtısıdır, başka ne olacak. Onu Elbe'ye atmak istediler. Ama sonra sokak ortasında bırakıverdiler. Yüzbaşı Berthold'a geleceğiz daha.

Dua etmek yok, çiğnemek yok, Nazi dövmek yok.

O işte. Yine ne geveliyor ağzında?

1. Mavi mineli bir Malta haçı şeklindeki nişan. Birinci Dünya Savaşı sırasında Siyah Kartal'dan sonra Prusya Krallığı'nın en yüksek askerî nişanı. "Blauer Max" da denir. (Ç.N.)

Soğuk, soğuk.

Bu da kim?

İşi filan olduğundan değil. Biraz daha takılıyor işte.

Soğuktan morarmış, yürüyüşüne bak bir de, böyle kaskatı yürünür mü hiç, imkânı yok, diye düşündüm, daha ziyade yürürken dikilmek bu, hayır, ancak uzanan biri böyle yürür, yo, saçma, yürümek de yanlış. İttiriliyor gibi, ayaktayken, rüzgâr tarafından. Soğuk. Soğuk, diye mırıldanıyor.

Buzluktan çıktığından kaskatı daha. Gün geçtikçe azalır. Caz piyanisti, eleştirmen ve konuşmacı, ama dilsiz henüz.

Bu da geçer, diyor Gri.

Bir patlama sesi. Bir defa, bir defa daha. İki atış. İrkiliyorum.

Korkma, diyor Gri, tavşan avına çıkan ormancı bu. Civarda son zamanlarda epey çoğaldılar da.

İyice gerilerdeki, şimdiden kararan pusta, varla yok arası bir karaltı görülüyor. Dolanıyor, eğilip yoluna devam ediyor, tekrar eğiliyor.

Soğuk.

Bu da kim?

İşte şu.

Bir şey göremiyorum.

Göremezsiniz tabii. Orada biri almış başını gidiyor, arkasında da harabeler. Beyaz bir bez almış üzerine, apış arası bile açıkta, yürüyor ve soğuktan morarmış, donarak mosmor kesilmiş gibi.

Soğuk.

Burası ona da mekân olamıyor. Burada kimse için yer yok artık. Burası sadece geçiş için bir mekân olabilir ancak. Onu tanıyorsunuz. Ona şöyle bir alıcı gözle bakınız. Yabancı görünse de, bakan çıkarabilir yine de.

Ne mırıldanıyor?

Soğuk.

Soğukluk hissi. Bu kalıcı mı?

Bu da zamanla geçer, diyor Gri.

Gri'ye, yıllar önce ölen kız kardeşimi gördüğüm rüyayı anlatıyorum. Gençti, dingin ve kendine güvenen bir izlenim uyandırıyordu, duruşunun altında büyük bir muhakeme yatıyordu. Ben ve yazarlığım için önem arz edecek çok mühim bir şey anlatacakmış. Kafamızın ağırlığı, geçen zamanla beraber kaydettiğimiz o insanların seslerinden ileri geliyormuş. Yavaş yavaş kaybolacaklarmış ve sonrası da muhteşemmiş, büyük bir sessizlik beklermiş bizi. Buna şimdiden sevinebilirmişim.

Ha va ha va mo
fuyu no kozue vo
naku karasu

Hiddetle bakan meleği görüyor musunuz, diyor Gri. Sağ kolunu kaybetti. Birkaç metre ötemize düşen ve düşüşüyle birkaç çürük tabut tahtasını havaya fırlatan bir top mermisi tarafından parçalandı.

Kaybettiği sağ eliyle kavradığı bir mızrağı, önünde kıvrılan ejderhanın gövdesine saplıyordu. Şu canavarın dişlerine, tiksinç sivrilikteki diline, iğrenç çekik kertenkele gözlerine bakın. Sakat haliyle hâlâ ayakta, ejderha öldürücüsü, DoğuAsya'daki başkomutanlık karargâhında bulunan kurmayın başındaki General von Gross'un, namı diğer Schwarzhoff'un başında nöbet tutuyor. Boxer Ayaklanması.[1] General, Pekin'deki imparatorluk sarayında çıkan bir yangında dosyaları kurtarayım derken can verdi. Dosyaların kurtarılması gerekiyor. Ben önden gi-

1. 1900'de Çin'deki bütün yabancıları ülkeden çıkarmayı amaçlayan ve devletçe de desteklenen köylü ayaklanması. (Ç.N.)

deceğim, diye haykırdı. Çin'den buraya getirildi ve askerî törenlere dair ne varsa hepsinin eşliğinde defnedildi. General ve dosya kurtarıcısı.

İmparator, 1900'de Çin'e giden birlikleri izlerken etkili konuşmalarından birini yapmış:

> Aman verilmeyecek, esir alınmayacak. Silahlarınızı öyle bir kullanın ki, üzerinden binlerce yıl geçse de tek bir Çinli bile bir Alman'a yan gözle bakamasın.

Burada konuşmanın bronz dökümünü görüyorsunuz.

İstediğim her zaman sadece uçmaktı. Uyurgezer gibi hep bu hedefe doğru hareket ettim. Uzun yıllar para biriktirdim, mirastan payıma düşenin hemen hepsini aldım, diyor Etzdorf odanın sessizliğine doğru. Üstüne bir de büyükbabamlar para verdiler, böylelikle kendime Junkers'i alabildim. 16.000 *Reichsmark*'ı. Küçük bir servet. Borçlanmıştım da. Ama hiçbir şey umrumda değildi. Hem de hiçbir şey. İnsan cesaret edebilmeli, demişimdir iyi niyetle bana akıl vermeye çalışanlara. Ve uçak da uçaktı hani, mükemmel bir şeydi, olağanüstüydü. Kontak anahtarı çevrildiğinde motora bir kulak vermek gerekiyordu, öncesi bir duraksama, ardından da düzenli işleyişi. Parçalar arasındaki orantı mükemmel, kanatlar gövdenin altından çıkıyor. Her iki koltuğun önünde, pleksiglastan iki cam. Rüzgârdan korunurken açıktaydı da insan, olağanüstü olan da buydu zaten, insan gerçekten de bulutlara dalabiliyordu. Uçağı hangarda sarıya boyattım, güzel koyu bir sarı. Gövdesindeki dalgalı kaporta ve açıklığı 10 metreyi bulan kanatlar, motor başıyla önde açıkta duran karbüratörler. Uçağın kokusunu severim, egzoz gazları, motoryağı, benzin. Atların tersine, onların ter kokusunu hiç sevmem. Ata bindikten sonra banyo yapsan da, üzerinde

bu tatlı yağlı koku kalırdı. Büyükbabamlarda elbette çok ata bindim, ama ürkek mi ürkek atları oldum olası aptal bulmuşumdur. Sığırlar yaygın anlayışın aksine çok daha akıllılar. Kız kardeşim atlara bayılırdı. Bense hiç. Belki de çocukken bir kez attan çifte yediğim içindir. Parmaklar birbirine yapışık bir şekilde, elin ayası üstünde sunulması gereken havuçları salakça kaptıkları o sarı, kaba saba dişleri mesela. Hayvanlar şiştiklerinden ve eyerle beraber aşağı kayılacağından, eyere çıkıldıktan kısa bir süre sonra hemen kayışların sıkılması gerekir. Ardından da sarsmalar, sallamalar başlar. Hayır. Buna karşın, pervanenin dönmeye başlamasıyla oluşan o hava girdabı, her şey bir yana, karmaşık bir biçimde kat kat tutkal atılmış o ahşap pervane bile başlı başına bir olay. Sicilya'ya uçarken hasar gören pervaneyi duvarıma astım. Kırılan yerini yapıştırdım. Kamufle etmeye çalışmadan, kırık yeri iyice açığa çıkararak.

Tekerleklerin yerden kesildiği o kalkış anı ne muhteşemdir. Başlarda yaptığım gibi sevinç nidaları atmamak için, şarkı söylemeye başladım. Mazur görün, öve öve bitiremeyeceğim galiba. Siz de bilirsiniz nasıl olduğunu.

Miller güldü, hayır hayır, bilemeyeceğim, yani sizin bildiğiniz kadar iyi bilemem. İhtiyaçlarınızı karşılamak biraz zor olmuyor mu? Bir atı ahıra koyar, yol kenarında otlatırsınız, ancak sarı Junkers'iniz epey benzin yiyordur, muayeneleri de cabası.

Evet, bunu söyleyebiliriz. Başta konferanslarla, yazışmalarla, küçük yolcu uçuşlarıyla paraya ulaşmaya bakardım. Ve gerçekten de satın aldıktan hemen sonra talepler gelmeye başladı. Bir işadamı Berlin'deyken Viyana'ya giden treni kaçırmıştı ve akşamın geç saatlerinde orada olması gerekiyordu. Önerdiği ücret iyiydi. Onu gideceği yere uçakla götürmeyi hemen kabul ettim. İkindi vaktiydi, sonbahardı, günler kısalmıştı. Uçuşa geçtik, Prag'a uçtuk ilkin, benzin aldım, ardından da güney-

doğu istikametinde devam ettik. Akşama doğru, pusluydu hava. Haritamdaki rotaya bakıp pusulamdakiyle karşılaştırabilmek için azıcık bir zamanım vardı daha. Ondan sonra alacakaranlık bastı. Ormanlarla kaplı dağlar altımızda silinmeye başladı. Çok geçmeden haritamı artık tanıyamaz hale geldim, sadece pusulama bakarak hareket ediyordum. Hava yavaş yavaş kararırdı. Bütün köyler, beldeler ve şehirler ışıklarını yakmaya başladı. Griler içinde çöktü sonbahar gecesi, ne bir yıldız ne de ay vardı görünürde, puslu bir bulut tabakası kaplamıştı gökyüzünü. Ama en azından ufku çok iyi seçebiliyorduk, gösterge tablosundaki düğmeler de fosforlu ışıltıları içinde parlamaya başladı. Yalnızca o an için en gerekli olan şey, pusula, soldukça soluyordu. Böyle uçtuk gecenin içinden. Ara sıra bir dağ sırtı apaçık sivriliyor, geri kalan her şey karanlık bir kütle halinde görünüyordu, arada bir yakındaki ya da uzaktaki ışık lekeleri tarafından kesiliyordu. Yavaş yavaş içimi hoş olmayan bir duygu kaplamaya başladı. Üstüne üstlük bir de, önümde oturan, artık kendisini pek göremediğim yolcunun sorumluluğu vardı. Nasıl olsa konuşamıyorduk. Engebeli, bu da yetmiyormuş gibi ormanlık bir alana acil iniş yapma düşüncesi dehşet vericiydi. Umut ediyor, Tuna görünsün artık diye dua ediyordum. Saatimi de göremiyordum, saatin kaç olduğunu tahmin bile edemiyordum. Ama sonra, nihayet, Tuna'yı karanlıkta donuk parlayan bir şerit halinde görüverdim. Onu uzun bir zaman izledim. Ve içimi birden müthiş bir korku kapladı. Epey bir zamandan beri Tuna'yı izlemiyor muydum zaten? Viyana'ya çoktan varmış olmamız gerekmez miydi? Üzerinden uçup geçmiş olmayayım sakın? Tuna'yı izlemeye başladığımdan beri bir şehirle karşılaşmamıştım. Karanlıkta en ufak bir ışık bile kaçmaz gözden. Viyana'nın üzerinden geniş bir kavis çizerek geçmiş ve ardından Tuna üzerine ulaşmış

olmalıydım. Nasıl olmuş olabileceğini aklım almıyordu, ama bu çılgınca düşünceyi defedemiyordum kafamdan. Eğer böyleyse, dedim kendime, Budapeşte'de olmam gerekirdi. Şehrin üzerinde dönüp duracaktım, ta ki iniş pistinde bana gece ışıklandırması yakılana kadar. Benzinim buna yetmeyeceği için saçma bir düşünceydi elbet. Dakika dakika artıyordu huzursuzluğum, ta ki ansızın şehri önümüzde devasa, ışıltılar içinde parıldayan bir ışık denizi halinde görünceye kadar. Prater, dev dönmedolabıyla ışıl ışıl öne çıkıyordu. Aspern'de, kenarlarını sayısız kırmızı lambanın çevrelediği uçuş pisti bize el sallıyordu bile. Bir tur attık ve parlak projektör ışığında sorunsuz indik. Prag'dan çıkış haberimiz geldiğinden, bir saatten beri, karanlığın çökmesiyle beraber, bizim için ışıkları yakıp bizi beklemişlerdi. O kadar karanlıktı ki, aşağıda bekleyenler bizim geldiğimizi duymuşlardı, ama ancak, ışıklandırılan piste indiğimizde görebildiler. Ve hafiflemiş bir şekilde uçaktan inen yolcumdan da, hava kararmaya başladığından, yani bir saatten beri hiçbir şey görmediğini öğrendim. Gece körüydü kendisi.

Daha sonra bu mesafeyi yardımcı pilot olarak Lufthansa'da katettim. Bu iyice rahattı. Yağmurdan ve kardan korunaklı bir şekilde uçağın baş tarafına kurulmuştum. Ama en güzeli, üstü açık kokpitte uçmaktır. Derin uçuşları da özellikle severim, insan ne kadar alçaktan uçarsa, kendi hızını o denli hisseder.

Uçmaktan hayranlıkla bahsetmeniz hoşuma gidiyor, dedi Miller. Dediğim gibi, amacım sadece kendimi pislikten kurtarabilmekti. Şimdiyse sadece zorunlu kaldıkça uçuyorum. Elimi vicdanıma koyduğumdaysa, dedi, yürümek benim için daha uygun olan biçim. Yürümeyi seviyorum, ama yürüyüşe çıkmayı değil, yürümeyi, üstelik şehirlerde, şehir merkezlerinde yürümeyi seviyorum, kırlarda değil, şehrin uzantıları ile açıktaki toprak parçaları-

nın birbirine geçtiği banliyölerde kesinlikle değil. En nefret ettiğim yerlerdir buraları.

Şehrin merkezi burası, diyor Gri, işte kanal, Humboldt Limanı, ötede de hastane, Charite, hapishane önceden kanalın arkasındaymış ve siyasi tutuklular yatarmış orada. Binayı yıkmışlar. Yüksek çevre duvarını görebilirsiniz hâlâ. Bugün çocuklara ve köpeklere ayrılmış oyun çayırında önceleri hapishanenin avlusu vardı. Nisan sonunda, yani savaş bitmeden birkaç gün önce, Gestapo hâlâ direnişçileri vurmakla meşguldü. Cesetler yıkıntıların arasında yatıyordu ve günler sonra buraya gömülebildiler, arkada tuğla duvarda bir tabela var, görüyor musunuz: *Buraya defnedilen 20 Temmuz 1944 direnişçilerinin anısına.* Ve Berlin'in teslim olduğu 2 Mayıs tarihinde, aralarında Norveç, Danimarka ve Fransa'dan gelen birçok gönüllünün de bulunduğu bir grup SS askeri, buradan batıya doğru harekete geçmeyi denedi. Mezar taşlarında makineli tüfeklerin, şarapnel parçalarının yol açtığı delikleri hâlâ görebilirsiniz. Burada, ordu malullerinin yattığı bu mezarlıkta, son çatışmaların gerçekleşmiş olması sizce tesadüf müdür? Harap hale getirilip daha sonra duvarla ayrılması? Katliamlara yön verenler, semaların kahramanları, direnişçiler, gericiler ve devrimciler, demokratlar ve Naziler, hepsi burada toplanmış. Direniş cephesinin öldürülen erkeklerinden yüz metre bile uzakta değil, o yoğun tahribat görmüş A Alanı'nda, muhalif kartoteğinin mucidi Reinhard Heydrich yatıyor. General Schlieffen burada, şuradaysa Genç Moltke, iyice yakınlarında Udet ile Mölders, General Winterfeldt, Büyük Friedrich'in dostu, altı defa yaralanıp da sonuncusunda ölen yiğit bir adam. Kahramanlar Mezarlığı derlerdi önceleri. Burada yatanların çoğu öldürüldü, çoğu önceden birçok kişiyi öldürdü. Hoşuma giden bu kelime

oyununu mazur görürseniz eğer, bazıları da kendisini öldürdü. Bir şiddet yeri. Ve o kadın, kadın pilot, burada yatıyor, bunca erkeğin arasında biraz yalnız, öyle değil mi? Diğer taraftan, uçmak denen mefhumda yer alabilmiş ilk kadınlardandı kendisi. Berlin Duvarı, mezarının hemen dibinden geçiyordu. Duvarı dikmelerinin ardından, Demokratik Almanya propagandasında yer alan o güzeller güzeli adıyla "antifaşist koruma duvarı"nın önünde, ilk kaçak kurşuna dizildi. Şehrin batı yakasına ulaşmak için kanalı yüzerek geçmeyi denemişti. Berlin polisiyse bu kaçma teşebbüsünde kanalın diğer yakasından Demokratik Almanya'nın bir sınır subayını vurdu. Öldürmeyi kendine çeken bir yer, öyle görünüyor. İki Almanya'nın birleşmesinden sonra duvarı yıktılar, şimdiyse Marga von Etzdorf'un ayaklarının dibinde duvarın bir bölümü tekrar inşa edildi. Gri beyaza boyanmış hazır beton parçaları, üç metre bile ötesinde bulunmayan bu duvar parçasını seyrediyor işte. Uçmak ömre bedeldir.

Ne diyor Etzdorf?

Bütün köyler, beldeler ve şehirler ışıklarını yakmaya başladı. Griler içinde çöktü sonbahar gecesi, ne bir yıldız ne de ay vardı görünürde, puslu bir bulut tabakası kaplamıştı gökyüzünü. Ama en azından ufku çok iyi seçebiliyorduk.

Duyuyor musunuz bu cümleyi, diye soruyor Gri: Gösterge tablosundaki düğmeler de fosforlu ışıltıları içinde parlamaya başladı.

Etzdorf şiir okurdu. Önceleri yazarmış da. Şiir, diyor Miller, onun için uçmanın ta kendisi.

Şiir ve uçmak, saçma. Bir maceraydı, gönül eğlendirmeydi. Yetmez mi?

Yuku sora mo
ari ya satsuki no
ama-garasu

Ya öbür sesler?

Onlar akıllarında kalanları anlatıyorlar, her zaman anlattıklarını. Ama artık yavaş yavaş bu da solgunlaşıyor. Anımsamanın korkunç yanı tekrarlardır. Hep aynı şey çıkar karşına. Bu da cehennemdir. Her şey yapılmış bitmiştir. İçinde bulunulan sonsuz an ise katlanılır gibi değil. Suç yok, bağışlama yok. Sadece iyi olanı bilirsek, kötü olanı nasıl çıkarırız? Biri diğerinin içinde değil midir? Her şeyden önce de, burada her şey yalnızca bir tekrardan ibaret olduğundan, hiçbir şey değişemeyeceğinden, ne iyi var ne de kötü. Burada her şey aynı. Bombalardan zarar görenler, bodrum katlarında yananlar, kurşuna dizilen tutuklular. Kurbanlar ve katilleri. Burada hâlâ düzen içinde, gösterişli anıt taşlarıyla. Diğerleri arkada yatıyor. Karışık olsa da, daha önce de dediğim gibi, yine de birleşik. Biraz daha ileride.

Yoru no kasa
tsuki mo kiru tote
kakaşi kana

Konuşan kim?

Japon adam. Arkada yatıyor. Buradaki tek Japon. Çat pat Almanca biliyor, ama iyisi mi, kimse bir şey sormasın ve o, *haiku*'larını söylesin.

Bir defasında Rabat'a gittiğini söyledi Dahlem. Eski şehrin o dolambaçlı sokaklarında, karşısına avaz avaz bağıran bir adam çıkmış. Üzerinde lime lime olmuş uzun bir ceket varmış ve bağırıyor, o cinnet ânında, eliyle koluyla,

düzen karşıtı olduğu şeklinde yorumlanabilecek bir şeyler anlatmaya çalışıyormuş. Yine de herkes sırıtmadan müsamaha göstermiş, çocuklar bile, Almanya'da bu tür dikkat çeken insanlarla karşılaştıklarında yaptıkları gibi, makaraya almamış ya da sataşmamışlar. Burada, Japonya'daysa, ruh hastaları da dinginliklerine gömülü, kendilerini geri çekmiş. Sevmediği bir adamla evli olan bir kadının artık konuşmaması ve sadece sinekle beslenmesi gibi, karşı çıkışları yalnızca eyleme geçtiklerinde kendini gösteriyor.

Buraya gelinceye kadar epey bir yol katetmem gerekti. Rüzgâr çıktı, derken elinde bir fırtına feneriyle dost çıkageldi ve başladı kazmaya. Bulmuştu beni.

Çok uzaktan gelen bu çatlak ses, kim bu? Mezar yazıtına bakın. Demirden. Demir Haç Nişanı şeklinde.

> Friedrich Friesen, eski Lützow Freikorps'unda[1] teğmen ve yaver, 25 Eylül 1784 Magdeburg doğumlu, 16 Mart 1814'te Fransa'da Lobbes yakınlarında şehit düştü.

Bel küreğini vururlarken duydum, katır katır, bazen de kürek bir taşa denk geldiğinde tiz bir ses, bir kök koparıldığında boğuk bir titreme. Böyle buldu beni. Can dostum benim, parçalarımı topladı. Birbirimize bir meşenin altında söz vermiştik, birimiz şehit düşerse diğeri onu memleket toprağına götürüp gömsün diye. Dostum 26 yıl boyunca, bir garnizondan diğerine, meşe ağacından yapılma ufak bir kutunun içindeki benle gitti durdu. Bazen kadehini şerefime kaldırdı, can dostum, bense yatağının yanı başındaki sehpanın üzerinde duruyordum. Her 16

1. Almanya'da XVIII. yüzyıldan itibaren gönüllülerin oluşturduğu ve devletçe desteklenen paramiliter birlikler. (Ç.N.)

Mart'ta bir mum yaktı. Tarlaları, çayırları örten, benim siyah ceketimi iyice belirginleştiren incecik bir kar düşmüştü, bizim takım dağılmıştı, Fransızlar gelip bizi tutukladı. Ne iyilik gördük ne de kötülük. Özgürlük. Teslim olan, onurundan olur, böylece savaştım, ta ki alçak kurşun bana isabet edene ve bir darbe alana kadar. *In tyrannos,*[1] diye haykırdık. Napoleon. Fransa'daki ezeli düşman.

Gençliğin en şerefli temsilcisi, yaşlıların en şereflisinin yanı başında.

Darbe vuruş derken, kısa, çabuk, sağlam, şiddetli ve yorulmadan, eliyle demiri kavrasın bir. Gel gör ki Alexander Humboldt'un Meksika Atlası sonsuza dek yarım kalacak. Nehirler olmaksızın, dağlar olmaksızın.

Neden nehir, dağ yok?

Friesen, çok iyi bir çizer, Humboldt Atlası'nın nehirlerini, dağlarını çizecekmiş.

Bu fısıltı da neyin nesi?

Ben bir şey duymuyorum.

Daha neler. Arkada, duvarın olduğu yerde. Bir sızlanma. İç çekiş. Ağlama. Hepsi çok uzaktan.

Gündoğusu rüzgârı taşıyor onları. Batı rüzgârından daha seyrek eser. Gündoğusu rüzgârı yazın bozkır sıcağını getirirken, kışın kuru soğuk eser.

Yitgadal veyitkadaş ş'may raba

Duvarın hemen arkasında, kırmızı çiçekli akdikenlerin olduğu yerde, ender rastlanır sağlamlık ve irilikteki odunlaşmış ağaç. Fısıltılar oradan geliyor.

B'allma di v'ra

1. (Lat.) Tiranlara karşı. (Ç.N.)

Gündoğusu rüzgârıdır, küldür. Orada toplanmıştır.
İş sadece duyabilmekte.

Ben sadece gördüğüme inanırım.
Ya duymak?
Güvenilirliği hiç yok, azizim. Kaldı ki buranın ses kargaşası...
Sadece bizim duyabildiğimizi kim demiş?

Doğru, üzerimizdeki postalları, bazen de görev başındaki köpeklerin toprağı kazarkenki pençe seslerini çok net işittim. Taş plakalar olmalı. Biraz daha ötesinde boğuk, sert ayak sesleri, daha çok bir gümbürtü, sanki kereste döşemişler. Hep aynı saatlerde. Kontrol turları. Nöbet değişimleri. Sonra sessizleşiyordu, iyice sessizleşiyordu ortalık. Daha sonra geldi ayak sesleri, duraksayan, kararsız adımlar. Sonra çoğaldı ve şimdi, gittikçe daha da artarak, grup halinde geliyor. Adımlar, düzensiz adımlar, nerede durduklarını duyuyorum. Kalakaldıklarını. Sonra yine ilerliyorlar, bazen pıtır pıtır, sonra yine ayakları sürüyerek.
Gri yola devam ederken diyor ki: Size Alman konsolosun raporundan bir bölüm okuyayım.

Subay, Fräulein von Etzdorf'u orduevine getirdi ve ona gözcü subayın odasını verdi. Fräulein von Etzdorf odaya girmeden önce, 1 telgraf çekmek istediğini belirtti. Ayrıca, Shell yetkilisini durumundan haberdar etmelerini rica etti. İkinci ricası hemen gerçekleşti, telgrafı yazması için de orduevinden bir emir erinin ona verdiği deftere metni geçti. Telgrafta "İzobarlar'ın Berlin'e yöneltildiğini ve uçağın ağır hasar gördüğü bir zorunlu iniş yaptığını, ama kendisinin sağlık durumunun iyi olduğunu belirtiyordu. Telgrafın altına "Marga" imzasını attı. Ardından odasına çekildi, subay da uçağın yanına döndü. 2 dakika sonra emir eri Fräulein von Etzdorf'un oda-

sından 2 el ateş sesinin geldiğini işitti ve subayın arkasından koştu. Subay derhal geri döndü, kilitlenmemiş kapıyı tıklatıp hemen açtı. Fräulein von Etzdorf'u, pencereye dayadığı yastığa başını koyduğu yatakta, bacakları yataktan aşağıya sarkık, boylu boyunca uzanmış halde buldu. Koca bir kan gölünün ortasında yatıyordu, 2 mermi kafasını delip geçmişti; sol elinde, namlusu yüzünün sol yarısına doğrultulmuş, 9 mm çapında bir makineli tabanca vardı. Birkaç kez hırıltılar çıkardıktan sonra çarçabuk göçtü gitti. Silah sesleri uçağın inişinden tam 23 dakika sonra duyulmuştu.

Ölümüyle ilgili ne kadar haber, gazete yazısı varsa hiçbirinde makineli tabancadan söz edilmiyordu. Daha çok, nefsi müdafaa için yanındaki bir tabancayla kendini vurmuş olabileceği üzerinde duruluyordu. Bu silah için taşıma izni de vardı. Beyrut'taki Alman konsolosun raporundaysa birdenbire makineli tabanca sözü ediliyor.

Makineli tabanca uçağında mıydı peki?

Evet, Suriye'ye uçarken, elbette ki kati surette yasak olan bir makineli tabancayı bulunduruyordu yanında. Uçuş izni, o dönem mandası altında bulunduğu Fransız hükümeti tarafından, o da uçakta hiçbir şekilde silah bulundurmaması koşuluyla kendisine verilmişti.

Silah kaçakçılığı mı?

Evet. Yanında fiyat listeleri bile vardı. Mühimmat. Kullanma talimatları.

Dahlem'in parmağı var mıydı peki bu işte?

Kahramanlıkları söz konusu olduğunda, dostlukları, ahbaplıkları, sevgililikleri, işleri dahil, Dahlem'in ağzını bıçak açmazdı, diye araya girdi Miller, o an nelerle meşgul olduğunu tam olarak bilen çıkmazdı. Dolaysız yollarla buna ilişkin bir soru yöneltmek söz konusu değildi, buna izin vermediğinden filan değil, duruşu özel konularda bir mesafe kollanması gerektiğinin altını çi-

zerdi. Hakkında söylenenler tahminlerden, dedikodulardan ibaretti.

Yirmili yılların sonunda gemiyle Çin'e geldiği, Çinli pilotlarla uçuş alıştırmaları yaptığı söyleniyor, diyor Gri. Çin'de iç savaşın hüküm sürdüğü yıllardı. Birbirine giren savaş lordlarının silaha, savaşla ilgili bilirkişilere, Chiang Kai-shek yönetimindeki askerî okulun da General Seeckt –bir komşu– gibi strateji kollayan yol gösterici cilere ihtiyacı vardı.

Onunla ortak bir yanım yok, sadece Çin'deki yakınlığımızla ilgili tesadüf.

Makineliler, tabancalar, havan topları revaçtaydı. Solcuların saffında ya da sağcılarınkinde, bilmiyorum, sapla saman birbirine karışmıştı iyice. Paraları vardı. Paranın hiç önemi yoktu. Ödeme yeri Cenevre'ydi. Ama Dahlem'in bununla hiç ilgisi yoktu. Alıcılar ödemeyi nakit olarak yapıyorlardı. Gerçekten. Bavul dolusu banknotla gelirlerdi. Bunun karşılığında da ellerine malzeme geçerdi. Elbette sıfır değildi bunlar, bazen hor kullanılmış şeyler çıkıyordu, Ypres açıklarındaki siperlerde, Verdun'de[1] kullanılmıştı. Hurda değil ama. Kesinlikle değil. Ve yasal, karaborsa değil yani. O zamanlar bir kumpanyayla turnedeydik Japonya'da. Hiroşima'daki ilk Alman kumpanya. *Minna von Barnhelm*'i oynadık. Ben Riccaut de la Marliniere'i oynuyordum. Severek oynadığım, ufak ama harika bir rol: iskambilde hile yaparak geçimini sağlayan o adam. Karşısında da sert, onur timsali, can sıkıcı Tellheim. Japonlar hayran kalmışlardı, özellikle de Minna von

1. Birinci Dünya Savaşı'nda yaklaşık bir yıl süren ve toplam 300 000 kayıpla sonuçlanan, Fransa'nın galip geldiği çatışmaların gerçekleştiği şehir. (Ç.N.)

Barnhelm'in pudralı rokoko peruklarını beğendiler ve elbette ki dekolteleri. Dahlem'e Hiroşima'da yine rastladım. Onu Coburg döneminden biliyordum. Devrim olduğunda, 1918 Kasımı'nda, Coburg'da sahne alıyordum. Dahlem görgülü bir meteliksizdi. Teğmendi, bunun yanı sıra avcı uçağı pilotuydu, 21 yaşındaydı, sonra ateşkes oldu. Kısa süre önce Batı Cephesi'nde vurulmuş, yara almıştı. Dünyanın kaç bucak olduğunu gördüm, dedi; ucuz atlatmıştı. Kurşun, daha doğrusu İngiliz yapımı uçağın makinelisinden çıkan mermi, üç katlı kanadındaki bir boru parçasından girmiş ve metali öyle bir güçle dümdüz etmiş ki, deri ceketinde bulunan bir kitaptan geçmiş, yanından hiç ayırmadığı Yunanca *Odysseia*'ymış bu kitap, kitapların mermileri nasıl iyi tuttukları bilinen bir şeydir, *Savaş ve Barış*'ı yakından ateş ederek delip geçmek mümkün değildir; *Odysseia*'yı, ardından da birinci sınıf Demir Haç Nişanı'nı delip geçmiş ve bir mermi parçası sigara tabakasına saplanıp kalmış, tam da kalbinin üzerinde. Ucuz atlatmış. Diğer mermi kafasını sıyırıp geçmiş. Sopa yemiş gibi kafaya bir darbe, dedi bana, kısa bir süre sonra yine bilinci açılmış ve tepeüstü yere doğru ilerleyen uçağa yön verebilmiş. Bir Alman askerî hastanesinin yakınlarındaki bir çayırlık alana konmuş. Ucuz atlatmış da ne demek, verilmiş sadakası varmış. Daha sonra beyaz dekoratif bir baş sargısıyla Coburg'a gelmiş, 1918 Kasımı'nda. İmparator tahtından feragat etmişti bile, gelgelelim Coburg Dükü henüz değil. Artık devrim küçük yönetim merkezine de gelecekti. Kızıl Ordu'nun bahriyelileri şehirdeki şatoyu ele geçirirler. Dük, düşesle birlikte şehirden uzaklaşıp Callenberg Şatosu'na sığınmak ister. Tam da şatonun arkasında, şehirde, arabası askerler tarafından durdurulur, tüfekler omuzda, namlular yeri gösterir. Kolundaki kırmızı pazıbentle bir bahriyeli bu gürühun konuşmacısıdır. Haykırışlar yükselir. Nereye? Halkın

malı mı yok ediliyor burada? Şato işgal altında. Biri, soylu bozuntuları, diye bağırıyor. Batsın monarşi. Darağacına. Sülükler sizi. Şatonun mahzenlerinde havyarla şarap, ciğer ezmeleri. Homini gırtlak, doğru mideye. Çocukların, yaşlıların mideleri kazınırken. Casimirianum'da[1] çalışan ve savaşta yaralanan genç Latince ve Fransızca öğretmeni sesleniyor: Sokak lambasına! Bir, iki, üç taş arabaya doğru uçuyor, radyatöre ve tavana denk geliyor. Üstü açık ikinci arabada oturan emir erinin apoletleri sökülüyor. Düklüğün ufak flamasını daha demin yerinden koparan kırmızı pazıbentli bahriyeli, arabanın arka kapısına asılıyor. Tam o an işte, başındaki beyaz sargısıyla Dahlem olay yerinden geçerken, arabanın içindeki, korkudan beti benzi atmış dükle düşesi görüyordu. Ben görgü tanığıydım, göstericilerin içindeydim. Halk tarafından da sevilen, güler yüzlü düşesi şimdi görüyordum. Korkusuna ben de şahittim. Tam o anda Dahlem tabancasına davrandı. Bir kez havaya, iki kez de bahriyelinin ayaklarının dibine ateş etti. Verdiği emir çok sert ve yüksek sesliydi: Kenara! Yol açın düşese. Dük demedi, kötü, yaşlı çocuğun biriydi dük, sevilmiyordu. Kahvaltıdaki yumurtalar hele rafadan olmasın, hizmetçilere doğru fırlatırdı. Dahlem bağırıyordu: Yol açın düşese! Hüküm süren Alman prenslerinden bir tanesinin tahtını kurtaracak gibi olan tek subay o olmalıydı. Ki daha sonra gerçekten de öyle oldu. Ama ilkin basamak yerine çıktı ve çektiği tabancasıyla araca kılavuzluk etti. Callenberg Şatosu na doğru kendilerine böyle refakat etti, daha sonra da düşes, olanca sevecenliğine bir de cüretkârlık ekleyerek, tahtın da bu şatoya getirilmesini istedi. Bu tahta devrimci kıçlardan biri kondurulmamalıydı. Bunun üzerine Dahlem tekrar

1. Coburg şehrinde, kökeni XVII. yüzyıla dayanan lise. (Ç.N.)

şehirdeki şatoya gitti ve iki hamalla birlikte tahtı getirdi. Dahlem'in monarşist olmadığını söylememe gerek yok sanırım. O kadının, o düşesin savurduğu tehditlere tahammül edemedi, o kadar. Akşam dük ona ailesinde Yahudi olup olmadığını sordu, hayır cevabını alınca da, babasının hangi mesleği icra ettiğine geldi sıra. Hekimdi, savaşta öldü. Bunun üzerine dük, iyi, deyip hekimliğin pek geçer akçe olmadığını, ama idare ettiğini, aslında dükünü cesurca savunan kişinin asalet nişanı alması gerektiğini söyledi. Sorunsa, Kayser'in çoktan tahttan feragat ettiği ve cumhuriyetin de ilan edilmiş olduğuydu. Almanya artık monarşi değildi, ama dük küçük Saksonya-Coburg-Gotha Düklüğü'nde hâlâ hüküm süren düktü. Dük, Kayser'den dört gün sonra, yani 13 Kasım'da tahttan indi. Dahlem için geçerli olan soruysa, kendisine verilen asalet unvanının hâlâ geçerli olup olmadığıydı. Dahlem, düklük mühürlerinin piyasadan çekilmesine ramak kala kimliğine o ufak v.yi[1] eklettirmişti. Kabul edileceği *Gotha*, o asalet takvimi,[2] birden duyduğu endişeyi belirtti. Ki bu da Dahlem'i dehşete saldı. Çünkü dalkavuklardan birileri, ilk başlarda kendisinin de hiç değer vermediği bir şeyi vermeyi reddettiler. Bu unvan uğruna uzun yazışmalara girişti. Kendisine düklüğün giysi odalarından iyi durumda bir savaş öncesi üniforması verilen Dahlem de artık aristokrasi ile burjuvazi arasında bir yerdeydi. Subay olarak yol verilmiş, elinde nişansız gri bir üniformadan, mermi parçasının saplandığı gümüş tabakadan ve görgüsünden başka bir şey kalmamıştı. Uçması da cabası. Daha sonra da Meksika'ya gitti ve orada pilot yetiştirdi. İlk Meksikalı pilotlar, anlattığına göre, at koşturmalarını

1. (Alm.) Asalet unvanı *von*'un kısaltması. (Y.N.)
2. Avrupalı soyluların şeceresini erken Ortaçağ'a kadar izleyen almanak. (Ç.N.)

aratmayacak şekilde delice uçuyorlarmış. Daha sonraları iç savaşta Amerika'dan Meksika'ya silah taşıması gerekti. Reddetti. Anavatanını seveceksen sadece kendin için sev. Kuzey Amerika'ya, Alaska'ya posta pilotu olarak gitti. O çok kıymetli dolarlarını harcamayıp 1922'de Almanya'ya döndü ve Berlin'de hukuk okudu. Mezuniyetinden hemen sonra, Chiang Kai-shek'in pilotlarını çalıştırmak için Çin'e gitti. Ve Dünya Savaşı'ndan kalma hurdaların ticaretini yaptı. Tamı tamına Ulusal Savunma'nın emrinde değildi, elbette değildi, ama göz yumdu. Ya da zorla göz yumdu, diyelim. El bombaları. İçlerinden bazıları öyle kötü durumdaydı ki, daha fırlatmadan Çinlilerin ellerinde patladı ve böylece gerçek el bombalarına dönüştü.

Ama bunun onunla bir ilgisi yoktu. Nazik bir adam, tabiri caizse züppenin tekiydi, iyi yemekler, Fransız şampanyası, İngiliz takım elbiseleri, terzi elinden çıkma ipek gömlekler. Ming döneminden porselenler toplardı. Bu işlerden iyi anlardı. Sonra her şey bozuldu, bir bombayla o güzel koleksiyon tuzla buz oldu.

Üstünden sular seller geçti, nice zaman öncesi.

Yine o. Ne geveliyor ağzında?
Soğuk. Soğuk.

Ya buna ne demeli, bu bağırış, hararetli konuşma, soluk soluğa, kesik kesik nefes alarak, ne dediği anlaşılmadan? Kesik kesik ne söylüyor?

Bilmiyorum, bilmiyorum. Lütfen, hayır, lütfen, yo.

Yaşlı bir adamın sesi bu.

Şu bağıran, o da yetmişine merdiven dayamış, diyor Gri. Albay Stähle, gaziler evinin kumandanı. Düşman kar-

şısında gösterdiği cesaretten ötürü nişan vermişler. Şu an oldukça sıkı bir sorgudan geçiyor.

Dehşet bir şey. Kesik kesik nefes alması, bir de şu "yo lütfen, lütfen hayır". Yaşlı bir adamın sesinden nasıl da geliyor kulağa.

Hiçbir şey bilmiyorum. Şerefim üzerine yemin ederim.

Şu hale bak. Şeref sözcüğü, sizin ağzınızda hem de!

Sizden Frau Solf'un verdiği çay saatlerinde neler konuşulduğunu öğrenmek isteriz. Führer'in konuşmaları taklit ediliyormuş. Kim? Miller mi?

Hayır, diyor o ses nefes nefese, tanımıyorum. Hiç duymadım.

Peki ya bu? Doğudaki Yahudilere olan sözümona insanlık dışı davranışlar Führer'in üstüne yüklendi. Sizin başınızın altından çıkmış olmasın?

İzah edebilir miyim?

Hayır, sadece evet ya da hayır, o kadar. Bir Yahudi kadını, Fräulein Guttentag'ı da gizlemiş. Hoş bir isim, her şeyi açıklıyor. Guttentag. Ha, ha! Selamlar öyleyse.

Subay olarak sözüme inanın lütfen.

İşte buna gülerim, Herr Stähle, albaylığın yerinde yeller esiyor, değil mi? Haydi. Devam edin!

Hayır. Lütfen yapmayın.

Enter first murderer to the door.[1]

Fiş, mat yeşil bir renkte. 1945 yılının Nisan ayında gökten düştü. Güvenlik Baş Dairesi'nin bir kanadı yanıyordu. Isıdan, hava cereyanından sayfalar dosyaların içinden fırlamıştı ve patlayan camlardan kâğıt yağmuru

1. (İng.) Birinci katil kapıdan girer. (Y.N.)

serpiştiriyordu. Muhalif kartoteğinin sayfaları havada uçuşuyordu. Hava ufak alevlerle doluydu. Pentekostes Yortusu gibi. Mektup kâğıdıydı bu.

Fişler daha sert kâğıttan yapılmış olduğundan o kadar da çabuk tutuşmuyordu. Seken bir daktilo yazısıyla yazılmış o fiş ayaklarımın ucuna savruldu, dedi kapıcı. Büyük harflerle Miller yazıyordu ve altı kırmızı kalemle çizilmişti, sonra Anton, oyuncu, Coburg, Gotha, Hamburg, Berlin tiyatrolarında görev almış. Ufak ve orta çapta roller, genç sevgili.

Kendisinin verdiği bilgilere göre karakter oyuncusuymuş, iki yıl hiçbir rol alamayınca kabarelerde ve özel toplantılarda ses taklitçisi olarak sahne almış. G. Paul'un ifadesine göre, kendisine binbir surat da diyormuş. Şu fıkra da ondanmış zaten: Günün birinde Führer mobilya dükkânından bir halı satın alır. Tezgâhtar, Führer'e sorar: Paket yapayım mı, yoksa hemen mi yiyeceksiniz?

Biri fişin kenarına eliyle yazmıştı. Derhal açıklansın: 1. Miller nerede? Tutuklanacak! 2. Bu fıkrayı buraya yazan memur. Çıldırmış olmalı – cezaen nakli yapılsın!

Daima burada olmak istedim, başka bir yerde değil, diye fısıldıyor biri. Yukarıda, Büyük Kral'ın dibinde oturduğu ve hayalî ölü askerleriyle konuştuğu ıhlamur ağacı. Kendisine hizmet etmiş gazilerle de konuştuğu. Savaş esnasında seslenmişti onlara: *Ağır işçiler sizi, yeterince yaşamadınız mı zaten?*

Efsane, hepsi efsane ve anekdot.

Yirmi dördündeydim, Elbe boyundaki Boizenburg'dan gelip iş başvurularında bulundum. Uzak bir fısıltı. Parayı annemle babama verdim. Uygun adım, düzgün yürümeyi öğrendim. Süngüyü taktım. Arabada. Bu kadar büyüktü, sağ yanımdaki kanat eri oldu. Kurşun tam

ortasına girdi. Yanımdaki adam başını kaybetti, diğeriyse ikiye bölündü. Sol bacağım paramparça oldu. Başta fark etmemiştim bile. Bir şey hissetmedim. Ordu cerrahı sıkıca bağladı, sonra atardamarı yakıp dikiş attı.

Ampütasyon yapılmasın, ölmek daha iyi, sigorta kasalarına yük olmaktansa.

Hepsi alçaltıcı iftira. Büyük Kral'a karşı.

Yoo, hakikat, açıp okuyabilirsin.

Okumam yok.

II. Friedrich gaziler evini 1748'de yaptırdı ve bu evle beraber mezarlığın da açılışı yapıldı, diyor Gri. Hatrı sayılır bir meblağı, 121.000 *taler*'i onayladı kral. 119.661 *taler*, 16 *groschen*[1] ve 6 fenik harcandı. Fatura duruyor ve Prusya yönetiminin ruhunu açığa vuruyor – feniği feniğine.

Hiç olmazsa Büyük Friedrich savaştan çıkan gaziler için bir şeyler yaptı.

Neden II. Friedrich ya da kendi kullandığı şekliyle Frederic Seconde değil de Büyük Friedrich, söyleyebilir misiniz peki?

Büyük, çünkü işkenceyi kaldırdı. Çünkü adildi. Çünkü hizmet etti. Çünkü kendisinin devlete hizmet eden ilk kişi olduğunu söyledi. Bu sebeple de herkes gönüllü olarak ona hizmet etti.

Kendisinin ve Prusya'nın büyüklüğü için hizmet edip acı çekenlerin iniltileri hâlâ burada ve uzaktan da olsa duyulabiliyor.

Benim duyduğumsa trafik sesleri, iyice uzaktan, bir sızlama, yeşil ışık yandığında harekete geçerkenki patinaj sesleri.

1. (Alm.) Bozuk para, kuruş. (Y.N.)

İşkenceyi kaldırdı, ama iki sıra halinde duran askerlerin cezalıya attığı sıra dayağı kaldı. Askerin eti sırtında lime lime olana kadar dövüldü. Büyük lafını kaldıralım, diyor Gri, anıştırdığı sadece acı ve ölüm. Alman dilini bile sevmiyordu. Faytoncu dili, derdi.

Herkes için geçerli olan yasaların önünde boynu kıldan inceydi. Hâkim olan kendisiydi, hâkimiyeti de kendisi kurdu. Her yiğidin yoğurt yiyişi farklıdır sözü, büyük bir özgürlük de vaat ediyor.

Kişiler tek tek ele alındığındaysa işin ne kadar farklı boyutlara varacağı çıkıyor ortaya. Ama kapatalım bu konuyu artık, diyor Gri. Yolumuza devam edelim. Bu kraliyet ıhlamuru kraliyet lağvedildikten sonra dikildi. Yaşlı ağaç, bu yerin geleneklerine göre, bombalar tarafından lime lime edildi. Parçalanan dallarıyla ağacın gövdesi kapitülasyondan sonra kesildi ve ısınmak için kullanıldı.

Bir defasında, dedi Etzdorf, büyükannem bana dayak atmıştı. Çamaşır günüydü, kravat ütülemek için uzun ince bir tahta vardı, onu kaptı ve bir, iki, üç kez vurdu. Sırtıma ve popoma. Kendiliğinden gelişen bir ceza. Kurt köpeğini serbest bırakmıştım. Öğleye doğru bisikletiyle gelen postacıyı sevmediğini söylerlerdi. Biz çocuklarsa buna neden olan şeyi bilmek istemiştik. Sevmiyordu işte. Diğer zamanlarda sakin ve huzurlu olan köpek, postacının geldiğini duyunca şöyle bir havlardı. Adamın kokusu köpeğin onu ısırmasına mı, yol açıyordu acaba? Hayır, dedi büyükbabam, postacılara karşı bir garezi var. İnanmıyordum. Ama doğruydu. Köpek hemen yerinden fırlayıp postacıyı uyluğundan ısırdı. Şikâyetçi olmasın diye büyükbabam adama para verdi. Postacıdan özür dilemekle kalmayıp ona evine kadar refakat etmek zorunda kaldım. Büyükannemin dayağı kendiliğinden gelişmişti. Ama ayan beyan hissediyordum da ölçüyü biraz kaçırdığını. Kim-

seyle konuşmadım ve ağzıma bir lokma koymadım. Kız kardeşimle Matmazel'in gizliden odama getirdiklerine bile elimi sürmedim. Dördüncü gün büyükannem geldi ve özür diledi. Ardından birbirimize karşı yine iyiydik.

Usulca güldüğünü, sizi artık gayet iyi tanıyorum, dediğini duydum.

Burada ne işi var onun? Yolunu kaybetmiş bir meczup. Yeri burası değil. Bir şehir rehberi o, kalenderin biri, uçuk düşünceler sahibi, diyor donan kişi. Görünüşe bakılırsa, hep yalnız yaşadığı, okuduğu, kendini her şeyden uzak tuttuğu için gücenik de değildi. Gölgede yaşar, ışığı da güneşi de sevmezdi, bodrum katında kalırdı. Doğruya doğru, inatçı biriydi ve hiç mübalağasız, dedikleri gibi de çevreye uymuyordu. Konuştuğu zamanlarsa severek kulak verirlerdi. Dünyadan elini eteğini çekmişti, sonlara doğru da rahip gibi yaşadı. Yapamadığından değil, böyle olsun istediğinden. Kendisini vazifesine adamak istedi, arı bir şekilde, biraz eskiçağa göre bir düşünce olsa da, eyleme geçerken arı olabilmek için. Kendisini bitevi vazifeye adamak istiyordu. Ama vazifesinin de kendini bitevi ona verdiği söylenebilir, öyle ki eli kolu bağlanmıştı sanki. Anlamını bu mekândan, burada toplanmışlardan alan bir sembolü havaya uçurmak istedi. Zafer Sütunu'nu. Şiddeti ve savaşı yücelttiği için onu havaya uçurmak istedi. Ve savaşın yeniden siyaset aracı olacağına inandığı için. Mecazi olarak değil, gerçekten de havaya uçurmak istedi. Patlayıcı maddelerle uğraştı. Tesadüf işte, on gün önce ölmesi bunu yapmasına mâni oldu. Henüz toprağa verilmedi. Araf'ta o.

Gündüz düşü de diyebileceğimiz ve kırk yıldır bahsini bile etmediğim bir rüyamı anlatmak istiyorum size, diyorum Gri'ye. Bir burs sınavından az önceydi.

Konuşan kim?

Ben. Ben. Ben.

Son zamanlarda gece gündüz bir bursun sınavına hazırlanmış, uykumu alamamıştım. Bedensel olarak yorgundum, yine de bilincim berraktı, ayık bir durumdaydım. Koyu kahve içtiğimden de değil. Güneşin kavurduğu çatı katında oturuyordum ve birazcık hareket etme adına aşağıya, Münih'in canlı sokaklarından birine indim, ama kendimi Berlin'de buldum. O güne kadar Berlin'de hiç bulunmamıştım. Ama her şey son derece olağan ve yakındı, o aşina görüntüler, Brandenburg Kapısı, Zafer Meleği ve iki yanında ağaçların dizildiği Zafer Yolu. Geçit töreni için toplananları gördüm, seyyar sahra mutfağını, sil baştan çizmelerini parlatan askerleri gördüm, kaşağılanan atları gördüm, madenî çalgılarını parlatan, vurmalı çalgılarının derisini geren, bir araya toplanıp bando şefinin verdiği bir işaret üzerine hizaya gelerek uygun adım harekete geçen müzisyenleri gördüm. Rap rap diye, yer öyle bir tokmaklanıyordu ki, istemesem de ben de bu tüyler ürpertici karenin içinde, sıranın içindeydim, kaçabilme ihtimali olmaksızın. Bir, ki, ben de ayaklarımı sertçe vuruyordum. Küçükken severek oynadığım o askerler canlanmış gibiydi. Çok eski bir anı canlanmıştı gözlerimin önünde, geçit törenlerine Coburg sokaklarında çocukken tanık olduğum ve yanlarında uygun adım yol aldığım o trampetçilerle, davulcularla birlik olmuş gibiydim. Sanki geçmişe ait o oyunlar, eski görüntüler, o anlatımlar, *o zamanlar* olduğu gibi, kısacık bir an boyunca içinde bulunduğumuz zamanı fethetmişti.

Bir tramvaydan gelen çan sesi beni kendime getirdi ancak, yazlık elbiseleri içindeki kadınların, pürtelaş esnafın, ellerinde dondurma külahlarıyla çocukların âlemi-

ne. Bu anıya dair hiçbir şey silinip gitmedi, her şey o zamanki halinden bir şey kaybetmemiş şekilde ortada.

Işitsel hayaller görsel olanlara oranla daha sık rastlanan bir şey, diyor Gri.

Belki de, dedim, bu görüntüler babanın ve savaştan sağ çıkan silah arkadaşlarının anlatımlarıyla iyice semirmiş, güç kazanmıştı. Anlatacak ya da konuşulmayacak çok şey vardı nasıl olsa. Söz konusu kişinin nereye gönderildiğine de bağlıydı. Cepheye mi, yoksa cephe gerisine mi. Cephe gerisindekilerin atıp tutması kolaydı. Öbürleri ise, paramparça olan etleri görenler, yanmış etleri, susuyorlardı. Sadece kadınlar, geceleri yatağın ortasında oturan ve nerede olduklarını bilmeyen kocalarının çığlıklarıyla uyandıklarından dem vuruyorlardı. Babam Hava Kuvvetleri'ndeydi ve uçmak isterdi, buydu arzusu. Gelgelelim hep birinin yanında uçtu. Bundan ötürü de çeşitli uçaklarla ve uçuş özellikleriyle ilgili epey bilgi sahibiydi.

Evet, diyor Gri, sesler de yaşanmış şeylere dair. Ayrıca tıbbi yanılgılardan biri değil midir, sesler işitenleri ayrı âlemlerden diye sınıflandırmaları? Özbeöz kendi görüntüleriyle bir bolluk yaratan ve böylelikle kaskatı kesilen bir dünyaya dair aralıksız devam eden bir tehditten bizleri kurtaran, gerçeğe aykırı bir şey değil de nedir?

Nasıl da güncel yaşanmışlık içerisinde görüntüler tesir yayıyor etrafına ve içimize, dilimize, tahayyül dünyamıza demir atıp ışıltısını usulcacık kaybediyor, zamansal olarak uzaklaştığında, dil heyecan uyandıran tesirinden olduğunda ve sözcükler solgun ya da kılık değiştirmiş özellikler kazandığında. Cıvıl cıvıl eteğini çıkarıp attığında. Bugünse ulusun onursal giysisine veda edişi değil de Küllenme Çarşambası düşünülüyor.

O tiz ses gülüyor. Evet, diyor muhalif kartoteğinin mucidi. Hiç de onurlandıran bir veda değildi benimle olan vedalaşmaları. Bahriyeli üniformamı çıkarmak zorunda kaldım. Bir eczacının kızı yüzünden. Şöyle bir canlandırması gerekiyor insan kafasında. Nişanlıydım, o zamanlar nişanlılık neyse o. Davet. Eldivenleri çıkar, teslim et, kılıcını, kasketini de, dik otur, bahriyeli eczacının babası. Bir dükkânla imkânı yok olamazdı, evlilik izni hak getire. Bahriye, tutucu, bütün o şeref düsturuysa medarıiftiharı. Ardından tatlısı da gelen sınav yemeği. Sarı sınav eriği. Bu arada kıdemli subayların gözleri üzerimize dikili. Nasıl yenir ki erikler. Adabımuaşeret. Erik o kadar iri ki, bütün olarak ağza alındığında, sınavdaki subaylardan biri ya bir şey soruyor ya da kadehini kaldırıyor, cevap vermeye, bir şey içebilmeye imkân yok. Yani berbat bir durum. Eriği parçalamaya çalışırken, yaşlı bir fırkateyn kaptanının üniformasının üzerine fırladı. Bir emir erine seslenip şöyle dedim: Suyla silin! Sonra erikleri elle yedim, iki kere ısırdın mı tamam işte. İçi geçmiş. Bütün bu düstürun. Dar kafalı, fi tarihinden kalma. Daha sonraysa, uzun boylu, sarışın, Fehmarn'lı iyi, köklü bir aileden gelen Lina von Osten'le tanıştığımda, eczacı bozuntusu kafayı yedi. Kızını ortada bırakmak. Amirine şikâyet etti hemen. Ben de emin değildim, damarlarında yabancı bir kanın akıp akmadığından. Haysiyet divanı. Üniformamı çıkarmam gerekti. Tercih hakkını bana bıraktılar: Ya onurlandıran bir veda olmayacaktı ya da yetersizlikten ayrılacaktım. Yetersizlikten olmasın da. İnsan ayaktakımının, arkasından yetersizlikten diye konuşmasını istemez. Şerefi yan ceplerine koyarlar. Her şeyden önce de şu riyakârlıkları yok mu. Tiksinç. Karı kız meselesinde üzerlerine yok, ama hep sümenaltı. Sadık aile babasını oynamakta yoktur üstlerine. Şimdi onlardan elimde gırla. Başamiralin aleyhine de birçok şey topladım. Adı gibi inanıyor

ona Führer. Hâlâ. Aslında savaştayken belli olur, eriğin nasıl yeneceğinin mi, yoksa ölümü alıp vermedeki cesaretin mi daha fazla önem arz ettiği.

Ölüm, cesaret ve şeref üzerine kafa ütülemeler. İğreniyorum, diyor Miller. Nereye gittiysem, hep üstüme üstüme geldi. Ayaklarında süvari pantolonları, tuvaletlerde durdukları zaman, yüzlerine su vururken, aile çorabını sıkmak diyorlardı buna. Neden aile çorabı peki? Biliyor muyum bunu? Geğiriyor ve geride kalanların oyunbazlara çiçeklerden taç yapmadıklarını söylüyor. Şerefe. Buna karşın denizde kum, oyunbazlarda karı. İsterseniz elbet, yan çizenler sizi. Biz ayaktayız. Acil zamanlarda bile. Dişleri sıkıp. Sık dişlerini. Bir fırt çektin mi, bir şeyin kalmaz.

Ayağa kalktım ve onunla beraber ilerledim, diyor dokunulmaz kadın. Miller'in de dediği gibi, iyimserlik günümüzde ahlaksızca bir şey. Sonra hafifçe eğilip orduevinden çıkması hoşuma gitti. Bir an duraksadım ve ardından ben de çıktım. Herkese güzel bir akşam geçirmelerini diledim de öyle çıktım. Miller hoşuma gidiyordu. Birlikte olduklarımdan çok farklı biriydi. O deri kokusu ve hatır hatır olan gri üniformalar. Dokunmak bile tiksinti duymama yol açıyordu. Soğuk puro dumanının kokusu. Akşam alınan alkolün kokusunun nefeslerde ertesi sabah duyulması ve eğer ki toplantıları varsa, nane şekeri kokulu nefesler. İğrenç. Miller sivil giysiler içindeydi, bu bile burada göze batıyordu, biraz arsız içten bir yanı vardı, kazık gibi dikilmek zorunda olmayan, amirlerini çakı gibi, emrindekileriyse laubali selamlamak zorunda olmayan biri. Ama her şeyden önce de nüktedanlığı, hazırcevaplığı hoşuma gidiyordu. Onunla beraber odasına çıkmıştım, çünkü kurmay yardımcısı iki kadınla

beraber bir odada uyuyordum. Orduevinde kafa kafaya vermiş oturanların şu an ne dedikleri, nasıl espriler patlattıkları umrumda bile değildi. Bir an için başına dert açabileceğini düşünmüş olsam da, diğerinin sesi soluğu bir daha çıkmadığından tehlike arz etmediğini düşündüm. Miller'le beraberdim ve kolay olmuştu. Çok güldüm. Büyük bir içtenlikle, boşanmak istediği karısından bahsetti, ilişkimiz buna sebep değildi ama, aylardır bir şey olmamıştı aralarında, yani yatakta, hiçbir şey, dedi. Arada bir ansızın projektör ışığıyla aydınlatılan karanlık odada, yatakta yatıyorduk. Binayı aydınlatan bekçilerin yaptıkları bir şaka, burada yattığımızı bildiklerinden gelip gelip bu odayı aydınlatıyorlardı. Miller'e muhalif kartoteğinin mucidinden söz ettim. Daha demin onun makamında olduğumu söyledim.

Nerede?

Onun yanında.

Evet.

Ve onu gördün?

Evet.

Birdenbire, diyor dokunulmaz kadın, telefon santralında bitti. İri, açık alınlı ve bir kurdu anımsatan acayip eğri, gri gözlerle. Dediğim gibi, siyah üniforma içinde dikkat çekiciydi. Adamdaki rahatsız edici yansa sesiydi, cüssesiyle hiç de uyum içinde olmayan o tiz sesi. Soğuk ve mesafeli olduğu kadar, nezaketi de şaşırtıcıydı. Herkes ayağa fırlamıştı, siviller dahil tümü dimdik durmaya özen gösterdi. Gülünç bir görüntü. Daha önce telefon santralından içeri adımını atmamıştı. Bunu yapacak emir erleri vardı. O, altın ve gümüş işli omuzluklarıyla Gruppenführer[1], Viyana'dan gelmesi gereken bir telgrafı sordu. Acil-

1. SS'te kullanılmış olan bir rütbe. Korgeneral rütbesine eşdeğerdir. (Y.N.)

miş. Sekreterlerini, emir erlerini, yaverlerini gönderebilecekken, hazretleri şahsen çıkagelmişti. Neden sonra bana, o da bizi, benle arkadaşımı birkaç defa gördüğünden kendisinin geldiğini söyledi. Bir bahane aramıştı. Telgrafın nerelerde takılıp kaldığını araştırmamı rica etti benden. Oysa böyle bir telgraf yazılmış filan değildi. Daha yürürken bana, bu kadar karardığınıza göre, siz ve arkadaşınız tatilden yeni mi döndünüz, diye sordu.

Hayır, geçen hafta sonundan kalma Wannsee bronzluğu bu.

Güzel, hangi koydaydınız peki?

Rupenhorn'da.

Bir sonraki pazar gününde yine arkadaşımla Wann Gölü'nde randevulaşmıştık. Sahile uzandık, sazlık olmayan ufak bir koyda. Orada gördüm tekneyi beyaz yelkeniyle, hışırdaya hışırdaya yanaşıyor, arkadaşım takılıyor, Lohengrin geliyor kuğusuyla, diye. Sonra bir dalgalanma, bir çatırdama yelkende, tekne rüzgârda kalakaldı. Beyaz pantolonu, beyaz gömleğiyle onu hemen çıkaramadım. Arkada, dümenin başında oturuyordu ve emir erine seslendi. Bize doğru el sallayıp tekneye buyur etti. Kalçalarımıza kadar suya batarak tekneye kadar yürüdük. Plaj çantalarımızı, havluları tekneye uzattık. Bana ve arkadaşıma tekneye binerken yardımcı oldu. Kısa bir gezinti, dedi ve ikisi birden güldü, o ve emir eri. İyi görünüyordu, beyaz bronz tenine yakışmıştı. Şuraya, ötedeki yelken kulübüne. Teknede ahşap, vernik ve ıslak halat kokusu geliyordu burna. Yelkeni çekti ve yola çıktık. Öyle yan yattı ki tekne, birbirimize sıkı sıkıya sarıldık, üzerimize sular fışkırıyordu. Emir erinin yanında oturan arkadaşım her defasında çığlık atıyordu. Yelken kulübünü görünce yanaştık. Marie'yle birlikte tuvalete gittim. Bu acildi, teknede yapacak olsaydık, olur olmaz bir yerden denize doğru işeyebilirdik ancak. Galiba

gözü sende, deyince, Marie de, sende gözü, dedi. Emir eri hoşuma gitti. Benim de. Tuvalet aynasının önünde yan yana durmuş, rujumuzu tazeliyorduk, mendile bastırdık dudaklarımızı. Ve aynanın karşısında dudaklarımızı gözden geçirirken, birbirimize doğru şöyle bir göz attığımızda makaraları koyuverdik. Hadi o zaman, ne duruyorsun, dedi. Lokantanın terasında suyun kenarına oturduk, ikindi güneşine siper olacak şekilde bükülmüş şemsiyenin altında. Sıcak bir gün. Şampanya içtik. Üç şişe. Beni kestirmişti gözüne, emir erinin benimle konuşurken güler yüzlü fakat mesafeli davranmasından belli oluyordu bu. Benden uzak duruyordu. Aslına bakılırsa, emir eri amirinden daha çok hoşuma gitmişti. Bahriyeden söz etti, bayraktar olarak Schleswig-Holstein savaş gemisinde eğitim gezisine çıktığı zamanlardan. Madeira Adası'nda, kendisini davet eden bir İspanyol ailenin yanında gecelediğini ve arkadaşının bu kocaman malikânede geceleyin tuvaleti bulamadığını, iyice sıkıştığından da kocaman bir vazonun üstüne oturduğunu anlattı. Kahkahalarla güldük. Bir şişe şampanya daha ısmarladı ve biraz dinlenmeyi önerdi, güneş daha yeni batmıştı. O arada arkadaşım emir eriyle beraber çoktan yukarıdaki odalardan birine çıkmıştı bile. Biraz duraksadım. Kadınlarla arasından su sızmadığını biliyordum. Memur diliyle söylendiği üzere, onları yanına alıyordu işte. Evli olduğunu biliyordum, çocukları, her şeyden önce de pek çok sevgilisi vardı. Ben de yukarıya geçtim sonra ve kendime neden diye soracak olduğumda, neden olarak sadece merak ettiğimi söylüyordum, daha hayır demeye fırsatım vardı nasıl olsa. Herkesin korktuğu bu adam, herkesin dairelerde önünde hazırola geçtiği bu adam nasıl davranırdı, merak ediyordum, evet, çok basit, nasıl soyunacaktı, bana nasıl yaklaşacaktı. Memnuniyete benzer bir duyguydu, kudret sahibi olmak. Bir an bile sürse,

ona, güçlü olana hükmetmek. Ama sonra her şey alabildiğine basit ve olağandı.

Ne dedi?

Şahane. Şahane.

Başka?

Öyle hayat dolusun ki.

Hayat dolu mu?

Evet.

Başka? Demek istediğim, onda dikkat çeken neydi?

Hiçbir şey. Bu konuyla ilgili olarak konuşmak istemiyorum. Şu kadarını söyleyeyim, yumuşak bir yanı yoktu, bedeninin de. Ama harikulade keman çalıyordu.

K. 499, *Re Majör Yaylı Sazlar Dörtlüsü*.

Nasıl olur, diye soruyor Gri, bunun gibi biri, bu kurt, nasıl bu müziği çalar, başkalarını etkileyebilen bu tınıyı yakalayabilir? Hepsi birlikte nasıl olur? Birinin diğerine engel olması gerekmez miydi?

Şubede herkes birdenbire korkuyla karışık bir saygıyla karşıma çıktı. Ne kadar sinik, nazikâne davransalar da, küçümseyen bir şeyler vardı bu hareketlerinde. Artık kimse tarafından eleştirilmiyordum. Kimse bana iş arkadaşlarımıza, dostlarımıza ilişkin bir şey anlatmıyordu. Beni ara sıra arabasıyla almaya gelir, ilişkimizi gizlemezdi. Ben de izin verir, kendi sürdüğü spor arabasına binerdim. Kendine güvenen görüntüsü, kibarlığı, her şey sinirimi bozuyordu. Ama onu arzuluyordum. O siyah, dapdar dikilmiş gümüşlü üniforması olsa da sırtında, onu arzuluyordum. Aynı görev yerindeki diğer adamlar üniformalarının içinde komik görünüyorlardı, ama o değil. Sırtındaki ona güç veriyordu. Soğuk bir arzuydu, onu ve kendimi, yani bizi diğerlerinin yaptığı gibi izlemek. Zafer kazanma arzusu, güç sayesinde oluşan bu dönüşüm, bize –bana– nasıl davrandıkları, boyun eğdirme güdüm-

lü. Daha fazlasını bilmem gerekmiyordu. Öğrenecek başka bir şey de yoktu zaten. İkinci gece, varoluştaki tek sabit noktanın azamet olduğunu söyledi. Varoluştan söz etmeye bayılırdı. Savaşmaktan. Onunla korunmadan yattım. Ve bir defasında ondan gebe kaldığımı düşündüm. İşte asıl bu ödümü patlattı. Onunla beraber olduğum müddetçe her şey yolundaydı, ama ondan bir çocuk sahibi olma düşüncesi bile dehşet uyandıran bir şeydi. O zaman ona artık yapamayacağımı söyledim. Ne dese beğenirsin? Amaan sen de. Beni ikna etmeye çalıştı, istediğini söyledi, daha sonra kendine çeki düzen verdi, benim yakınlığıma ihtiyacı varmış. Bütün bu hayhuylar, hayalindeki meslek olarak gördüğü mevkinin ve görevlerinin üzerinde kurduğu baskı, beraber olduğumuz zamanlar kaybolup gidermiş. Sertliğimi korudum. Çok geçmeden, ordular grubunun karargâh merkezine, Rusya'ya tayinim çıktı. Cephenin çok çok gerilerine. İntikam olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar beni korumak istediğini söylese de. İngilizlerin Berlin'e attıkları bombaların uzağında, emniyettesin, dedi. Kendisiyse daha sonra Prag'a gitti. Reich protektorunun vekili oldu.

Korkunç olansa, buraya, ordular grubunun karargâh merkezine geri döndüğümde subaylardan öğrendiğim kadarıyla, onun adamlarının insan öldürdükleriydi. Yahudileri, kadınları, küçük çocukları öldürüyorlarmış. Binlercesini. Çukurlara üstünkörü gömüyorlarmış. Kim inanmak ister ki böyle bir şeye. Ben istemedim. Ama gördüklerini söylediler, sayıları okuduklarını. Haberleri. Ve duydum ki, o, esmer ayarlamış tüm bunları. Şüphe yoktu, ismi sürekli anılıyordu.

Onu, beni, o an itibariyle dediğim üzere *o şeyi* düşününce oluşan duygu utançtı. Bu utanç duygusunun olmuş bitmiş bir şey üzerine, insanın kendisinin olay esnasında henüz bilemeyeceği bir şey üzerine kurulabileceği

aklımın ucundan bile geçmezdi. Buna rağmen bilebilirdim; görmemiş miydim ki. Bunlar, üzerlerinde sarı yıldız taşımak zorunda olan insanlardı, parklardaki banklara oturmalarına yasak konulan, tramvaydayken de ayakta dikilmeleri ve sokakta muhatap olunmaması gereken insanlar. Onu tanıdığımı, bir zamanlar ona nasıl yakın olduğumu kimsenin bilmemesine seviniyordum. Bir müddet sonra da, onu tanıdığım kadarıyla canavar bir yanı yoktu, dedi. Ve ardından gelen yine öyle uzun bir aradan sonra: Bu en korkuncu, o öteki kişiye ait olandan pek bir şey hissedilmiyordu onda, boyunduruk altına girme arzusu sayılmazsa eğer.

Bana ikinci gece anlatmıştı. Yatakta yatıyorduk, başını göğsümün sol yanına yaslamıştı. Şimdi, konu açıldığı için yüreğine su serpildiğini söyledi. Buna karşın benimki daralıyor, dedi Miller. Eğer daha önceleri aralarında bir şey geçtiğini bilseydim, onunla hiç yakınlaşmazdım, hayır, yanıma uzanmış, sıcacık haliyle bana bunları anlatırken, içsel olarak donduğumu hissediyordum.

Dört gün boyunca beraberdik, diyor Miller. Yanımızda, etrafımızda hep o gözleri çapaklı, üniformalı hasetçiler. Onun kadar elimden gelemese de, o ve ben, takmıyorduk. Kara'nın kulağına bir şey gidecek diye hep korku içindeydim. Öte yandan, ölüm meleğiyle arasında bir şeyler geçtiğini başka kimse bilmiyordu. Benden farklı olarak, milletin ne söylediği, ne düşündüğü ona vız geliyordu. Daha sonra, ben bir yerden diğerine, bir toplantıdan diğerine, Rusya, Ukrayna, Gürcistan üzerinden geçerken, iki-üç mektup sahra postası olarak arkamdan yollandı. Genellikle, çadırlarımızla beraber toparlanıp ayrıldığımız yerlere ulaşıyorlardı, arkamızdan gönderiliyorlardı, o yere ulaştıklarındaysa biz çoktan soluğu başka bir yerde almış oluyorduk. Geçmiş

zamanlardaki gibi gezici bir tiyatro. Karını, kızını, çamaşırlarını emniyete al! Elime haftalar sonra ulaşan bu mektuplarda huzursuzluk veren ya da heyecana salan bir şey yoktu. Beni illa ki görmek, konuşmak istiyordu, gerekçe göstermeden. Mühimmiş. Bu kadar. Mektuplar ilkin sansürden geçiyordu. Fırsat buldukça yazdım ona. İtalya'dan. İtalya'daki bölükler de eğlenmek istiyordu. Sicilya'ya vardığımızdaysa, eğleneceğimize de güleceğimize de pişman olduk. Yine de en azından burada Ruslar yoktu. Eh, sıcaktı da, şarap da iyiydi. Ona Roma'dan bir kartpostal gönderdim. Hoplamadan zıplamadan, opera aryaları patlatmadan adamakıllı tiyatro oynayabildik. Zirveyse Roma ve Paris'ti. Orada birçok temsil verdik. Lessing. Ve elbette hep Schiller. İkindi vakti kafeteryalara takılarak. Akşam temsil, ardından da restoranlara. Savaşın tadını çıkarın, barış korkunç olacak. Bu, cephe gerisiydi. Cephe gerisindeki aygırlar.[1]

Cephe gerisindeki aygır da ne demek oluyor? Planlama olmadan, takviye gelse de bir işe yaramaz, diye haykırıyor biri. Kıçınız donaydı keşke!

Hırçın biri, levazım işleri danışmanı, diyor Gri. Yüksek tansiyon. Inmeden sizlere ömür. İyi bir organizatör. 1945 Mayısı'nda Steglitz'teki Schloss Sokağı'nda bir barikat daha yaptırdı, kaldırım taşlarını üst üste dizdirerek. Ardından kendi elceğizleriyle barikatın üstüne Führer'in altın kaplama ufak bir büstünü yerleştirdi. Daha sonra istihkâmcı bir teğmen çıkıp da, barikatın bu noktada tamamıyla lüzumsuz olduğunu, düşman tanklarının onu kolayca yıkıp geçebileceğini söyleyince, organizatör, hayır, diye haykırıyor, burada savaşılıyor. Bu

1. Cephede savaşmayıp cephe gerisinde görev alan askerlere verilen isim. "Cephe gerisindeki domuzlar", "tavşanlar" da denir. (Ç.N.)

dünyalar iyisi organizatörse savaşla geçen dört yılın ardından son nefesini verip ölüveriyor. İtirazın yol açtığı kahramanca bir ölüm.

Müfreze için hiç uğraşmasaydık keşke. Yalnızca dansçı kızlar değil, Schiller'i ve Lessing'leriyle o devlet tiyatrosu sanatçıları da, benim tanıdığım Miller gibi, eşi benzeri olmayan birer kaytarıcı. Ne olağanüstü bir iş, milyonlarca kişiye, cepheye, zor yollardan geçerek, bataklıklardan, tahrip edilmiş raylardan geçerek erzak, mühimmat, sargı bezi ulaştırmak. Bizim cephede "Ezgiler Ezgisi" hiç söylenmedi. Bunun yerine ahmakça fıkralar. Sadece cephedeki müfreze kar kıyamet, pislik içinde değildi, cephe gerisindekilerin de ihtiyaçlarını karşılamak gerekiyordu. Cephede en önde yer alan silah arkadaşımızın da yüreğine iyi gelecek şeylere ihtiyacı vardı. Şöyle bir sırtını dayayıp yaslanması, gülmesi gerekirdi. Yumuşacık bir şeye şöyle bir uzansa fena mı olurdu. Bir sonraki gün açılan ateş sonucu nalları dikebilecekken. Yalnızca savaşan müfreze değil, karargâh erkânı, yazıcılar, telsizciler, adli hâkimler, bütün hepsi aşırı salgılayan salgı bezleriyle nasıl başa çıkacaklar. Doğu Cephesi'nde Rus ve Ukraynalı kadınlarla cinsel münasebet kurmak yasaktı. Efendi millet Ari mirasını Slavlara akıtmayacakmış. Geriye de zaten günde otuz-kırk erkekle yatan yasal fahişeler kalıyordu sadece. Vagon vagon prezervatif gitti oralara. Ağır işçi o kadınlar. Bir de ordudaki yardımcı kadınlarla hemşireler kalıyordu geriye. Fransa büsbütün farklı. Tek kelimeyle masalsı. Uç keşif gezisi yaptım, diyor levazım binbaşısı, iyi yemek, iyi şarap. Bir kuş sütü eksikti. Ve kadınlar. Germenlerin illallah dedirten o sadakat teranesi yok. Alman kadını. Evet. Evet. Evlenir evlenmez, hükmetme delisi, görmüş geçirmiş kadınlara dönüşen, kocalarını müdavimi oldukları lo-

kallere, bovling kulüplerine kaçırtan kadınlar. Geceyse uyku. Kadın öfkeden köpürür, kesif içki ve puro kokusu yüzünden. Ve horlama, erkeğin burnunu tıkar. Adam bana mısın demez, uyanmaz bile. Sadece domuz gibi böğürür. Kadın yorganın altında ona bir tekme savurur. Bir kez daha. İşte budur Alman kadını. Buna karşın Fransız kadınları. O ilk tanıştığım. Vay, vay, vay.

Şu düşük çenelinin ağzını tıkayan yok mu, diye yükseliyor bir ses.

Alçaktan bir ses geliyor ta uzaklardan: Subay hazretleri, biraz daha yüksek sesle konuşmanız mümkün mü acaba? Kulaklarım iyi işitmiyor da.

Dosyaların kurtarılması gerekiyor. Önden gideceğim.

Nasıl da mutluyum, majeste hazretlerinin önünde dans ettiğim için.

Je vous voudrai bien baiser.[1]

Köpoğluköpek.

Planlama dairesinden. Wehrmacht.

Ahlaken çökmüş. Bunun gibiler için canımızı verdik.

Nasıl, nasıl – verdik, öyle mi? Sanki soran oldu da. Verdun, diyorum, çiğ kıyma.

Leş.

Kapa çeneni!

Yaylım ateşi. Karşılıklı.

Uzaktan bir ses, çürük ve kokuşmuş: Kasaturayı çıkardığın gibi düşmanın üstüne.

Kasatura mı?

Sizin düşündüğünüz gibi değil, diyor Gri. *Semper*

1. (Fr.) Sizi becermek isterdim. (Y.N.)

talis. Daima üstün.[1] Kasatura dediği kılıç. Menzel'in tablosunu bilir misiniz? Büyük Friedrich, Leuthen Savaşı öncesi generallerine hitaben bir konuşma yaparken.

Evet.

Gözlerinizin önünde canlandırabildiniz mi?

Şöyle böyle.

Orada durmuş, generallerine savaş planını açıklıyor. Bilirsiniz, Avusturyalılarla yaptığı savaştan galip çıkması en büyük zaferidir. Prusya'nın medarıiftiharı. Leuthen.

Muhalif kartoteğinin mucidinin Friedrich'le ne ilgisi olabilir?

Hiçbir ilgisi olamaz. İlla da gelenek denemez, bu basitleştirmek olurdu, hayır, bu kadar da basit değil. Beni şiddetin kendisini nasıl açığa vurduğu ilgilendiriyor, diyor Gri, şiddetin nasıl meşruiyet kazandığı, nasıl ifade edilir bir hale geldiği. Etrafındaki orduyla, kral durmuş, kimi onu dinliyor, kimi başka âlemlerde gözüküyor, biri de kayan kürkünü çekiştirip duruyor düşmemesi için. Leuthen Savaşı için yapılan plan dâhiyaneydi, diyor askerî tarihçiler. Prusyalıların askerleri Avusturyalılardan daha azdı. Kral eğri savaş düzenini uyguladı. Buraya kadar anlaşılmayacak bir şey yok. Bu resimde ilginç olan, kralın göklere çıkarılmasında büyük rol oynayan Menzel'in bu görüntüyü tamamlamamış olması. Boyanmamış yerler var, astarı görünen, kurşunkalemle çizilmiş yerler. Fakat daha ilginç olanıysa, Menzel'in bunu tahrip etmiş ve ettirmiş olduğudur, ona modellik eden kadınlara üzerini çizdirdi. İlişki yok. Sevgililik yok. Ressam, hepimizin bildiği gibi, dünyayla arasında bir bağ kuracak o yapışkan sıvıdan yoksundu, ki kendisi de yazmıştır bunu. Belki de Menzel'in, diğer tarihî olayları anlatan tablolarıyla karşılaştı-

1. (Lat.) XVII. yüzyılda Prusya ordusu subaylarının şapkalarında dikili olan slogan. (Ç.N.)

rıldığında, *Sans Souci'deki Flüt Konseri*'yle filan, en iyi tablosudur. Renkler şahane olsa da, empresyonist-realist bir biçimde Prusya'yı yerlere göklere çıkarmakla meşgul. Ama bu bir fragman, her ne kadar resimdeki motifte görünmese de bu planın bir neticesi olan yıkıma, acıya dikkat çeken bir şey. Ne de olsa bu savaşta 20000'i aşkın ölü vardı. Goya savaşın ne olduğunu resmetti, çizdi. Muzaffer in görünüşü, yengi ve zafer değil de, kurbanların, acı çekenlerin, yara almışların görünüşü. Tamam, itiraf ediyorum, Menzel savaşçıl olanı anekdotla, çok ince devinimle ve hayret uyandıran renklerde tasvir etmeyi yeğledi. Ama bu tabloda, Friedrich'in generallerine hitap ettiği bu tabloda, planın akılcılığında yatan dehşetin sezgisi kendini görünür kılıyor. Tablodan menfur bir şey yayılıyor. Ertesi günün kıyımı hazırlanıyor. Ama her şeyden önce, Menzel'in kendisi şüpheye düştü. Sadece resmi tamamlamadığından değil, tersine, hasarlı, çizik ve yara içinde, yarım yamalak bir iş olarak bıraktı. Savaşı, çatışmaların planlanmasını resmetmek isteyen kişi, bu işi tam olarak yapamaz, yarım bırakmalı, eserin kendisi şiddetin, yıkımın izlerini taşımalı. Bu resmi turlarımın başına koymak, onu görüp de buraya gelmek istedim. II. Friedrich tarafından gaziler evinin ve hemen yanı başındaki mezarlığın kuruluşu. Friedrich'in dostu General Winterfeldt'le ilgili bir şeyler anlatmak istiyordum. General, daha önce de dediğim gibi, 1757'de Moys yakınlarındaki savaşta aldığı bir yara sonucunda öldü. Daha sonra nakledildi ve buraya defnedildi. Haklı olarak kahramanlığın, sadakatin, cesaretin, feragatin ve şerefin ağızdan düşmediği bir zamandı. Normalde burada gezdirdiğim insanlara o zamanı ve hâkim olan ruhu biraz daha anlaşılır kılmak için, ozan Ewald von Kleist'la ilgili bir makaleyi severek okurum. Ewald von Kleist, *Minna von Barnhelm*'deki Binbaşı Tellheim için örnek teşkil ediyordu. Dinlemek ister misiniz?

Seve seve.

Kleist, 12 Ağustos 1759 tarihinde Kunersdorf'ta şehit düştü ve Frankfurt an der Oder'de defnedildi. Nasıl yaşadığına, nasıl öldüğüne bakılacak olursa, ebedî istirahatgâhı burası da olabilirdi.

Savaş başlamadan bir gün önce ve hatta 12'sinde öğleüstü, ordu düşman üzerine yürürken, Herr von Kleist'la konuşmuş olanlar, onu oldukça keyifli ve neşeli gördüklerini söylüyorlar. Hayatını hiçbir zaman korku dolu sevmemişti ve Friedrich'in bakışları altında yengi ya da ölüm arasında tercih yapmak zorunda kaldığından, asla olduğundan daha az sevmedi. General von Fink'in komutasında, Rus ordusuna karşı yan taarruza geçti. Kendi taburuyla üç bataryaya fetihte yardımcı olmuştu, bu esnada da on iki derin yara almıştı. Sağ elinin ilk iki parmağı yaralanmıştı ve kılıcını ancak sol eliyle tutabiliyordu. Binbaşı olarak yeri, mevkii gereği cephe gerisiydi, ancak taburun yara alan kumandanını gözden kaçırınca, atıyla öne çıkmak için bir an bile duraksamadı. Taburunu korkunç top ateşleri altında düşmana yandan yaklaştırarak dördüncü bataryanın üzerine saldı. Alayının sancaklarını toplayıp kendisi de bir sancaktarın koluna girdi. Bir mermi daha sol kolunu yaralamıştı, öyle ki artık kılıcı da sol eliyle tutamadığından, yine yaralı sağ eline alıp gerideki iki parmağı ve başparmağıyla kavradı. İleriye atıldı, topçu fişeği tarafından sağ bacağı paramparça edildiğinde, bu son bataryanın otuz adım kadar yakınındaydı artık. Atından düştü ve adamlarına şöyle haykırdı: Çocuklar, kralınızı yalnız bırakmayın!.

Diğerlerinin yardımıyla atına binmeyi iki kez denedi, takati tükendiğinden baygınlık geçirdi. Kendi alayından iki asker onu cephenin gerisine taşıdı. Bir ordu

cerrahı yarasına pansuman yaparken kafasından vurulmuştu. Herr von Kleist yara alan hekimine yardım etmek için girişimde bulunduysa da nafileydi, adam ruhunu teslim edip onun yanı başına yığıldı.

Çok geçmeden orayı Kazaklar bastı, onu çırılçıplak soyup karga tulumba bir bataklığa attılar. Yorgun düştüğünden uykuya daldı ve uyurken çadırının içinde yatıyormuş gibi de sakindi.

Gece onu birkaç Rus süvari buldu, karaya çıkardılar, yaktıkları ateşe biraz daha saman attılar, üzerini bir paltoyla örtüp başına şapka taktılar. Ekmekle su da verdiler. İçlerinden biri bir sekiz *groschen*'lik verecek olduğunda, yaralı itiraz etti, bunun üzerine de süvari elindekini onun üzerine örttüğü paltonun üstüne istemeye istemeye attı ve yoldaşlarıyla beraber atlarına binip oradan ayrıldılar. Kazaklar sabah yeniden gelip iyi yürekli süvariler ne verdiyse hepsine el koydular. Anadan doğma yatıyordu yine toprakta. Ta ki öğleye doğru bir Rus subay oradan geçinceye ve ona kendisini tanıtıp bir arabaya koydurana, Frankfurt an der Oder'e götürtene kadar. Akşama doğru bitap bir şekilde yerine ulaştı ve yaraları gerektiği gibi sarıldı.

Sargının yol açtığı onca acıya rağmen çok sakindi. Sık sık bir şeyler okuyor, kendisini ziyarete gelen Frankfurtlu âlimlerle, Rus subaylarla neşe içinde konuşuyordu. 22'sini 23'üne bağlayan gece, parçalanmış kemikler birbirinden ayrılıp atardamarlardan birini kesti. Hekim gelip kanamayı durduruncaya kadar kanaması dinmedi ve çok kan kaybetti, iyice güçsüz düştü. Hatta şiddetli sancı bedeninde kasılmalara bile yol açtı. Yine de şuuru tamamen yerindeydi. Bir savaşçının ve meziyetli bir adamın metanetiyle, 24'ü sabahı saat ikide, gözlerini kapayan Profesör Nikolay'ın dualarıyla vefat etti.

Uçmak ömre bedeldir.

Bu cümlenin olumsuz hali daha iyi olmaz mıydı?

Mıydı filan yersiz. Bu yer, olabilirlik biçimi tanımıyor.

Ama bu hikâyenin başka bir yanı da var.

Evet. O zaman, Moses Mendelssohn'un yattığı Yahudi Mezarlığı'na ya da Dorothee Belediye Mezarlığı'na gitmeniz gerekecek. Buraya o kadar uzak da değil. Hegel'le karşılaşacaksınız orada, Fichte'yle, Brecht'le. Ama biz sizin isteğiniz üzerine buraya geldik, öyle değil mi, o kadın yüzünden.

Ve tabakasıyla çakmağını yine perdenin altından sürdü. Metalde ellerinin sıcaklığını hissettim. Uzun uzun elinde tutmuş olmalıydı. Sigaramı yaktım ve ikisini de geri sürdüm. Çakmağını çaktığını işittim.

Daha çocukken uçmak ilginizi çekiyor muydu, diye sordum.

Hayır, dedi, hiç çekmiyordu.

Ona kulak vermiş, sigaramı tüttürüyordum.

Ne uçak, ne zeplin, ne araba ne de bisiklet ilgimi çekiyordu. Çocukluğumda şehir içinde bir yüksek bisikleti sürdüklerini görmüştüm. Hayır, bütün bunlar beni özel olarak ilgilendirmiyordu. Ama gemiler. Coburg'daki Itz[1] öyle sığ, öyle küçük ki, tekne bile geçemiyor oradan. Sonra Elbe'yi gördüm. Hamburg'u. Hamburg'dan Coburg'a gelen babamla bir kez gitmiştim memleketine. Trenle Elbe Köprüsü üzerinden geçerken nehrin görüntüsü olağanüstüydü. Yelkenlilerin direkleri, vapurlar, motorlu tekneler. O günlerde, benden biraz büyük olan kuzenimle sıkça iskeleye inerdik. On bir yaşındaydım, kuzenim eve gitmemiz için zorlasa da orada oturup kalır-

1. Kuzey Bavyera'dan geçen nehir. Nehrin en dar yerine yapılan "Yahudi Köprüsü" ilk kez 1470'te bu isimle kayda geçer. (Ç.N.)

dım. Kıyıya yanaşan ve kıyıdan çekilen gemileri izlemeye doyamıyordum. Gemilerin değişik biçimleri ve büyüklüklerinin uyandırdığı hayret. Devasa bir yolcu vapuru duruyordu orada, arkasında da dört direkli tekneler, motorlu tekneler, palamar tekneleri, bir de ufak, ahşap, kürekli sandallar. Adamın biri böyle bir sandalı yalnızca tek bir kürekle hareket ettiriyordu, bunun da bir ismi vardı: boyna etmek.[1] Geri döndüm ve İngilizce öğretmenimi sadece nadir kelimelerle değil *–to scull*[2]– İngiliz diline gerçek bir ilgiyle şaşırttım. Bu dilden başka hiçbir dilin deniz yolculuğunu, denizi ifade etmeye yetmeyeceğinden emindim, hâlâ da eminim. Kısa ve öz, yine de zengin. *Splice the main brace*. Sadece küçük gemilerin yukarıdaki serende yön değişikliğine yol açacağı anlamına değil, başka bir anlama daha geliyordu: Mükâfat olarak bir bardak *grog*[3] verilecek. Öğretmenim şaşkınlıktan kendini alamıyordu. Yükseköğrenimimi İngiliz dili üzerine yapmamı istiyordu. Bense denizlere açılmak istiyordum. Eğer babam bana hiçbir şeyi yasaklamayacak kadar akıl izan sahibi biri olmayıp, aksine, beni deniz yolculuğuyla ilgili kitaplarla beslemeseydi, tabanları yağlardım da. Özlem, olduğu gibi hikâyelere aktarılabiliyordu. Görünen o ki, dedi, isteklerimizi, ilgi alanlarımızı öyle kolayca seçemiyoruz, onlar bizi seçiyor ve biz onlara bağlanıyoruz, nedenini bilemeden. Ancak yaşlandıkça, meslek ve görevler neticesinde, istekler gücünü biraz kaybediyor ve dindirilmiş özlem ya da hobiye dönüşüyor. Ya da kılık değiştiriyor, tıpkı oyuncak trenlerini kuran ve bu ilgiyi çocuklarına yükleyenlerde olduğu gibi; oysa çocuklar hiç de oralı değiller ve ellerinden gelse ufak gemiciklerle oynarlardı.

1. Sandalı kıçtan tek kürekle yürütmek. (Y.N.)
2. (İng.) Boyna etmek. (Y.N.)
3. Sıcak su, rom ve şekerden yapılan bir içki. (Y.N.)

Bahriyeye niye yazılmadınız?

Yelkenlilerle açılmak istiyordum, torpidobotlarla değil. Askere çağrılan lise öğrencilerinin öne alınan olgunluk sınavı. Piyade alayına katıldım. Subay eğitimi. Batı Cephesi'nde piyade siperi. Ardından da sandalye üstünde amuda kalkış ve doğru uçaklara. Tam da bu noktada yer etmiş bir anı, kuzenimin beni yanına alıp okul gezisine götürmesine dair. Yandan çarklı bir vapurla yüzlerce çocuk Elbe'nin kaynağı yönünde ilerledi. Geesthacht mezrasına ulaştıklarında, çocukların hepsi karaya yaklaşan tarafına doğru akın etti. Yan yattı vapur. Bense yalnız başıma aşağıya, havada dönen ve suyun üstüne sadece azıcık su atıp köpük oluşturan pervaneye doğru bakıyordum. Mürettebat öğrencileri diğer tarafa doğru sürdü, bu kez de vapur o tarafa doğru yan yattı ve sadece bir pervane tarafından ittirilerek yavaşça kıyıya doğru yol aldı. Kaptan emirler savuruyordu. Vapur birden sarsıldı. Karaya oturmuştu. Ancak akşama doğru, çağrılan bir çekici gemiyi yine kullanılır hale getirebildi. Ne yazık ki. Vapurun ertesi sabaha kadar yerinde öylece çakılı kalmasını canı gönülden dilemiştim.

Çocukken yaşadıklarını anlatırkenki detaycılığında bile içime dokunan, çocukça bir şeyler vardı. Yine de şöyle bir uyuklamış olmalıyım ki, Çin'e yaptığı gezilerden bahsederken buldum onu.

Orada da kendime mümkün mertebe deniz kenarında otel bakarım. Son olarak Şanghay'da, Cathay'da kalırken, yoğun trafiğin yaşandığı büyük nehirde gelip geçen bütün o gemileri, nehir ve deniz gemilerini, buharlıları ve Çinlilerin yelkenli gemilerini izlemiştim. Suyun üstü olağanüstü canlıydı. Buna karşın Çin ve Japonya'da yaptığım nice şehirlerarası uçuşun yeri hafızamda siliktir.

O gece, Miller'in dediğine göre, Etzdorf'un ballandıra ballandıra uçmayı anlatması ona da geçmiş ve diğer zamanlarda öyle suskunken, birdenbire neler neler anlatmış. Miller elbette hoşlanmıştı ondan. Genç, güzel görünümlü, dahası da var, arzular ve düşler üzerine açıkça konuşabilecek masumiyeti ve önünde uzanan bir gelecek vardı. Engindi ufuk. Etzdorf ciddi ciddi âşıktı uçmaya ve uçağına, Âleme Dikiz demişti ona, çocukluktaki takma adından yola çıkarak; daima dünyaya açılmayı istediğinden, uzaklıkların çekimine kapıldığından. Uzaklara gitme arzusu. Güzel bir söz. Belki de sadece basit ama radikal bir aktarımdı, Berlin'de bir kuğunun, kuğu görünümündeki bir kayığa âşık olması gibi. Parktaki göl kayıkla boydan boya geçilse de, kışın kayık karaya çekilse de, kuğu onun peşini hiç bırakmamış. Kimse onları ne yapacağını bilmediğinden, ikisi de kışı huzur içinde hayvanat bahçesinde geçirmiş. "*Mein lieber Schwan!*"[1] deyimi de buradan gelir.

Miller'in kaba kelime oyunlarından biri.

Harikaydı, diyor Etzdorf, kıyı boyunca ilerleyip de Agadir'den çöl tabyası Cabo Juby'ye çöl üzerinden yaptığım uçuş. Fransız subaylar çok alçaktan uçuş yapmamam için beni uyarmışlardı. Haftada bir gelen posta uçağı direnişçi Bedeviler tarafından defalarca silahlı saldırıya uğramış.

Tabyayı nasıl bulurum peki?

Kolay, dedi Fransız subay: Hep kıyı boyunca ilerleyeceksiniz, bir sonraki evi gördüğünüzde, şöyle rahat 500 kilometre sonra, Cabo Juby'desiniz.

Altımda kıyıya vuran dalgalar. Dudaklarımda, te-

1. Alman sokak dilinde sıkça kullanılan ve bire bir çevirisi "canım kuğum" olan bu deyimin Türkçedeki karşılığı "Vay canına!"dır. (Y.N.)

nimde hissediyordum tuzu, kıyıda kırılan dalgaların o kadar yakınından uçuyordum. Sahil bembeyaz, arkasında sarı kahverengi tepeler, kuzey tarafına doğru hafif açık yeşil bir pırıltı ve üzerinde de insanın canını acıtacak kadar berrak bir gökyüzü. Birkaç gün önce yağmurlar başlamıştı. Kısa süren şiddetli sağanakların içinden geçtiğim de oluyordu. Çöl çiçek açmıştı. Tepelerin arasında, yağmur suyunun toplanabildiği derin yarıklarda, yeşillik alanlar biraz daha sıktı, düz alanlardaysa toprak sarı kahverengiydi. Kıpırtılı deniz koyu yeşildi, kıyıya doğruysa kırmalı beyaz dantelalar. Böyle yukarıdan bakınca, dalgalar taşıp yutacak gibiydi sanki.

İşte rüzgâr ve deniz, şurada da bulutlar.

İyi dayandığını düşünüyorum, diyor Gri, kömür tozundan ve talaş, çinko sülfür karışımından oluşan bu yatakta.

Uçmak ömre bedeldi.

Şu Dahlem. Büyük aslardan biri değil, idare eder işte, altı vuruş. Topu topu yirmi birindeydi daha. Kartoteğe baktırdım. Antika bir yanı vardı. Bu arada Reich'ta asalet unvanını alan en son kişi olmalıydı. Müller dikkatli mi dikkatli biriydi, dikkat, derdi, bunun hakkında az şey biliyoruz. Kartoteks fişi: Çin'de ikamet, Chiang Kai-shek'te pilot eğitmenliği. Amerika'da bulunmuş. Vazo topluyor, Çin işi olanları. Hukukçu. Partiye üye değil. Kantonda bir süreliğine fahri konsolos. Daha önce hükümetin bilgisi dahilinde Çin'de silah kaçakçılığı. Şimdi uçuş eğitmeni. Gayet renkli bir yaşantı. Denebilir. Her halükârda o dar kafalılardan biri değildi.

Dahlem'e Berlin'de rastladım, diyor muhalif kartoteğinin efendisi. Belirgin derecede mesafeli bir hali var-

dı. Kaldığı muhitle adaştı. Takım elbiseyle geldi, griler içinde, ipek kravat, aynı renkte mendil. Uçuş dersleriyle kazanıyordu parasını. Politik bir izlenim bırakmıyordu. Ama bilinmez ki. Mükemmel uçardı, çok sakin; bir defasında, motor durduğunda, hiç heyecan yapmadı. Olur olur, diyor bana. Ha gayret. Birden yelken açtık gökyüzünde. Sonra o, inişe geçti.

Sonra, uçuş sınavımın ardından dedim ki, bize gelin. Ona bir öneride bulundum. Sizin gibi insanlara ihtiyacımız var. Almanya'nın ihtiyacı var. Cephede tecrübe sahibi, dış ülkelerde de. Çoğunda yok bunlar. Parti yoldaşları ülkeyi ancak masa başında kurtarmaya kadir. Ona eğitim gezimden de söz ettim, Ispanya'ya doğru yol aldığımız savaş gemisinden. Dedim ki: Size ihtiyacımız var. Ulusal hareketin size ihtiyacı var. Hayır, dedi. Siyaset ilgilendirmiyormuş onu. Kendi bildiğini okuyan biriymiş, pilot olarak söylediği gibi, *Stroller*'in[1] tekiymiş. Bana İngiliz gibi geliyor, züppe! İşin aslı düpedüz terbiyesizlik. Gökyüzünde cirit atan, düşmanı bekleyip savaşa tutuşan pilotların tümü. Elit kültür adamları içten içe Fransa'yı severler. Jünger gibi, Benn gibi, konsorsiyumun üyeleri gibi. Demokrasiye meyilli züppeler İngiltere'ye hayranlık duyarlar. İngilizlerde hoşa giden şeydir, bu sıkı dayanışma, ne kadar yabancı varsa hepsini karşısına alan sağlam cephe. *Right or wrong my country*.[2] Her tür hile, şiddetin her türlüsü mubah. Bu, Anglosakson mirasın en iyilerinden. Gevşek Fransızlardansa, İngilizlerden oldum olası daha çok hazzetmişimdir.

Parti kasasına, Dahlem'e uçuş eğitmenliği dersleri için verdiklerinin iki katını vermelerini söyledim. Herif-

1. (Alm.) Aylak. (Ç.N.)
2. (İng.) Doğru ya da yanlış, ülkem. (Y.N.)

çioğlu bunun üzerine paranın yarısını geri yolladı. Bir yanlışlık olmuşmuş. Bu yolla bağımsızlığını göstermek istiyordu. Yanlışlık olmadığını yazdırdım ona, böylece *strollen*'a devam edebilecekti, her ne kadar *strullen* gibi gelse de kulağa.

Bu tını: *strull*. Ya da *strullen*. *Stripp, strapp, strull*. Alman lisanı bu. Sözcüklerin tınısı bu eylemi içine alıyor, *stripp*, sağılan hayvan memesinin çekilip uzatılması, *strapp*, hızla geriye gitmesi, nihayetinde de *strull*, kovaya fışkıran sütün çıkardığı sesin taklit edilerek kulağa gelmesi.[1]

Bu adam da neyin nesi şimdi?

Alman dili ve edebiyatı uzmanı. Reich Güvenlik Başdairesi'nde kütüphaneden sorumlu kişi. Almanlaştırmada, halk dili ve kültürü üzerinde oluşan belirsizliklerde başvurulacak bilirkişi. Yabancı sözcüklerin Almancalaştırılmasıyla ilgili olarak kendisine savaş liyakat nişanı verildi.

Bim, bam, bum. Bunlar yansıma sözcükler, büyük bir bölümünün kökeni Hint-Avrupa dillerine kadar giden kök sözcükler asalet, iş, vasıtayla gitmek, tınlamak, kemik, cüce gibi kadim sözcükler aynı zamanda. Çoğu eski zamanlarda yabancı bir dilden alınmış, şekil itibariyle tamamen Almancalaşmış sözcükler, yemek yapmak, duvar, yer gibi, Alman dilince biçimlendirilmiş olup bunlar için çokça Almancalaştırılmış ifadesi kullanılır. Bu arada, şu ya da bu durumda daha iyi, daha eski kök sözcükler bulunur mu diye sıkça üstünde durulması da gerekiyor. Çünkü biz Almanlar şeye ve şeysi olana daha büyük ya-

1. (Alm.) "*Stripp, strapp, strull.*" Grimm Kardeşler'in yazdığı bir çocuk masalında geçen tekerlemeden bir alıntı. Yazar, ince bir dil oyununa yer verdiği bu bölümde, Grimm Kardeşler'in bu masalına gönderme yapıyor. (Ç.N.)

kınlık besleriz. Avukat, büro, başkan gibi sözcüklerdeki yabancı tını ise kendisini hemen ele verir. Bu sebeple teğmen, binbaşı gibi askerî rütbeler alt saldırı önderi, saldırı birimi önderi gibi sözcüklerle yer değişti. Güvenlik Başdairesi'nde yapılan bir ankette, Almanların telaffuz ederken dilinin zor döndüğü *Exhumierung* sözcüğünün yerine geçebilecek başka bir sözcük bulunabilir mi, diye sorduklarında, benim önerim olan *Enterdung*'un[1] alındığını öğrenmem beni epey mutlu etti. Münferit bir hadise için, kulağa yabancı gelen ve adli tıp vakalarını andıran bu *Exhumierung* sözcüğü varsın kullanılsın, ancak daha geniş çaplı çalışmalarda, binlerce gövde düşünülecek olduğunda, uygun olmaz.

Çöl tabyasının yanına inmiştim, iki İspanyol subay yanıma gelip selam verdi. Bir posta uçağı iki gün öncesinden geleceğimi bildirmişti. İçlerinden biri, yüzbaşı olan, oldukça iyi Fransızca konuşuyordu, gelgelelim tam iki lafın belini kıracaktık ki, ağır yağmur damlaları üzerimize düşmeye başladı. Uçağım küçük bir zincirli çekiciyle hangara götürüldü. Kum o kadar inceydi ki, tekerlekler hemen kuma battı. Ayaklarım gibi. Yürümek çok güçtü. Çekici geri gelip beni ve subayları tabyaya götürdü. Mazgalları bulunan, omuz siperinde duran toplarıyla ve sağlam sarı kahverengi duvarlarla güçlendirilmiş bir kompleks. O tabyaya yüzlerce İspanyol asker yerleştirilmişti. On altı subaydan alıyorlardı emirleri. Tatil yapmaksızın, ara vermeksizin iki yıllarını böylesi bir yalnızlıkta geçireceklerdi. Tabya tam kıyıdaydı. Bir emir eriyle bir teğmen, içinde ufak bir banyosu bulunan bir odaya götürdüler beni. Pencere denize açılıyordu.

Öğle yemeği için üstümü değiştirmeye yetecek ka-

1. (Alm.) Ölüleri topraktan çıkarma. (Ç.N.)

dar vaktim vardı. Başında yaşlı bir albayın oturduğu masaya geldim. Yanı başındaki şeref sandalyesi benim için ayrılmıştı. Aylardan beri bir Avrupalı kadın görmemiş olan bu subayların davranışları oldukça nazik ve soyluydu. Epey emek sarf edilmiş ve altı çeşit yemek hazırlanmıştı. Üstüne üstlük şarap da vardı, beyazından, enfes bir kırmızısı da vardı hali hazırda. Fransızca sohbet edildi, genç bir yüzbaşı bu dile oldukça hâkimdi, ara sıra tercüme yapmak zorunda da kalıyordu.

Daha sonra, ikindi vakti, Bedevilerin tabya önündeki kulübelerini, kazıklar ve partallardan yapılma pislik içindeki çadırlarını gösterdiler bana. Pasak içindeydi çocuklar, uzun giysili kadınlarsa etrafımızı sarmış dileniyorlardı. Üzerimde para olmadığını onlara izah etmeye çalıştım. Subaylardan biri ne demek istediğimi anlayınca, onlara ufak bozuk paralar dağıttı. Alacakaranlıkta aşağıya, güneşin, yavaş yavaş solan ve hiç görülmemiş bir yeşil sarıya bürünen o ışıltılı kızıllıkla battığı yere, denize indik.

Uzanmış, esen rüzgâra kulak kabartmıştım ve bir an, ben anlatırken onun uykuya dalmış olabileceğini düşündüm. Ama sonra, uçmanın aklı topladığını söyledi.

Aklı mı?

Evet. Uçarken bambaşka biri oluyormuş. Acısını, isteklerini, korkularını sanki dışardan izleyebiliyormuş. Ufalmış halde değil hani, gerektiği kadarıyla. Gerekliliğe yön vermek de bu demek ya. Evet demek için.

Yağmuru duyuyor musunuz?

Rüzgâr değil mi bu? Ağaçlardaki hışırtı?

Hayır, bunun için fazlaca düzenli.

Meleklerin kendilerini hafifsediklerinden uçabildikleri söylenir, diyor Gri ve duruyor. Bu kol işte, görüyor

musunuz, zarif bir hareketle kaldırılmış, işte şu elin hafifçe içe dönük olduğu gibi, parmaklar biraz aralı, işaretparmağı da hafifçe gergin. Çalışmaya biraz daha dikkatle baktığınızda, işin erbabı tarafından yontulduğunu görürsünüz. Veda var bunun içinde, matem, kayıp. Yaptığım bu turlar sayesinde meleklerle ilgili epey bilgi sahibi olduğumu iddia edebilirim, duruşları, jestleri, kanatlarının duruşu ve elbette başları, eğik, dimdik; kaçırılan bakışlar, vaatlerle dolu, inatçı, arzulu, tatlı tatlı gülümseyen; matem, matem, matem, göğe çevrili, yere çevrili bakışlar, öte âlem ve bu âlem, çokça oldukça tatlı, hoş şeyler; ıstırap, korku ve dehşetten eser yok.

Böyle dururlar melekler mezarlıklarda. Incil'den bildiğimiz düz melek tasviri, Tobit'le karşılaşan melekle ilgili. Ciğeri babasının dermansız gözlerine iyi gelecek olan balığı taşıyan Tobit. Ya da Lût'a inen üç melek. Sodom ve Gomorra'nın sakinleri, Lût'tan bu üçünü defetmesini isterler. Uç yabancıya saldırıp üzerlerinde ne varsa soyup soğana çevirmek isterler. Ama Lût karşı çıkar. Onları ayaktakımının eline vermek istemez. O, şehirdeki tek adil insan. Ve melekler Lût'a karısı ve iki kızıyla birlikte şehri terk etmesini buyururlar. Şehir tuzla buz edilecektir. Ya da Kudüs'te üstü açık mezarın önündeki taşta oturan melek yok edilecektir. O mezarın bulunduğu kilisedeki taşı gördüm ben, işlenmemiş, üstü yazılı yassı bir taş, orada burada yol üstünde görülebilecek türden. Tanrı nın elçileri denmiş ilkin, başka bir şeye gerek duyulmaksızın, müjdenin, tanrısal sözün elçileri: Öldükten sonra dirildi. Ya da bir haber getiren, en yakındaki biri hakkında, en uzaktaki biri hakkında ve bürokrasi hakkında haber getiren elçiler. Eski Ahit'te sofra adabına ilişkin yerler oldukça hayret uyandırıcı. Müjde haberi ve vergi dairesiyle ilgili haber. Marga da kendisini elçi olarak görmedi mi. Yalnızca uzaklara gitmek değildi isteği, sınırları aşarak bir

uzlaşmanın olabilmesi için arabulucuydu da. Ortaçağ'da elçiler, tıpkı bugün Afrika'da olduğu gibi, yanlarında taşıdıkları uzun bir değneğin içinde, yazandan okuyana ulaştırılacak olan yazıyı taşırlardı. Ya da yerine sözlü olarak ulaştırırlardı haberi. Ancak doğru, uygun sözcükler kullanılmalıydı. Elçiler uzun mesafeleri kat ederek, hedeflerine ulaşıncaya kadar kilometrelerce yol alırlardı. Ve yoldayken sözcüğün koruması altındaydılar, kudret sahibi kendileri değildir çünkü. Elçiye zeval olmayacağından da, onlara bir şey yapmak günah sayılırdı. Bu sebeple de Marga'nın postacı geldiğinde köpeği salıverdiği için yediği şamarlar bana göre yerindedir, yediği üçüncü şamar bile münasiptir.

İzninizle, Aquino'lu Tommaso'nun *Summa Theologiae* sını[1] açacak olursam size: Orada, meleklerin doğalarından ötürü değil de, Tanrı kayırmasıyla ölümsüzlük mertebesinde olduklarını okuruz. Meleklerin varlığı, beden ile ruh arasındaki, gök ile yer arasındaki sözdür, Tanrı ile insan arasındaki aracıdır. Onu söyleyen sesi taşıyan candır, hikmeti nefestir, avuntusu duyabilenedir. Duyabiliyorsa eğer, duymak idrak etmektir, her şeyden önce de sese dayanan bir idrak ediş. Tommaso, melekler öğretisinin 107. sorusunda şöyle yazar:

> Dil, her zaman için bir şeyi açığa vurmaya yaramakla kalmaz. Öğrenci ustasından bir şey öğrenmek için yönelttiğinde sorusunu, konuşana bir şeyleri izhar etmek için neticeyi de asla kaçırmaz gözünden.

Müjdeyi içeren söz, ki başlangıçta o vardı, gücünü yalnızca açık olana ve inanarak dinleyene ulaştırır. Ben

1. İlahiyat Toplu Yapıtı (1265-1273). (Y.N.)

inançsızım, diyor Gri, ama söze, sözün diğer sözleri kaskatı kesildikleri hallerinden kurtarabileceğine inanıyorum, karşıt sözü bulabileceğine, son söze kadar, son çare sözüne kadar. Arı söz, şiddete taraf değildir. Duyana, anlayana ihtiyacı vardır çünkü, kendisi için ihtiyacı vardır, içimizden bizi çıkarmak için bizi bize yönelten söz için yeri doldurulmaz bunun.

Paradoks bu. Gerçek sözü müjdelemek için, sadece görünür olanı, duyularla varlığı hissedileni aşandır melekler. Ama burada güç ve şiddetin istismarına uğramış, onlar tarafından yara bere içinde kalmış, kötürüm haldeler. Ve son kırık parçalar, şu kol gibi, şimdi toplanacak ve bahçe işleri müdürlüğü tarafından alınıp herhangi bir çöplüğü boylayacak. Ama belki de, diyor Gri, melekler için bu, dostları tarafından eksik yerlerinin tamamlanıp tekrar dikilmek üzere restore edilmelerinden daha iyidir.

Bir süredir bacaklarım küp gibi ağır, onları yerinden kaldırmak canıma okuyor.

Yine o rap rap sesleri.

Hayır, bu o uğuldayan uygun adımlar değil, ritmik bu, daha çok dans adımlarını andırıyor, öyle hafif, salınan türden de değil, biraz kaba ve çaresiz, ama yine de var.

Majestelerinin beğenisine sunuluyor. Bir kadının salınan kıyafetleri. Salome'nin dansı. Ama bu Salome bıyıklı. Yukarıya burulmuş bir bıyık. *Ulaşıldı*, ama ufak çapta. Bir kartala benziyor. Kanatlarını kaldıran bir cüce kartal. Generalin delik deşik edilen ejderhalı meleği gibi. Dans eden de artık genç değil, 56 yaşında. Ve sonra çığlıkların girdabı, adam olduğu yerde yığılıp kalıyor, majestelerinin gözleri önünde, ölmüş, piyade generali, Kayser ve krala rapor veren başyaver. Silahlı Kuvvetler kabinesinin şefi, piyade muhafız kıtası arkasında, Hülsen-Häseler Kontu.

Mutluluktan uçuyorum, majestelerinin huzurunda dans ettiğim için.

Son sözleri bunlarmış. Burada yatıyor, diyor Gri. 1908 Kasımı'nda büyük bir skandaldı bu. Zatı şahaneleri Prenses v. Fürstenberg'in gardırobunda ölü general, majesteleri Kayser hazretlerinin ayak ucunda. Son sözlerini generalden dinleyin: Mutluluktan uçuyorum, majestelerinin huzurunda dans ettiğim için.

Cereyandan hafifçe kıpırdayan perdeye doğru baktım. Kolay belirlenemeyen bir ritimle beni geceye ve uykuya sürükleyen, dalgaların kıyıya vuran sesiydi. Hep sil baştan, ama yine de tam olarak sayılacak gibi değil. Kıyıya vuran dalgaların büyük olanları öyle gürleyerek, öyle hiddetle kırılıyordu ki, burada, taştan tabyadayken bile sarsıntıyı hissediyordum.

Top ateşi. On beş kalibrelik. Topları Spree kavisine koymuş olmalılar. Arada da Stalin orgu.[1] Pisibalığı gibi iyice yere yapışacaksın. İstediğin kadar yapış, isabet edersе bunun da bir faydası yok. Burasıysa idare eder. Başımızın üzerinde altı metrelik beton. Onun üstünde üç metre de toprak. İyice yakınımızdan geçti. Alışkanlık meselesi. Minsk'te başımızın etrafında tuğla parçaları uçuşuyordu. Burası gayet rahat. Ağır valizlerden biri yine. Havalandırmadan yine toz giriyor içeriye. Hiçbir filtre yok ki bunu önlesin. Dayanmak zorundayız, yoksa dışarıya. Cepheyi yarıyoruz. Muhafız kıtası ölüyor, ama teslim olmuyor.

Konuşan kim orda, nasıl boğuk bir ses bu böyle?

1. İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet topçu birliklerinin kullandığı, çok namlulu roketatar. (Y.N.)

Şu arkadakiler, diyor Gri. Unterscharführer[1] ve adamları. Chaussee Sokağı'nda cepheyi yarmaktı niyetleri. 2 Mayıs sabahı. Sonuncular. Arkada yatıyorlar. Kırk ya da elli adam, buraya gömdüler onları. Üzerlerine kireç attılar. Kokuşmuşlardı. Mayıs sıcak geçmişti.

Kahvaltıdan sonra herkes kumlu piste geldi. Haftada bir posta uçakları, arada sırada İspanyol ordusunun uçakları da buraya iniş yaptığından, kalkışa geçerken kuma saplanıp kalmamayı umut ediyordum. Bütün subaylar gelmişlerdi. Kalkışa geçtim, hiç takılmadan havalandım. Aşağıda el sallayanların üzerinde bir daire daha ve denize, Gran Canaria'ya doğru yol almaya başladım. Pusulamı bir kez daha ayar ettirmiştim ve çok geçmeden öyle uzun mesafe katetmiştim ki, hiçbir yerde kara parçası ilişmiyordu gözüme. Motorun devre dışı kalabileceği düşüncesi biraz ürkütücüydü. Ama bembeyaz ve kesin çizgileri olan ve en önlerde adeta denizden yükseliyormuş gibi görünen bulutlar olağanüstüydü. Üzerinden çekildikleri yerde deniz iyice koyu yeşildi, aralarda da gri mavi çizgiler.

Bu boktan havalandırma yok mu. Her yan toz. Her saldırıda. Mühendisler ne güne duruyor peki, sikikler. Doğru düzgün yapsalar ya şu filtreleri. Yine yüzlerine gözlerine bulaştırmışlar.

Dönüş yolunda, taze meyve ve sebzeleri bulunmayan askerlere portakal getirdim. Uçakta ön tarafa yerleştirmiştim onları, kokuları yüzüme yüzüme vuruyordu, dönüş yolunda deniz üzerinden yaptığım yolculukta refakat ettiler bana.

1. SS'te ilk astsubay rütbesi. (Y.N.)

Yine subaylarla birlikte yerimi aldığım o uzun masadaki akşam yemeğinin ardından, içlerinden ikisi, biri o genç yüzbaşı, beni o gece çölde gezintiye çıkardı. Gökyüzü soğuktu, ama yıldızlar öyle yakın ve bütün bir gökyüzüne öyle dağılmışlardı ki, ışık yağıyor gibiydi.

Genç yüzbaşı, Garcia Lorca'yı tanıyıp tanımadığımı sordu. Ben evet deyince, "Memento" isminde İspanyolca bir şiiri okudu usulca. Anlamaksızın dili, melodisini işittim ve anladım yine de. Ölümün iptal edildiği bir şiirdi, tınısında iptal edilmişti.

Ve bir müddet yol aldıktan sonra, kendisine Almanca bir şiir okumamı rica etti. Hangi Alman şairden olmasını sorduğumdaysa, ikisi bir ağızdan yanıt verdi: Heine.

Yaz akşamlarında,
Dış kapının taş basamaklarında,
Kulak kesilen küçücük yüreklerle,
Çakmak çakmak merak içindeki gözlerle
Oturmuş kulak verirken sessiz anlatılara,
Yetişkin kızlar karşıda
Pencerede mis kokulu saksıların yanındaydılar
O gül çehreler,
Gülümseyerek ve mehtabın aydınlattığı.

Bu ne Yahudi yaygarası böyle? Heine'den, değil mi? diyor çatlak bir ses uzaklardan.

İşte yine o hırıltı, o hararetli harıltı.

Şuradan, arkadan geliyor, dedi Gri. Yüzbaşı Berthold, avcı uçağı pilotu, Birinci Dünya Savaşı, 44 zafer, Pour-le-Merite Nişanı sahibi. 1919'da Çelik Alay'ın[1] önderi. 1920'de Kapp Darbesi için Berlin'e düzenlenen yürüyüş. Sol-

1. (Açılımı, Eiserne Schar) Franken'lı gönüllülerden oluşan alay. (Ç.N.)

cu çete gazla yok edilecek. Bu laga luga peki?

Astsubay, Teğmen Mayerl, Berthold'a şunları yazmıştı:

Umuyorum da, gelecek diktatör Yahudileri yasadışı ilan etmeyi unutmaz. Bu köpeklerin kökünü kurutmaya bir gece yeter. Burası için bir kara liste hazırladım, doğru kişilerin öldürülmesi için. Yahudi olmayıp bunu hak edenler de mevcut.

Çelik Alay, Baltıklarda. Silah arkadaşıydık ne de olsa.

Şaşkınlık geçiren kalabalığın üzerine ateş açtık, iyice çığrından çıkmıştık. Kovalıyor, vuruyor, ateş ediyorduk. Letonyalıları tavşan kovalar gibi tarlalık alanda kovalıyor, önümüze çıkan evi ateşe veriyor, her köprüyü havaya uçuruyor, her telgraf direğini kırıyorduk. Cesetleri kuyulara atıp ardından el bombasını gönderiyorduk. Elimize geçen ne varsa talan ediyor, yanacak ne varsa ateşe veriyorduk. Gözümüzü kan bürümüştü, kalplerimizde insani his namına bir şey kalmamıştı. Barındığımız yerde, talanın etkisiyle yerler inliyordu. Hücuma geçtiğimiz ve önceden evlerin olduğu yerlerde, açık alanda çıban misali harabeler, küller ve kor olan kirişler vardı artık. Geçtiğimiz yolları devasa bir duman imliyordu.

Şimdiyse Çelik Alay bir trenin içinde Berlin'e doğru yol alıyordu. Orada sosyalist bozuntularını, çapulcuları ortadan kaldıracaktı. Reich başkanı olarak bir döşemeci. Yan çizen bir hımbıl. Yahudilere gelince, makamlarında küstahlar. Eylül ihanetçileri. Harburg'da durduruluyor tren. Emekçiler tarafından. Emekçi mezrası. Emekçilerin üzerine ateş açtırdı. Yolu açın! Milletin, kadınların ve çocukların üzerine de ateş açtırdı. Sonra mühimmat bitti, oradan çekip çıkardılar onu. 44 hava zaferinin ne önemi var şimdi, öyle tekmeler yedi ki kıçına, öyle oturaklı

şamarlar yedi ki. Avucun içiyle. Subay şerefi de neyin nesi. Kapa çeneni! Blauer Max'ı getirsenize. Nişanının kurdelesini kemiriyor. İstemiyor. Hayır. Kıçına bir tekme daha. Çekin, diyorum, tabancayı. Getirin. Gözüm görmesin. Ardından da kısa aralıkla iki el ateş.

Şimdi artık sessiz. Ama öncesinde o hırıltılar, harıltılar. İğrenç.

Dayanılır gibi değil.

Donanma, Alman donanması, alçak Albion'a[1] karşı garantör. Bezirgân ruhlular. Parlamenter sistem her türlü yurtseverliği yerle bir eder. Duyuyor musunuz: Kodluyorum: Prostatın p'si, anüsün a'sı, *ricinus*'un r'si, lepranın l'si, anüsün a'sı, mustaribin m'si, elamanın e'si, necasetin n'si, tenyanın t'si, oğlancının o'su.

Liebermann v. Sonnenburg bu, *Yahudi sorunsalının nihai çözümü* sözünü bulan ve antisemitist ligin verdiği bir dilekçenin organizatörü: Yahudilerin kamu dairelerine memur olarak atanmamaları ve bütün Yahudiler için geçerli olacak şekilde ülkeye giriş yasağı. 1881 tarihli dilekçeyi 250000 vatandaş imzaladı. Reich şansölyesi Bismarck, kendisine sunulan bu dilekçeyi yok saydı. Bu çürük yaprakların altında bir yerlerde yatıyor olmalı. Mezar taşı kaybolup gitmiş, ama prostatın p'si diye kodlamaktan da geri kalmıyor.

Bunun ne işi var burada, diye soruyor emir tonunda tiz bir ses. Bu gerzeğin burada işi ne? Von Sonnenburg, güneş[2] beynini sulandırmış. Benim en iyi dostum, ve-

1. Britanya adalarının Antik Çağ'daki adı. (Ç.N.)
2. Yazar, "güneş" anlamına gelen *sonne* sözcüğüyle bir söz oyunu yapıyor. (Y.N.)

falı, terbiyeli, cömert, bir Yahudi. Anlaşıldı. Şimdi kapa çeneni!

Bakın, kök hâlâ sapasağlam, ne çürümüş ne bir şey, meşe, Alman meşesi. Onun yakınlarındayken en âlâ biçimde korur insan kendisini. İşte, saçlarım, tırnaklarım, alevlerden biraz kararmış olabilir, ama hâlâ iyi durumda.

Ne, bu da ne demek oluyor, buraya gelmek isteyen bendim sanki. Tercih hakkı tanımadılar ki. Bana kalsa Friedrichshain'de yoldaşlarımın yanında kalırdım.

Eh, şikâyet hakkınız da yok.

Ne diyor?

Çok da şeyimdeydi. Alayını iyi bilirim. Bilmez miyim, o kadar şoförlüklerini yaptık. Bir keresinde Schmeling'e, Max'a, kapıyı tuttum, ipekli paçavralarını sırtından eksik etmeyen kızlarından birine biraz rüzgâr geldi diye, kapıyı çektiği gibi kapadı. Kahretsin, kapasana kapıyı! Az daha parmaklarımı koparıyordu. İnsan gibi olanları da vardı, Kont Hardenberg'le Stähle mesela, her zaman güler yüzlüydüler. Sonunda da kellelerinden oldular. Adolf'a yapılan suikast girişiminden sonra, Stähle tutuklanana kadar, uzun bir zaman ona şoförlük yaptım. Beni de sorguya çektiler, yol defterimi kontrol ettiler. Başka kimlere şoförlük yaptığımı çıkarmak için. Nereden bileyim ben kimlere, dedim. O kadarını nasıl aklında tutacaksın. Şuna peki, şuna şoförlük yaptın mı hiç, bir gözü, bir eli olmayan adama? O kadar çoğunun gözü, eli eksikken. Ya Stähle? Hava Kuvvetleri'nde albay mıydı? Yoo, bilmiyorum. Daha sonra vurdukları arkadaki albayı, yol defterine geçmeksizin, birkaç kez bir yerlere götürdüğümü söylemedim. Vurmuşlar, öyle yanından geçerken. Ensesine dayayıp da silahı. Dedim ki, omuzlarında gümüş taşıyor hepsi, her birini nasıl aklında tutacaksın? Bazen günde

dördünü-beşini götürmüşümdür bir yerlere. Arabadayken elbet konuşmuşlardır, diyerek öğrenmek istedi. Führer karşıtı, Parti karşıtı bir şeyler filan? Bi'şey konuşmadılar, dedim. Arabanın içindeyken gözümün önünde bunları konuşacak kadar aptal olamazlar ya. Bana buz gibi bir bakış atıp dedi ki: Size güven beslediklerini hesaba katmazsak eğer. Korkudan yüreğim ağzıma geldi. İstifimi hiç bozmadım ama. Siz hiç kıdemli bir onbaşıyla savaş hakkında muhabbet eden bir albay gördünüz mü, diye sordum. Eh, ne olacağı hiç belli olmaz, dedi. Yoo. Sadece şoförlük yaptım, o kadar. Selam verip, OKW'ye[1] ya da Zossen'e[2], dediler. Hepsi buydu. Biri ya havadan açmıştır konuyu ya da iyi domuz paçasını nerede bulabileceğini sormuştur mesela. Ya da cepheden geldiğinde biri, gönül eğlendirmeye gidebilecekleri bir yer olup olmadığını. Bu kadar. Bu kadar mı? Yoo. Dosya okudular, dışarıya baktılar, çoğu da uyudu. Bitkin, tamamen bitkin bir halde, hepsi gece gündüz demeden son zafer için didindi. Bana uzun uzun bakıp, cepheden direksiyon sayesinde nasıl da sıvıştığımı söyledi, yeriniz cephe sizin, son zafer için savaşılan yer. Beni dışarı gönderdi. Yine de şoför olarak görev yerim Berlin olarak kaldı, son güne dek. Albay Stähle'ye yazık oldu. Fena değildi kendisi. Başka bir âlemden olsa da. Günü geldiğinde birbirimize bu kadar yakın olacağımızı hiç düşünmemiştim. Bana her defasında sigara ikram ederdi. Markası Nil, altın ağızlıklı. Eldiven çekmeceme koyardım. Bir defasında bana, kamyonlarımızın soğuğa karşı dayanıklılığı hakkında ne düşündüğümü sordu. Kötü, dedim, berbat, dizeller hemen çalışmıyor, çok hassaslar. Sadece, evet evet, dedi. Bu beyler var ya, başlarda hep-

1. (Açılımı, Oberkommando der Wehrmacht) Alman Ordusu Genel Komutanlığı. (Ç.N.)

2. 1936-1945 arası Nazi karargâhlarından birinin bulunduğu şehir. (Ç.N.)

si yaşasın ve *Heil* diye haykırdı. İşyerinde de bizler selam verirken sağ kolumuzu kaldırmak zorunda kaldık. Emek Cephesi. Kim demiş. Sol elimi pantolonumun cebinde yumruk yapıp sıktım. Elimi kaldırıp *Heil* diye haykırdım, ama sol yumruk cepte. *Heil* Hitler. Sağalt bakalım sağaltabilirsen,[1] dedi Jan Hein. Aynı akşam gelip götürdüler onu. Neuengamme.[2] Sekiz ay sonra kalpten gitti. Geride dul bıraktığı eşi, yetmiyormuş gibi yakılan naaşının faturasını da ödemek zorunda kaldı.

Deniz, kıyıdaki kıvrım kıvrım dantelalar, sahil bembeyaz, sonra katırtırnakları, katırtırnağı olmalı, kıyıya doğru sarı ateşler uzanıyordu, ardından da narin bir yeşil ve yine kumun sarısı, kıyıya yanaşan sarı dalgalar, Cezayir kıyılarıydı bu, Bedeviler akıllarına estikçe uçaklara ateş açtıklarından, burada da o kadar alçaktan uçmamalıydım.

Şarkı söyler miydiniz?

Evet.

Burnu Sicilya tarafına çevirdiğimde, açık denize doğru, bastım şarkıyı. Bağıra çağıra, motorun gürültüsüne tempo tutarak, sanki onun keyfini kaçırmamaya özen göstermem gerekiyormuş gibi.

Tunus'tayken hava tahminlerinden haberdardı Etzdorf. Hava elverişliydi. 300 metre bulut yüksekliği, hafif yağmur olasılığı, güney-güneybatıdan rüzgâr. Önünde 450 kilometrelik bir yol vardı, bunun 250'si Akdeniz üzerinden. Başlarda arkadan rüzgâr iyi esiyordu. Bilinmeyene yolculuk gibi bir şeydi. Suya acil iniş yapmak imkânsızdı, ya Sicilya'ya varılacak ya da hiç varılamayacaktı.

1. Hitler'i selamlarken kullanılan ünlü *heil* sözcüğü. "Sağal" anlamına da gelir. (Ç.N.)
2. Hamburg'un doğusunda bir toplama kampı. (Ç.N.)

Onun uçuşu, diyor Gri, arzuydu, keşif sevinciydi, maceraydı. Ayrıca halka uçuşun gayesiyle ilgili biraz yükseklerden atabilmek için, Almanya adına bir gösteri, diyordu basına. Alman endüstrisi, Alman yüksek işçiliği adına. Birinci Dünya Savaşı'nda yenik düşen, onuru kırılan Almanya, ki o zamanlar birçok Alman kendisini böyle görüyordu. Dünyaya bambaşka bir görüntü vermek istiyordu. Diğer kadın uzun mesafe pilotu Elly Beinhorn gibi. Motor gücü yüksek uçaklarda genç, güzel kadınlar. Junkers'te de böyle düşünülmüş olmalı. Versailles Antlaşması'ndan sonra uçak yapımı kısıtlanmıştı. Ama Almanya yine güç toplamalıydı. Milliyetçi zihniyetli siyasetçiler böyle düşünüyorlardı. Etzdorf ise siyasetle ilgilenmiyordu. Onun ilgilendiği, uçmaktı. Dahlem'in uçuşuysa bambaşka bir uçuştu. O da propaganda pilotu değildi. Ulusal şeyler, bildiğimiz kadarıyla, hiç ilgisini çekmezdi. Uçmak ona göre bir seyir haliydi, trenden ya da otomobilden daha hızlı, belirli bir amaç doğrultusunda, ulaşması gereken ve ulaşmak istediği belirli bir hedefle bağlantılı. Kimi kez yön duygusu kazanabilmek için aşağıya bir bakış; uçuş esnasında ona refakat eden bir şey varsa o da buydu işte. Kâh bir dağ silsilesinin, kâh bir nehir deltasının güzelliğine kapılma. Etzdorf'a, evet, dedi ardından, eski asker arkadaşlarıyla, avcı uçağı pilotlarıyla, bile uçuşla ilgili olarak burada, bu az ışıklandırılmış, bir perdeyle ayrılmış odada olduğu kadar uzun uzadıya konuşmamış hiç.

Daha hareket etmeden önce güneyde, Sahra'dan gelen siyah bir fırtına duvarı görünüyor ve uzaktan gök gürültüsü sesleri geliyordu. Kalkışa geçtim ve kuzeydoğuya doğru hareket ettim. Şaşırtıcı olan, rüzgârın beni giderek artan gücüyle nasıl da denize sürüklediğiydi. Az bir zaman sonra etrafıma bakındığımda, hiç kara parçası

yoktu görünürde. Bu arada hafif bulutlar biraz öne atılmışlardı. Rahat 300 metre yükseklikte yağmur bulutlarının altında uçuyordum. Altımda gri yeşil deniz. Dalgalar köpükten taçlar takmıştı. Renklerin sürekli değişmesiyle denizin üstüne bulutların şeklinin ve renklerinin yansıması hayret uyandırıcıydı. Gri yeşil ile mavi yeşil beklenmedik yerlerde kesişiyor, orada handiyse sarı bir şerit tarafından ayrılıyordu. Ara sıra kısa süreli yağmur yağıyordu ve ilgili bulutlarda da şiddetli boralar esiyordu. Rüzgâr beni öne ittiğinden, bunlar beni pek rahatsız etmiyordu. Hava durumuna bakılırsa, iki saat içinde Sicilya kıyılarındaydım.

Ama ardından, birkaç dakika sonra, ikinci bir fırtınayla burun buruna geldim. Tam önümde devasa, şimşeklerle irkilen kara sarı bir duvar vardı ve gittikçe de genişliyordu. Dümen kırmak imkânsızdı. İki tarafta da bu şiddetli fırtınanın sonu görünmüyordu. Açık denizde pusula rotamdan pek sapmamayı umut ediyordum.

Fırtınanın içine daldım. Dilerim ki sonra gelen şey, o saatler, kimsenin başına gelmesin. Doğayı temel şiddeti içinde hiç bu uçuşta olduğu kadar yaşamadım.

Dişinin doğasına aykırı, diyor uzaktan gelen çatlak bir ses.

Bu deli zırvası da kimden geliyor?

Dört bir yanda şimşekler; kâh kesif bulutların içinde asılı kalıyor, kâh denizin hemen üzerinde uçuyordum, köpüren dalgalar, hoş olmayan bir yeşil sarı. Ardından yine bulutlar, öyle kesif ve usandırıcı ki, denizden bir parçacık bile göremiyordum. Boralar uçağı bir tüy topu gibi yakaladı ve birkaç saniye içinde yüz metre kadar yukarıya ve aşağıya savurdu. Çok tuhaf, korkmuyordum. Şarkı söylemeye başladım. Hayır, çocuklukta yalnız başıma –ve

bu kendi kendime giriştiğim bir cesaret sınamasıydı– bodrum katına indiğimde yaptığım gibi korkudan değil, hayır, havada sağa sola savrulurken oluşan, korku dolu bir düşünce değil, uzlaşma, memnuniyet içinde kabullenişti. Sanırım, düşseydim şarkı söyleyerek düşecektim.

Bir an duraladım, uykuya dalmış olmasındı, sustum, ama o an Miller, şiddetli boralarda, fırtınada havada sürdürülen çatışmaların artık tesadüften ibaret olduğunu söyledi. İsabet ettirmek ya da isabet almak, ne kadar aşağıya ittirilmiş olduğunla, düşmanın ansızın arkanda bitip bitmediğiyle ilintiliydi. Fokker rüzgârda İngiliz uçaklarından çok daha iyi olsa da. Ama şimdi söylediği ne varsa, Etzdorf'un söyledikleriyle karşılaştırılamazmış bile. Bununla kastettiğim, dedi Miller, sadece ne anlattığınız değil, nasıl anlattığınız. Ve benim de bir dileğim var.

Nasıl bir dilek? Bunu öyle hızlı ve dikkat kesilerek söyledim ki, mahcup oldum.

Birazdan. Ama önce siz anlatmaya devam edin.

Burunda tüten Sicilya. Bulutlar biraz görüş alanı açar açmaz, Sicilya kıyılarını aramaya başladı gözlerim. Gelgelelim bir fırtına diniyor, diğeri başlıyordu. Büyük bir tufan gibi geliyordu gözüme. Rüzgârın hangi yönden geldiğini çıkarmaya çalıştım. Nafile. Uçağın düşüş hızını ve sürekli değişen dalgaların üzerinde kesin rüzgâr yönünü ve yaklaşık gücünü kestirmek imkânsızdı. Rüzgârın beni nereye sürüklediğini bilmiyordum. Akdeniz de epey büyük bir deniz. Sonra, birden, ümidimi yitirmiş bir şekilde, alışkanlıktan olsa gerek, gözlerim kıyıyı ararken, bulut parçaları arasında siyah bir nokta gördüm. Kara değildi, ama en azından benimle aynı rotaya yönelmiş bir gemiydi. Demek ki yolum sahiden de Sicilya'ya çıkıyordu! En azından bendeniz o an için, Akdeniz'deki her geminin Sicilya yolcusu olduğunu sanıyordum. Ama bu kargaşada bir saat daha geçti. Ardından

–uçuşun, yaptığım bütün uçuşların en unutulmaz ânı– karayı tekrar gördüğüm o an. İki saat daha ha gayret deyip ileriye doğru yol aldık. Aşağıda ufak bir çayır peyda oldu ve ben oraya iniş yapmaya karar verdim. Fırtına öyle güçlüydü ki, uçak zaman zaman yerinde saydı ve depo neredeyse tamtakırdı. Fırtınaya karşı manevralar, volta vurmalar derken, anahtarı çıkardım. Uçak durdu. Bulutları parçalarcasına yağan yağmurda sağ salim. Ertesi gün uçuşumun üzücü bir şekilde noktalanacağı çayır, bu çayırdı.

O an bir kadının Dahlem'le konuştuğunu duydum, usulca ve Japonca. Hemen ardından bana, biraz daha sake alıp almayacağımı sordu. Evet dediğimde, perdenin arkasından genç bir kadın çıktı. Üzerinde mavi bir kimono vardı, eğildi ve bir kâsenin bulunduğu kırmızı, parlak bir tepsiyi küçük masaya koydu. Odanın loş ışığında tepsideki bir yer parlıyordu. Daha yakından baktığımda, tepsinin üzerine resmedilmiş altın renginde bir sinek gördüm. Kadın sakeyi kırmızı tepsideki kâsenin içine yavaşça döktü. Kâse çiçeklerle, erik çiçekleriyle bezenmişti.

Cesaretin de böylesi. Ve kararlılık, ama yumuşak, gürlemeden, dingin ve dostane. Dediğim gibi, onu Hiroşima'da uçaktan inerken gördüğümde aklım başımdan gitti. Ama daha ilk gün, Dahlem ona odasını verdiğinde, ok yaydan çıkmıştı bir defa.

Daha önce uçmuştum uçmasına, ama bir kadınla değil. Harika görünüyordu. Deri bir pilot ceketi vardı üzerinde. Bir motosiklet ödünç almıştı.

Ama ilkin, dedim, duble konyak lütfen!

Güldü. Benden aşağı kalmıyorsunuz.

Evet, o da var, motosiklet kullanabiliyordu. Hem de

nasıl. Japonlar otelin önünde dikilmişler, ödünç aldığı motoru bir çırpıda ayaklığından kaldırışını, iki-üç kez marşa basıp eliyle gaz verişini, seleye fırlayışını, benden arkasına geçmemi ve sıkı tutunmamı talep edişini hayretler içinde izliyorlardı. Belini kavradım. Onu hissetmenin, ona bu kadar yakın olmanın verdiği o duygu. Bir kerede motoru çalıştırıp havaalanına doğru yola koyuldu. Ona sıkı sıkıya sarıldım, hem korkudan hem de duyduğum o sessiz sedasız arzudan.

Junkers'inin deposu doldurulmuştu, pistte duruyordu. Uçağa tırmandık, onun önünde oturuyordum, gözlüğümü yüzüme çektim. Uçağı çalıştırdık. Korkup korkmadığımı sormuştu bana. Hayır, dedim cesaretle. Kalkışa geçtik, geniş bir helezon çizerek yükseldi, aşağıyı daha iyi izleyebilmem için uçağı yan yatırdı. Sere serpe uzanan şehrin üzerinden geçiyorduk. Şaşırtıcı olansa, göğe, havaya ne kadar yakın olduğumuzdu, üstümüz açıktı ya. Uzansan bulutları tutacakmışsın gibi bir duygu. Oysa yüksekteydiler. Öyle bir duygu ki, gerçekten de havada olmanın, uçmanın getirdiği bu duyguyu bir daha hiç duymadım. Parmağının ucuyla sırtıma dokunup aşağıyı gösterdi. Asakusa Tapınağı oradaydı işte. Mucizevi bir görüntü. Bahçeler, bayraklar, uzun uzun çekilmiş o bayraklar. Kalkışa geçerken biraz huzursuzdum, İtalya'dayken sorunlu bir kalkış yaşadığını biliyordum. Bunu bilmeyen yoktu. Millet makaraya bile alıyordu onu. Ardından, Japonya'dan Bangkok'a doğru uçuşuna devam ettiğinde, bir sonraki kaza. Tam anlamıyla çakılmış yere. 80 metreden. Tam hasar. Ve ağır yaralanmış, bir omurunu kırmıştı. Millet arkasından az gülmedi. Pis pis sırıttılar. Dahlem, bunun herkesin başına gelebileceğini söyledi. Hep gelir de zaten. Erkek hurda haline gelmiş uçağından kanlar içinde kendisini dışarıya atarsa, herkes etkilenir, kahramanca denir. Söz konusu

kadınlar olduğundaysa gülünür ve denir ki, biliyorduk böyle olacağını.

Etzdorf hava akrobasisi eğitiminden geçmiş, bir kurs görmüş, ilk sırtüstü uçuşunu gerçekleştirmiş, daha doğrusu gerçekleştirmek zorunda kalmıştı, akrobasi sınavında bunu talep ediyorlardı çünkü, bu konuyla ilgili bir şeyler yazmıştır kendisi, diyor Gri. Sırtüstü uçuşun sınava dahil olduğunu öğrendiğinde, büyük bir şaşkınlık yaşamıştı.

Melekler de sırtüstü uçabilmelidir, demişti uçuş eğitmeni.

Sanki dünyanın en doğal şeyiymiş gibi, ansızın gönüllü bir şekilde ve keyiften baş aşağı, bacaklar havada asılı kalmakta güzel olan ne, anlayamıyordum, diyor Etzdorf. Fakat olması gerekiyordu. Kalkışa geçmeden önce her şeyi ayrıntılarıyla tekrar aklımdan geçirmiştim: Uçağı yan yatırırken sırtüstü uçuş devreye girecekti, sırtüstü yatar yatmaz da kumanda koluna uygulanan hafif ya da kuvvetli baskılarla uçağın seyrinin dümdüz kalması kollanacaktı. Aman dikkat, motor arka karbüratörsüz kaldığından ve rölantide çalıştığından, uçak artık önceki yüksekliğe erişemez duruma gelir. Yasal olarak belirlenen 1000 metre yüksekliğe çıkmıştım ve uçağı burgularla yan yatırmaya çalışıyordum. Bu ancak birkaç denemenin ardından mümkün olabildi. Bir sarsıntı... ve birden kemerlerde küp gibi asılı kaldım. Kalkışa geçmeden önce kemerleri yeterince sıkı bağlamamıştım. Şimdi kollarımın üstünü kesiyorlardı. Uçağı tekrar normal konumuna getirebilmek için kumanda kolunu öne doğru basamıyordum. Sırtüstü uçuş yedi saniye sürmeliydi, ki ben bu süreyi çoktan aşmıştım. Baş aşağı çuval gibi asılı kalmıştım ve toprağın gittikçe üstüme geldiğini görüyordum.

Bulutlar kelimenin tam anlamıyla ayaklarımın altındaydı, beyaz bir patates çuvalı gibi görünen bir bulut kümesi. Bu tür dehşet anlarında insan en önemsiz ayrıntıları algılayabiliyor.

Ee, dedi Dahlem, nasıl başardınız?

Kumanda kolunu çektim ve Tanrı'ya şükürler olsun ki yeterince hız kazanmış olan uçağı kaldırıp tekrar normal konumuna getirdim. Bu arada 250 metreye kadar alçalmıştım.

Oo, dedi Dahlem, fena değil.

Uçağı Catania'da gördüğümde ben de bunu söyledim, diyor makinist. Uçağı bana yabancı değildi, motorunun ayarını beraber yaptık. Bu kadın da az şey bilmiyordu hani, yabana atılır gibi değildi. Sadece bujileri temizlemekle kalmıyordu. Motoru kendi başına parçalarına ayırabiliyordu. Telgrafla beni Sicilya'ya çağırmıştı. Trenle Catania'ya gittim, uçağın orada tamir edilip edilemeyeceğini görmem gerekiyordu. Bütün Avrupa semalarında uçmuştu, Afrika'ya, denizi ve çölü aşarak Kanarya Adaları'na gitmişti, ardından da bir fırtına sonrası Sicilya'ya acil iniş yapıyor, fırtına yağmur demeden sağ salim iniyor, gelgelelim ertesi günü şu tarlalık yerden kalkamıyor. Toprak haddinden fazla yağmur yemiş. Tarlanın sonunda da kayalardan yapılma bir duvar vardı. Uçağı olduğu gibi duvara toslamayacak şekilde yerden kaldırabilmiş en azından. Gazı köklemiş, başarabilirmiş de aslında, ama tekerlekleriyle duvara sürtünmüş işte. Şasi olduğu gibi parçalanmış, uçak da duvarın arkasında yüzü koyun yeri boylamış. Uçaktan inmiş, alnı kanıyormuş, bütün yüzü kan içindeymiş. İtalyanlar, çağrılan karabinyerler, bu ağlamayan, sızlanmayan, yüzünden kanın öylece süzülüp aktığı kadını görünce şaşakalmışlar. O sıralar Catania'da bulunan bir fotoğrafçı, Etzdorf'un

İtalyanları sakinleştirmek ve hatta karabinyerlerden birinin koluna bile girmek zorunda kaldığını anlattı bana. Bu kadar fazla kanı görünce, adamcağızın dizlerinin bağı çözülüvermiş. Muhteşem bir kadındı. Üç gün sonra geldim ve hâlâ herkes ondan bahsediyordu, uçaktan inişinden ve Fransızca, *ça va, ça va,*[1] deyişinden. Sonra ben geldim ve hemen gördüm uçağı, yapılacak bir şey yoktu. Almanya'da tamir edilmesi gerekiyordu. Ufak tefek, minicik elleriyle nasıl da tutabiliyor, kavrayabiliyordu. Acayip bir enerji vardı onda. En azından denememem için ikna etmeye çalıştı beni. Kırılan parçaları kaynak yapamaz mıydım? Kaynak maynak yapılacak bir yanı kalmamış. Olsa olsa parçalar değiştirilir. Ön taraf, şasi, olduğu gibi kopup gitmiş, paramparça bir halde, malzeme de duralümindi, burada, bütün İtalya'da imkânı yok yapamazlardı. Motor yuvasından kopmuş gitmiş. Gerçekten içim acıdı. Üzgün görünüyordu. Alnında da kocaman bir yara bandı. Onu bu haliyle görenler, bir uçağı kullanabileceğine hayatta inanmazlardı. Ufacık. Anlamaz olur muyum, uçak olmaksızın eve döneceği için mahcuptu. Yola çıkarken adamakıllı yaygara kopacak, dönerken de sadece kumanda kolu olacak elinde. Ama gerçekten yapılacak bir şey yoktu. Onunla Catania'da, yola sandalye atan kafeteryalardan birinde oturduk. Birden ağlamaya başladı, aynı zamanda gülmek için de çaba gösteriyordu. Ona mendilimi verdim. Yola çıkmadan önce karımın ütülediği mendil; kullanılmamış olduğunu söyledim. Sağ olun. Asla arkaya bakmak yok, deyip gözlerindeki yaşları sildi ve bu sefer içten gülmeye başladı. Güldüğü zaman olağanüstü görünüyordu. Pervasız bir yanı vardı, erkek pilotların çoğu gibi öyle burnu ha-

1. (Fr.) İyiyim, iyiyim. (Y.N.)

valarda da değildi. O zamanlar kadınların gökyüzünde olması çok ender bir şeydi. Aramızda epey bir yükseklik vardı. Ben makinist, o pilot. Ama daima dost canlısıydı. Kısa kesilmiş saçlar, üzerinde beyaz bir elbise, beyaz ayakkabılar, tenis ayakkabıları. İtalyan subaylar ona bir güzel kur yaptılar. Ama o hiç yüz vermedi. İtalyan bir *capitano* bile yüz bulamadı ondan. Üniformasındaki onca gümüşe rağmen. Hoş bir adam. Etzdorf için lezbiyen diyenler çıktı. İnanmam, olsa olsa, nasıl desem, bunları aşmış biri. Belki de bu yüzden uçuyordu, bu yüzden belki yere çakılmalar, bir daha aşağıya inmek gibi bir niyeti yoktu.

Belki de inmekti niyeti. Belki de uçuş esnasında aradı ölümü. Sorarım size, kim girişir ki böyle bir rekabete. Çok düşündüm bunu. Bu uğurda ölmeyi gizliden gizliye arzulamıyorsa, kim böyle bir tehlikeye atar kendini?

Haklı değil mi makinist? Tehlikeye ve acıya duyulan arzu, arzunun sürekliliğine duyulan istek, aynı zamanda da onun bitişine duyulan istek olamaz mı, diye sordu Gri. İnsanın kendisini hiç hissetmediği gibi hissetmesi? Çaresizlik, bizi kendimize götüren, hiç olmadığı kadar kendi farkımıza vardığımız o derin çaresizlik.

Gece yarısını çoktan geçmişti. Yağmur damlaları düzenli iniyordu, çamlarda ve çatıda bir hışırtı. Verandadan, ıslanan kuru tahtanın kokusu geliyordu. Uzun bir süre öylece uzanmıştık ve Miller'in uyumayıp benim gibi yağmuru dinlediğine emindim. Duyuların bizi gerilere götürmesi ne tuhaf, hatta kokuların bile birdenbire mutluluk duymamıza yol açabilmesi. Yoldaki toza uzanan, tek bir buluttan düşen yaz yağmuru, benim için daima çocuk olmakla bağlantılı kalan bir koku. Nefes nefese koşuşturmalar, sıcak basması ve bir ağacın altına sığın-

malar, tende serin ağır damlalar. Sonra, oyuna devam edebilmenin verdiği sevinç, bulutun ardından güneş ışınları göründü diye. Yağmurun ıslattığı tahta kokusu da işte böyle bir şey.

Bu yağmur ve tahta kokusunun onu alıp bir çatı katına götürdüğünü söyledi.

Önceden kaldığınız bir çatı katı mı bu?

Hayır, öyle olduğu pek söylenemez. O çatı katında, bir yaz mevsiminde, üç hafta boyunca bir kadınla buluşmuş.

Bu çatı katıyla ilgili bana bir şey anlatmak isteyip istemeyeceğini sordum. Bu soruyu sorduğum için çok geçmeden utanç duydum, daha çok o kadına yönelik bir soruydu çünkü. Ve o sessiz kaldıkça, bu soruyu yönelttiğim için utandıkça utanıyordum. Özür dilerim, dedim.

Hayır, dedi, yaptığınızda yanlış bir şey yok. Her şey o kadar uzaktaymış ki, en azından mekânsal olarak, bir kez olsun bunu konuşmak belki de iyi olurmuş. Dahlem savaşta beraber uçtuğu bir dostunu ve silah arkadaşını yıllar sonra Berlin'de ziyaret etmiş. Arkadaşı Lichterfelde'de bir villada oturuyormuş. Selamlaştıktan sonra, karısı merdivenden aşağıya hızla ve ancak çocukluktan bildiğimiz bir hafiflikle inmiş, düpedüz sıçrayarak. Bu oluşan izlenimi o ufak tefek, narin görüntüsü iyice güçlendirmiş. Koyu, siyaha çalan saçları, hayır, duraladı, öyle basit bir siyah değildi, terasta gün ışığına çıkınca hafiften bir açık kestaneye, yani hafif kızıla dönüyordu. Sonra sözünü tamamlamadan sustu. Koyu kestaneye dönüşürken onun şöyle bir dalıp gitmesi, o kızıl ışıltıdan bahsederkenki hali canımı acıttı. Saç rengimi, bu sıradan açık kumral rengi sevmiyordum. Ve bir armağan gibi yaşamımıza eşlik eden böyle özel bir yanımızın bulunmasının ne kadar güzel olabileceğini düşündüm. Tek bir dokunuşun daha sonra nasıl da her şeyi değiştirdiğini

söylerken duydum onu yine. Ama ilkin o bakış. Karşısındakini kavrayan, içine çeken o bakış. Daha sonra, birbirlerine ellerini uzatınca, sıradan bir alışkanlık jestiyken, tesadüfi bir dokunuş meydana gelmiş. Bunun aranan bir dokunuş olması gerektiğini, fark etmeden oluşan bu ilk ve öylesine el ele tutuşmanın diğerine yöneltilen bedensel ve bilinçli bir kavrayış olduğunu Dahlem hemen anlamış. İkisinin de birbirinin eline tekrar dokunup geçtiği bir jest. Besbelli bir yoklama, diğerinin varlığından emin olma, nasıl desem, evet, canlılığı içinde. Tam olarak da kadının merdivenden inip kendisine doğru yöneldiği anmış. Mıknatıs nasıl bir şeyleri çekerse, dedi, bu harekette nasıl bütün eğilim toplanırsa, tek bir söz söylemeksizin; kendisi nasıl hipnoz altındaymış gibiyse, kadın da aynen böyleymiş, aynı günün ikindi vaktine randevulaşmışlar, bir şey almak için dışarıya çıkan arkadaşının arkasından gitmeyi hedeflemiş. Ve iki gün sonra da bir kafeteryada buluşmuşlar. Ve ben bu kafeteryada nasıl oturduklarını, bir kadeh kırmızı şarap içtiklerini, kadının ikindi vakti asla şarap içmediğini, ama bugünün farklı olduğunu söylediğini, nasıl konuştuklarını, bacaklarının masa altında nasıl birbirine, ilkin öylesine, tesadüfmüş gibi dokunduğunu, hayal ettim. Bu dokunuşun tekrar ettiğini, kadının kendisine, erkeğin kendisine yabancı gelen teni hissettiğini, ikisinin de hissetmek için can attığını, parmakların birbirine nasıl dokunduğunu, sonunda ayağa kalktıklarını, dışarıya çıktıklarını, yolda dikildiklerini, nasıl kalakaldıklarını, vedalaşmak istediklerini, ama ansızın sarılıp öpüştüklerini, kadının da adamın öpüşüne karşılık verdiğini; insanlar geçiyordu yanlarından, içeriden görünüyorlardı, randevulaşırken, pek yakın bir zamana, öbür güne, hayır, yarına, elzemdi birbirlerini görmeleri. Bu karşılaşmadan, dediğini duydum şimdi takındığı ciddiyetiyle, bu ilk karşılaşmadan

arzu ve aşk doğdu, çarçabuk, bilinçsizce, şunu bunu kale almaksızın, gizli bir aşk, kendisini asla aldatamayacağını düşündüğü, oysa karısıyla onu aldattıkları dostundan, silah arkadaşından gizli; ailesiyle yaz tatilinde olan bir arkadaşının evinin çatı katında buluşmuşlardı. Çatı katında kalan hizmetçi kız da onlarla birlikte tatile gitmişti. Orada, tek katlı evde, onu ufak çatı penceresinde durmuş, Rapunzel gibi beklerken gördü, o uzun, gür, koyu, açık bıraktığı saçları, tel tel kızıl kahverengi perçemleriyle. Çatı katındaki küçük odada yatarlarken, dışarıda ansızın bir yaz yağmuru bastırdı. Yağmurunu salıveren bir bulut, o ıslak tahta ve yaprak kokusunu içeriye doldurdu.

Bir an duraladım, ama sonra bu sıradışı tanışmayla ortaya çıkan aşkı neyin bu kadar özel kıldığını sordum. Yaşanan uzun sessizlikte, bu soruyu nasıl ağzımdan kaçırdığımı düşünüp kendimi suçladım. Öyle bir soruydu ki bu, haklı olarak üstüme vazife olmadığını düşünecekti. Soruyu sormamın elzem, gizli mi gizli sebebi, benzer bir hoşlanmaya benim de yol açıp açamayacağımda yatıyordu. Uzayıp giden sessizliğin ardından sesini duydum: onun kendini verişi. Hiç kimseyi ve hiçbir şeyi kale almayan bir kendini veriş. Kendini armağan olarak sunuşu insanı zenginleştiriyordu.

Ne tür ve nasıl bir zenginlik, diye sordum ve soluğumu tuttuğumda sesimin nasıl da güvenden yoksun çıktığını fark ettim.

İnsanın kendini kaybetmesi, özbenliğin çözünmesi. Aynı zamanda o dinginliği, o kol kanat gerişi. Kendisine kol kanat gerdiğini söyledi, hissettiği duygu buymuş.

Gönlümde yatan buydu: himaye altına almak ve himaye altına alınmak. Seni arzuluyorum. Ve hep kısa kestirdiğim saçlarımı uzatmaya karar verdim.

Bunu dile getirdi mi?
Hayır, diyor Gri, zannetmiyorum.

Bir köpeğin havlaması duyuluyordu, başka bir köpek daha geldi, havlama sesleri alçaldı ve uzaklarda sürdü gitti. Çöken sessizlikte gece kuşunun sesi duyuldu yine. Tuhaf bir cik cik, melodisi yumuşak bir basamaktan düşüvermişti sesi.

İzin verirseniz, dedi, sizden bir ricam olacak.

Seve seve. Bu "seve seve" çok hızlı ve yüksek sesli çıktı ağzımdan. Yavaş, yüreğim, dedim kendime. Yavaş.

Bir şarkı söyler misiniz. Aylardır bir Alman şarkısı dinlemedim. Ve hiçbir dilde, ne İtalyancada ne de o genizden konuşulan Fransızcada, Almancada olduğu gibi şarkı söylenebilir.

Hayal kırıklığına uğramıştım. Evet, hayal kırıklığına uğramıştım. O an başka arzular geçiyordu içimden. Beraber olmak gibi. Dokunuş. Dokunuşlar. Sığınma.

Seve seve, dedim ve usulca söyledim:

Şırıltın derecik, varsın gitsin!
Çarklar, siz de artık dönmeyiverin,
Cıvıltınız kesilsin
İrili ufaklı hepinizin
Ormandaki kuşlar sizin!
Girsin çıksın yankısı korulara
Bugünkü kafiyenin;
Benimdir sevilen kızı değirmencinin!
Bu da böyle bilinsin!
Bahar, söyle, bu mu tümü çiçeklerinin?
Daha aydınlık ışının yok mu güneş, söyler misin?
İşte böyle bir başıma,
Bir başıma kelamımla,
Anlaşılmadan bu koca âlemde yer edeceğim!

Uzun bir süre sesi soluğu çıkmadı, sadece yağmurun sesini duydum, ta ki o usulca teşekkür edene kadar.

Artık dışarıdan serin ve nemli bir esinti gelmeye başlamıştı.

Kyo mo mie
kyo mo mie-keri
Fuji no yama!

Ne geveliyor yine ağzında?

Fuji no yama'yla[1] ilgili bir şeyler. Japon Elçiliği'nden biri, Ruslar gelince burada kaldı. Tercümandı kendisi. Etzdorf Japonya'dayken tercüme etti adam bu metni. Tokyo Üniversitesi'nde öğrenmişti Almancayı. Şehir merkezine kadar ilerleyen Kızıl Ordu askerlerinin elçiliğe girmelerini engellemek istediğinde, makineli tabancadan peş peşe çıkan mermilerle yaralanmıştı. Bir düşünün hele. Berlin alevler içinde, Ruslar geliyor ve adam Japon elçiliğinin eski toprağı üzerinde diretiyor. Şimdiyse burada yatmakta. Kimse anlamıyor onu. Sadece, Etzdorf için dönemin Japon gazetelerinden tercüme ettikleri.

10 Eylül 1931'de çıkan yazı. Japonya'yı görmek için geldiğinden beri Alman elçiliğinde kalan Alman pilot Fräulein Etzdorf, ayın 8'inde akşama doğru, "Çuzenci" den döndüğünde, hemen "Fuji"ye gitmek istediğini belirtti. Gelgelelim sezon "Fuji"ye tırmanmak için elverişli olmadığından ve ayrıca hava da güzel olmadığından, Alman Elçiliği kendisini oraya götürme konusunda çekimser kaldı.

Ancak dileğinde ısrarcıydı.

1. Japonya'daki Fuji Dağı. (Y.N.)

Hay köküne kibrit suyu dökülesice, şunun çenesi hiç durmayacak mı!

Zırvalayıp duruyor, bir şey anlaşılsa bari.

Elbet, ağzı toprakla dolu.

Bu sebeple elçilik hemen hazırlıklara başladı. Rehber olarak, dağcı yanlarıyla da epey nam salmış ve Fuji'ye tırmanma konusunda engin tecrübe sahibi olan elçilik kâtibi Herr Dr. Knoll ve eşi eşlik edeceklerdi kendilerine.

Böylelikle yola çıktılar. İkindi vakti 04.25 treniyle Gotemba'ya doğru.

Gotemba'dan arabayla, dağın eteklerinde hoş çiçeklerin solgun renklerde açtığı ve çekirgelerin şarkılar söylediği tarlalardan geçip "Onoya" Oteli ne vardıklarında, akşam olmuştu bile. Orada basit bir akşam yemeği yiyip 10'da yine yola çıktılar. Oradan itibaren at sırtında yol aldılar. Atların sırtındaki minik zillerin sesi duyuluyordu. Keyifleri yerindeydi ve neşeliydiler.

Otel "Onoya'nın işletmecisi demişti ki, meteoroloji haberleri Fuji Dağı'na çıkmak için elverişliymiş, ama yine de gönüllere su serpmiyormuş: Hava dönebilirmiş.

Ne var ki "Ural" Dağları'nın en berbat havasına karşı mağlup çıkmış olan Fräulein Etzdorf, hiç duraksamadan "Fuji" Dağı'na çıkmayı göze alabilecek kadar cesarete sahipti.

Bir saat sonra yağmur yağmaya başladı; soğuk güz yağmuruydu. Tadına sadece dağlarda varılabilecek dingin ve biraz da gizemli bir hava hâkimdi oraya. "Fuji" Dağı başlarının üzerindeydi.

Bu arada şiddetli rüzgâr fenerleri sık sık söndürüyor, beklemek zorunda kalıyorlardı. Atlar, konukları sırtlarından yeri boylamasınlar diye gayret gösteriyorlardı; çünkü yollar çok kötüydü ve az daha düşüyorlardı. Dağın ortasında kalan bayırın yakınlarında, hamallar

yorgunluktan ve soğuktan arkalarından gelemediler. Gece 3'te, dağdaki "altıncı basamak" denilen yere geldiler. Burada atlarını bırakarak yollarına yaya devam ettiler. Gecenin ve rüzgârın içinden ilerlediler, sadece kâğıttan bir Japon fenerinin yardımıyla.

Bugüne kadar hiç dağa çıkmamış olan Fräulein Etzdorf ise, gülümseyerek, dağa çıkmanın uçmaktan çok daha zor olduğunu söyledi ve Japonların yaptığı gibi, sıkça "*Rokkon Çoco*" diye haykırdı. Yukarılara tırmandıkça rüzgâr şiddetleniyordu. Fräulein Etzdorf o arada rüzgâr hızının on metre olduğu üzerine tahminde bulundu. Çok geçmeden sırılsıklam olmuşlardı. Ama şafak sökerken zirvenin yakınlarındaki bir kulübeye ulaştılar, sobanın başında ısındılar.

Kesin artık, lütfen, akıl kârı değil ki tüm bunlar.
Şu Japon bozuntusunun ağzını tıkayın!
Tıkayacak bir yanı kalmamış ki. Dopdolu.

15 dakikalık bir aradan sonra, çikolata ve yumurtalarla yapılan basit bir kahvaltının ardından, Frau Knoll haricinde hepsi yola koyuldu. Fräulein Etzdorf'un çok geçmeden afyonu patladı ve cesaretine kavuştu. Üstteki hava akımlarına alışkın olduğuna dair bir izlenim uyandırdı bizde. Nihayet "Fuji" Dağı'nın zirvesine ulaştılar ve "*Banzai*" diye haykırdılar. Fräulein Etzdorf dağa böyle çıktı.

Cesurdu, diyor Miller, zarifti. Halis Prusyalıydı.
Lezbiyendi de.
Saçma.
Elbette.
Olsa ne yazar?

Ve, dedi sesi perdenin gerisinde, dostunun ailesi hizmetçisiyle birlikte tatilden döndüğü sırada, birkaç gün bir parkta ve ücra kafeteryalarda buluşmuşlar. Birbiri olmaksızın yapamayacağını düşünen bu ikisi yine bir ikindi vakti buluştuğunda, kadının dağılmış bir hali vardı, saçları gerçekten de dağınıktı ve yüksek sesle, neredeyse bağırarak, başka hiçbir izahta bulunmaksızın, hemen, derhal ayrılmaları gerektiğini söylemişti, kararına açıklama getirmeyi reddedip defalarca şöyle demişti: Böyle olması gerekiyor. Sonra gitmiş, bir el hareketiyle kendisini takip etmemesini belirtmişti. Adam bu ayrılığı ancak dere tepe demeden, gece gündüz her gün yürüyerek atlatabilmiş. Her seferinde, eve geldiğinde ondan bir haber bulmayı umut ederek. Kafasını kurcalayan bir başka şey de, kadının bu ayrılığa nasıl dayandığı sorusuydu, kendisini bir daha görmemeye nasıl katlandığı. Anılarını şöyle bir yokladı, önceden de kadında bu verdiği ayrılık kararına dair bir belirti var mıydı diye. Acaba kendisi miydi ağzından bir şey kaçırıp uygunsuz bir harekette bulunan? Kendine yönelttiği ithamlardan, huzursuzluktan, kadına ve her şeyden önce de dostuna yönelttiği nefret düşüncelerinden sonra –kafasında gitgide anlamsızlaşan, can sıkıcı, renksiz, tatsız tuzsuz bir hale gelen, aynı zamanda bu düşüncelerinde ne kadar haksız ve isabetsiz olduğunu kendi kendine itiraf ettiği dostu– geçen üç haftanın ardından ikisini bir resepsiyonda görmesi tam anlamıyla bir sürpriz olmuş. Kadının yüzünün nasıl kıpkırmızı kesildiğini görmüş ve daha sonra, neden kadının kalbinin korkudan durmadığını kendi kendine sormuş, tıpkı hükmettiğini sandığı kendi kalbi gibi. Çarpmayı bırakmış kalbi, çarp çarp, demek zorunda kalmış ona, çünkü düşmekten, bilincini kaybetmekten korkuyormuş. Tabakasından bir sigara çıkarmış, o sırada kadın, lütfen, bana da ikram et, demiş ve mermi parçasının girdiği ye-

rin üzerinde parmağını hafifçe gezdirip, senin kalbini korudu, demiş. Dostu biraz şaşırmıştı, karısı bu hikâyeyi nereden biliyordu acaba? Kadın da, benimle paylaşmıştı, dedi. Sonra sigarasını içti, akşam boyunca da tek bir bakış atmadı ondan yana. Sadece vedalaşırken kayıtsızca şöyle bir bakıverdi. Adam bu akşamın ardından Çin'deki konsolosluk mevkii için uğraşmış, silah arkadaşları vasıtasıyla bu makama getirilmiş de. Bu bir ihanetti, dedi Dahlem, bana ve dosta, dostuma, kadının kocasına.

Hangi tarafa doğru uzandınız?
Duvara, gri bir duvara bakıyorum.

Sağa doğru, biraz yukarıya bakarsanız eğer, dedi sesi, duvarda bir niş görürsünüz. Bu tür evlerin çoğunda, ahşabın ve bu açık gri duvarların ortasında ayrılmış bir oda bulursunuz, içinde de gölgeden ve bir vazodan başka bir şey çarpmaz gözünüze. Bu odadaki ikinci vazo.

Duvar nişindeki o yumuşak devinimli gölgeyi, içinde çiçekli bir dal bulunan vazoyu, kiraz çiçeklerinden daha büyük olan beyaz çiçekleri izlediğim uzun bir aradan sonra, dileğim bir kez sizinle beraber uçmak, dedim, ya ayrı ayrı uçaklarda ya da bu yalnız geçen uzun uçuştan sonra tarafınızdan uçurulmak. Sizi arkada, arkamda bilmek ve sadece yukarıya, aşağıya doğru bakabilmek.

Tamam, dedi, yaparız.

Gelgelelim hava korkunç soğuk olduğundan, hemen inmeye başladılar. Dönüş yolunda Fräulein Etzdorf'un keyfi yerindeydi. Çarçabuk indi aşağıya. Dağın "dokuzuncu basamak" denilen yerinde ışıltılar içindeki güneşi gördüler. Ama sis güneşi engellemekteydi yine. "Umagaeşi"den arabaya bindiler ve yorgunluklarını atmak için azıcık bıra içtiler. Ayın 10'unda, sabah saat

10'da "Gotemba 'dan çıkıp Tokyo'ya geri döndüler. 12 saatte, sezon dışında ve gece, "Fuji" Dağı'na tırmanmış olmaları da bir hız rekorudur.

Vıdı vıdı vıdı. Japon bozuntusu.

Ama adamdaki tavırlar, eksiği gediği yok. Ne demişler, yiğidi öldür hakkını yeme. Ders alınacak epey yanı var. Dur, diyor Ruslara. Sınır ötesi topraklar. Bir şey anlamadılar. Anlasalar da bir şey değişmezdi. Tetiği çektiler, karın bölgesine.

Yanında kimse yoktu ama.

Olmaz olur mu. Ben oradaydım. Elçilikte emniyette olduğumu düşünmüştüm.

Aquino'lu Tommaso diyor ki, diyor Gri, ışık ruhun bir biçimidir.

Gece yarısını çoktan geçmiş, yağmur dinmişti, Etzdorf sadece ara sıra bir esintiyle yapraklardan yeri boylayan yağmur damlalarının sesini işitiyordu. Dahlem, tabakama saplanmış parçayı sormuştunuz demin, dedi, size bahsettiğim kadına anlattığım gibi, size de bunun hikâyesini anlatmak isterim.

1918 Ekimi nde, ateşkesten kısa bir süre önce, tam olarak 15 Ekim'de, ikindi vakti, Dahlem bir devriye uçuşu yapmış. Normalde her zaman pürdikkatmiş, dikkatsizliğin her türlüsü ölümcül olabilirmiş. O günse, alışılmışın dışında yüksekten uçan iki kuğu görmüş. Sadece birkaç metre yanından, sakince ve onunla ilgilenmeksizin geçmişler. Dönmüş ve bu harikulade görüntü karşısında uçağın hızını biraz düşürmüş, en azından bir anlığına onlarla birlikte uçabilmek için. Ansızın siyah bir şimşek gibi bir gölge düşmüş üzerine, etrafına ve yukarıya baktığın-

daysa, güneşin içinden bir uçağın üzerine geldiğini görmüş. Uçağı sola çekmiş, ne çekmesi, savurmuş adeta ve keskin bir kavis çizerek yükselmiş, makineliden çıkan mermilerin koyu renkli şeridinin sağ kanadının dibinden geçtiğini görmüş. Dönmeyi denemiş, İngiliz'in ardından, bir Ingiliz avcı uçağıymış çünkü, bu şekilde ateş etme pozisyonuna geçebilmek için. Düşman şu usta İngiliz pilotlardan biriymiş, Dahlem bunu hemen anlamış. Çünkü uçağını hemen, Dahlem'in aklından geçenleri okumuş gibi, yukarıya çekmiş, ki yukarıdan daha geniş bir saldırı alanı oluşabilsin. Satranç oyununda olduğu gibiymiş, karşındakinin yapacağı hamleleri kestireceksin, kendindekileri dayatacaksın. Yalnız bu kez her şey üçboyutlu bir ortamda saniyeler içinde olup bitiyordu. İngiliz aynı zamanda onu, Dahlem'i, Alman hatlarından Fransız hinterlandına atmaya bakıyordu. Böylelikle onu öyle bir pozisyona getirecekti ki, birbirlerinin etrafında çember çizerek ateş âni kollamaya devam ederlerse, Dahlem çok geçmeden benzini azalacağından geri dönmek zorunda kalacaktı, bu da yine yarıçapını daraltması anlamına geliyordu. Birdenbire karşında, sadece aynı değerde değil, aynı zamanda daha üstün olan bir düşman bulma duygusu, Dahlem için yeni bir şey ve dehşetengiz bir tecrübeymiş. Birdenbire, dedi, korktum. Ve normalde var olan o sakinliği, yoğun konsantrasyonun yol açtığı soğukkanlılığı uçup gitmiş. İngiliz'i aşağıya, Alman hatlarına doğru, piyade tarafından vurulabileceği yere doğru sürmeyi denemiş. Ancak İngiliz, sanki Dahlem niyetini ona bağırarak bildirmiş gibi, hızla karşılık vermiş, helezon şeklinde dönerek iyice yukarılara çıkmış, bu sırada Dahlem sola doğru yatarak bir kez döndükten sonra kısa bir an için düşmanın arkasında yer almış, aynı zamanda da makineliyle ateş ediyormuş. İngiliz'in sol kanadının birkaç yerine isabet ettiğini de görmüş. İngiliz ise bir yarım dönüş yapa-

rak, sanki sadece paşa gönlü öyle istedi diye bir kez de olsa Dahlem'in ateş açmasına izin vermiş gibi, işin içinden çıkmış. İngiliz sanki bunu ima eder gibi elini kaldırmış ve hemen ardından Dahlem onun yine peşine düştüğünü gördüğünden, baş aşağı daldığı bilinçsiz bir kaçışta bulmuş kurtuluşu. Yavaşça bir kavis çizerek yine yukarılara çıkmış ve ansızın, nasıl olduğunu bilmeksizin, İngiliz'in hemen yanı başında bittiğini görmüş. Yirmi metre bile uzağında değilmiş, pilot gözlüğünü takmış, adam gülüyormuş, sonra o el sallamış, evet, şöyle bir el sallamış ona doğru. Dostane bir tebessüm, dostane bir el sallayış. Bir dostun ya da tanıdığın arkasından yapıldığı gibi.

Böyle ayrıldık.

Ertesi gün yine aynı saatte, ikindi vakti havalanmış, sırf bu yüzden hava birliği komutanından izin almış. İngiliz'le tekrar karşılaşmayı, tekrar savaşmayı umut ediyordu ve aynı zamanda, bunu itiraf edemese de, İngiliz'in bugün göklerde olmamasını arzu ediyordu. Oysa İngiliz adeta onu beklemiş gibiydi. Ve birbirinin etrafında çember çizmeler, birbirinin önünü kesmeler, yönünü değiştirmeler, yüksekliğe, uzaklığa, rüzgâr yönüne ilişkin tahmin yürütmeler, ateş açmak için fırsat kollamalar ve düşman nişan alırken kaçmalar yine başladı. O gün Dahlem için elverişli bir gündü, batıdan şiddetli bir rüzgâr esiyor, ikisi de Alman safına doğru ittiriliyordu. Düşmanının ne kadar iyi olduğunu, İngiliz'in kendisine neredeyse, ama ancak neredeyse yaklaştığında bile ateş etmemesinden anladı. Doğrusunu söylemek gerekirse o âna kadar sadece bir kez, başlangıçta, güneşten çıkıp üzerine çullanır gibi geldiğinde ateş etmişti. Kendisiyse dört el ateş etmişti, daha kırmızı düğmeye her dokunuşunda isabet etmeyeceğini bilerek. O gerginlikte makineli tüfeğin takırtısı yine de kurtuluş gibi gelmişti kendisine. Her defasında İngiliz zarifçe dönerek atış isti-

kametinden çıkıvermişti. Bu birbirinin etrafında çember çizmeler sürdükçe, öfke de kabardıkça kabarıyor ve iç gıcıklayan delice bir hal alıyordu. Nasıl olursa olsun, ne pahasına olursa olsun düşmanı gökyüzünden çekip alma isteği, hayır, öfkesi, hayır hayır, kudurmuşçasına duyulan bir arzuydu bu, centilmence savaşan bu adamı mıhlamak. Adamın kendisiyle oyun oynadığına emindi, aşağıda pisliğin içinde, siperlerinde yatıp şimdi gökyüzündeki düelloyu izleyen askerler için hazırlanmış bir temsildi. İşin ilginç yanı, bu arada başka iki İngiliz uçağının olay yerinden uzak durmasıydı. Anlaşılan düşmanının verdiği bir talimat üzerine bu çatışmaya müdahil olmuyorlardı. Dahlem, o an, birçok şeye muktedir olabileceğini kavradığını, ancak bu gerginliğe daha fazla dayanamayacağını anladığını söyledi. Bir karara varmalıydı. Belki düşmanı da kendisi için benzer bir karara varmıştı; her halükârda, ne pahasına olursa olsun bu mücadeleye bir son verebilmek için, ikisi de anlaşmış gibi cepheden –Dahlem, öfkeden çıldırmış haliyle– birbirine doğru uçmaya başladı. İngiliz uçağı, dedi Dahlem, önümdeydi, makineli tüfeğinden çıkan ışıklı izin üzerime doğru geldiğini gördüm, doğrudan, ateş açtım da açtım, bu artık çığrından çıkan çılgınlığa rağmen, motorun çıkardığı gürültüye rağmen kanatlarıma isabet eden mermilerin çıkardığı sesi duyuyordum ve birbirimize girmeden az önce uçağı yukarıya, sağa çektiğimde, göğsüme güçlü bir darbenin indiğini hissettim, hemen hemen aynı anda bir tane de kafama indi. Ani karanlık; derin bir siyahlığa gömülme duygusu. Oysa ancak birkaç saniye sürmüş olmalı. Birden aydınlık, parlak bir kırmızı gördüm, bariz bir düşme hissi de vardı, sonsuz düşme; bir şeylere tutunmaya çalıştım, yine kendime geldiğimde, bilincimi yitirmiş olduğum anda kumanda kolunu kendime doğru çektiğimi ve böylelikle, şimdi burnu yere doğru hızla yol alan uçağı dimdik

yukarıya yönlendirdiğimi hatırladım. Üzerine kan sızan gözlüğü çıkarmak zorunda kaldım. Zamanında müdahale edip kontrol altına alabilmiştim uçağı, İngiliz uçak altımdaydı, alevler içinde kendi ekseni etrafında dönerek düşüyordu. Paraşütsüz pilotunun koltuğundan doğrulduğunu ve motorun üzerine doğru savurduğu alevlerden ölüme atladığını gördüm.

Bu suskunluk nasıl da uzun sürdü, dedi Etzdorf, konuşmamız ne kadar sürdüyse sessizlik da o kadar sürdü. Ancak uzun bir aradan sonra Dahlem kaldığı yerden, uçağını bir Alman sahra fırınının yanındaki çayıra indirdiğinden söz açarak devam etti. Askerî hastanede kafa derisindeki yarık pansuman edilip dikildikten sonra, tabakasından bir sigara almak istediğinde bir de ne görsün, tam kalbinin üzerinde üniformasının cebinde taşıdığı tabakada bir mermi parçası.

Benimle beraber yaşayan görüntüdür o, dedi Dahlem, alevlerden ölüme atlayan adam. Tabaka bana kurtarılan yaşamımı hatırlatmakla kalmıyor, aynı zamanda diğerinin ölümünü de hatırlatıyor. O mermi parçası, yaşam denen kör, anlamsız tesadüf.

Hayır, dedim, hayır, yaşam denen güzel tesadüf.

Tabakayı perdenin altından bana doğru sürdü ve açınca içinde sadece bir tek sigaranın kaldığını gördüm.

Alsanıza, dedi.

Hayır, teşekkür ederim. Tekrar geriye ittim ve çok ağır bir yadigâr olduğunu söyledim.

Evet.

Özel olarak benim için getirilen yastık başımın altında, uzanmıştım. Ara sıra düşen yağmur damlalarına kulak kabartıyordum. Perde esintiyle hafifçe kıpırdıyordu. Serinlik çökmüştü. Battaniyeyi göğsümün üzerine kadar

çektim. Uçmak ile savaş ve öldürme düşüncesi bir araya geldiğinde ne denli rahatsızlık duyduğumu söyleyebilirdim ona. Havada süzülme hevesimin nasıl kaçıp gittiğini. Çocukken uçmakla ilgili bir sürü hayalim vardı ve bunların hiçbirisi korkuyla bağlantılı değildi, tam aksine, her tür ağırlığı ardında bırakan bir süzülmeydi. Ama sustum.

Gerçi genç kızken Boelcke ve Richthofen gibi avcı uçağı pilotlarına da imrenmişimdir, ama başkalarını vurmalarından çok, vurulmadıkları için. Uçakları üzerinde nasıl bir hâkimiyet kurduklarını okuyordum. Gökyüzünde nasıl spor yaptıklarını, böyle deniyordu. Kimsenin erişemeyeceği bir yerdesin. Dergilerden birinde yer alan bir fotoğraf beynime kazınmıştır, orduya ait bir uçağın fotoğrafı. Ona bakarken çatışma, acı ve ölüm gelmez aklına. Fotoğrafta, bulutlar üzerinde bir uçak vardır. Bulutlardan oluşan huzursuz bir alan, ufukta batan güneş, ben, dedim, kesinkes emindim, bunun ancak güneşin batarkenki hali olduğuna, yukarıda solda karanlık toplanmaya başlamış, bulutların altında, toprağın üzerine karanlık çökmüş ve solda yukarıya, gökteki yakın bulut karanlığına uçan, üst üste çift kanatlı uçak, yan tarafında Demir Haç. Pilotun ve biraz daha yüksekte oturan izleyicinin kasklarına, batan güneşin ışıltısı vurmuş. Hazin bir görüntü, tepeden tırnağa belirsiz. Ona ne zaman baksam, ruhum da orada uçuyor gibiydi sanki. Buna karşın yanan, düşen uçakların görüntülerine derin bir nefret duyuyordum.

O fotoğrafı çok iyi biliyorum, dedi. İsterseniz size hediye edebilirim.

Uzanmış, sessizliği dinliyordum.

Kyo mo mie
kyo mo mie-keri
Fuji no yama!

Tokyo'da hoşuma giden bir sigara tabakası bulunca-ya kadar epey aradım. İki sıra yassı sigara için, gümüşten. Kapağı dümdüz, içinde de bulut ve uçuş anlamına gelen Japonca harfler.

Japonya'dan Almanya'ya dönmeden önceki akşam ona hediye ettim ve kendisine şans getireceğini, göçmen kuşların çivi yazısı sayılmazsa, her yeni şey gibi henüz boş olduğunu söyledim.

Bu ne ıstırap içinde bir haykırış böyle, ne acı bir kişneme. Sanki yer yerinden oynuyor, insanlık dışı bir şey.

İnsan değil zaten, bir at o.

Benim güzel atım, diyor bir ses.

Bir top mermisi sağ arka bacağını koparmış.

Savaş alanlarında sadece binlerce ölü değil, bir o kadar da hayvan leşi yatmakta. Bu güzel at şişlenen, vurulan, mermi üstüne mermi yiyen ve kimsenin anmadığı sayısız attan biriydi. Değil ateş açıldığında, top atıldığında bile ürküp kaçmamaları için dehşetin egzersizlerle unutturulduğu mahlukat. Böylelikle içgüdüleri, onları hayatta tutan, sağlıklı korku içgüdüleri, binicilerine hizmet uğruna yok edildi. Bu at çok özel bir attı. Binicisini, General Scharnhorst'u, Gross-Görschen Savaşı'na taşıdı. Scharnhorst yere kapaklanan attan sıçramayı başardı. Yerde debelenen, kanlı kütleden gelen bağrışın, inlemeyle kişneme arası seslerin içinde, sükûnetini hep koruyan General Scharnhorst emir erine, savaşta üzengileri kullanmadan ata binmenin öneminden bahsediyordu. Böylelikle olası bir düşme halinde atın altında kalınmazmış. Ardından, insanların kökenleri ve mevkilerine göre değil de, gösterdikleri hizmetlere ve becerilerine göre teşvik edilecekleri halk ordusunu kuran o strateji uzmanı, elinde kılıcı, arkasına birliklerini alıp yürüyerek gitti düşmanın üzerine.

Scharnhorst, dedi Gri, öğrencisi Clausewitz'le birlikte Napoleon'un entelektüel rakibi konumundaydı. Burada onun, Schinkel'in elinden çıkma ve çok güzel olmakla kalmayıp daha yeni restore edilen mezar taşını görebilirsiniz. Scharnhorst'un yaşamını Eski Roma tarzı bir görünümde anlatan mermer friz, Friedrich Tieck tarafından yapıldı. General, 2 Mayıs 1813'te, sözü edilen Gross-Görschen Savaşı'nda bacağından vuruldu, ama kendini sakınmadan yollara düşüp çarla ve Metternich'le görüşmelerde bulundu. Her şey Prusya'nın kurtuluşu için. Oysa kendisi Prusyalı bile değildi, Hannover'liydi. Bacağındaki yara iltihaplandı ve yapılan iki ameliyatın ardından, 28 Haziran 1813'te Prag'da acılar içinde öldü. Daha sonra naaşı buraya getirilerek 9 Eylül 1826'da defnedildi. Bunun oldukça derin bir anlamı vardır: Prusya ordusunun reformcusu, *Kuzey'in Jakobeni*, irtica yeniden üstünlük sağladığında buraya gömüldü. Lahtindeki, Christian Daniel Rauch'un yaptığı, ölmekte olan aslan, eritilen savaş ganimeti Fransız toplarından dökülmüştür. Sanat tarihi açısından bu anıtmezar, hiç kuşkusuz bu mezarlığın doruk noktasıdır.

Sert kalabilmek için var gücümü kullandım.

Miller'den hamile kaldım, diyor dokunulmaz kadın. Tiyatrocu tayfasıyla yine yollara dökülmüştü, çok geçmeden de ben hamile olduğumu anladım. Bedenim değişiyordu, ufacık belirtiler. Yürürken saçlarım elektrikleniyordu, memelerim sertleşmişti. Sonra kesin belirti... âdetten kesildim. Ordunun karargâhında doktorlar vardı, ama jinekolog yoktu tabii. Gidip de, kürtaj için izne çıkmam gerek, diyemezdim, daha doğrusu, demek istemezdim. Bir defasında, hamileliğin dördüncü ayındayken ve üniformamın eteği iyice gerilmişken, hazret-

leri, Reich protektorunun vekili, Obergruppenführer,[1] ki sekreteri telefonda kendisi için bu unvanı kullanıyordu, Prag'dan arayıp, n'aber, diye halimi hatrımı sordu. Bir sorunum, bir ihtiyacım var mıymış. Yok. Eh, iyi o zaman, kendine iyi bak, umarım Yahudi kanı karışmamıştır kanına. Biliyordu demek, burada, ordu karargâhında da istihbaratçıları vardı. Her şeyden önce de şu dehşet: Belli oluyordu. Göbeğimi içime çeksem de, eteğimi genişletmiş, üniformamın penslerini açıp geniş tutarak tekrar dikmiş olsam da, gizlenecek bir yanı kalmamıştı artık. Miller'e bir şey yapar, diye kaygılanıyordum. Ama ardından, üç hafta sonra, hazretleri bir suikast sonucu ölmüştü.

Yedinci aya kadar görevimin başındaydım. Oh canıma değsin der gibi sırıtanları hiç takmadım bile. Genç binbaşı iyi davranıyordu, oh canıma değsin der gibi değildi hiç. Benimle buluşup yemek yiyordu, ta ki başka yere atanana kadar. Hemen arkasından açığa alındım. Ve Berlin'e geri döndüm. Miller, İtalya'daki birliklere moral temsilleri düzenliyordu. Karısıyla konuşamadığını yazmıştı bana. Mektuplarla açıklanamazmış bu, konuşmak gerekirmiş. Arabayla Miller'in karısına gittim, diyor dokunulmaz kadın. Berlin, Charlottenburg. Onunla konuşmak istiyordum. Onunla makul bir dille konuşmak istiyordum. Fazla vakit geçirmeden boşanmaya razı olmasını rica edecektim kendisinden. Asansörle yukarı çıktım, içimde tekme atan ve dönen çocuğu hissettim. Biraz nefesimi kesti. Çocuk sakinleşene kadar bekledim, ardından zile bastım ve sakince nefes almaya, her şeyden önce de nefesimi vermeye çalıştım. Kapı açıldı. Onu hemen tanıdım. Karısını. Hemen gördüm, o da ha-

1. SS general rütbesi. (Y.N.)

mileydi. Benim gibi karnı burnunda değildi daha, birkaç ay geride olmalıydı. Güler yüzle, kimi aradığımı sordu. Ona bakıyordum, yüzüne, dostça endişelenen gözlerine, çıkık elmacıkkemiklerine, koyu kahverengi saçlarına. İyi misiniz, diye sordu. Bir bardak su ister misiniz?

Evet, dedim.

Buyurun, içeriye geçin. Oturun.

Sağ olun, dedim, sağ olun, evet, bir bardak su hiç de fena olmayacak. Sandalyeye oturdum ve uzun koridora bakıp, demek onun da kendisini gördüğü ayna bu ayna, dedim kendi kendime, işte komodin, işte karısıyla kendisinin paltolarını astıkları askılık, iki şemsiye duruyor orada. Sözde iki yıldır hiçbir icraatın yapılmadığı yatak odası da orada. Karısı elinde bir bardak suyla mutfaktan çıktı. Ufak yudumlar alarak içtim hepsini. Sağ olun. Ayağa kalktım. İkimizin de üzerinde yazlık elbiseler, karşı karşıya duruyorduk, karınlarımız neredeyse birbirine dokunuyordu. Gülmeye başladım, gülüyordum, sarsıla sarsıla gülüyordum.

İlkin şaşkınlık içinde, ardından korkuyla bakakaldı.

İlerledim ve su için tekrar teşekkür ettim. Seni pislik herif, diye düşündüm, ama hemen ardından da, kaz kafalı, dedim, yüksek sesle, merdivende, kendime, çok yüksek sesle, kaz kafalının tekiyim. Grotesk bir durumdu. Ona inanmış olmam, inanmak istemiş olmam, ona ilişkin her tür şüpheyi abartılı bulduğum için bastırmış olmam gülünç bir şeydi.

Onu tekrar gördünüz mü?

Evet.

Ona geri mi döndünüz?

Evet.

Karısı peki, onun haberi olmadı mı bundan?

Olmaz olur mu.

Kapı dışarı mı etti kocasını?

Hayır. Birden iki karılı olmuştu. Cezası buydu. Ona biçilen ceza.

Uzun uzun, ortalığı çın çın çınlatan bir kahkaha attı.

Tuhaf, diyor Gri, gel de anla.

Anlaşılacak bir yanı da yok zaten bunun.

Peki ya Miller?

Hiçbir şey hatırlayamıyorum.

Niye birileri konuşuyor da diğerleri hiç konuşmuyor?

Önceleri konuşmuş olanlar konuşmaya devam ediyor, hiçbir şey dememiş olanlarsa susmayı sürdürüyor. Eskiden söyleyecek bir şeyi olmayanlarınsa ileride de söyleyecek bir şeyi olmaz. Basit tekerrür bu. Değişiklik yok artık, her şey sabit ve aynı. Bir şimşek gibi tekrar eder durur. Şüpheler, istekler, hatalar. Burada bir şey düzeltilemez. Devinim ışıktadır. Öncesi, sonrası, şimdi, tercih imkânı. Burada her şey gayriihtiyari. Biraz seçebiliriz, belki azıcık ışık getirebiliriz, bir yarıgölge, alacakaranlık. Hiçbir şey tam olarak kesinlik kazanmamış ki, tam olmuş olanın üzerine eğilirken üstüne gölgemiz düşüyor. Gölgenin ne denli çarpık olabileceğini bilirsiniz.

Ondan sonra, diyor ozan, bu Miller'in bir de gülme numarası vardı. Yıkıcı bir gülme olduğunu söyleyebilirim daha çok. Salonda erler banklara itiş kakış oturmuşlar. Üç yüz gri şahıs. Miller fıkralarından birini anlatıyor. Gülüşmeler. Öyle, diyor, büyük zamanlarda yaşamıyoruz mu ki, şimdi gelin bir gülme korosu oluşturalım da, o hoş bayanlar bize biraz daha dans etsinler. En önemlisi de, herkes gülecek! Sağdan: Ha, ha, ha; soldan: Hi, hi, hi! Tekrar yarıya bölünürse, bir yarısı tiz, diğer yarısı pesten ha, ha. Hi, hi de aynı şekilde. Dört sesli yani. Miller yö-

netiyordu ve bu ahmak gülme korosu başladı. Üç yüz üniformalı adam oturmuş, anaokulundakilere adeta taş çıkartıyordu. Derken Miller birden elini sallayıp şöyle dedi: Yeter bu kadar gülme! Şimdi hayatın ciddiyetine kaldığımız yerden devam edeceğiz. Bunun üzerine hepsi bir an çıt çıkarmaksızın oturduğu yerde kalakaldı ve, doğru, diye düşündü, gülecek bir şey yok. İdrak edişin o derin dehşeti, müthiş bir şeydi bu. Aynı zamanda harika bir atak, şu Miller'den. Bu yıkıcı gülme numarası çok geçmeden yasaklandı. Kurmay subaylardan biri şikâyette bulunmuştu. "Bozgunculuk" sözcüğü geçti. Ama buna dair Miller aleyhine bir şey kanıtlayamadılar. Her gülmenin bir sonu vardır elbet, diye açıklama yaptı.

İkisi bir arada. Bu müsamere çığırtkanı için tipik bir şey. Nihayetinde ayaktakımı. Gayretsiz, sebatsız.

Komedyenler gelirse, çayırlarda ağarttığınız gömlekleri ve çarşafları eve getirin, kapıları da kapayın.

Onu Tokyo'da gördüm, diyor Etzdorf, *Minna von Barnhelm*'de oynarken. Riccaut de la Marliniere'i oynuyordu, iskambilde hile yapan dolandırıcıyı; ve bu rolü müthiş canlandırıyordu. Onu pasaklı, Fransız dolandırıcı olarak canlandırmak yerine, yanıltmanın nasıl da bir sanat olduğunu, elde mal mülk yoksa, kurnazlık ve şirinlikle insanın hayatta kendine yol açması gerektiğini gösteriyordu. Bir *corriger la fortune*[1]. Şans kapıyı çalmadığında, onu bacadan sokmak gerekir. Bu rol onun için biçilmiş kaftandı. Miller'in, nasıl desem, kendini takdim eden bir yanı vardı, yüksek sesle konuşurdu, bazen Yüksek Almanca konuşur, sonra yine Berlin ağzına geçerdi, Bav-

1. (Fr.) Şansı düzeltmek. *Minna von Barnhelm* oyunundan bir alıntı. (Y.N.)

yera, Ren bölgesi, Schwaben şivelerini çok iyi taklit ederdi. Hayvan seslerini de. Kendisinden genellikle üçüncü şahıs olarak bahseder ve başına gelen birtakım nahoşluklardan ya da yaptığı bir hatadan bahseder, hikâyeler anlatırdı. Küçükken sihirbazlığı kendi kendine öğrendiğini anlattı bana, yalnızca harçlığını artırmak için değil, yine getirdiği kırık bir karneyi imzalamak zorunda kalan babasını güldürmek için. Böyle böyle, beşten bir yaptığı bir sayı oyununun da ustası olup çıkmıştı.

Yalan söylüyordu, dedi dokunulmaz kadın.

Dahası var. Milleti güldürebiliyordu. İnsanları bir anlığına mutlu edebiliyordu. Kendilerini düşünmeyi bırakıyor ya da düşünseler bile, başka türlü de olabileceklerini düşünüyorlardı.

Yalan söylüyordu.

Palavra atıyordu, diyelim. Biliyordum ve onu bu sebepten ötürü de seviyordum.

Kayboldu, kayıplara karıştı. Ufaklıkla kalakaldım. Neyse ki annem imdadıma yetişti. Ve kız kardeşim. Miller birkaç kez seyahatlerinden dönerken bize uğradı. Sonra, onu görebilene aşk olsun.

Yarın görüşelim mi?
Hayır, seni bir daha görmek istemiyorum.

Rüzgâr şiddetlendi. Fırtına çıktı. Kar yağıyor. Çam ağaçları eğilip çatırdıyor, dalları kırılıp duruyor, parçalanarak yere dağılıyor. İlkin bağrışıyorlar. Çok sayıda karga.
Sizi artık göremiyorum.

Ama beni duyuyorsunuz, değil mi?
Şöyle böyle. Çok uzaktan.
Biraz daha yüksek sesle konuşamaz mısınız?
Deneyeceğim.

Uçmak, sizin de bildiğiniz gibi, uzak zamanlardan kalma bir düş. Kendimizi düşerken gördüğümüz rüyalar, atalarımızın hâlâ ağaçlardan düşebildikleri o uzak zamanlardan kalma korkumuzun elçileri. Uçmakla ilgili rüyalar da buna dahil, çoğunlukla hafif, mutluluk veren rüyalar. Yasak rüyalar. Daha çok kadınların gördükleri rüyalar. Gündelik yaşamın prangalarından kurtulmaya çalışmak. Önceleri cadılık şüphesiyle mimlenen saklı rüyalar. Oysa yalnızca ayakların yerden kesilmesini, yerçekimini alaşağı etmeyi, uzaktaki sevgiliye kavuşabilmeyi ifade eden. Akşam, batan güneşin ardından uçmak için duyulan arzu. Bulutlara yakın olmak için duyulan arzu. Bulutlar, bizler için, olağanüstü uzak ve hafif olanın görülebilir resmidir ve insanın müdahale edemeyeceği denli özgür, durmadan değişerek geçerler.

Ama bu biraz romantik isteklerin arkasında, diyor Etzdorf, gayet pratik olanlar da var. Mesela, uzaktaki eşe dosta ulaşmak, bir hastayı ya da yaralıyı ziyaret etmek önceden günler, haftalar, hatta aylar sürebiliyorken, şimdi birkaç saatte gerçekleşebiliyor. Rahatsız faytonlarda, daha sonra ağzına kadar dolu trenlerde ya da bozuk şoselerde araba içinde geçen ıstıraplı yolculuklar, bütün bu mesafeler uçmak yoluyla eriyip gidiyor. Mekân ve zaman daralıyor. Gelmekte olan kasırgaları, met dalgalarını önceden görme imkânı doğuyor. Halklar arasında, bütün sınırları aşan bir uzlaşmayı mümkün kılabiliyor, ki bu sayede beraberce barış dolu bir yaşamın da önü açılmış oluyor.

Bu uçuş aletlerini kas gücü değil, keşif ruhu havalandırıyor. Böyle olunca, kadın olarak da uçak kullanıla-

biliyor. Doğanın bize dayattığı adaletsizlik içinde denge sağlayan teknolojiye bir örnek teşkil ediyor. Uçmak sadece pratik avantajlar doğurmakla kalmıyor, görsellik açısından da güzel bir şey. Sadece çeşit çeşit uçuş figürleriyle gökteki uçak değil, aynı zamanda onun konstrüksiyonu, teknik parçaları da hayret uyandırıcı. Pervaneye bir bakın, büyük bir titizlikle çalışılmış, hafif eğimli, yuvarlak tarafından basık ve daha dar tarafa bağlanan bu ahşap parçanın o son derece çapraşık, karmaşık, kendi içinde kusursuz biçimine; bunun sayesinde, inanılmaz olan, yani havalanmak mümkün olabiliyor. Salt kas gücüyle asla ulaşılamayacak bir şey. Leonardo da Vinci'nin çetrefil tasarımlarını biliyoruz, kol ve bacak gücünün, yani kas gücünün devreye girmesi gereken yel değirmenlerine benziyorlar. Bu halde bile bir insanın ayaklarını yerden kesmeye yetmezlerdi, insanın kas gücü altı kat daha fazla olsaydı, o başka. O zaman bile şöyle bir havalandığıyla kalırdı. Pervane, uçakla ve kanatlarla birleşince, imkânsızı mümkün kılan müthiş bir icat. İnsanın kendini aşabileceğinin gözle görülür örneği. İnsan olduğu yerde saymıyor, her şey önünde açık, gökyüzü, toprak ve su. Toprağı kulunuz yapın, diye yazıyor İncil'de. Uçmaktan başka hiçbir eylem bunun bu kadar bariz bir örneği değil. Uçmak ömre bedeldir.

Gayet coşkulu bir konuşma.

Evet. Şiire, heyecana meyli var. Perikles'in, şehirleri kuşatılan Atınalılara yaptığı konuşma gibi. Etzdorf'un Pomeranya'daki küçük bir şehirde yaptığı konuşma, diyor Gri. Son uçuşundan az önce. Özellikle de kadınların ve kızların arasında kendisini coşkuyla dinleyenlerin çıktığını tahmin edebiliyor insan. Ama çoğunlukla kuru olurdu konuşmalarının başlangıcı: Elly Beinhorn ve ben böyle uçuşlara çıktığımızda, bunu sansasyon yaratmak ya da

ilgi çekmek için değil, Versailles Antlaşması'ndaki kısıtlamalara rağmen bizim de havacılıkta, her ne kadar bunlar spor uçuşları olsa da, adımızın geçtiğini yurtdışında göstermek için yapıyoruz. Biz, müzik, edebiyat, felsefede olduğu kadar teknoloji ve bilimde de büyük bir geleneği olan, barışçıl bir Almanya'nın elçileriyiz. Bu konferansı insanlık tarihindeki ilk havacının anısına adıyorum: Otto Lilienthal.

Lilienthal, bu isim bir Itzig[1] mi, diye soruyor Liebermann von Sonnenberg'in sesi.

Kapa çeneni! diyor Ayyaş. Pilot arkadaşımdı, iyi biriydi. Mertti. Bir uçuş denemesinde yere çakıldı, bir pilota yaraşır şekilde kahramanca öldü.

Etzdorf 180 konferans verdi, yurtdışında da, Hollanda, Letonya, Avusturya ve İsviçre'de. Konferanslarının çoğunu Alman kasabalarında verdi, Pomeranya'daki Greifenberg'de olduğu gibi. Bir kız öğrenci takip etmiş bu konferansı, buraya da doğudan gelmiş. Ancak savaşın ardından. Göçmüş buraya. Şimdi burada yatıyor, doğuyu fetheden ve daha fazla doğu isteyenlerle birlikte.

Kafileyle birlikte Tetzlaffshagen üzerinden Dorphagen'a doğru yol alıyorduk. Geceyi bir çiftlikte geçirmiş ve gece boyunca da kimse tarafından rahatsız edilmemiştik. Konitz'li kafile tekrar Konitz'e doğru, bense kuzeye, Cammin taraflarına gitmek istiyordum. Grambow'dan yola çıkan bir kafileye katıldım. Tuhaf ama, bindiğim araba Schwirsen'deyken Ruslardan saklandığımda bindiğim arabaydı. Ancak fazla ilerleyemedik, Rus ordusu tarafından tekrar geri püskürtüldük. Lüttkenhagen köyünde

1. Yahudiler için kullanılan aşağılayıcı bir isim. (Ç.N.)

yol üzerindeki bir çiftlikte konakladık. Hepimiz bir odadaydık. Geceleyin yine tehditkâr görünümlü bir Rus geldi, makineli tabancasıyla oynayıp 14 yaşındaki bir kızla beni evden çıkardı. Bizi başka bir çiftliğe götürecekti. Yoldayken kıza fısıldayarak şunları söyledim: "Üçe kadar sayacağım, sonra tüyelim." Zifirî karanlıktı gece. Şose kenarındaki hendeğin arkasına attım hemen kendimi. Rus birkaç kez ateş etti. Uzaklaşıp uzaklaşmadığını duymadım ama. En az iki saat o kar çamurunun içinde hiç kıpırdamadan yattım. Yüzüm toprağa dayalı, yavaş yavaş yukarıdaki saban izine doğru tırmandım, şoseden uzaklaşabilmek için. Geceleyin en az yirmi Rus tankı kuzeyden güneye doğru çekildi. Etraf farlarla aydınlatılmıştı, bu sebeple yerimden doğrulmaya cesaret edemiyordum. Birden tarlaların arasında bir Rus kamyonu peyda olmuştu. Rus herhalde telefon kablosu döşüyor ve bana da ölü gözüyle bakıyordu. Sessizlik çöktüğündeyse Lüttkenhagen köyüne ulaşmaya çalıştım, çayı geçeyim derken içine düştüm ve sırılsıklam oldum. Köyün nasıl talan edildiğini gördüm, gün ışıyana kadar saklandım. "Canlı çıkmayacaksın buradan," dedim kendi kendime, sadece annemle babamı tekrar görme isteğiydi beni ayakta tutan ve köye doğru tek başıma yola çıktım. Anlatılmayacak derecede kir pasak içinde olmuş olmalıyım ki, hiçbir Rus bana takılmamış, rahatsız etmemişti. Yoksa bunu mantomun önüne bir barış işareti olarak tutturduğum küçük, beyaz, ama şimdi kirli olan mendilime mi borçluydum? Köy boşaltılmıştı ve bir Rus, "Git Mattka," –genceciktim– diyerek beni köyden dışarıya gönderdi.

Yine yalnız kalmıştım. Yön duygumu kaybetmemek için, tarlalık alanın üzerinden geçerek şosenin görüş alanı doğrultusunda kuzeye doğru yürüyordum. Lüttkenhagen'in kuzeyindeyse vahşi bir çatışma başlamıştı. Bu sebeple, biraz uzakta kalan bir çiftliğe doğru koşturdum,

sahibi olan Alman, "Ev Rus subaylarla dolu," deyip beni kovdu. Çamların arasındaki kuytuluğa sokuldum. Donuyordum, sırılsıklamdım, çelik gibi bir rüzgâr iliklerime kadar işliyordu, durumum içler acısıydı. Gözlerim kapanıverdi. Vahşi çatışma sesleriyle uykudan sıçrıyordum hep. Vurulup gebermektense, içinde Rusların bulunduğu çiftliği tercih ettim, ama Alman beni ikinci kez geri çevirdi. Uzaklarda, yoldaki bir kafile arabasını gösterdi bana. Ona ulaşabilirdim belki. Üçüncü kez, yine o araba. Oraya vardığımda, kimsenin ağzını bıçak açmıyordu, Rusları ırzıma geçirtmediğim için ithamlarda bulundular daha sonra. Çünkü o Rus geri dönmüş ve eve kaçan on dört yaşındaki kızla bir kadını almış, ama ardından yine geri getirmiş. Daha sonra güler yüz göstermeye başladılar ve neden böyle yaptığıma da bir anlam verebildiler.

Grambow köyüne çok yaklaşmıştık ki, Ruslar bizi geri püskürttüler. Morgow köyünde aldık soluğu. Her yer savaş bölgesiydi. Orada Dallmann ailesinin yanında, Revenow köyünden Frau Jess'le 16 yaşındaki kızına rastladım, annemle babamın çoktan öldüğüme inandıkları için yasımı tuttuklarını söylediler. O zamanlar, kimliği tespit edilemeyen bir kadın cesedi bulunmuş. Revenow'a kadar yürüyerek gitmek benim için imkânsız bir şeydi, çünkü Königsmühl köyünde Rus topçu sınıfı konumlanmıştı. Başlarda, köye her türlü saldırıyı engelleyen bir Rus başçavuş sayesinde koruma altındaydık. Ne yazık ki daha sonra Berlin'e cepheye gönderildi. Evde iki gün kalan iki Polonyalı telefoncu da korudu bizi. Biz kadınlarla kızlar daha sonra sıkça, kapağının üstü bir halıyla örtülü olan ve içinden oturma odasına çıkılan patates kilerinde gizlendik.

Arkadakileri anlatıyor. Hepsi karman çorman. Çoğu isimsiz. Çatışmalar bittiğinde, yollarda, parklarda, köprü-

lerde ne bulunduysa artık. Çabucak boşaltılan piyade siperlerinden, ev enkazlarının altındaki bomba kraterlerinden. Yanmış, lime lime olmuş, hiçbir şekilde sınıflandırılamayacak parçalar. Etleri ihtiyar adamlar, ev hanımları ve birkaç savaş esiri taşıdı. Leş gibi kokuyordu. Akıyordu. Kara bakla iriliğinde, şişman, mavi pırıltılı sinekler. Böylesi büyük leş sinekleri görülmüş bir şey değildi. Reich'ın sonuydu bu. Şan ve şerefin sonu. Her şey karanlık.

Ormanlardan kırmızı ve yeşil aydınlatma fişekleri yükseliyordu.

Saklandım.

Bu kim?

Bilmem.

Ne isimler ama: Lüttkenhagen, Dorphagen, Bandesow, Revenow, Grambow, Cammin. Seslerindeki tını, şu uzun Revenow, etraflarındaki topraklar gibi. Cammin elbette su boyunda bir yer. Grambow'un sessiz harfleri de o'nun üstünde adamakıllı dinleniyor.

Çoktan unutuldu gitti, artık telaffuz eden bile yok... Bandesow.

Enter first Murderer to the door.

Ne?

Enter first Murderer.

İşte çizmeler, burada yine. Merdivenden bir yukarı bir aşağı. Ve orada paramparça olan, duyuyor musunuz, orada paramparça olan, bir vitrin camı. Fener ışığında nasıl da pırıl pırıl, parke taşların üzerine düşen yağmur gibi.

Peki, haykırdıkları nedir?

Geber. Dışarı çık.

Işte, pencerede, perdenin arkasında duruyor Herr Birnbaum. Hemen yanında karısı. Ve yine şangırtı. Havada uçan taşlardan biri, evin camına denk geldi. Herr Birnbaum'un gölgesi kayboluyor.

Geber.

Seslenen kim?

Kırtasiyeci bu.

Komşu işte, hem de yirmi yıldır.

Nachbar, *nachgebur*'dan gelir, yani *nach* ve *Bauer*, İngilizcede pek değişime uğramadan kalabilmiş: *neighbour*.[1]

Hayır, şeyi demek istiyorum, Herr Schulze, Herr Birnbaum'la görüşmedi mi hep, güler yüzlü haliyle soyup soğana çevirmedi mi onu, borçluydu ona, hep güler yüzlü, şimdi de kalkmış avazı çıktığı kadar bağırıyor. Şu güler yüzlü, mülayim adam gelmiş bağırıyor. Zoru neymiş? Geber, diye bağırıyor, geber.

Yankı yapıyor. Yine taşlar. Yine şangırtı. Onca cam. Hem de nasıl bir şangırtı. Esriklik, hem de şarap olmaksızın. Bir şangırtıdır gidiyor.

Hareket dediğin nedir?
Doğu bana müjdeler mi getirir?
O işveler, o tazelik
Pare pare olan yüreği serinletir.

Duydunuz mu, dedi Gri, kız şarkı söylüyor.

Sonra o iki ihtiyar, bir zamanlar Bismarck Sokağı'nda oturan Silberstein'lar. İstasyona gittiler. Her birinin elin-

1. *Nachbar* Almanca, *neighbour* İngilizce "komşu" anlamında. (Y.N.)

de bir valiz. On kilogram, tartmaları gerekiyordu. On kilo. Ya diğer eşyalar? Merak etme, bir şey olmaz.

Neden gitmek zorunda kaldılar?

İsim, isim her şeyi açıklıyor aslında.

Silberstein[1], ne kadar da güzel bir isim, diye düşünürdüm çocukken.

Kapı gıcırdıyordu, Frau Silberstein kocasına, bakıp yağlamış olması gerektiğini söyledi. Ardından Herr Silberstein biraz daha yağ getirip menteşe deliklerinde bunun için ayrılan yerlere üçer damla damlattı.

Sonra yola koyuldular. İstasyon uzakta değildi. Orada on iki kadın, beş erkek ve dört çocuk bekliyordu. Polis saydı: yirmi bir kişi. Ve elindeki listeyi işaretledi.

Mırıldanan kim?

Muhalif kartoteğinin mucidi dikte ediyor, diyor Gri, görevlilerin ileride Çeklere nasıl davranmaları gerektiğiyle ilgili gizli talimatnameyi.

Şu tür insanlar mevcut orada iki nokta üst üste bir bölümü iyi soylu ve iyi niyetli olanlar virgül bu çok basit virgül onları Almanlaştırabiliriz nokta bir de diğerleri virgül karşı kutup tire kötü soylu ve kötü niyetli nokta insanları dışarıya çıkarmam gerekiyor nokta doğuda fazlasıyla yer var nokta o zaman ortada yalnızca orta halliler kalacak virgül ki onları da iyice bir gözden geçirmem gerekecek nokta bu kademede kötü soylu iyi niyetlilerle iyi soylu kötü niyetliler mevcut nokta kötü soylu iyi niyetlilerde virgül Reich içinde onları çocuk yapamayacak gibi bir yerlere göndermek gerekecek nokta nokta nokta o zaman geriye sadece iyi soylu kötü niyetliler kalacak

1. (Alm.) Gümüş taş. (Y.N.)

nokta bunlar en tehlike arz edenleri virgül çünkü bunlar önder konumunda olan iyi niyetliler nokta nokta nokta iyi soylu olan kötü niyetlilerin bir bölümünde elimizde kalacak son çare virgül o da onları Reich sınırları içinde saf Almanlardan oluşan bir yere yerleştirmemiz virgül Almanlaştırmamız ve anlayışımıza uygun düşecek şekilde eğitmemiz olur virgül ki eğer bu mümkün olmazsa virgül nihayetinde duvara dizeriz tire başka bir diyara gönderemem ya onları virgül çünkü doğuda bize karşı bir önder tabakası oluşturabilirler nokta

Ya Yahudiler?

Onların icabına bakıldı.

Peki ya onlar, onlardan olan da var mı burada?

Hayır, bu bölgede yok.

B'allma di v'ra...

Doğudan sadece bu fısıltı ulaştı buraya rüzgârla, arkada, duvar boyunda.

Bir sürü, bir sürü ses, usulca iç çekişler, inlemeler.

Kir'usay v'yamlih malkusay...

Aralık başıydı, böylece yollarına devam ettiler, kar düşmemişti henüz, ama gökyüzüne asılı kalmıştı kar getireceği söylenen o gri, ağır bulutlar.

İstasyona giderlerken gördüm onları, jandarma Wolf tersleyerek acele etmelerini söylerken, rayların üzerinden orada bekleyen trene doğru geçerlerken. İstasyon şefi kırmızı şapkasıyla durmuş sırıtırken. Yolcu treni. Onlar için üçüncü sınıf bir vagon ayrılmıştı.

Nereye?

Stettin'de bir toplanma yerine.

Sonra?

Sonra doğruca doğuya.

Onlar gittikten sonra ve çok geçmeden kar düştüğünde, onları bir daha hiç göremeyeceğimi anladım. Daha sonralarıysa, kaçtığımızda, onların gidişinin bizim gidişimizin başlangıcı olduğunu. Ben şahidim, onları giderlerken gördüm ve hiçbir şey demedim.

Taşlar Almanca konuşuyor.

Saçma.

Sizin hiç kulak verdiğiniz yok ki.

Olmaz olur mu, ama üşüyeni görüyorum yine. Ne arıyor orada?

Eşeleyip duruyor işte.

Bu çılgınlığın bir anlamı var mı?

Duyuyor musun beni?

Ve o ses, evet, diye cevap verdi usulca.

Beni göremiyor musun?

Göremiyorum. Nerdesin?

Burada yatıyorum.

Ben merdivenin altında yatıyorum. O ufak boşlukta.

Seni zor duyuyorum. Biraz daha yüksek sesle konuşamaz mısın?

Hayır. Ayak sesleri duyuyorum. Basamaklarda bir aşağı bir yukarı. Ve o ağlama sesi yine.

Daha önce hiç bu denli ağlanmış mıdır acaba?

Bir daire çizdi, bir tane daha, şimdi ev ve bahçelerin hemen üzerinden geçiyor ve kanatlarını sağa sola yatırıyordu. Ardından uçağı yukarıya çekerek rotayı güneye çevirdi.

Gittikçe ufalan bir siyah nokta, Etzdorf'tu bu.

Öksüzdü Marga. Anne babasını bir kazada kaybetmişti. O ve kız kardeşi büyükbabayla büyükannenin yanına geldiler. Öksüz kişi, içgüdüsel olarak hemen bir yu-

va arayışına çıkar, tıpkı kız kardeşi gibi. Ya da erkenden kanat çırpar, dünyaya açılır. Ve büyük teyzenin dediğine göre, Marga daha çocukken uçmak istermiş, doğum gününde hediye olarak balon istemiş, altı tane balon, samandan yapılma küçük bir gondolu onlara bağlayıp içine de *hamster*'ını oturtmuş ve havalandırmış. Çok çok yükseklere değil, topu topu üç metre belki. Ardından da hep makineler. Anneyle baba sizlere ömür, bu iki ufaklık kışları Berlin'de yanımızda, yazları da Lausitz'te büyükbabayla büyükannenin çiftliğinde alırdı soluğu. Kız kardeşi ata binmek isterdi. Atların yanından hiç ayrılmazdı. Marga ise hep şoförün yanında. Arabanın, büyükbabanın aldığı harman makinesinin yanında. Kolay değildi Marga'yı idare etmek. Diğer kızlardan çok farklıydı. Her şeyi aşan bir azmi vardı, sertti, kafasına bir şey koymuşsa eğer, vazgeçirmek mümkün değildi. Ve bir o kadar da neşe dolu bir çocuktu. Herkes severdi onu. Sarı saçlarında bir kurdele, kendi yonttuğu küçük gezi bastonu omzunda, küçük kız haliyle dışarı çıkıp dünyaya karışması. Âleme Dikiz derdik ona. Ağaçlara tırmanır, gölde yüzer, hasat arabasında yanımızda yer alır ve eliyle fare yakalardı, bu yaptığını kimse yapamazdı.

Başında mermilerin isabet ettiği, dumandan kararmış 2 yer vardı. Sol tarafta, tam olarak şakağında ve sol gözünün altındaydı, mermilerin çıkış yerleriyse sağ kulağın iki yanındaydı. Mermiler dümdüz, yüzünü dağıtmadan çıkmıştı. Mermilerden biri başının birkaç cm yukarısından geçerek pencere nişindeki duvar köşesini sıyırmış, camı kırmış, ahşap pencere kanatlarından sekerek cama dönmüş ve pervaza düşmüştü. Öbür mermiyse yastığı delip mindere geçmişti. Kovanlar cesedin yanı başında duruyordu.

Kadın pilot demek ki başını yastığa vererek yatağa

yatmış ve makineli tabancayı sol eliyle bedeninin sol tarafına dayayıp namlu ucunu yüzünün sol yarısına bastırmış ve sağ elinin işaretparmağıyla, ki izler bunu gösteriyor, tetiği çekmişti. İki el de ölümcüldü. İkinci el otomatikman gelmiş olmalı.

Havalimanı telefonla derhal hekime ve Halep'te kumanda başındaki generale haber vermişti. Adli tıptan komisyon olay yerine gelinceye kadar ceset üzerinde ve odada hiçbir şekilde değişiklik yapılmadı. Komisyon bir rapor düzenledi ve yerini değiştirmeden cesedin birçok fotoğrafını çekti.

Ertesini gün ceset Halep'te, Fransız Fransisken rahibelerin hastalara baktıkları Suriye Hastanesi'ne götürüldü. Fransız delege hemen hastaneye geldi. Formalin zerk edilerek cesedin bozulması önlendi.

Dahlem ona ismini zikretmişti, Yüzbaşı Heymann. Bir nevi temsilci de denebilir. Silah pazarlıyordu. Sadece arabuluculuk yapıp direkt satış yapmayan Dahlem'in tersine, ödemesi de hemen yapılıyordu. Dahlem bunu kabul etmezdi zaten. Şampanya ya da şarap satan bir temsilci gibi hissederdi kendisini. Dahlem, Etzdorf'a da arabuluculuk yapmıştı. Dahlem kendisine de arabulucu yakıştırmasını uygun bulurdu herhalde. Ne fazla ne eksik. Öyle tomar tomar banknotu kabul etmezdi. Farklı gelişirdi ödemeler. Havale şeklinde. Ücret adı altında. Dahlem her yerde misafirdi. Sevilenlerden.

Cesaret, diye gürlüyor her yan. Son askere kadar ileri.

Kayıplara bakmaksızın. Ölümü vermek ve ölümü almak.

Baş üstüne.

Kartoteks sandıklarının başındaki bey sadece iş olsun, spor olsun diye değil de, adamakıllı bir uçuş olsun istiyor-

du. Yiğitçe mücadeleler başladığında, pilot eğitimi aldı, avcı uçağı Messerschmidt Bf109D ile. Aklımda tuttum bunu, Bf109D. Daha sonra Norveç'te ve Hollanda'da hava çatışmalarına katıldı. Ardından Rusya'da, hatta özel bir avcı uçağıyla. Şaşkınlık içindeki uçak bölük komutanına, uçağın Korgeneral Udet'in bizzat armağanı olduğunu söyledi. Karanlıkların prensi fazla gaz verdiğinden, Stavanger'de kalkışa geçerken uçak savrulmuştu. Hep fazla gaz verirdi. Uçak hurdaya dönmüştü. Dahlem anlattı bunu bana. Ve tabii ki siyah melek kendini hemen Rusya'dakilere dahil etti, vuruldu, iki cephe arasına düştü. Düşünsenize, Reich Güvenlik Başdairesi'nin şefi Stalin'in elinde. Turnayı gözünden vuracaklardı. Sonra bizzat Reich'ın başındakinden gelen uçuş yasağı. Ama bunun haricinde, hep ileri. Karı-kız, avcı uçakları. Özel avcı uçağı, gövdesine eski Germen yazısıyla SS harfleri püskürtülmüş.

İyi ki püskürtülmüş. Ancak buna rağmen ben geceleri de, hatta hava tehlikesi alarmında bile, arabamı sürebildim, diyor Ayyaş. Bir polis numarası verildi bana. El elden üstündür. Muhalif kartoteğinin mucidinin elinin epey uzun olduğunu biliyordum.

Benden duymuş olsaydı eğer, ya beni açığa alırdı ya da bana nalları diktirirdi. Ne bileyim ben aklından neler geçtiğini, Etzdorf'un anlattıklarına bakılırsa. Bu arada ona, Yahudilere garezim yok, demiş. Şahsen. Dokunulmaz kadınla ben herkesin gözü önünde yaşıyorduk ilişkimizi. Sonra da ikinci gece gelmiş, bana onu anlatıyor. Kalbimin durduğunu söyleyebilirim.

Hayır, daha ilk gece anlattım.

Neyse. Soğuk nevaleydi. Ölüm meleği. Cehennemi boyladığında, gerçekten de sevindim.

Cennet yok, cehennem de yok, diyor Gri.

O şeyin geldiğini gördüm. Bariz bir şekilde hem de, yuvarlaktı, beysbol topu gibi bir şey. Ve daha patlamadan biliyordum ki, o bir bomba. Mis gibi bir gün, üstü açık araba yavaşça ilerliyordu. Sonra o patlama. Virajda görmüştüm adamı, savrulurken orada, ortadaydı, yüzü kıpkırmızıydı, göze batıyordu. Elbette ateş ettim. Arabada ayağa kalkmış, tabancam sağ elimde, soğukkanlı, sakin, nişan aldım ve ateş ettim. Çıt. Tık yok. Evdeki çocuklar yüzünden dolu değildi tabanca. Ve ben tabancada mükemmel bir nişancıydım. Bacaklarına ateş edecektim. Üç saat sorgulama, her şeyi kabul ederdi. Şoförüm olacak geri zekâlı arkasından koşturuyor, mezbahanın tam kucağına, bacaklarını vuruyorlar bu geri zekâlının. Böyle olmasaydı, ellerinde alışveriş fileleri, kadınlara isabet edebileceğinden dem vurdu bu beyinsiz. İçimden kıçına şöyle adamakıllı patlatmak geçmedi de değil. Arabada beklerken acıyı hissetmeye başladım. Ne ambulans geliyor ne de bir kurumdan yetkili. Beni bir kamyonun içine muşamba cilası kutularının arasına yatırmak zorunda kaldılar. Sadece yüzükoyun yatabiliyordum. Kamyon bir Çek'indi. Kendine hâkim ol, sert kal.

Her şeyi denedim. İmkân yoktu. Hekim hatası değildi. Her şeyin yapılmadığına dair bu söylentiler yok mu. Hekim hatası. Yanlış tedavi. Alçakça. Her şeyi yaptım. Akla ne gelirse. Onu getirdiler. Bilinci yerindeydi. Dikkatini yoğunlaştırmış, mükemmel bir duruş. Onu nasıl bilirsek öyle. Elbette ağrısı sızısı vardı, ama belli etmiyordu. Ha gayret, neyi doğru biliyorsanız onu yapın, diyordu. Sırtında, sol taraftaki yara küçüktü. Metal parçaları ve araba koltuğundaki at kılları yaraya girmiş ve dalağı tahrip etmişti. Dalak alındı, yara dikildi. Ama ondan sonraki gün de karın bölgesi iltihaplanmıştı, perisplenit. Sülfonamitler denedik. Penisilin yoktu. İngilizlere

sorsaydık keşke. Ha, ha. Sülfonamit iyi gelir. Zamanında verilirse eğer. Söylentiler, ithamlar, hepsi yanlış.

Protektor vekili bunun üstesinden gelirdi. Kanıtlayabilirim. 100 tutukluyu özel muamele için getirttim. Hepsinin açık yaraları iltihaplanmış, sülfonamitlerle tedavi gördüler. Sonuçları bilimsel olarak sağlamlaştırmak için 100 tane olmaları gerekiyordu. 85'i kurtuldu, yani yüzde 85'lik bir iyileşme başarısı.

Bombayı atan bir Alman olsaydı eğer, ne olurdu, diyor Gri.

1942 yılında olsaydı, bir işaret yerine geçerdi. Berlin'deyse üstü açık arabayla gezebiliyordu. Kimsenin umrunda değildi.

Ben daha insancıldım.

Arkadaki bu sesler, bu haykırışlar da neyin nesi?

Arkada yatanlardan biri, bombaların paramparça ettiği, fosforla yakılmış, vurulmuşların, dövülerek öldürülmüşlerin hepsinin bir arada yattığı yerde. Ve içlerinden bazıları önce başkalarını dövmüş, başkalarını vurmuştu. Isıdan eriyen asfaltın içinde kadının biri saplanıp kalmıştı, yavaş yavaş batıyor ve bağırıyordu.

Nisanın son günleri, mayısın ilk iki günü, dedi Gri.

Ben daha insancıldım, diyen, bir Alman askeri, gettoda yol üstünde yedi ihtiyar adamın başında beklemek zorunda olan oydu, yasak olan bir şeyi yapmaya kalkışmışlar, belki de bir parça ekmek çalmışlardı. Orada oturuyorlardı, içlerinden beşi açlıktan kırılıyordu, diğer ikisi yere yattığında, yoldan geçenlerden biri gelip, onları vurman daha insancıl olmaz mı, dedi. Asker bir an düşündü, sonra bunu yaptı.

Yahudilere bir garezim yok şahsen.

O kim?
Sözünün hakkını veren biri.

Bu mırıltı da ne böyle?
Mektup yazan biri.

Evde beni bekleyen, memleketimdeki sevgililer: Bereza-Kartuska'da, öğleyin mola verdiğimiz yerde, daha önceki gün yaklaşık 1300 Yahudi'yi vurmuşlardı. Şehir dışındaki bir çukurun önüne götürüldüler. Erkekler, kadınlar ve çocuklar orada tamamen soyunmak zorunda kaldılar ve enselerine sıkılan kurşunla hepsinin icabına bakıldı. Giysileri dezenfekte edilip tekrar kullanıldı. Adım gibi eminim: Savaş biraz daha sürerse eğer, Yahudilerden jambon yapıp Rus esirlerinin ya da vasıflı Yahudi işçilerin önüne koyarlar.

Prag'a vardığında katafalka konuldu ardından Reichskanzlei'ın[1] mozaikli salonunda sergilendi. İhtiram nöbeti. Sonra buraya nakil. Herkes burada. Bütün komuta. Siyah, gri ve kahverengi. Gırla altın, gırla gümüş. Trampet sesleri. Karısı, tepeden tırnağa Germen duruşlu. Oğulları, kısa pantolonlu, beyaz dizaltı çoraplarıyla. Ufaklık da. Kendine hâkim ol! Eksiksiz. Anıtmezar yok. Sade bir tahta levha. Üzerinde çelik miğfer, Rusya'da, Fransa'da, Afrika'da, Norveç'te kahramanca ölenlerin mertebesine ulaşan diğer silah arkadaşları gibi. Elbette haç yok, eski Germen yazısıyla doğum ve ölüm tarihi. 7 Mart 1904-4 Haziran 1942.

1. Berlin'de 1871-1945 arası kullanılan Şansölyelik binası. Ruslar, Berlin'e girdiğinde yıkılmıştır. (Ç.N.)

Günahkârları çağırmak için geldim ben, adil olanları değil.

Kim söylüyor bunu?

Şurada dikilen, sağ tarafta, kanatlara kadar sarmaşıklar sarmış, biraz da delik deşik edilmiş, bacaklarından ve kollarından biri eksik.

Topladım onları, diyor, adil olanları.

Fazla değiller.

Dahlem, Coburg'da okul arkadaşıyla sokağa çıkmıştı. Okul arkadaşı hekimdi ve takım elbisesinin üzerine sarı yıldızı dikmişti, talep edildiği gibi sol tarafa. Dahlem'se üniformalıydı, birinci sınıf Demir Haç Nişanı yanındaydı. 1943'ün ilkbaharı. Beraberce SA yolu boyunca yürümüşler, fişlenmişlerdi. İhbar edilmişlerdi.

Hekim Theresienstadt'a tehcir edildi, daha sonra da 1944'te, söyledikleri üzere, orada öldü. Dahlem onursuzca davranış gösterdiği için rütbesinden olmuş, onbaşılığa düşmüştü. Almanlar uluorta yerlerde Yahudilerle beraber görünemezlerdi. Dahlem bu yasağı çiğnemişti.

Bu pek bir şey değil aslında.

Değil ama, az da olsa bir şey yine de. Bu raddede olmasaydı, biraz daha fazla ayak bağı olurdu.

Onunla son kez karşılaştığımda, diyor Miller, düz askerlerin kaba üniforması vardı üzerinde. Selüloz. O zarif kesimin, Hava Kuvvetleri'nin kumru mavisinin, kibar mendilin yerinde yeller esiyordu. Kıytırık, kaşındıran bir şeydi şimdiki üniforması. Duruşu hâlâ iyiydi, yine de başka biri, silik biri olup çıkmıştı. Belki de bu kaşındıran, rütbesiz üniformaydı, bana diğer zamanlarda asla sormayacağım bir şeyi sorduran, o zamanlar Japonya'dayken âşık olup olmadığını.

Olmadım, dedi.

Peki, bundan sonrası hakkında neler düşünüyordu?

Şimdi, konum ve kıyafet şu an makul, dedi.

Onur konusunda hassas biriydi. Bu kadın yüzünden kendisine ithamlarda bulunup bulunmadığını sordum.

Hayır, dedi. Karar ondan gelmişti.

Bu da bir bakış açısı. Ardından da, onun kendini ne sebeple vurmuş olabileceğini sordum.

Onuru yüzünden.

Onuru yüzünden mi?

Evet.

Rüzgârla inişe geçtiği için mi?

O da var.

Içinde orkideler bulunan vazo. Güzellik, şeylere yapışık bir vaziyette değil, alacakaranlıkta, şeyler arasında uç veren gölge oyunundadır, der ozan Tanizaki Cuniçiro. Ve ben gerçekten de şeylerin her birimizin gözü önünde farklı farklı gölgelendiklerine inanırım. Bakışımıza dahil edildiklerinde, ki hep belli bir perspektiften, bir meyille yaklaşılınca, güzellik kazanırlar.

Etzdorf uzanmış ve rüzgâra, erkeğin hareketlerine kulak vermiş. Ama odada sessizlik, derin bir sessizlik hüküm sürüyor. Ve ona, seni arzuluyorum, diyebileceğini geçiriyor aklından. Çok geçmeden erkeğin sesini duyuyor, usulca ve hafif uykulu.

İlk Çin seyahatimde, dedi, benden büyük olan bir Alman arkadaşıma rastladım. 1899'da Çin'de bulunmuş olan ve oradayken Boxer Ayaklanması esnasında Kont Waldersee'nin emrinde hizmet etmiş bir albay. O zamanlar yüzbaşılığa terfi eden bu subay, birçok direnişçinin infaz edildiğine şahit oldu. Çinliler uzun bir sıra halinde dizilmiş, cellat bir kılıçla işini yerine getirirken, bekliyorlardı. Suçlu, bir kütüğün önünde diz çökmek zorundaydı. Diz çökecek, başını kütüğün üzerine koyacak, cellat

kılıcı indirecek, kelle de hazırda duran sepetin içine düşecek. Sepet ve beden başka yere götürülüyordu. İki cellat dönüşümlü olarak çalışıyordu. Kelepçesiz bekleyen sıranın içinde kitap okuyan genç bir Çinli de vardı. Başını bile kaldırmadan adım adım kütüğe doğru ilerliyordu. Yüzbaşı, infazı gözleyen Çinli memura, bu genç adamı affetmesini söyledi. Ve dileği yerine getirildi. Okuyan adama haber verildi. Hiçbir şey demeksizin kitabını kapadı ve gitti.

Bu duruşu, temennim budur, dedi Dahlem, yaşamak isterdim.

Sasou mizu
araba to kişi no
yanagi kana

Bununla ilgili olarak da konuşman gerekecek.

Hiçbir şey hatırlayamıyorum.

Sadece hoşuna giden şeyleri hatırlıyorsun. Alkışı, hayranlık duyan genç askerleri değil. Şu salonda oturan. Üniformaları gri, bakımlı, onlar için anlaşılan cephe yolu gözükmüyor.

Ama tepinmiyorlar.

Hayır, onlar çok disiplinliler. Sadece alkış tutuyorlar.

Başka türlü yapamazdım. Hasta olduğumu bile söyledim. Ama sonra çıkıp geldiler de, beni dinleyin, dedi kasketinde kurukafa olan uzun adam ve güldü, ama dostane bir gülüş değildi bu, üstelik dişlerini de göstererek, burnunuz akıyor, o kadar, dedi, ateşiniz de birazcık çıkmış, karabinayı ateşledik mi, Rus hemen burada alır soluğu. Bunu istemezsiniz herhalde. Sahneye çıkmazsanız, bize karşı bir tutum içinde olduğunuzu düşüneceğiz gayriihtiyari.

Güç konuşabildiğimi söyledim.

Öyleyse en azından sihirbazlık numaralarınızdan bi-

rini gösterin bize. Yaparsınız, yaparsınız. Bunu icra ederken konuşmak zorunda değilsiniz ya.

Komik bir numara isteriz, dedi diğer Kurukafa. *Feuerzangenbowle*[1] gibi bir şey. Nathan[2] gibi bir şey olmasın da, dedi kumandan, bunun üzerine Kurukafaların ikisi de güldü.

Ve döktürdün. Kartlarla olan numaranı sergiledin, üstü başı formalin kokan bir keratanın üniformasının kolundan çektin kartları. Herkes güldü.

Hatırlayamıyorum.

Hiç olur mu, daha neler, oraya arabayla gitmiştin, dedi dokunulmaz kadın. Münih'e uzak da değildi. Geri geldin, içtin. Bilmez olur muyum, dosyalar makamından öğrendim bunları.

Muhalif kartoteğinin mucidinin babası müzik profesörüydü ve *Amen* isimli bir opera bestelemişti. Operadaki başkişi Reinhard isminde biriydi. Çocuğuna bu ismi verdi.

5 Mart 1945 sabahı sekiz buçuğa doğru Rega Köprüsü havaya uçuruldu.

Bu kim?

Yurdundan sürülenlerden biri, dedi Gri, arkada yatıyor. Çok sonraları geldi buraya.

O sıralar ben, arkadaşlarım Willi Lemke ve M. Bolle'yle handiyse en son kişi olarak şehrimizi arkamızda bırakıp Cammin'e doğru yöneldik. Stuchow'a kadar gelebildik. Cammin çevresinde ağır çatışmalar

1. 1944 yapımı, bizdeki *Hababam Sınıfı* tarzı bir Alman komedi filmi. (Y.N.)
2. Tevrat'ta adı geçen bir peygamber. Kral Davud'a bir mesel yardımıyla zinayı izah eder. (Ç.N.)

devam ettiğinden, müthiş bir göçmen kalabalığıyla birlikte uyumak zorunda kaldık. 6 Mart'ta şafak sökerken oraya sokulabilen iki Rus tarafından saldırıya uğrayan Stuchow'daysa, halihazırda 8-12 kişilik bir Alman muhafız alayı bulunmaktaydı. Bir Rus bir Alman astsubay tarafından ağır yaralanırken, ikincisi kaçtı. Kaçış çabalarımızın sonuç veremeyeceğini görüp tekrar Greifenberg'e dönmeye karar verdik. Üç kilometre kadar yürüdükten sonra ilk Rus tankları ve kamyonları çıkmaya başladı karşımıza. Askerler bize ufak salamlar attılar, ama biz atılanların yüzüne bile bakmadık. Şose evinde[1] ilk Rus piyade alayı çıktı karşımıza. Ve çıktıkları gibi bizi o an soyup soğana çevirdiler. Greifenberg'e varmaya az kala, Cammin Caddesi'nde önümüz kesilip bize Trieglaff'a giden yol üzerinde topçu sınıfının hazırda beklediği haberi verilmişti. Bunun üzerine, bisikletliler için ayrılan yolu kullanarak Moğol birliklerinin yepyeni evleri talan ederek gasp ettiği bavulları, sandıkları yüklemek üzere oldukları Bismarck Sokağı'na ulaştım. Önüme çıkan ilk Moğol beni durdurdu ve ateş rica etti. Kalan son kibrit çöplerimi ona verip yoluma devam edecektim ki, benden durmamı talep ederek kibrit çöplerimi geri verdi, bir de 10 sigara. Artık yoluma devam edebilirdim ve Bismarck Sokağı'ndan, Wall Sokağı'ndan geçerek, kimse tarafından rahatsız edilmeden, Marien Sokağı 30 numaradaki evime vardım. Burada daha sonra evde yalnız başıma bir gecemi geçirdim, edindiğim izlenimleri pek de paylaşmak istemiyorum. Avlumuzda, avlu kapımızın hemen önünde, 50 ila 60 yaşlarında bir erkek cesedi buldum. İyi beslenmiş bir hali vardı, üzerinde bir re-

1. XVIII. yüzyılın sonlarında şose bekçisinin ailesiyle birlikte kaldığı ev. Bekçiye, yol kullanımı karşısında para ödeniyordu. (Ç.N.)

dingot, siyah pantolon, bir de silindir şapka. Ne kadar cebi varsa hepsi dışarıya bakıyordu, önemli kâğıtları da yoktu üzerinde. Birçok Greifenberg'liyi şahsen tanısam da, bu ölüyü çıkaramamıştım. R. Voigt ailesi de çıkaramadı cesedin kime ait olduğunu. Kanımca o bir Greifenberg'li değildi.

Hava sıcak.

Nisan ortaları.

Eh, üstüne bir de bu ısı gelince.

Yıkıntılar için için yanıyor. Söndürmeye su yok.

Çelik kapı açılacak gibi değil. İyice eriyip sıkışmış.

Pes doğrusu, mübalağanın da böylesi.

Hayır, yıkıntılardı, taşlar, altında da yanan kirişler, ahşap, parkeler. İstemediğin kadar ahşap. Odun kömürü yapılırmış gibi yanar da yanar. Üstüne bir de komşunun bodrum katındaki kok kömürü.

Öldükten sonra yakılmayı hiç istemedim. Dinî nedenlerden ötürü değil. Ateistim ben, ama gömülme düşüncesini hep doğru bulmuşumdur. Tekrar toprak olma düşüncesini. Kurtlar da rahatsız etmez beni. Kesinlikle hem de. Gelgelelim o koku. Bunun haricindeyse, şu söz hep hoşuma gitmiştir: Toprak, toprağa. Üstüne bir de ufak bir kürekçik. Zamanı gelecek, aynı kürekle gül dikilecek. Avutucu bir yanı var. Elbette, bir şeyi değiştireceğinden değil.

Şimdi. Kapıya sanki kaynak yapmışlar. Duvar sonra, tuğla duvar, kaçış yeri. Buraya vurun. Kok kömürü buradaydı. Öyle bir yalım vardı ki, tuğlayı bile Hollanda kiremidine çevirir.

Bodrum katının kapısının önünde durmuş, farların ışığında onların düştüğünü gördüm, birdenbire büyüyen iki siyah nokta. Ancak çelik kapıyı çekip manivela kollarını indirebildim, o sırada darbe deprem gibi geldi. Bü-

yük gürültü. Işıkları kapayın. Karartma ışığı da olmayacak. Yalnızca duvarlardaki fosfor şeritlerin mat ışıltısı.

Gönüllü olarak yazıldım, uçabiliyordum nasıl olsa, Dahlem'den öğrenmiş, hemen Doğu Cephesi'nde almıştım soluğu. Kıçını bile kaldıramayan diğerleriyse ulusal ayaklanmanın temsilcileriydi. Kafaları çekip laf salatası yaparlar, ağır kıçlarını, göbeklerini kılıç kayışlarıyla bağlar, yukarıya kaldırırlar. Parti kodamanları. İçip içip biraları, atıp tutarlar. Mezbaha pilotları. Önüm sıra giden o Rus. Döndüğünü gördüm, hiç istifimi bozmadan ilerlemeyi sürdürdüm ve onun nasıl raspalandığını, metal parçacıklarından oluşan bir sağanağın içine savrulduğunu gördüm. Avcının şansı. Muzafferin şansı. Acıma duygusunun arkasına iki büklüm saklanan korkaklık değil. Kudretliliğin duygusu. Ve güç duygusunun tadını çıkarmak.

Arkalardan gelen şu inleme?

Bu, diyor Gri, en aşağı tabakalardan biri. Manga Önderi'ydi ve Birkenau'daki odalar ondan sorulurdu. Gaz etkisini gösterdikten sonra kapılar açıldığında ve her zamanki gibi cesetler çengellerle dışarıya çekildiğinde, aylardan beri hiç rastlanmayan bir hadise meydana gelmiş, biri hayatta kalabilmişti. Bir kız çocuğu. Odadan gözyaşları içinde çıkmıştı. Belki de yüzünü annesinin mantosuna gömmüş, belki de üzerinde biraz kireç bulunan koluna dayamıştı ağzını nefes alıp verirken, belki de sadece bir mucizeydi. Bu izah edilemez mucize Saldırı Önderi ni, amirini, Saldırı Önderlerinin en sertini allak bullak etmişti. Kendine zor hâkim olabiliyordu. Müthiş bir şok geçirmişti. Merhamet. O esnada çaresizlikten, çocuğu vurmalarını emretmişti. Vurulurken görmemek için de oradan uzaklaşmıştı. Âcizlik ânı.

Elinden tutabilirdi, diyor bir adam sesi.

Bu kim?

Bir hayalperest, diyor Gri. Saldırı Önderi, diyor hayalperest, çocuğu elinden tutup oradan ayrılabilirdi. İlk bariyere kadar olsa bile. Kurukafaların nöbet tuttuğu yere kadar.

Ya sonra?

Belki de bu, kendiliğinden gelişen bu bir tek davranış, her şeyi değiştirebilirdi. Belki diğerleri de, bir anlık da olsa, bu kırıp geçen cinnetten uyanırdı.

Hayır. Çocuk bir sonraki grupla odayı boylardı yine. Saldırı Önderi de SS'in sanatoryumlarından birine gönderilirdi.

Gel gör ki büyük bir deprem meydana geldi. Efendimizin meleği gökten yeryüzüne indi, yaklaşıp kapının önündeki taşı kenara çekti ve üstüne oturdu.

Ve varlığı şimşek gibi, esvabı ise kar beyazıydı.

Hayır, melek filan gelmedi. Bir şey olmadı; ne deprem, ne şimşek ne de karanlık. Her şey kaldığı yerden devam etti. Rüzgâr esiyor. Yağmur düşüyor. Gökyüzü çekiliyor. Bir daha melek konusunu filan da açmayın lütfen. Tek bir topluiğnede kaç meleklik yer vardır. Skolastik bu, ilginç değil, kesinlikle ilginç değil.

Peki, ya arkadan gelen bu moruk mırıltısı?

Bu ne demek oluyor?

Sağ kanadıma takviye, haydi!

Bir pilot daha, öyle mi?

Yok canım, ne pilot ne de melek. Bir strateji uzmanı. Fransız'ı nasıl yenik düşürürüz mevzuu. Çift taraflı kuşatma ve hemen akabinde can düşmanının yok edilmesi. Sonra da bir üsteğmen çıkagelir ve Marne Nehri kıyısında birkaç Fransız askeri volta atarken görür, anla-

şılan bir ordunun öncü koludur bu gördükleri. Kanadımıza kanatlarının gölgesi düşmüştür, bitiverir her şey. İktidarsızlık. İhanet değilse de.

İhanet elbet.

Marne'da ihanet.

Kasım'da ihanet.

1932 Temmuzu'nda eş dost, akrabayla medya temsilcileri Tempelhof Havalimanı'nda bekliyorlardı. Etzdorf, Bangkok'tan Viyana'ya Hollanda-Batavia Havayollarıyla getirilmiş, oradan da kiralanan bir uçakla Berlin'e götürülmüştü. Trenle eve dönsün istenmiyordu. Bangkok'tayken kendisine bir pilot ceketi, bir de piton yılanının derisinden bir pilot başlığı yaptırmıştı. Ve böylece yılan derileri içinde inmişti uçaktan.

Gökten inen melek gibi.

Talihsizlik, uçmak denendiği zaman başlamıştı. Cennet bahçelerinden kaçmak istenmişti.

Saçma. O siyah üniformalının kadın pilotla ne ilgisi var?

İkisi de uçuyordu.

Biri huzur içinde uçarken, diğeri de bir avcı uçağını pervasızca kullanıyordu.

Huzur içinde de ne demek. Makineliyle mi huzur içinde?

Yumurtaya kulp takma.

Hiç güleceğim yoktu.

Tanrı'ya şükürler olsun ki, top namlusu içinde pisliğe pek sık rastlanmıyor.

Uçmak, Tanrı huzurunda azamettir, küstahlık yüzünden kurumundan alaşağı edilen İblis'in tekrar yükselişidir.

Deli saçması.

Arkadaki, kes.

Yine o. Söyleyin ona: Eşeğe altın semer vursalar, eşek yine eşektir, diyor Ayyaş. İyi bilirim. Yukarıya doğru kalkıp kalkmadığımızı görmek için yere yatmak zorunda olduğumuz araç gereçlerle başladı, ardından, savaşta, o muazzam sıçrama. Savaş, her şeyin babasıdır. İlk avcı uçakları. Fokkerler, üç katlılar, tek kelimeyle şahane. İlk bombardıman uçakları. İlk trafik uçakları. Dünyalar tatlısı ihtiyar Ju Teyze. Avcı uçaklarının bir sonraki jenerasyonu, daha hızlı, daha atik. Trafik uçakları, daha iyi motorlar, ardından da türbinler, jetler, roketler, tek kelimeyle şahane.

Yeryüzündeki yaşamı ve yeryüzünün kendisini yok edecekler, kehanette bulunulduğu üzere: Altıncı mühür de kırıldığında büyük bir deprem meydana geldi ve güneş kıldan yapılma bir çuval kadar siyah, ay ise kan gibiydi. Gökteki yıldızlar, incir ağacı rüzgâr başladığında meyvelerini nasıl silkelerse, öyle düştü yeryüzüne. Ve gök, üzeri sarılı bir kitap gibi kaçıverdi ve bütün dağlarla adalar yerinden oynadı.

Perdeyi de hafifçe havalandıran esintiyle odaya çimen ve toprağın kokusu geliyordu. Yalnız mı yaşadığımı sormuştu, ben de evet demiştim. Sabahın ilk öten kuşunun, bir karatavuğun sesini duyduğum uzun bir aradan sonra, ona kız arkadaşımdan bahsettim. Bir yıl önce bir kadınla tanışmıştım. Dahlem soru sormasa bile ben anlatıyordum, uyuyup uyumadığından bile emin değildim. Gözlerim perdede, Berlin'deki bir uçuş gösterisinin ardından beni bekleyen o Rus kadından ilk defa bahsediyordum. Programımı sunmuştum, hemen ardımdan gelen Ernst Udet'in yaptıklarından farklı olarak dönmeler, döne döne inmeler, sanatsal uçuş manevraları. Onunki apayrı bir üsluptu, nevi şahsına münhasırdı. Kadın kendini takdim etti: Olga. Almancasının doğuyu anıştıran

bir tınısı vardı. Alışılmışın dışında, şimdiye dek yüzlerce kez yöneltilmemiş olan röportaj sorularıydı: İnişe geçmekten mi, yoksa kalkışa geçmekten mi korkarsınız? Ne zaman bir mutluluk duygusuna ulaşabildiğimi sordu. Ve bedensel olarak buna nasıl tepki gösterdiğimi. Korktuğum, adamakıllı korktuğum zamanlar ense tüylerimin dikildiğini hissederim. Peki ya hoş bir duyguda? Yoğun bir mutluluk duygusunda? O zaman, o zaman kollarımdaki tüyler ürperir. Güldü ve kolumun dirsekten aşağısını göstermemi istedi. Bir an duraksadım, ardından deri ceketin kolunu biraz yukarıya çektim ve bunun hayatımda yaptığım en tuhaf röportaj olduğunu söyledim. Gülmem bana bile biraz tutuk gelmişti. Gösterilen bu yakınlık karşısında, bu ansızın samimileşen, bedensel yakınlığa yönelik bu ricası karşısında, katı zarafetiyle, o daracık kostümü, yılan derisinden yapılma yüksek ökçeli ayakkabılarıyla, bej bluzu ve sade, fakat halkaları saf altın kolyesiyle tezat içindeki ricası karşısında nasıl davranmam gerektiğini tam olarak bilmiyordum. Altın kol saati, bir de örgü altın bileklik. Eski bir aile yadigârı olduğunu görüyordum. Bluzun kolunu yukarıya çektim. Müsaade eder misiniz, diye sorup hemencecik kollarımdaki tüylerin aksi istikametine doğru okşadı. Ve tabii ki ince tüyler hemen diken diken oldu. Bu duyguyu nasıl betimlerdiniz? Hoş, dedim. Bu duygu, bu hoşluk, sadece kollarda mı var, yoksa bacak tüylerinizde de hissediliyor mu? Güldüm ve onların diken diken olamayacağını, çünkü onları tıraş ettiğimi söyledim. O da güldü, ama ardından bu duygunun ayaklarım yerden kesilirkenki duyguyla karşılaştırılıp karşılaştırılamayacağını sordu. Belki biraz, belki de hiç, dedim, çünkü bu duygu kendi başına oluşuyor ve süreklilik istiyor. Buna karşın uçarkenki duygu, el hareketlerine yoğunlaşmanın belirlediği bir hafiflemeden ibarettir. Güldü. Motorun hiç eksik olmayan

gürültüsü sizi rahatsız etmiyor mu? Hayır, hem de hiç. Size güce dair bir duygu mu veriyor? Evet. Belki de. Evet. Kendini de aşan bir güç mü? Evet. Aynen.

Ertesi günü beni, bir odasını tuttuğu pansiyona davet etti. Bir kokteyl hazırlamış, masaya peynirli hamur işleri, kadehler koymuştu ve sizin burada kadının verdiği görüntüyü aydınlatmanız ne güzel, deyip, kendisi gibi göçmen olan, ara sıra Cicero Sokağı'nda tenis oynadığı ve çoğu Berlinli kadının ne kadar çirkin olduğuyla ilgili, nasıl sıradan ve özensiz giyindikleri, saçlarının nasıl da kirli göründüğü üzerine hemfikir olduğu bir Rus yazardan bahsetti. Çehov da hayal kırıklığına uğramıştı, Berlin'deki kadınları ne de korkunç bulduğunu, çirkin, demode ve bakımsız bulduğunu yazmıştı. Olağanüstü bir elçisiniz, dedi bana, her türlü kaideyi yerle bir eden bir istisna. Duvarında asılı duran resmi sordum ona, enine uzanan, bir uçağın kanatlarına benzeyen kızıl kahve bir dikdörtgen, ona benzer, altında, kahverengi ve yeşilin birçok tonunda irili ufaklı bir sürü dikdörtgen. Kızıl kahve dikdörtgenin üzerinde de yuvarlak, damla şeklinde siyah bir alan. Beğendiniz mi? Çok. Kazimir Maleviç'in bir resmi. Onu rulo yapıp Rusya'dan getirdiğini söyledi. Bir Rus amiralinin kızıymış. 1918'de kaçmak zorunda kalmış. Soluğu güneyde, Kırım'da aldığı, karmaşık bir seyir izleyen, dört hafta süren, sadece ufak bir deri valiz ve iç çamaşırlarıyla yollara düştüğü bir kaçış. Bir de mücevherlerini koyduğu bir el çantası varmış yanında. Diğer mücevherleri de ailesi villadaki kömür oluğuna saklamış. Birkaç parçasına varıncaya değin hepsi fark edilmeden ateşi boylamış daha sonra. Kırım'dan söz etti, Kızıllara karşı Vrangel Birliği'nin[1] açtığı çatışmalardan. Karadeniz

1. Beyaz Ordu'nun ünlü liderlerinden Pyotr Vrangel'in birliği. (Ç.N.)

üzerinden İstanbul'a doğru gerçekleşen kaçıştan. Oradan da, çar yanlısı filodan geriye kalanlarla üç yılını geçirdiği Tunus'a, oradan da yanındaki deri valizle Cenova üzerinden Berlin'e geçtiğini anlattı. Mücevherlerden geriye bir altın kolyesi, bir de Kızıllara karşı savaşırken şehit düşen ağabeyinin saati kalmıştı, işte, hepsi bu kadar, derken de altın saatli, altın örgülü bilekliği taktığı sol bileğini bana doğru uzattı. Ve ben parmağımın ucuyla hafifçe dokununca, elimi sıkıca tuttu, çevirip elimin içini, bileğimi, kolumun alt kısmını, dirseğimi öptü, görüyor musun, deyip koyu renkli tüylerinin dikilmiş olduğu kolunu gösterdi. Bu sana uçuşlarında da refakat eden sempatik sinir sistemi. Yanında oturmuş, bedenimi sanki dışardan hissediyordum, onunkine sokulmuş, yumuşak, kolları, işte memelerinin başladığı yer, memeleri. Gülmem tuttu, ama çok geçmeden bu yakınlıkta gülünecek bir yan da kalmamıştı, öyle yan yana oturmuş, benim nasıl afalladığıma, onunsa memnuniyetine, kendimize gülerken.

Uzun bir ara vermiştim ve birden o dingin nefesi duydum, düzenliydi, araları azıcık uzundu. Dahlem sessiz sorularımı yanıtlamıyordu. Onun yanına uzanmak istiyordum. Onun, bedeninin rüya görürkenki hareketlerini hissetmek istiyordum, gözkapaklarının ardındaki gözlerinin huzursuz dokunuşlarını. Kişi rüyalarda hangi uzak diyarlarda yol alır.

Oda biraz aydınlanmıştı, gaz lambasının etrafındaki avlu bu sarı sıcak ışıkta ışıldamıyordu artık, başlayan günün ağarmasına teslim olmuştu. Uzaklardan gelen bir horoz ötüşünü duydum.

Japonya'da planlandığından daha uzun kalmıştı, diyor Miller. Geldiği rotadan geri dönebilmek için Çin'deki karışıklıkların biraz dinmesini bekledi. Kuomintang ile

Mao birlikleri arasındaki çatışma genişlemişti, bu sebeple Hong Kong, Tayland, Irak ve Türkiye üzerinden geri dönmeye karar verdi.

Geri dönüş tarihini hep erteledi, iç savaşın sürdüğü bölgelere üç-dört kısa uçuş yapan Dahlem'i bekledi her defasında. Hatta ona eşlik etmek bile istedi, Dahlem ise bunu kesinkes reddetti. Etzdorf'un bu gelişmeler nedeniyle elinin kolunun bağlandığı söyleniyordu. Ancak gerçekte elini kolunu bağlayan şey, kendisiydi. Tokyo'da kaldığımız süre içerisinde onunla ya da, yanındaysa eğer, Dahlem'le de pek çok kez yüzmeye gitmiştik. Birçok Avrupalının, ama Japonların da buluştuğu bir kulüp. Etzdorf yanık tenliydi, güçlü kuvvetli olsa da bacakları, kolları inceydi. Mükemmel yüzüyordu, benden, Dahlem'den daha hızlı. Ama belki de Dahlem göz yumardı kazanmasına. Dahlem'in göğsünde iki yara izi vardı, göğsünde ve omzunda. Etzdorf'un sorusu üzerine, bunların piyade siperi zamanından kalma olduğunu söyledi. Daha sonra, kulübün restoranında beraberce otururken, Dahlem üç haftalığına Çin'e uçması gerektiğini söyledi. Etzdorf da o an, gelecek birkaç gün içerisinde Hong Kong'la Bangkok üzerinden eve geri döneceğini belirtti. Geçiş yapılacak hava sahalarının formalitelerinin halledildiğini, birkaç parça eşyasını da topladığını söyledi. Üç güne kalmaz yola çıkarım. Belki de Dahlem'in onu kalmaya ikna edeceğini ummuştu. Dahlem'inse umrunda bile değildi.

Ama daha önce sizinle bir kez daha birlikte uçmayı istiyorum.

Pekâlâ, dedi Dahlem, seve seve.

Vedalaşırken Dahlem onun elini öptü. Etzdorf'sa, üzerinde beyaz eteği, kolsuz beyaz puantiyeli mavi bluzu, ansızın ve coşkulu bir hareketle, biraz kontrolsüz, biraz hoyrat, boynuna atladı. Dahlem güldü, etraftakiler için bu durumu öyle bir değiştirmişti ki, sanki sarılan o

değil, kendisiydi. Ama onu tanıyordum, geçen zaman içerisinde Etzdorf'u da tanıyabilmiştim. Dahlem, Etzdorf'un burada biraz daha kalmasına önayak olmuştu, partileri silahlarla donatmıştı. İşleri tıkırındaydı.

Bir Alman çelik şirketinin baş temsilcisi veda yemeğine davet etmişti. Adam Bavyeralıydı ve bir Japon kasaba, Japoncaya tercüme edilmiş tarifiyle *Leberkäse*[1] yaptırmış, üstüne de yumurta kırdırmıştı. Tadı ilginç bir şekilde alçıya benziyordu ve Miller'e göre, onunla delikler malayla kapatılabilirdi de. Ama Japon misafirler hayran kalmışlardı. Japonların bayıldıkları bir başka şey de, Danziger Goldwasser'di[2]. Her biri altta yüzen altın yapraklarını da içmek istedi. Hayatta bir kere altın sıçmak. Hepsi bardaklarını doldurttu. Kadınlardan biri de. Bir Japon redaktörün karısı Dahlem'i gözüne kestirmişti. Bu ikisinin arasında bu akşamdan önce bir şey geçtiğini düşünüyordum. Dahlem'in kadına yönelttiği bakışlar, her şeyden önce de içtikçe ona daha fazla dokunması, nihayetinde açıkça elini götürmesi –yerde yan yana oturuyorlardı– bunu herkes fark etmiş olmalıydı. İyice kafayı bulan kocası hariç. Dahlem karşılık vermediği, meyil göstermediği gibi, geri çevirmeye ilişkin en ufak bir davranışta bile bulunmuyordu. Japon kadın serçeparmağını peçete halkasına sokup ileri geri oynatmıştı, belirgin bir jest, çağrıya dair. Bunları fark eden Marga soğukkanlı haliyle, biraz da gayret göstererek, başka yana bakıyordu. Orada oturmuş, suskunluğa gömülmüştü. Danziger, Goldwasser'i yudumluyordu ki, birden ayağa kalktı. Bir

1. Salamura et, domuz eti ve soğan karışımının iyice kıyılması ve bir kalıpta pişirilmesiyle yapılır; dilimlenerek salam gibi yenir. (Y.N.)

2. Bitki özleri ve baharatla yapılan bir likör. En büyük özelliği, içinde yüzen 22 veya 24 karat altın zerrecikleridir. (Y.N.)

Japon kadının yaptığı gibi, dizleriyle şöyle bir ayaklarına yüklenerek. Gece yarısına epey vakit vardı daha, yarınki yolunun uzun olduğunu söyledi. Ve sonra, evet, herhalde şöyle demek gerekir, cesaretini toplayıp Dahlem'e kendisine dışarıya kadar eşlik etmesini rica etti. İkisini mehtapta, konuşurken görebiliyordum. Dahlem onun eline bir öpücük kondurarak veda etti.

Akşam yemeğinden önceki gün birlikte uçmuşlardı. Küçük, özel bir hava gösterisi yapmışlardı, geniş çapta bir duyuru yapılmamıştı, gösteri izni de zaten Etzdorf'a hayranlık besleyen General Nagaoka'dan alınmıştı. Dahlem'e defalarca, kendisiyle birlikte ayrı uçaklarda uçmayı rica etmişti. Dahlem tutkulu bir pilot değildi, bunu bilmeyen yoktu. Etzdorf onu ikna etmek zorunda kalmıştı. Dahlem'in iyi uçamadığına dair izlenim hemen oluşmuştu, sadece uçabiliyordu işte, Etzdorf'un dediği gibi, inişe geçmek, kalkışa geçmek, biraz karmaşık olan bunlardır, gerisi nasıl olsa kendiliğinden gelir, üzerinde uçulan coğrafya avucunun içi gibi bilinirse en azından. Sanat havadaki jimnastikle başlardı, çeşitli figürler içeren sanatsal uçuşların çıkış noktası da hava çatışmalarıydı. Sanatsal uçuşları tatbik edemediği söylentisinden pek bir rahatsızlık duymuyordu anlaşılan. Etzdorf'un eve döneceğini söylemesiydi Dahlem'e önerisini kabul ettiren. Bununla kalmayıp millete uçtuğunu, nasıl uçtuğunu göstermekten ziyade onun gönlünü yapmak istiyordu. Etzdorf ona bir Junkers ayarlamıştı, ikisi de aynı tip uçakla uçtu yani. Geniş çapta duyuru yapılmasa da, o sabah elçiliklerden, Japon ordusundaki pilotlardan pek çok kişi seyre gelmişti. Bu aynı zamanda, açık bir şekilde belirtilmese de, Junkers fabrikası için bir reklam uçuşuydu.

İlkin Etzdorf, ardından da Dahlem kalkışa geçmişti

ve ikisi de gökyüzündeki jimnastiklerine başladı. Döne döne iniyor, helezon, pike ve uçuş figürlerine dair akla ne gelirse hepsini yapıyorlardı. Etzdorf'un uçağının oradan oraya savuran Dahlem'den çok daha zarif uçuşlar yaptığı izlenimini edinmiştim. An geldi, Etzdorf uçuşunu değiştirdi, görünüşe bakılırsa nişancı pozisyonuna, yani Dahlem'in arkasına geçmeye çalışıyordu. Apaçık bir şekilde av başlamıştı artık, serbest oyunun takip edilen bir ava dönüştüğü, Etzdorf'un Dahlem'in üstüne gittiği andı. İkisi arasında adamakıllı bir savaş başladı. Etzdorf, *Dicta Boelcke*'yi[1] elbette biliyordu. Boelcke, herkesin, Richthofen, Udet ve diğerlerinin hocası olan avcı pilotuydu: *Düşmana yapılacak saldırı hep arkadan gelmeli. Daima güneş tarafından saldırıya geç*, filan. Etzdorf'un, Dahlem'in arkasına geçmek için nasıl çaba gösterdiği görülüyordu, Dahlem'in bunu fark etmesiyle birlikte nasıl yana yattığı, bir kavis çizerek yukarıya çıktığı ve diğer yana, sol yana doğru uçtuğu. Etzdorf peşindeydi, Dahlem zikzaklar çiziyordu. Kavisleri köşeli ve hantaldı, Etzdorf'unkiler ise yumuşak ve çevik. Bir süre böyle sürdü gitti, Etzdorf ona iyiden iyiye yaklaşmıştı, bir an hepimiz, daha sonra konuşurken de açığa çıktığı gibi, Etzdorf'un onu yanlama yere çakmak istediği hakkında hemfikirdik, öyle yakınına gelmişti işte. Seyircilerin arasında çığlığı basanlar da vardı. Dahlem daha sonra bir dönüşte kendisini dışarıya atıyor, Etzdorf'un avı sil baştan başlıyordu. Ve yine başarıyordu arkasına geçmeyi, bu arada yanımda duran, Dünya Savaşı'na katılmış bir pilot, bir İngiliz, hâlâ nişancı pozisyonunu alamadığını söyledi. Ama sonra, birdenbire, tam arkası-

1. Oswald Boelcke'nin hazırladığı uçuş rehberi. Havadaki çatışmalarda uygulanabilecek taktikleri içeren bu rehberin birçok bölümü bugün de kullanılmaktadır. (Ç.N.)

na geçmişken, Dahlem uçağın burnunu dikine yukarıya çevirdi, sağa doğru dar burgular çizerek kendini dışarıya attı ve birdenbire Etzdorf'un arkasına geçti. Birkaç saniye boyunca tam arkasında uçtu. Yanımdaki İngiliz de, işte, dedi, şimdi Etzdorf avucunun içinde. Ardından Dahlem geriye döndü. Bir süre sonra da yan yana uçtular, Dahlem ona, o da Dahlem'e el salladı.

Yere indiklerinde, ilkin Etzdorf, sonra Dahlem, ikisinin de terden sırılsıklam olduğunu, buna rağmen ikisinin de güldüğünü gördük.

Dahlem, oyun olarak yapılan bu hava karşılaşmasından galip çıkanın Etzdorf olduğunu söyledi. Sizi yakalayamadım.

Olur mu, dedi Etzdorf, beni yakaladın.

Etzdorf ona toplum içinde ilk kez sen diye hitap etmişti.

Daha sonra, diyor Miller, Etzdorf'a bu küçük galibiyeti niye reva görmediğini sordum ona.

İstiyordum istemesine. Ancak ani bir refleksti söz konusu olan. Onu arkamda görmemle beraber duyduğum o dehşet, onu değil ama, uçağı. Ölümcül bir dehşet ânı. Gülünç ama, dedi, böyleydi, daha da beter, avazım çıktığı kadar bağırdım, uzun, vahşi, muzafferane bir evet.

Güçlü olan önden kaçarken, daha güçlü olan arkadan geliyordu.

Yapılan hava karşılaşmasının ardından akşam beraberce oturmuş bunu kutluyorduk. Siyah elbisesi, inci kolyesi, Japonların hayretle baktıkları yüksek ökçeli ayakkabıları. O esnada Japonya'da bulunan Lindbergh de, Atlantik pilotu, oradaydı ve bakışlarının hep bacaklarına kaydığını fark ettim. O akşam, Dahlem'in dans edeme-

diği ya da dans etmek istemediği ufak bir zaferdi benim için. Etzdorf'la dans ettim, oldukça yakın, bir fokstrot; ve hissettim, o bir Amazon değil.

Bir şey daha var. Aralarında bir şey geçmemişti, buna eminim, diyor Miller. Hâlâ bakire bir kadındı. Anlaşılıyordu. Bedensel olarak yabancı bir şey vardı onda. Kendine yabancı olan bir şey. Kendini takdim ederkenki o mesafe, davranırkenki, kendiyle arasına koyduğu bir mesafe aynı zamanda. Oysa özgüveni yerinde biri olarak çıkardı milletin karşısına, dingin ve hünerinin, soyluluğunun, başarısının farkında. Buna rağmen bir parçası çözümsüzdü. Bedenden, bedenin duruşundan anlarım. Hayır, eminim, o geceye kadar hiçbir erkekle beraber olmamıştı. Ancak perdenin arkasında geçen gecenin ardından bambaşka biriydi artık.

Dönüşüme uğramıştı. Yüz hatları yumuşak, şefkatli, dışadönüktü. O akşam dışarıya çıktı, aynaya baktı ve geri geldiğinde, saçlarını taradığı, rujunu tazeleyip kaşlarına kalem çektiği ilişti gözüme.

Ertesi sabah yola çıktı. Tanıdık tanımadık, meraklı bir sürü insan gelmişti. Buradayken birçok kişiyle tanışmış, dost olmuştu, Japonlarla da. General Nagaoka da buradaydı, elçilikten temsilciler ve elbette Dahlem. Ufak tefek anı eşyaları verildi kendisine.

Dahlem ona çok güzel ambalajlanmış bir paket verdi. Şans getirsin diye, dedi. Ama havalandıktan sonra açacaksın.

Kontak anahtarını çevirdi ve bir an, bir setin önündeymiş de tam zamanında kalkamayacakmış gibi geldi. Dahlem bile sakin sakin dururken, onun duymasına imkân bile yokken, Hadi! Kalksana! diye haykırdı. Sonra, ni-

hayet yükseldi ve bir pike yapıp kanatlarıyla bir sağa bir sola yattı, gitgide küçülerek batıya doğru uzaklaştı.

Kalkışa geçmeden az önce bana verdiği, elde ağır çeken o küçük paketi denizin üzerindeyken açtım. Tabakasıydı, o pirinç parçacığın girdiği gümüş sigara tabakası. Ağır bir yadigâr.

Geri kalanı bilinen şey, çabucak anlatılır da zaten, diyor Gri. Hong Kong'a uçtu, orada İngiliz vali tarafından karşılandı, konferanslar verdi, Alman sömürgesinin üyeleriyle buluştu, limanı gezdi ve oradan Dahlem'e, Tokyo'ya kartpostal gönderdi. Kartpostalda, Çinlilerin yelkenli gemileriyle bir feribot vardı. *Dear* Christian, sana bu kartpostalı körfeze bakarak yazıyorum. Düşünüyorum da, senin yönelttiğin bir bakış da olabilirdi bu: güzel mi güzel, hareket halindeki su ve üzerinde usulca salınan yelkenli gemiler. Dış limanda bir şilep yükünü boşaltıyor. Güneş daha demin bir dizi tepenin ardına kaydı. Yarınki istikamet Bangkok. *Yours*. M.

Kartpostala pul yapıştırılmamış, diyor Gri. Zarf içinde yollamış olmalı. Ve öyle sırnaşık bir *Sevgili* de değil, o güzelim ve her şeyi açık bırakan *Dear*.

Hong Kong'dan Bangkok'a doğru yoluna devam etti. Oradayken kalkışa geçtiğinde, 80 metreden yere çakıldı. Hurda haline gelen uçaktan ağır yaralı ve bilincini kaybetmiş bir halde kurtarıldı. Belkemiğinde bir kırık. Fransız hekimler bacaklarında kalıcı bir felçten korkuyorlardı. Ayıldığında ve ağrısı olup olmadığı sorulduğunda, idare eder, dedi. *Ça va*. Ne var ki dudaklarını ısıra ısıra kanatmıştı, ta ki morfin verilinceye kadar. Fransız hekimler daha çok kasaba benziyorlardı, ama güler yüzlüydüler, her şeyden önce hekimlikleri mükemmeldi.

Eve şunları yazdı: *Tanrı bilir, kıl payı kurtuldum. Zavallı Aleme Dikiz'imden bir insanın öyle veya böyle sağ salim kurtulabilmiş olduğuna, yere çakılışımı ya da fotoğraflarını gören kimse inanamadı. Benim de aklım almıyor. Motor birden durdu ve 80 metreden tepeüstü yere çakıldım.*

Bu yüksekliği, 80 metreyi bir düşünmek gerekiyor, inanılır gibi değil. Gri öksürdü. Nasıl öksürdüğünüze bakılırsa, boğmaca muayenesi yaptırsanız, dedim. Enfeksiyonlar Berlin'de, Doğu tarafı tekrar açıldığından beri, arttı da arttı.

Ancak Gri başını iki yana sallamakla yetindi, hayır, hayır, dedi, söyleyeceklerime kulak verin. *Korkudan bir sırt omurum yerinden kaydı ve diğerine 2 cm kadar yaklaştı. Bunun haricinde belkemiği incinmesi, ezilen bir böbrek, belkemiğinde kan toplanması, kafada şişlik, bacakta da bir delik. Morartılarım kadar param olsaydı keşke.* Ve Gri yine sarsıla sarsıla öksürdü. *İlk günler, morfine ve akla gelebilecek her şeye rağmen, delice ağrılarla iğrençti tabii.*

Ancak birkaç hafta sonra tekrar yürüyebildi, ilkin değneklerle, ardından yavaş yavaş değneksiz yürümeyi öğrendi. En büyük derdiyse, uçağının hurda haline gelmiş olmasıydı. Pert olmuştu uçak. Bütün sermayesi paramparça olmuş, yerlerdeydi. *Varlığımdı yerlerdeki.* Alman gazetelerine yazdığı birkaç makaleyle biraz para kazandı, bunların arasında, davet edildiği kraliyet düğünü hakkında bir yazı da vardı. Eve dönüşü uzadıkça uzuyordu. Nihayet bir tarifeli uçakla Avrupa'ya, Viyana'ya, oradan kiraladığı bir uçakla da Berlin'e vardı. Yere indiğinde üzerinde bir başlık, bir de piton derisinden ceket vardı. Çiçekler, müzik ve alkış, ama herkes tekrar yere çakıldığını biliyordu ve fotoğraflara dikkatle bakıldığında, diyor Gri, birtakım beylerin alaylı alaylı gülümsediği de görülür. Nasıl da kurulmuş uçağına, sol elinde bir demet çiçek,

sağ eliniyse Romalı bir general gibi selama kaldırmış. Kıl payı dönmüştü ölümden. Bunu anlayabilmek için, olan bitene şahit olmak gerekirdi. Semalarda pervasızca salınıyor, akabinde uçak buruşturulmuş ve paramparça haliyle yerde. Tenekeden, tellerden, metal payandalardan bir anlamsızlık yumağı. Şunun simgesi: Azamet, düşüşten önce gelir. Eski Ahit'te Tanrı, *non serviо*[1], diyen kibirli melek İblis'in ayağını kaydırır. Azameti kendi ölümüyle ödeyene trajik gözüyle bakılır, aksaya aksaya bildiğinden şaşmayanaysa komik gözüyle. Bu duyarlı ve akıllı kadın bunu elbette ki biliyordu. O pervasız uçuşlardan bir şeyleri kurtarmaya kalkıştı, ama kendisini pilot tulumu yerine yılan derisi içinde göstererek yanlış şeylerden medet umdu. Kir pas içinde, yağ lekeli, dökülen bir deri ceket içinde inseydi uçaktan, onca meşakkati, acıyı ve macera dolu başarısızlığı anımsatacaktı. Ama bu şekilde görüntüsü daha çok kozmetikten ibaretti. Maddi açıdan çöktüğünü herkes biliyordu, şimdi de ödünç alınmış bir uçaktan, şık, egzotik bir şatafatla iniyordu.

Sırtını yere getiremediler. Avustralya uçuşu için para bulmaya çalıştı. Ancak kimse ona uçak vermek istemiyordu. İki hurda biraz fazlaydı. Ona hayranlık duyuyordum. Şu pervasız adamlar yok mu, korkunç bir şey. Ama onun her şeyi farklıydı. Yumuşak, kabarmadan, böbürlenmeden.

Aşkımı ona rüyada bile olsa itiraf edebilmek.

Uzun mesafe uçuşlarının her birinde yere çakılmış. Almanya'dan İspanya, Fas üzerinden Kanarya Adaları'na.

1. (Lat.) Sana hizmet etmeyeceğim. (Y.N.)

Berlin'den İstanbul'a, Berlin'den Tokyo'ya. Pervasız uçuşlar ve her defasında dönüş yolunda yere çakılmalar. Kim dayanır ki buna? Öyle değil mi? Her uçuşta. Sicilya'da kalkışa geçerken duvara toslamış. Başında kanama. Japonya'dan geri dönerken Bangkok'ta bel omurlarını kırıyor. Her defasında kumanda koluyla dönüyor yurda.

Yurdunda kendisini nelerin beklediğini biliyordu.

Utancından vurdu kendisini, diyor bir ses. Neler diyeceklerini, ne dediklerini biliyordu. Uçmak için mantık şart, duygu olmaksızın eyleme geçebilmeli insan. Kombinasyon yetisi, teknik bilgi. Bisikletin lastiği patladığında kadınların erkeklere oranla daha çaresiz kaldıklarını bilmiyormuşuz gibi.

Hanzonun da böylesi, diye bağırıyor Ayyaş. Kuş gibi uçan kadınlar gördüm, erkeklerden hiçbir farkları yoktu, Hanna Reitsch mesela, muhteşem Strassmann, Elly Beinhorn ve tabii ki Marga von Etzdorf.

Marga kadın pilotların Pechmarie'siyse, diyor Miller, Goldmarie'si de Beinhorn'dur, Elly.[1] Marga gibi 1907 doğumlu. Elly Beinhorn Avustralya'ya, Afrika'ya, Güney Amerika'ya uçtu, çöllerin, denizlerin, And Dağları'nın, Himalayaların üzerinden uçtu. Nereye giderse gitsin coşkuyla karşılandı. Gülüşü, ay parçası. Kazaları bile gizemli bir yasaya göre ışıltılı bir başarıya dönüştü. Sahra'nın kenarına yapmak zorunda kaldığı acil iniş gibi. Kayıptır, kimse hayatta olup olmadığını bilmez, ta ki Elly günler sonra at sırtında Timbuktu'ya girene kadar. Bunu kafada bir canlandırmak gerekiyor, at sırtın-

1. Grimm Kardeşler'in masallarında geçen iki figür. Goldmarie Güneş'i, Pechmarie Ay'ı temsil eder. (Y.N.)

da Timbuktu'ya varıyor. O masal diyarına. Tuz ve altın takas merkezi. Hep gitmek istemişimdir Timbuktu'ya. Derhal, gönüllü olarak cephe tiyatrosunda sahne alırdım, ama bizim çocuklar oralara kadar ilerlemediler. Neyse ki. Kara adamın dikenlerden bir çember içine aldığı sarışın bir kadının hayali, şöyle bir kafada canlandırmak gerekiyor. En nazikâne bir biçimde karşılanıyor. Bir Tuareg kadınıyla dostluk kuruyor. Elinden gelmeyen bir şey yok. Yakıt kanalını tamir edip yoluna devam ediyor, Almanya'ya geri dönüyor. Coşkuyla karşılanıyor, o gülüş, olağanüstü güzel, sarışın, kız çocuğunu andıran yumuşak bir yüz. Olağanüstü güzel.

Adama bak, şimdi de kadın pilotların ikincisini yerlere göklere sığdıramıyor, diyor Gri.

Uzaktan. İki-üç kez görmüşümdür kendisini. Konuştuğunu duydum. Belki o da beni sahnede görmüş, işitmiştir. Ama beraber iki çift laf etmedik. Herkes tarafından beğeniliyordu, aşkta da talih yüzüne gülüyordu, yarışçı Bernd Rosemeyer'le evlenmişti. Misler gibi bir genç çift. Tanrılar sevdi mi, tam severlermiş. Ve sevdiklerine verirlermiş her şeyi. Alabildiğine sevinci, alabildiğine acıyı. Gizli danışmanımızın dediği gibi. Bu da Elly'nin tanrılara ödediği haraçtı, iki yıl sonra bu genç, parlak yarışçı bir kaza sonucu hayatını kaybetti. Tanrılar kimi severse onu genç yaşta alırlarmış yanlarına, dediler o zaman. Saçma elbet. O, Goldmarie, Marga'nın akranı, yüz yıl yaşadı. Yüz yıl güneş, yüz yıl ışık. Marga'ysa, isminde bile mırıl mırıl bir uğursuzluk var sanki, diyor Miller, kof bir tınısı var, 25 yaşını doldurmuştu, iki kez yere çakılmış, her defasında yaralanmıştı, üçüncü defasında da kendini vurdu. Duruşun da böylesi. Prusyalı. Mağrur mu mağrur. Bir samuray gibi davranmıştı. Sa-

vaşta yenik düşülmüştü. Japonya'ya yalnız başına uçan ilk kadın kendisiydi. Aylarını geçirmişti orada, çubuklarla *noodle* yemeyi, seremoni eşliğinde çay içmeyi, gölgenin anlamını öğrenmiş, *seppuku*'nun ne olduğunu duymuştu (sola batırılan kılıç derinden, iç organları geçerek sağa doğru çekilirken, kişinin arkasında duran adamının kılıçla kellesini uçurması), gölgenin ve yarıgölgenin ne anlama geldiğini öğrenmişti. General Nagaoko tarafından, beyaz bıyıklarını yana doğru kanat gibi uzatan, bu ülkenin ilk pilotu tarafından karşılanmıştı. Kırılan porselenin sıradan bir çöp sayılmayacağını, parçalarının görünür bir şekilde tekrar bir araya getirilmesiyle görüntüsünün daha da bir anlam kazanacağını, bu sayede de yapılan şeyin, kırılanın, tekrar bir araya getirilenin birbiriyle özdeşleştiğini öğrenmişti. Hayranlık uyandıran bir sanat eseri. General Nagaoko ciddi ciddi kur yapmıştı kendisine. Cando'da dokunmuş ipekten yapılmış, üzerinde stilize uçakların bulunduğu bir kimono hediye etmişti ona, ki bu son derece sıradışı bir şeydi. Gelenek ve alaşağı edilen gelenek. Bir fotoğraf, generalin ona nasıl dikkatle dokunduğunu, koluna dokunurkenki mesafeyi görünür kılıyor. Saygı ve arzuyu bir arada gösteren bir jest. Kimonosunun içinde hâkim, dostça gülümseyen haliyle nasıl da duruyor. Siyah-beyaz bir fotoğraf olduğundan, kimonosunun renkleri seçilemiyor ne yazık ki.

Dahlem'se ona mekânı, ışığı, gölgeyi ve paravanın üstündeki bu resmi ima etmişti. Bilgeliğini bir diyardan diğerine götürebilmek için, sığır sırtında hareket eden Konfüçyüs. Dağları aşacak. Güneşi doğarken, batarken görecek. Hayvanı gibi dinginlik yayıyor etrafına. Sığırı gibi. Dünyanın bilgisini yüklenmiş. Tek başına ince bir yoldan geçecek. Dinginlikte kaybediyor kendisini. Çini mürekkebiyle öyle kolayca çizilen çamlar, dağlar, yollar,

üflenmiş gibi duran bulutlar, şeylerin nasıl göründüğünün kendi elimizde olduğunu gösteriyor.

Dinginlikteki mutluluk.

Hayır, diyor Gri, sadece gurur değil, o da vardı elbet, ama her şey biraz da uçmanın anlamına doğru kaymıştı. Tek başına bir kadın olarak uzun, kıtaları katetmesi gereken bir uçuş değildi artık. Bir Alman kadını olarak, bir Alman olarak uçmak zorunda kalmıştı birden. Reichstag başkanı olarak bir avcı uçağı pilotu. Pour-le-Merite. Blauer Max. Kunduracı çırakları, kışın bile üniforma paltosunun yakasından görünecek şekilde Blauer Max takan subayların arkasından koşturuyorlardı. Nöbetçiler dışarıya çıkmalı, tüfekleriyle hazır konuma geçmeliydiler. Gazeteler, onun Almanya'nın şanını Avustralya'ya taşıyacağını yazıyorlardı.

Zil çaldı, karşısında duran oydu. Asya'dan dönmüştü. Böyle olmuş olmalıydı. Bir yıla yakın bir zaman geçmiş, ansızın kapıda bitmişti. Geçen zaman içerisindeyse ne bir mektup ne de bir haber. Sürpriz olacaktı, dedi, sonunda artık bu deyimi yürürlüğe sokacak ve kapısına dayanacakmış. Masaya küçük bir kutu koydu ve Etzdorf onu dikkatlice açtığında, içinde bugüne kadar hiç görmediği yeşil renkte küçük bir kâse buldu. Çatlakların üzerinden varaklı vernik geçilmiş bir çay kâsesi.

Bir mişima, dedi, olağanüstü güzellikte, gözüm gibi bakacağım.

Dahlem mektup yazmaktan hazzetmediğini, yazamadığını daha Japonya'dayken söylemiş, başka bir izaha kalkışmamıştı. Diplomat yazışmalarının da gözden geçirildiğini kendi kendine söyleyip o suskunluğu böyle anlamlandırmaya çalıştı Etzdorf. Zamanı var mıymış, onunla yemeğe çıkmak ister miymiş. Evet, dedi Etzdorf ve bu

cevabın sanki aylardan beri bu akşamı beklemiş gibi bir izlenim yaratmış olabileceğini düşündü. Bunun böyle olduğunu biliyordu da.

Beklemişti.

Dahlem'e konyak ikram etti. O, koltuğa oturmuş, sigara içerken, Etzdorf üzerini değiştirip siyah, kısa, dizaltı elbisesini giydi. Bir hafta önce, sanki sezmiş gibi, eteğin boyunu biraz kısalttırmıştı.

Restorana taksiyle gittik, orada bir masa için rezervasyonu vardı. Oturduk ve sohbet ettik. Ara sıra ve sanki tesadüfmüş gibi ellerimiz birbirine dokunuyordu, bana ateşi uzatırken mesela, dilbalığı yerken durmadan yere düşürdüğüm peçeteyi uzatıp çarçabuk kucağıma koyarken. Ve ben o arada, aklım bambaşka yerlerde, hep bir şeyler anlattığımdan, bunu fark etmiyordum bile. Ama sağ elimi şöyle bir sıyırıp geçerken bunu hissettim ve bunu bekliyordum. Japonya'dan, Çin'den, oradaki savaş kargaşasından söz ediyordu. Şarap içiyorduk, buz gibi soğuk beyaz şarap. Dışarıya, gecenin serinliğine çıktık, hava adeta baharı muştuluyordu. Birkaç adım sonra elimi tuttu, olduğumuz yerde kaldık. Ona baktım. Her şey çabucak olup bitti, hem şaşırtıcı hem olağan, dudakları, benim dudaklarım, elleri, ellerim. Elleri her yerdeydi, diyor Etzdorf. Bana ilk defa böyle dokunuyordun, dikkatlice yoklayan dokunuşlar birden kavramaya, hedef gözetmeye başlamıştı. Aynı ölçüde bana ve kadın olan banaydı bunlar. Bir an, şu öteki kadınla geçirdiği geçen akşam hakkında anlattıklarını düşündüm. Bu benzer konumu. Yine de kendime, birçok şeyin tekrar ettiğini, birbirine benzediğini ve buna rağmen eşsiz olduğunu söyledim.

O adamı istiyordum, diyor.

Biz izobarlarız, çeşitli yerlerde eş hava basıncımız var. Seni istiyorum.

Dahlem güldü ve bunun hoşuna gittiğini söyledi. Sen de bir bulut toplayıcısısın.

Böyle demek gerekiyor herhalde, diyor Miller. Etzdorf uçmak istiyordu. Çok azimliydi, ama burada güçsüz davrandı. İyi öğüt veremeyenler, eksik akıllılar, kararsızlar, onulmazlar, kendi yaşamları ya da başkalarınınki olsun, yaşam karşısında gözünü hırs bürüyenler; pek çok kişi bana, herkese olduğu gibi, pek çok şey anlatır. Kendilerinden söz ederler, korkularından ve başarısızlıklarından, yenilgilerinden, yaralanmalarından, utançlarından.

Kartoteks fişlerinin efendisi, diyor Gri, tereddüt üzerine, endişe, korku üzerine hiç konuşmazdı. Buna karşın şunları müsrifçe kullanırdı: *yok etmek*, *ayıklamak*, *kusmak*, ölüm.

Ya Dahlem?

Dahlem, ticaretten çekileceğini söyledi. Şu kahverengilerden hazzetmiyormuş. Uçuş dersleri verdiği, muhalif kartoteğinin efendisini tanıyordu nasıl olsa. Sadık yandaşlarının hayranlık içinde dedikleri gibi, çelik yürekli adam. Peki ya diğerleri, çıkarcılar? Güruh, dedi, aptal takımı. Şeref lafını ağızlarından düşürmezler, ama kendilerinde bulunmaz. Onun adamları değilmiş bunlar. Onun yönetimi değil. İnce bir fark koydu araya.

Silah ticareti, eh, diyor Miller, hiç bulaşmadım.

Yine de, diyor Gri, o ayırdı.

Etzdorf illaki Avustralya'ya uçmak istiyordu. Avustralya'ya yalnız başına uçan ilk kadın kendisi olmayacaktı. Ondan önce Elly Beinhorn, Amy Johnson uçmuşlardı.

Hindistan, Cakarta, Bali, Timor, ardından Timor Gölü üzerinden Avustralya'ya. Uluslararası alanda da ses getiren, sansasyonel bir uçuş. Marga v. Etzdorf başka bir rotanın izini sürerek gitmek istiyordu. Ama Pechmarie'ye kimse uçuş için para ya da bir uçak vermek istemiyordu.

Hayır, Bruchmarie[1].

Ertesi akşam Etzdorf, Dahlem'i evinde ziyaret etti. Dahlem, Kore, Japon ve Çin vazolarından oluşan koleksiyonunu gösterdi ona, çok sevdiği ve çalışma masasının üstüne koyduğu, Ming döneminden bir vazo da vardı aralarında. Aslında fırınlanmayı iyi atlatamamıştı. Mavi motifi akmıştı, empresyonist bir tabloyu andırıyordu. Etzdorf, bana anlattığına göre, vazoyu küçük bir hayvanmışçasına dikkatlice tutuyormuş ellerinde, olağanüstü güzel, demiş ve sonra, damdan düşercesine, muhakkak uçmak istediğini, uçmak zorunda olduğunu, ama uçağı kullanılmayacak duruma geldikten sonra beş parasız kalakaldığını söylemiş. Mirasının yerleri boyladığını görmüş, bir yığın hurda, bu da yetmezmiş gibi, eşe dosta dünya kadar borcu da varmış, hatta uzaktan tanıdıklarına bile. Dahlem biraz düşündükten sonra, belki de bir yerden para bulabileceklerini söylemiş. Tanıdıklarından biri belki de yardımcı olabilirmiş. Belki Etzdorf'a bir uçak alır, benzin ve diğer harcamalar için gereken parayı da tedarik edebilirmiş. Yeni yönetimle arasından su sızmayan Heymann adında biri, Hava Kuvvetleri'nde eski yüzbaşı, bir Alman silah fabrikasında çalışıyormuş. Schmeisser firması. Dahlem bir süre önce bu adam için Çin ve Japonya'da bağlantılar kurmuş. Etzdorf kabul ederse, adresini ona iletebilirmiş.

1. Bu söz oyunuyla, Etzdorf'un uçakla yere çakılmasına gönderme yapılıyor. (Y.N.)

Etzdorf silahlarla ilgisi olmasını istemediğini söylemek istemişti, ama bunun Dahlem'i inciteceğini düşündüğünden vazgeçti. Daha Japonya'dayken, onun silah ticaretiyle ilgilendiğini duymuştu, ne var ki o zamanlar bu işler gizli saklı da yapılsa, devlet tarafından örtbas edilmekteydi.

Son uçuşundan kısa süre önce, diyor Miller, buluştuk. Nasıl demeli, bana içini döktü. Kardeşçe bir görüşmeydi, böyle de diyebiliriz. Benim tarafımdan da, bu görüşmeyi suiistimal etmeye yönelik bir yaklaşım olmadı. Bir şey olacağından değil. Dahlem, İsviçre'ye gitmişti. Oradaki işlerini rayına oturtacaktı anlaşılan. Magda başka bir şey söylemek istemedi.

Dahlem'in hediyesini, onun gümüş tabakasını, elinde evirip çeviriyordu. Magda'nın ona Japonya'dan aldığı ve kendisinin dediği üzere, ağırlık vermeyecek bir tabaka hediye etmesinin ardından, Dahlem de ona bunu vermişti. Dahlem'in tabakasını gösterdi bana. Biliyordum tabii, ama şimdi ilk kez kendi elimde tutuyordum düz kapağı, küçük defne yapraklarıyla çevrili, gümüş kapakta da pirinç parçacık. Onu bir tılsım olarak kabul ediyordu. Dahlem tarafındaysa bir veda hediyesi anlamına geliyordu herhalde. Marga aşkına karşılık bulamadı. Bunu açıkça söylemedi, ama böyle olmalıydı.

Dahlem, Cenevre'ye gitmişti, ertesi günse Yüzbaşı Heymann arayarak Hotel Adlon'da buluşmayı önerdi.

Birbirimizi nasıl mı tanıyacağız? Pek muhterem hanımefendi, sizi elbette ki fotoğraflardan biliyorum. Lobide bekliyordu, yüzüne bir kılıç darbesi inmiş gibi alnından geçip burnuna, yanağına uzanan uzun bir yara izi vardı. Sol kaşı kıvır kıvır kıllar yüzünden çalı gibiydi.

Kusursuz davranışları, elimi öpmesi, sigaramı yakması, kalktığımda onun da ayağa kalkması ve ben tekrar oturana kadar beklemesi öyle vurgu doluydu ki, Dahlem'in bu ufak ritüelleri yaparkenki, üzerinde çalışılmış teklifsizliğiyle karşılaştırıldığında, nasıl çaba gösterdiği hemen göze batıyordu. Heymann konuyu çok geçmeden siyasete kaydırdı. Almanya'ya pranga vuran antlaşmalar çağı nihayet geride kalmış. Artık kimsenin onuru rencide edilmeyecekmiş, uluslararası aşağılamanın sonu gelmiş artık, yeni yönetimle, nihayet. Bir uyanış. Almanya'nın başardıkları ve şu an bulunduğu konum karşısında gurur, tabii karşılama. Anavatan ve gelenek duygusunun hak ettiği yere geldiği, yine yaşanılır duruma geldiği zamanlar. Yeni bir büyüklük kazandığı. Siz de, dedi Heymann, büyüklük dediğimiz şey bu değil mi zaten, siz de başardıklarınızla üzerinize düşeni yaparsınız. Alman yüksek işçiliğinin kendi geçerliliği var, ticaretse güçlü bir ulusal değer duygusunun oluşması için önkoşul teşkil ediyor. Keşif ruhundan, mühendislik işlerinden, zanaatkârlık ahlakından dem vurdu, Borsig'den Dürer'e geçti, şövalyelerle ejderhaların, ölümün ifade edildiği resimlere, Dürer'den de, şövalyelere çok benzediğini söylediği Richthofen'a ve hemen ardından, dönen pervanenin arasından onu testere gibi parçalamadan ateş eden makineli tüfeğe, pervaneden de makineli tabancaya geldi, kendisinin de temsil ettiği bir silah fabrikasının, Schmeisser'in, bir tasarımı, yeni geliştirilmiş bir makineli tabanca, Suriyeliler ilgileniyormuş bu silahla. Fransız mandası altında kendini bastırılmış hisseden Suriyeliler. Para babaları. Etzdorf yanına numunelik sadece bir tane almalı ve göstermeliymiş, bu kadar, bir de mermi tabii ki, atış hızını, hedef bulmadaki kesinliği görmeleri için. Biraz düşünebilirmiş. Uçak için de Reich Başkanı Göring'le konuşacakmış. Bildiğiniz gibi, o da

bir pilot, avcı uçağı pilotu, Pour-le-Merite sahibi, aynı kumaştansınız. Bizim tarafımızdadır.

Niye bizim, diye düşündüm. Benim tarafım hangi taraf? Sigara içiyor ve düşünüyordum, sakin bir kafayla bunu tekrar düşünmek istediğimi belirttim.

Gayet tabii, dedi Heymann. Pek muhterem hanımefendi, sizi ne zaman aramamı istersiniz? Yarın mı, öbür gün mü?

Peki, Dahlem ne diyor buna?

O burada değil.

Fakat Etzdorf ufaktan bu işlere atılmak üzereyken, Dahlem kendini bu işlerden çekmişti, diyor Gri.

Ulusal uyanış her şeyi mümkün kılar, dedi Heymann, üç gün sonra tekrar buluştuklarında. Uçak, yönetimin araya girmesiyle, uçak üreticisi Klemm'den tedarik edilir. Artık Almanya için uçacaksınız. Bu, özel bir uçuştan farklı olacak. Önceden yaptığınız bütün uçuşlara saygı duyuyorum. Hepsi harikaydı. Ancak bu uçuş ulusal yükselişimizin bir parçası olacak. Gurur duyabilirsiniz. Uçuşunuzu bir an önce gerçekleştirebilmeniz için gereken her şey yapılacak. Göring'in bununla bizzat ilgilendiğini söyleyebilirim. İşin erbabı olduğunu söylememe gerek yok sanırım, dile kolay, tam 22 isabetli vuruş. Uçmak bir şeref meselesidir. Almanya için uçacaksınız.

Neden olmasın, diye düşündüm. Şimdiye kadar kendim için uçmuştum. Almanya'dan geldiğim elbette ki biliniyordu, ama ilkin hep Etzdorf'tu, uçan Ben, sonra kadın, neden sonra da geldiğim ülke. Şimdiki reklam uçuşu olacakmış. Ülke için. Ulus için. Uçmak, sınırları aşan bir şeydi. Sınırları kaldırıp insanların arasında köprüler kuracaktı. Biz pilotları bir araya getiren anlayış bu değil miydi zaten. Aramızda dayanışma vardı. Şimdi

önemli olansa, verilen bu vazifeyle bütün dünyanın mı dolaşılacağı, yoksa ödünç alınan uçaklarla sadece ara sıra mı uçulacağıydı.

Kısa bir duraksamadan sonra, tamam, dedim. Kabul. Uçacağım.

Diğer şartlardan haberdar mıydı acaba?

Yüzbaşı bir sonraki gün yanında bir adam getirerek Etzdorf'u şaşırttı. Sivil kıyafet vardı üzerinde, orta boylu, tıknaz biriydi, yüzündeki sinirsel tik dikkat çekiyordu. Daha sonra Yüzbaşı Heymann, Etzdorf'a, bu adamın aralıksız top ateşinde Somme kıyısında bir piyade siperinde toprak altında kaldığını ve ancak iki gün sonra bulunduğunu söyledi. O gün bugündür, hükmünün geçmediği bu seğirme kendisine eşlik ediyormuş.

Adam, yıldırım düşmüş gibi bir yüzle, diplomatik her türlü sorunun çabucak icabına bakılacağını söyledi. Uçak hazırmış. Etzdorf'a, bildirmesi gerekmeyen, bildirmemesi gereken bir makine, bir fotoğraf makinesini yanına alabileceğini söyledi.

Fotoğraf makinesi bulundurmak kesinkes yasaktır.

Tanrım, dedi adam, yasak olmayan ne var ki. Bütün yasaklar düşünülecek olursa, sabahleyin ekmek almaya bile çıkamayız. Keşif birimi, Suriye'de ve sonra da elbette Avustralya'da Fransız mandası altındaki bölgelerde yapılacak çekimlerle ilgileniyormuş. Limanlar, İngiliz gemileri, her şeyden önce de savaş gemileri, tersaneler, taşradaki telgraf direkleri çok mühimmiş.

Etzdorf başta biraz çekimser kalsa da, kabul etti.

Kalkış esnasında düşen, aslında yerden ayrılmak istemez. İnerken düşense hiç aşağıya çakılmak istemez.

Telve.

Hayır. Böyle olmuş olmalı, diyor Miller. Talih kuşu ondan uzaklaşmıştı artık.

Dayım derdi ki hep, talih sadece marifetli olanların yüzüne güler, diye haykırıyor mezardan bir ses.

Söyleyene bak, tam da adamı, bir çuval inciri berbat eden kişi, Marne kıyısında, 1914'te. Dayısı, koca Moltke, sinirlerine hâkim olabilseydi eğer, ileriye hareket ederek çarpışır ve Paris'i fethederdi.

Bu kim?

Sağ kanadın güçlü olmasını isteyen strateji uzmanı.

Toz. Ve örümcek ağları.

Etzdorf macera olsun diye dünyaya açılmıştı, şimdiyse uçan bir temsilciydi. Bir şeyler kayıp gitmişti ellerinden, diyor Miller. Doğal korunağından olmuştu. Bir şey daha vardı çünkü. Hep onu düşünüyordu demek istemiyorum, ama uçma arzusuna derin bir şey daha eklenmişti. Yine canı gönülden arzu ediyordu uzaklara uçmayı, gelgelelim bu arzusu bir başka arzu tarafından örtülmüş ya da, nasıl desek, başka bir arzunun gölgesi düşmüştü öncekinin üzerine. Dahlem. Daha Japonya'dayken.

İnsanın iki tutkusu olamaz.

Yoksa olabilir mi?

Ya restoran çıkışı?

O konuyla ilgili konuşmuyor.

Kimse uçuş ya da uçak için para vermek istemiyordu. Ta ki Dahlem ona Yüzbaşı Heymann'ı tavsiye edinceye kadar.

Her şeyi tek bir karta yatırmışlar. Silah kaçakçılığı. Hatta doğruyu söylemek gerekirse makineli tabancaların temsilcisi. Ve bir casusluk görevi. Ahım şahım bir görev değil, ama gelecek savaşlar için önemli. Tersane tesisleri, telgraf direkleri, havalimanları; uçmadan önceki akşam beni davet etti. Her şeyi anlattı. İyi bir dinleyiciyimdir. Bir şeyi başına kakmam, ahlak konusunda kafa ütülemem. Ve ondan da söz etti, Dahlem'e ve bana rastladığı, Hiroşima'daki ilk akşamından. Tam anlamıyla, dedi, bir şanstı. Ardından da uzun bir sessizlikten sonra, bana bir şey sorabilir miymiş acaba? Gayet tabii. Dahlem o kadınla mı Cenevre'ye gitti, biliyor musunuz? Hangi kadın? Kendisinin tanımadığı, ama Dahlem'in Rapunzel dediği kadın. Ne şirin bir isim. Evet, dedi, ama benim için komik bir yanı yok. Şu an Dahlem'in onunla beraber olup olmadığını biliyor musunuz? Bilmiyordum, gerçekten de bilmiyordum. Dahlem'in ağzı her konuda sıkıydı, kadın konusunda, iş konusunda. Ya az şey anlatırdı kendisine ilişkin ya da bir şey anlatmazdı. Dinler, soru sorar, kendine saklardı. Aylar, yıllar sonra karşılaşıldığında, kişinin kendisinin bile unuttuğu ayrıntıları sorabilirdiniz ona. Ama o gece Etzdorf nasıl kendinden söz etmişse, o da kendinden söz etmişti. Etzdorf ona kalbini açmıştı. Böyle de denebilir. Etzdorf zırhını çıkarıp atmıştı.

Başının sağında bir cam kavanoz var, içinde de formol çözeltisinde yatan kalbi. Iç organları mezarlığa gömüldü.

Orada, Udet'in karşısında, Richthofen yatıyordu.

Sesi duyulmuyor.

Hayır. Burada değil kendisi. Başka bir mezara defnedildi. Buradaki duvar yapıldıktan, halk ordusu kol gezmeye başladıktan sonra. Akrabaları burada, işçilerin ve köylülerin devletine sınır olan bir yerde yatmak iste-

meyeceğine inanıyorlardı. Avuntusuzdu bu yer, ıssız ve otların büründüğü, ölüm şeridinin kenarında, önünde de devriye yolu.

Marga'nın mezarı da 1945'teki çatışmalarda top mermilerinin hışmına uğramış, mezar taşı parçalanmıştı. Ancak ben onu nerede bulacağımı biliyordum, diyor Gri. Burada. Böylelikle hikâyesini takip edebilecektim.

> 30 Mayıs'ta ikindi vakti saat 4'te ben oradayken Fransız sağlık işleri müdürü tarafından resmî otopsi yapıldı. Ceset iyi muhafaza edilmişti, merminin girdiği, çıktığı yerler açık seçik görülebiliyordu. Merminin girdiği yer siyah bir barut iziyle çevrelenmişti ve çapı 9 mm'ydi. Sondaj kanallarıyla, merminin izlediği yollar açıkça gösterildi. Sağ işaretparmağında kan toplamış bir yer vardı. Bunun haricinde başka bir yara almamıştı. Yüzünde dingin ve heyecansız bir ifade vardı. Cesette, Fräulein von Etzdorf'un odaya girdiğinde üzerinde taşıdığı pilot kıyafeti vardı. Vaka ortada olduğundan, kafatasını açmaya gerek duymadım.

Avustralya'ya uçmak istiyordum. İlk başta Kapstadt üzerinden. Ancak Elly Beinhorn daha yeni uçmuştu oraya. İkinci ben olayım istemedim. Olamazdım, kimseler kale almıyordu çünkü bu tür uçuşları. Bugüne kadar hiçbir kadının o kıtaya doğru izlemediği bir rotadan geçmek istiyordum.

Birinci olmayı istiyordu. Hiç kimsenin olmadığı bir yerde olmak istiyordu. Bir şeylerin keşfedileceği, yüzlerce kez üzerine yazılıp çizilmemiş bir şey. İnsanın kendisiyle ilgili bir başka tecrübede bulunabileceği o yeni şey. Kendisini keşfedeceği, tehlikede ve zarurette, hiç olmadığı kadar kendini bulabileceği, o dehşet yüzünden tam

da, o bütünüyle yabancı olan şey yüzünden. Bu kadında, diyor Gri, takdir ettiğim şey bu işte.

Ve bendeniz Gloriosa'yı görmek istiyordum. Orada her sabah görünen bir bulut oluşumu. Büyükbabamların çiftliğine bir veteriner gelmiş, büyükbaş hayvanları muayene etmişti, kullandığı muayene yöntemiyle daha sonra yüksekokulda doçentlik tezini vermek istiyordu. Güzel bir ismi vardı, Gottschalk, Afrika'da bulunmuştu, Alman koruma kıtasında; ücra bir askerî gözlem istasyonunda hemen hiçbir meşgalesi olmaksızın günlerini gökyüzüne bakarak geçirmişti. Bulutlarda yeni bir sistematik bulmaya çalışıyordu. Daha sonra Avustralya'da veterinerlik yapmış, orada kendisi gibi veteriner olan, Alman koruma kıtasından firar etmiş bir arkadaşına rastlamıştı. Bu Gottschalk bana Gloriosa'dan, o bulut oluşumundan söz etmişti, ufuk boyunca uzanan bir rulo, bir defaya mahsus, tarifi mümkün değil, sırf renkleri yüzünden, o renkleri nasıl tarif etmeli, koyu bir maviyle başlayıp sarı turuncuya geçen ve elma yeşilinde son bulan. O zamanlar daha yeni on birime basmıştım ve Avustralya'ya gitmek istiyordum. Böyle böyle eşlik eder arzularımız bize ömrümüz boyunca.

Kalbi başının sağında, formalinle doldurulmuş bir kavanozun içinde bulunuyor.

Saçma, uçuş kariyerine noktayı koyan şey bu bilgiydi. Ona kimse uçak vermeyecekti bir daha. Kadınlar olmaları gerektiği yerde kalsınlar: çocuklar, kilise, mutfak.

Kilise mi?

Hayır, o eskide kaldı, ama ev ve çocuklar tamam.

Çarşaf çarşaf karikatürler çıkacaktı. Fräulein v. Etzdorf, köydeki kilise kulesine dokunmayın bari. Gerzekçe

komiklikler. Ağız dolusu gülmeler, yüzüne karşı, arkasını döner dönmez. Sen üç kez yola çık, üç kez uçaksız geri dön. Pechmarie. Bruchmarie.

Karşılıksız bir aşktı, diyor Miller. Uyanmış ve karşılıksız kalmış aşkta barınan ihanetin acısıydı. Ardındansa Dahlem onu Heymann'ın ve yüzü seğiren adamın ellerine bırakmıştı.

Elbette kendisine yardım etsinler diye.

Muhakkak ki iyi niyetle. Ama Dahlem sonuçları sezebilirdi. Uyarmalıydı Etzdorf'u. Hissedişte yatan ve giderilemeyen o dengesizlik değil söz konusu olan. Etzdorf'u arzularıyla ve o iki casus ve onların bambaşka çıkarlarıyla yapayalnız bırakırkenki düşüncesizlik, denebilir.

Uykuya dalarken bağırdığını duydum. Tuhaf bir çığlık, sessiz, hem bir şaşkınlığı hem de dehşeti barındırıyordu içinde. O vakit ayıldım ve perdenin arkasındaki ışığı gördüm. Dahlem'in nasıl ağır ağır hareket ettiğini gördüm. El fenerini yakmıştı, anlaşılan bir şey arıyordu.

Bir müddet sonra, lambalardan birini almanızda bir sakınca yok, dedim.

İstemez.

Beni de uyku tutmadı, dedim ve uykuya daldığının bile farkında olmadığını anladım. Dolunay var.

Evet, dedi, ay hep orada. Işığına yalnızca dünyanın gölgesi düşüyor. Ama meddücezri biliriz, bu ışıldayan arkadaşın suyu nasıl çektiğini.

Serinlik çöktü.

Arkalarda iki cılız ışık yanmaktaydı.

Gelin paylaşalım.

Neyi, diye sorarken duyduğum şaşkınlığın tınısı soruma yansımıştı.

Bir sigaramız daha var.

Elindeki son sigarayı tellendirmek yerine ortasından kesmişti.

Teşekkür ederim, hayır, siz için.

Ben koridorda uyurken içiniz rahat etmeyecekti, işte bu benim için de geçerli.

Güldüm. Hayır, gerçekten değil.

Çakmağın ışığı şöyle bir yandı söndü. Sizde olduğundan çok farklıydı benim sigaraya başlamam. O zamanlar, siperlerdeyken. Izmaritlerden çekmede bir hayli iyiyimdir. Siperlerde imkânı yok parmak uçlarıyla tutulamayacak izmaritlere kibrit şişler, öyle içerdik. Arkadaşlardan bazılarının dudakları yandığından su toplamıştı, dedi. Sigara içmek biricik keyif vesilesiydi. Yanık baloncukları olan bir keyif. Bazen de ölümcül. Avuç içinde içmek bu yüzden, geceleyin, siperlerde. Ama siperlerden söz etmek istemiyorum. O yolculuktan söz etmek istiyordum, *rikşa* yla, Çin'deki ufacık Portekiz bölgesi Makau'dan geçerken, hani o kumarhanenin, şansın yüzlerine gülmesini uman gözü dönmüş Çinlilerin, İngilizlerin, Portekizlilerin, insafsız tüccarların, altın ticaretinin, her ırktan reşit olmayan kızların doldurduğu genelevlerin, beyaz üniformalı Portekizli subayların olduğu yerden. *Rikşa*'lardan biri beni limana götürecekti ki, ismimin haykırıldığını işittim: Christian. Çin'deyken belki de insanın aklına gelebilecek en son şey, insana kendi isminin seslenilmesidir. *Rikşa*'yı durdurttum ve siyah cüppesinin içinde bir rahibi gördüm. Bana doğru geliyordu. Hemen tanıyamadım onu. Ta piyade siperi zamanından eski bir dost. Birlikte bir yılımızı geçirmiştik yerin dibinde. Savaştan sonra mezhebini değiştirmiş, rahip olmuştu. Bir meydandaydık. Ve her defasında garibime giden şey, Çin harfleriyle mavi Portekiz çinilerine yazılmış sokak ve meydan isimleridir: *Aziz Lazar.* Hong Kong'a giden feribota yetişmem gerektiğinden,

ne yazık ki acele etmem gerektiğini söyledim ona. Çin'de ne işi olduğunu, tin mi avladığını[1] sordum. Öyle diyorsan öyle olsun, dedi ve güldü.

Ne yaptığımı sormadı. Bunu bildiğini zannediyorum. Ayrılırken bana, şunu bil ki sana huzur diliyorum, senin için dua edeceğim, dedi. Her Noel'de.

Tokalaştık, *rikşa* sürücüsü yine yola koyuldu.

Feribota yetiştim, küpeşteye çıkıp suyun hafifçe kıpırdadığı, İnci Nehri'nden sarı kahverengi renk alan körfeze doğru baktım.

Tuhaf, o gün bugündür o "senin için dua edeceğim"i çokça düşünürüm. Bir vaat gibi. İnanmayanlardanım ya ben, ama umursamazlıktan değil, inanamamazlıktan. Bu inanamamazlık bir zincir sözcük, yeterince tuhaf bir şekilde, bağlayıcı da.

Derin bir suskunluk, rüzgâr hâlâ esiyor, uzaktan bir kuşun sesi geliyor yine. Cik cik. İnsanlar, durumlar ve olaylardan oluşan görüntüler tanıdık hâlâ, ama çok geçmeden ayrıksı, tuhaf başka görüntüler de karışıyor aralarına, yabancı olanlar da var aralarında ve yine de şaşkınlık duyuyoruz, bir sonraki an ise bütün bunları doğal karşılıyoruz.

Dahlem'in ona hediye ettiği sigara tabakasını, diyor Miller, bana Halep'ten göndertti. Bu onun vasiyetiydi, çünkü ona anlatacağımı biliyordu. İzobarlar. Hayır. Zannettiği gibi onunla kendisi arasında aynı hava basıncı yoktu işte. Dahlem'le yıllar sonra Berlin'de karşılaştım. Kırk ikinin yaz sonu. Yüzbaşıydı ve uzun menzilli bir keşif uçağıyla Afrika'da uçuyordu. Tatile gelmişti. Hava Kuvvetleri üniforması içinde iyi görünüyordu. Nişanla-

1. Havarilerden Aziz Paulus'un meseline gönderme. (Ç.N.)

rı, üniforma ceketinin beyazı yanık tenini iyice ortaya çıkarıyordu. O güne kadar onu üniformalı görmemiştim. Sormam üzerine, orada neler yaptığını anlattı. Avcı uçakları için kırk beş yaş biraz fazlaymış. Uzak ve yakın keşif uçuşlarına çıkıyormuş. Çölü görüyormuş hep. Enginlik. Dağ rölyefleri. Vahalar. Kum yüzeyler, hafif dalgalı, uzun sarı kum yığınları. Dönüş uçuşunda, batan güneşin sıyırıp geçen ışığında gri kahverengi bir yer, üzerinde de kaya parçalarının gölgeleri. Mekânsal derinlik. Eski Ahit'te, dedi, şu cümleyi gördüm: Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu.[1] O andan beri biliyorum ki, orada toprak masum bir güzellikte.

Ingilizler senin böyle rahat rahat uçuşlara çıkmana müsaade ediyorlar, öyle mi?

Her zamanki gibi, bu uçuşlardaki tehlikeyi pek umursamıyordu. Tommy'ler avcı uçaklarına atlayıp gelirlerse, benim de mükemmel bir makineli tüfeğim var, dedi. Mavileri soluk Tuareg örtüleri hakkında ayrıntılı şeyler anlattı, bez rengi gök ile yer arasında bir aracıymış. Güneşten koruyan seyyar bir gölgeymiş. O an, Etzdorf'un arzuladığı onulmaz yakınlığın kaynağının belki de bu tür cümleler olabileceğini düşündüm. Çölün ücra bir yerindeki iniş pistinde, açlık çeken birkaç Tuareg gördüğünü anlattı. İçlerinden birinin karısı, dilenirken öyle mağrurmuş ki, para istemesi Dahlem için büyük bir armağan gibiymiş adeta. Erkekler, sırtlarında kılıçları, arkada duruyorlarmış. Dahlem ona bir şey verebildiği için kıvanç duymuş, öyle dedi. Kadın elbette ki kabul etmiş.

Konuşmaya ara verildiğinde çantamdaki tabakayı çıkardım. Etzdorf bana Halep'ten göndertmişti. Yorumsuz. Muhakkak ki sana ulaştırılması temennisiyle.

1. "Yaratılış", 1:2. (Y.N.)

Dahlem şaşırmıştı. Tabakayı eline aldı. İçindeki yazıyı okudu. İzobarlar.

Bunu hak etmek için ne yaptığımı bilmediğimi söyledim ona.

Bana geri verdi. İnsanın yüzünü güldürüyorsun.

Eh.

Hayır, kabul edemem.

Yine ona doğru tuttum. Keşif uçuşlarında işini görür.

Hayır, diyor, bu yalnız bir kez korur.

Ya o, diye sordum.

Susmakla yetindi ve başını iki yana salladı.

Hayır.

Aklım bambaşka bir yerdeydi, diyor Etzdorf, bu kadar basit işte. Rüya gördüğüm de söylenebilir.

Cesaretini kaybetmişti. Toprak arısı, dedi Dahlem; fark etmiş gibiydi sanki, kanatlarının uçmak için fazlasıyla küçük olduğunu. Yere çakılması an meselesiydi.

Ya sen?

Dahlem bir an düşündü, sonra şöyle dedi: Sende kalsın. Sana şans getirir.

Her şey üst üste gelir, diyor Gri. Fazla bir şeye gerek yok, keyifler kaçar. Biri selam vermez sana. Ya da adamın biri, senden hoşlanıyorum, ama sana âşık değilim, der. Biri tıraş olurken aynaya bakar. Her sabah, yıllardır, kendine bakarken birden kendisini görür, hep aynı şeyi yapan adamı. Ve hep aynı surat. Bu kadar yeterli. Belki de banyoyu pis buldu. Belki de yaşamak canına tak etti.

Hayır. Gururdu. Şerefti. Günbegün yitime uğrayan bir şeydi. Bir örnek teşkil etmek. Kendine, aynı zamanda başkalarına. Hiddet duymamıza yol açan bir şey, elimiz-

de kalan en son şeyle ancak görünür kılabileceğimiz bir şey. Her dar kafalılığı sorgulayabilen. Ben olabilmek için radikal özgürlüğü talep eden. Özerklikteki büyüklük.

Söz almak istiyorum, diyor donan kişinin sesi.

Kıssadan hisseye gelecek olursak?

Yok öyle bir şey.

Bu da kim şimdi?

Avcı pilotu. Mölders. 101 atış. Şaşaalı dekor: şövalye haçındaki meşe yapraklarındaki kılıçlardaki pırlantalar.

Dedikleri hâlâ oldukça anlaşılır.

Evet. Anılarda yer etmiş. Dillerde hâlâ. Mezarlığında çelenkler, çiçek demetleri, siyah, beyaz, kırmızı renklerde kurdeleler. Ailesi. Kardeşi Victor. Bir kurdele de orada, siyah, kırmızı ve altın rengi. Ve güller. Yine güller. Kadınların sevgilisi. Avcı pilotu olarak Ispanya'daki iç savaşta, Franco'nun yanında cumhuriyetçilerin karşısında yerini almış.

Biri geliyor, hep aynı adımlar, yavaşlıyor sonra, şimdi bir bastonun çakıllarda çıkardığı ses duyuluyor. Bir kadının adımları. Gelip onu ziyaret ediyor.

Karım, diyor avcı pilotlarının başındaki albay. Evliliğimiz sadece birkaç hafta sürdü. Berlin'e, önümdekinin ya da altımdakinin, nasıl derseniz artık, cenaze törenine gelmiştim. Düşmüş, dendi, kimine göreyse vurmuştu kendini. Devlet töreni. Oraya uçuyordum, Udet'in mezarı başında nöbet tutacaktım. Bir Heinkel He 111'le Kırım'dan geldim. Breslau'ya epey yakınlaşmışken sol motor devre dışı kaldı. Uçak ansızın kasımın puslu havasında asılı kaldı. Pilot dengeyi sağlama derdinde. Öbür motora gaz veriyor, bu kez sağ motor da duruveriyor. Arazinin orta-

sında gerzek bir baca. Pencereden bakıyordum, kumanda başında değildim ki, yer gitgide yakınlaşırken, bir refleksle kumanda kolunu çekerek uçağı kurtarabildim. Ve güm. Ardından çarpışma. Evet, insan gördüğünden çok daha uzun bir süre duyuyor. Duyuyor da duyuyor. İnanası gelmiyor insanın, o çığlıklar, patlamalar, kendimi duyuyor ve, bu çığlık atan ben miyim, diye soruyordum.

Bir top mermisi yakınlarda bir yerlere isabet ettiğinde, lamba hafifçe sallanıyordu. Sığınağın tavanı altı metre kalınlığındaydı. Havalandırmadan harç ve yanık kokusu geliyordu. Dokunulmaz kadına hemen yazması için bir telgraf verdiler:

Duce, doğum günümü kutladınız, minnet duygularım sizin için. Varlığımız uğruna verdiğimiz bu savaş doruk noktasına ulaştı. Bolşevizm ve Yahudi birlikleri, sınırsız malzeme takviyesiyle, harap edici ne kadar güçleri varsa hepsini Almanya'da birleştirmeye bakıyor, kıtamızı bir kaosa sürüklemeye çalışıyorlar...

Havalandırmadan yanık boynuz kokusu geliyordu. Dokunulmaz fenalaştı, görevi devretmek için rica etti.

Dışarıya çıktım, alevler içindeki şehre, yanık duvarların, yarılmış asfaltların arasından geçerek. Borular, kanallar bağırsak gibi taşmıştı yollardan dışarıya. Havada yanık ve kokuşmuş şeylerin kokusu. Bize gidebileceğimizi söylemişlerdi, Führer'in bizlere ihtiyacı yokmuş artık. Görev yükümlülüğümün sonu demekti bu. Annemin yanına bıraktığım çocuğuma gitmek istiyordum. Biraz ilerledim. Yan sokaklarda çatışmalar devam ediyordu. Evin birinden aydınlık yalımlar dışarıya uzanıyordu, geceydi, kıvılcımlar havada uçuyordu. Ön taraflara top mermileri isabet ediyordu, Fehrbelliner Sokağı da oradaydı işte. Ve yeniden. Orada kendimi kaybettim.

Nihayet, dedim yüksek sesle, bu enkaz, üzerinden geçtiğim toz duman içindeki harabeler, enkazın içinden kaburga gibi sivrilen çelik iskeletler, için için yanan kirişler, bodrum katlarından gelen buhar, duman, çığlıklar, o ev, oturduğum ev, yalımlar yükseliyordu içinden, camlar patlıyordu, bedenler yerlerdeydi, kül olmuş bir halde, çizgili ceketli, çizgili pantolonlu tutuklular kömürleşen cesetleri taşıyorlardı dışarıya, pencerelerden kâğıtlar, kartoteks fişleri, şecere araştırmalarının çizelgeleri ve başka başka şeyler simsiyah kömür halinde havaya uçuşuyordu. Avazı çıktığı kadar, yaşasın, diye, *Heil*, diye, bağırmış olanlar yollarda divane gibi dolaşıyorlardı, hazırlanan pusetler, tahta arabalar, el yapımı yük arabaları, çocukların ellerinden tutan kadınlar, vagonlar, içi tuğla dolu vagonlar yanlamasına konulmuş, kirli beyaz sargılar yaralıların kollarında bacaklarında ve her yerde yanık kokusu, oradaki tarlalık yerden öyle bir duman yükseliyordu ki, fırındanmış gibi adeta.

İbrahim, diyor Gri, Tanrı'yla yaptığı anlaşma sonucu, Sodom ve Gomorra'nın, değil elli, on tane ahlaklı insan bulunması halinde bile korunmasını sağlar. Tevrat'taki harikulade sahnelerden biridir, çarşıda yapılan bir pazarlık gibi. Ve Tanrı onar onar onaylar: Bu kırkının hatrı için, otuzunun, yirmisinin, onunun hatrı için onlara dokunmayacağım.[1] Tamam, peki. Ama sayıları on bile değildi ki, sadece Lût ve kızları, onlar da erkek kıtlığından, şarap içen babalarından iki çocuk doğururlar.

Etzdorf'un iki kez ateş etmiş olması, inanılır gibi değil. Çelik gibi azim. Kendisini hep takdir etmişimdir. Sa-

1. Eski Ahit "Yaratılış" 18: 29-32'den. (Y.N.)

dece bir kez başarabilmişimdir ateş etmeyi, patlamayı duydum, yüksek sesli ve ardından olağanüstü, nasıl desem, dalgalanır gibi alçaldı ve beni üzerinde taşıdı. İşte. Bu kadar.

Dal gibi boylu boslu, dimdik bir duruş, daracık bir üniforma, düğmelerde gümüş, şeritlerde sırma, yakada defne yaprakları, uzun konçlu çizmeler, kılıç kayışında ya tabanca ya da hançer, kaskette gümüş kurukafa, gücün işareti. Düşünülebilecek en büyük özgürlük: yaşamın ve ölümün efendisi olmak.

Onu komik bulurdum, cırtlak sesini, meler gibi gülmesini. Keçi derlerdi ona, diyor Miller. Ancak sonra, görev başına geçtiğinde yaydığı o korku bana da geçti. Ben de dehşete kapılmıştım. Ancak onu etkileyici bulmadım hiç, hayır, asla, yalnızca soğuk bir şekilde dehşeti yaydığına inanırdım.

Elly Beinhorn ya da Hanna Reitsch gibi bir pilot Marga da. Hanna Reitsch Hava Kuvvetleri'nde deneme pilotuydu, birinci sınıf Demir Haç Nişanı bulunan tek kadın. 27 Nisan 1945'te Berlin'e uçtu, şehri Kızıl Ordu sarmış, her yerde Ruslar. Fiesel Storch'unu[1], ateş altında olmasına rağmen, hayvanat bahçesine indirdi, istihkâmcıların ormanın içinde iniş alanı açtıkları yere. Daha doğrusu kalkış yeri. Hanna, Führer'i kuşatılmış şehirden çıkarmak istedi. Ve Führer dedi ki: Erkeklerin hepsi cesaretlerini toplayıp yiğitlik göstermiş olsalardı, bugün Rus Berlin'e girmiş olmazdı. Girmiş olmazdı. Öyle olsun. Dilek-şart kipine hâkimdi, Führer. Ve sonra dedi ki: Burada kalıyorum.

1. Alman yapımı bir uçak. (Y.N.)

Sığınak top atışları altında inliyordu. Hanna'nın saçları, havalanmadan giren tozlar yüzünden kırlaşmıştı.

Vuruldu, sonra topuzla icabına baktılar, mezbaha hayvanı gibi de tepe üstü bir garaj tavanına astılar. Beyni yere aktı. Hemen yanında sevgilisi asılıydı, kaymasın diye eteğini halatla bacaklarına bağlamışlar. Kollar açık, asılı duruyordu, sanki uçarak yere çakılmak ister gibiydi, saçları karanlık bir burgaç gibi yağıyordu.

Wagner dinleyen de kim burada? *Götterdämmerung*.[1]
Kesin! Hemen kesin!
Hayır, müzik harika ve masum.
Hayır, sanatların içinde orospudur o.
Saçma.

Buraya nasıl geldiniz?
Bir bilmeceyle. Gerçekten.
Nasıl bir şey ki?
Daha sonra. Ama size bir başka bilmece patlatabilirim. Kuyruk, ağız, burun. Bilin bakalım bu nedir?
Kuyruklu kurbağa?
Hayır, Goebbels.
Vay canına, ölümcül tehlike içeriyor bu basit kelime oyunu.
Öyle de denebilir.
Ama önce bir yoluma devam edeyim. Arka taraflara, depoya doğru. Dağıtacaklarına kundakladılar orayı. Karşıma da çıktı bazısı, konserve kutularıyla, ciğer ezmesi sucuğuyla, kan sucuğuyla, hatta kaz ciğeri ezmesiyle. Bazı konserveler biraz şişmiş, sıcaktan, ama tadı hâlâ yerinde.

1. (Alm.) Kıyamet. Richard Wagner'in *Der Ring des Nibelungen* (Nibelung Halkası) adlı dörtlemesinin sonuncusu. (Y.N.)

Şerefimiz sadakattir.
Baş üstüne.

Belki o da Hava Kuvvetleri'nde Hanna Reitsch gibi test pilotu olurdu.
Etzdorf değil, diyor Gri. Heine şiirlerini ezbere bilen, farklı bir yol seçer.
Kim bilir?
Elbette, kim bilir.

Silah temsilcisi Yüzbaşı Heymann vedalaşırken kadın pilota şöyle diyor: Uçuşunuzla gençliğimizin, bu zor zamanlarda bazen sarsılma tehlikesi yaşayan halkımızın ve anavatanımızın kendi kuvvetine olan inancını ve Alman yüksek işçiliğinin şanını pekiştirmenizi, sağlamlaştırmanızı ümit ediyoruz. Böylelikle yurdu savunma isteği de güç kazanacaktır.

Doğru şekilde yapmak istemişti, doğru derken, kendini vurup kötürüm kalmamayı. Dikkatini bunun üzerinde yoğunlaştırmıştı. Neyi düşünmüş olabilir? O geceyi, diyor Gri, Miller'e bunun büyük bir şans olduğunu söylediği o geceyi. Ve Miller'in kendisine verdiği fotoğrafı düşünmüş olmalı. Üst üste çift kanatlı uçağında otururken görüldüğü fotoğraf, uçakta bir de gözlemci var. Demir Haç yan cephede, arkada, açıkça görülebiliyor. Bulutların üzerinde iki insan, uzaklarda batan güneş, ışınlar hâlâ buluttan kubbeye düşerken, bir derya, altındaysa karanlık toplanmaya başlamış bile. Sessizlik, diyor bu fotoğraf, uçuştaki sessizlik.

Tahmin sadece, başka bir şey değil.

Tabutu gemiyle Hamburg'a götürüldü, oradan da

Berlin'e. Katedraldeyken tabutu katafalka konuldu, SA ve SS erleri başında nöbet tuttular.

Etzdorf, diyor Miller, tabutunda ters dönmüş.

Ya Dahlem? 45 yılının sonunda Amerikan esaretinden kurtuldu. Berlin'de eskiden yaşadığı evin önünde durdu. Moloz yığını. Enkaz kaldırıldığında, kepçeler akşamleyin kenara çekildiğinde, enkazı gözden geçirdi ve tabak çanak parçaları buldu. Porselen koleksiyonundan kalan parçalar. Ming vazosunun beyazı, mavisi. Koreli Korya Hanedanı'nın yeşim yeşili. Bir parçası erimişti, bilye gibi, yeşil-mavi-beyaz. Bunu alıp cebine koydu. Birkaç yıl daha Berlin'de yaşadı, Japonca dersleri verdi. Vize aldığındaysa Şili'ye gitti ve bir maden arama şirketinin uçağını kullandı. İzini orada kaybettirdi.

Peki, ya burada olsaydı?

Olamaz. Duyulurdu.

Bu saatten sonra önemi de yok.

Kızıl Ordu. Askerler, toprak kahverengisi üniformalar. En baştakileri gördüğümde, onlara doğru yürümeye başladım. Nihayet, diye düşündüm, her şey tuzla buz olmuş. İyi böyle, her şey yerin dibini boylamalı, un ufak olmalı, ancak böyle yeni bir şey gelebilir. Yepyeni bir şey. Yerin dibine geçmeli, tezahürat yapanların tümü, ufak bayraklarıyla hepsi, baş üstüne diyenler, hazır ola geç, *Heil* diye haykır, gelirken onları herkes görsün. Kurtuluş tamam, ama asla mağlubiyetten dem vurma. Zaferdi. Kızıl Orduculara, diyor makinist, karşı yürüdüm. Ve haykırdım da, yoldaşlar, diye. *Druşba*[1] diye hay-

1. (Rus.) Dostluk. (Y.N.)

kırdım, biri makineli tabancasını kaldırdığında içim alev alev birbirine girdi.

Unutmuştu, diyor Gri, hâlâ Alman üniformasını taşıdığını. Bir yanlış anlama. Trajik türden denebilir. Şimdi burada yatıyor.

Ona kalsa, Rosa Luxemburg'un yattığı yerde olmak isterdi.

Amaan, orası daha çok ısıtacağından değil ya.

Ya Miller, namıdiğer Amandus Miller, ona ne oldu?

Bir fıkra anlattı.

Fıkra anlattım. Kanımca çok iyi bir fıkra. Belki de bildiklerim arasında en iyisi. Topçu sınıfı Richard Wagner Meydanı'ndaydı. Arka avludan Bismarck Sokağı'na çıktım, henüz mermilerin vızır vızır geçmediği yere. Bir sığınağa girdim. Gaz savağından aşağıya. Yaşlıların arasına oturdum. Hemen hepsi yaşını başını almış kişilerdi. Oturdum; bir genç kadın Ruslardan, onların gelmesinden korktuğu, diğerleri top mermilerinden ve alev makinelerinden korktukları, bense her ikisinden de korktuğum için bir fıkra anlattım: Führer'le yanlış akıl hocaları. Herkes güldü. Tam o esnada içeriye bir HJ[1] devriye kolu girdi. Ne var gülünecek? Yağmurluklu biri, yaşlı bir adam, kahkahalarla gülmüştü, işte o, deyip beni işaret etti, bir fıkra anlattı da.

Ne fıkrası, diye soruyor devriye kolunun başındaki. Öt bakalım, haydi!

Hayır, diyorum, o kadar da iyi değil, iki kez anlatılmaz. Ama size kartlarla bir numara gösterebilirim.

1. (Açılımı, Hitlerjugend) Hitler gençliği. 1933'te kurulan Nazi gençlik örgütü. (Ç.N.)

Çeneni kapa. Fıkrayı anlat!

Ondan sonra yağmurluklu adam benim fıkramı anlatıyor. Adolf Hitler neden kaybetti savaşı? Genç yüzler heyecan içinde ilkin adama, sonra bana baktılar. Yahudi bir akıl hocası yoktu da ondan. İki delikanlı gülmedi, harikulade katı bir disipline dayalı bir ciddiyet gösterdiler. Evet. Sadece şöyle dediler: Bizimle gelin!

Sonra?

Kısa bir ateşkes ânında, diğerleri su almak için bodrum katından çıktıklarında, onu Bismarck Sokağı'ndaki bir sokak lambasında asılı halde gördüler.

Ama onlar epey yüksektir. Merdiven bulmuş olmalılar. Ya da kamyonla yanaşmışlardır. Ordudan kalan birkaç kamyon vardı nasıl olsa. İlmik boynuna, sonra da bas gaza. Bir hamlede. Bitir işi.

Boynunda bir yafta asılıydı.

Ne yazıyordu üzerinde?

Yüreksis.[1]

Duvarın mezarlıktan geçen kısmı şimdi yine örüldü, tarihî bir dekorasyon. Marga hemen önünde yatıyor ve iki, bilemedin üç metre ötesinde biten gri beyaz duvara bakıyor. Uçmak ömre bedeldir, yazıyor taşta, bir kayaç, granit.

Burada nedense mezar taşları yine yerden yukarı doğru uzamaya başlamış.

Cesetlerin tırnakları gibi.

Tabakayı perdenin altından sürdü. Ellerinin ısısını taşıyordu. Pirinç parçacıklı o gümüş tabaka.

1. Almancası da bilinçli olarak yanlış yazılmıştır. (Y.N.)

İtirazlar artsaydı da bir faydası olmazdı. İçinde dar kafalı alışverişlere yer olmayan, sadece armağan etmenin, kendini armağan etmenin de geçtiği bir dünyanın hayaliydi.

Canın feda edildiği bir hayat.

Tamam işte.

Ne yani?

Son sözleri bunlardı. Silahı ensesine dayayıp. Sonra da: Hazır, ateş. Moabit'teki hapishane. Hücreden çıkarılan sekiz adam. Nakil, denmişti. Çift sıra halinde marş. Saldırı Birimi Önderi Stawitzki altı SS'le gelmişti. Yakalarında eski Germen harfleri. Kasketlerinde kurukafalar. Geceydi, yağmur yağıyordu. Yakından, top gürültüsü. Berlin, Ruslar tarafından kuşatma altına alınmış: 22 Nisan 1945. Berlin'deki savaşın bitmesine birkaç gün kala, marş! Invaliden Sokağı boyunca, Lehrter İstasyonu'na birkaç metre kala, sağ taraftan moloz yığınlarına. Enkazların, taşların üzerinden geçerek. Dur. Hazır, ateş! Kurbanların bastırılmış çığlıkları. Kendi çığlığı da: Bir şey bilmiyorum. Tırnaklarının altındaki iğnelerle Sokrates.

Sekiz tutukludan biridir Albay Stähle. Gaziler eviyle mezarlığın kumandanı. Sorgulamada zaten ifadesi alındı, oldukça titiz bir sorgulamaydı. Tamam işte. Son sözleriydi. İfadesini verirken ara sıra inlediği duyuluyor. Siyasi bir mülteciyi kayırdığından iki yıl hapse mahkûm edildi. Bir Yahudi kadını saklamıştı. Başkomiser ve SS Saldırı Birimi Önderi Kurt Stawitzki geldi ve onu vurdurdu. *Götterdammerung* öncesi tasfiye. Stawitzki bayılırdı Wagner operalarına.

Dur! Hazır, ateş!

Biri sağ kaldı, yaralı, ölü numarası yaptı, Herbert Konsey; ve tanıklık etti, diyor Gri.

Ya Stawitzki?

Hani denir ya, huzur içinde öldü diye, öyleydi, 1959' da Bad Godesberg'de. 1900'de Kiel'de Kurt Stawitzki olarak dünyaya gelir. Okul. Silahlı milis birliği. Polis. 1933'te Gestapo. Güvenlik Polisi'nin ve Krakov Güvenlik Servisi'nin kumandanı. 1941'de savaşa girme emri, ö.b.v. Lemberg, 24.11.1943'e kadar. Ö.b.v.

Ne demek oluyor bu?

Özel bir vazifeyle.

11.1943'te Lemberg Güvenlik Polisi'nde Gestapo' nun komando bölümünün başı, bir Ölüm Komandosu'nun da lideri. Belzec'e yapılan sürgünlerde görev aldı, Özel Harekât Komandosu 1005'in bir birliğini toplu mezarları topraktan çıkarma işleminde kullandı. 1943 Ekimi'nde Gestapo Hamburg, ardından da Reich Güvenlik Başdairesi, özel komisyon 20 Temmuz. 1945'te Flossenbürg Toplama Kampı kumandan vekili. 1.5.1945'te Flensburg'daki Gestapo, orada Kurt Stein adına evraklar düzenleniyor, yanına para veriliyor. Ekim'de Bad Godesberg'de, 1953'ten başlayarak ölüm tarihine kadar Alman Araştırma Birimi'nde görevli olarak kayıtlara geçmiş.

Sıradan biyografilerden biri. Onu duyamayız. Bonn' daki mezarlıkta huzur içinde yatıyor.

Onu götürecek bir intikam meleği çıkmadı.

Ama.

Aması maması yok.

Uçağı biraz aşağılara doğru çektim. Bahçelere, yollara, evlere doğru, daha da alçaldım, artık açık seçik görebiliyordum villaları, iki yanında sık ağaçların sıralandığı yolları, evi, bahçeyi, orada duruyordu işte, beyaz pantolon, koyu renkte bir ceket, duruyor ve el sallıyordu, elinde bir beyaz mendil, anlaştığımız gibi. Kanatlarımı sağa sola yatırıp güneydoğuya doğru uçtum. Havaalanına gelmemesini içten içe dilemiştim. Uçuş meyda-

nındaki vedalaşmalardan hazzetmiyordum. Her şeyden önce de veda için getirilen çiçeklerden. Kalkışa geçmeden önce gizlice didik didik ediyordum onları. Uğursuzluk getireceklerine inanıyordum. O da batıl inanç diyordu buna. Buna rağmen bana kendi tılsımını, sigara tabakasını hediye etmişti. Ve şu sözcüğü yazdırmıştı içine: *Izobarlar*. İzobarların şansı. Ama şans getirecek bir yanı da kalmamıştı artık.

Ama.

Etzdorf'u uyarmalıydı. Dahlem'e güveniyordu o. Kendisine verdiği öğütlerin yerinde ve iyi olduğunu düşünüyordu.

Hayır, kendisinin öğrenmesi gerekirdi.

Başka bir yer için geçerli olabilir bu. Ama. Ne amacı? Amaların aması mı? Bunu diyen kim. İyice arkalardan biri. Şu. Hepsi Etzdorf'un hikâyesini anlatabilir.

Her şey yitip gitti. Ancak şehir çok önceleri düştü, diyor bir ses.

Bu kim?

O da arkalardan biri, diyor Gri.

Onun burada işi yok.

Olmaz olur mu, diyor Gri. Bu yerle uzak Doğu Prusya, birbirine bağlı. Bin kilometre yürüyerek yol almış, Doğu Prusya'dan buraya, kışın, eksi 26 derecede, kar kış demeden. Buraya vardığında başardığını düşünürken, üzerine bir kiriş düşüyor. Bombaların tahrip ettiği bir eve yerleşmişti. Kiriş de gel sen, düş. Öyle durup dururken.

Rusların önü sıra koşturdum hep. Ardımda da top gümbürtüsü. Şehirden ayrıldım. Kırk dört kışı. Şimdi ar-

tık şehir yerinde değil. Büsbütün harabe halinde. Ancak şehir önceden yok olmuştu, tam isminin değiştirildiği günde. Dört yüz yıl boyunca Pillkallen olan ismi Germenleştirilip Schlossberg yapıldı. Belde isimlerinin Almancalaştırılması. Pillkallen Slavcaydı, asla şatosu bulunmamış yere Schlossberg[1] ismini vermek. Germenleştirmek. Ve birden her şey anlamını yitirdi, anlıyor musunuz, şöyle denirdi hani: İnsan bardaktan, at yalaktan içer. Pillkallen'de tam tersi.

Evet, bir şehirden ismi alınmaz.

Günün birinde burada yatacağım aklımın ucundan bile geçmemişti. Kısrak sütü lafı bile.

Onurlandırılmanın da böylesi.

Bana sormadılar ama.

Bana da sormadılar, sanki çok umrumdaydı.

Bu hışırtı nereden geliyor?

Rüzgâr?

Hayır, yağmur. Günlerdir. Gök yarılmış gibi adeta. Şaraphanenin önünde gri bir perde. Yerel örgüt yöneticisiyle çiftçi önderi oradalar. Cumartesi, ikindi vakti. Kadeh tokuşturuyorlar. Alman şarkıları eşliğinde Alman şarabı. Roma kupalarından[2] içiyorlar. Burgonya kırmızısı. Tizian mavisi.

Konuşan kim?

Tiziano mavisi, deli saçması, Tiziano'nun kahverengileri vardır. Belli başlı bir kahverengi, kışın kayınların kuruyan yaprakları gibi, kıvrılmış, küçük midyeler gibi, öyle dururlar dallarda.

Yağmuru duyuyor musunuz?

Evet. Şaraphane gözden kayboldu.

1. (Alm.) Şato. (Ç.N.)
2. Ren şarabına özgü, ayaklı şarap bardağı. (Ç.N.)

Daha sonra bu konularla ilgili olarak, nasıl uçtukları, nasıl atış yaptıkları, uçakları nasıl düşürdükleri hakkında, öldürmeyi bir maceraya dönüştüren, bunları ısıtıp ısıtıp anlatan silah arkadaşlarının aksine, savaş anılarıyla ilgili olarak hiç konuşmadığını işittim. Sadece bir kez, o da perdeyle ayrılan odadayken, hava çatışmaları hakkında neden konuşmak istemediğine bir kez değinmişti. Dehşet bir olaydı. Gece yarısını geçiyordu. Atış yapmayı, vurmayı, altı vuruş gibi lafları sevmiyordum. Yabani hayvanlar gibi, hayvan gibi. Ve şunu da eklemeliyim ki, ne kadar tutarsız da gelse kulağa, bu görüşüm duyduğum hayranlığın bir nebze olsun azalmasına yol açmadı. O güç, o kararlılık, o azim, evet, en had safhaya ulaşan azim hoşuma gidiyordu, çarpışırken ve ölüme hazır halde, özgürlükten biçilen o pay.

İlyada'dan kıtalar biliyordum, eve gelen öğretmen hanımın da dediği gibi, *learned by heart*[1]:

Turnalar olsun ya da kaz sürüleri, uzun boyunlu
kuğulardan oluşma halk olsun
parıltılar içindeki bir kartal nehir boyunda otlayan
geniş kanatlı kuş sürülerinin içine nasıl dalarsa
Hektor da öyle bodoslama daldı kara gagalı gemiye.

Onu düşünüyordum. Bana verilen şeyleri, gümrükten ve ordudan sakınmam gereken evrakları, listeleri, korumam gereken kayıtları düşünüyordum. Ama her şeyden önce onu ve veda ânını. Verdiği cevabı hemen kavrayamamıştım. Ben döndükten sonra Berlin'de görüşüp görüşemeyeceğimizi sorduğumda duraksadı –bunu sıkça yapardı– büyük bir ihtimalle hayır, dedi. Neden hayır?

1. (İng.) Ezberlemiştim. (Y.N.)

Meksika'ya gideceğim. Harika, dedim. Ben de Avustralya'ya uçmayacağım, Atlantik üzerinden olacak uçuş. Doğudan batıya doğru Atlantik üzerinden uçan ilk kadın. Duraksadığını fark edince sordum. Yalnız mı gidiyorsun, diye. Hayır. Dostumun eşiyle. Ondan ayrılmak istiyor. Bütün bunlar iki gün önce olup biten şeyler. Bu da geçti aklımdan. O söz: Sen değil. Ve kalkış esnasında o bulutu gördüm. Biri diğerine benzemezken, yine de birbirlerini, onları karşılaştıracak denli andırıyorlar. Ama bu bulut biçimini daha önce hiç görmemiştim, bir bulut şeridi, mavi gökte beyaz, kaçan köpek deseni gibi ya da kıyıya çarpan, dar, bir kavis çizdikten sonra biraz yapak yapak, köpükler içinde ayrışan dalgalar gibi. Evet, bunlar kıyıya çarpıp da parçalanan bulutlardı.

Etzdorf bir başkasına ilk kez kendi hayatını anlatmıştı, diyor Gri, şimdi artık ne yapsa tekrar olacak. Değişim yok artık. Her şey çözünmüş ve yine de toplu. Buradan duyuluyor. Şaşılacak denli kolaydı, anlayan kişinin, onun perdenin arkasında olduğu bilinciyle. Dahlem ona şu şiiri tercüme etmişti.

Dal budak
Dertop edilmiş, bağlanmış:
Çalı kulübesi.
Dağılmış: önceki gibi.
Yine o hercümerç.

Dahlem de ona kendinden söz etmişti. Etzdorf da bu açılmanın kendisini sonsuza dek ona bağladığını düşünmüştü.

Artık bunu düşünmüyor mu peki?

Düşünmez olur mu.

Tabakayı buradaki bir pazardan aldım, diyor Gri, iki Almanya birleştikten hemen sonra, herkes paraya sıkışmışken. Bir tesadüf. Bu hikâyenin ardına düşmemi sağlayan garip tesadüflerden biri. Duvar yıkıldıktan hemen sonra, bitpazarında bir emekliye rastladım. Sosyalist dönemde yasak olan ve çatı katında tozlanan şeyleri, kitapları bir masaya boylu boyunca yaymıştı: "Narvik Fethediliyor", "Pike Bombardıman Uçaklarımız", "Tanklar İlerlerken", "Denizaltılarımız". Daha bir sürü ıvır zıvır, kışlık sosyal yardım markaları, sigara resimleriyle dolu albümler, Alman sömürgeleri, büyük Almanlar, film yıldızları, sigara ağızlıkları, mermi kovanlarından yapılma sönmeyen çakmaklar ve şu tabaka. Biraz hasarlı, dedi, eğri büğrü biraz, bir yerine de bir şey de saplanmış, ama hakiki gümüş. O kara günlerde briket ya da sigara karşılığında değiştirmek istiyordu. Kimse istemiyordu. Hasarlıydı. Bari bi' elma ve bi' yumurta ver.

Nerden mi eline geçmiş? Savaşın son günlerinde tahtalıköyü boylayan birinin ceketinin cebinden çıkmış. Adamı gömmüş, buraya, Gaziler Mezarlığı'na.

Gümüş tabaka da ölü gömücülüğü işinin karşılığında alması gereken ücretin yerine geçmiş. 50 mark, saf gümüş, damgalı üstelik.

Acemi hatasıydı. Akla gelebilecek en aptalca hata. Denizlerin ve çöllerin üzerinden geçen Etzdorf, Suriye'de rüzgâra karşı inişe geçeceğine rüzgârla inişe geçti. Uçak pistten çıkıp hendeğe girdi. Uçağın iniş takımı kırıldı, pervanesi paramparça oldu, motor yerinden kopup fırladı. Uçaktan hiç yara almadan çıkıyor. Etrafını saran, korku içindeki insanları sakinleştiriyor. Uçağın etrafında şöyle bir dolanıyor. Hasar, altından kalkılmayacak gibi değilmiş. Havalimanının komutanı, ilk kez uçak kullanan bir kadın gören o Fransız subay, Etzdorf'u avutmaya

çalışıyor, durup durup özür diliyor, sanki önüne çıkan hendek kendisiymiş gibi. Rüzgâr torbasını gösteriyor, yerli yerinde, tam talep edildiği gibi görünür bir yerde olduğunun altını çizmek için. Ben bilirimci ya da oh olsun der gibi bir izlenim de uyandırmıyor adam. Tepeden tırnağa müteessir. Etzdorf başını sallayıp kumandanla havalimanı binasına geçiyor, üzerinde oluklu tenekeden çatı, bir hangar, hemen yanında da taştan bir yapı ve kontrol kulesi. Subaylar önünde el pençe durmuş, Türk kahvesi ikram ediyorlar, emir erleri getirip masasına bir sürahi su koyuyorlar. Kumandan kahvesine şeker alıp almayacağını soruyor, Etzdorf da, *oui*, *merci*,[1] diyor. Nöbetçi subay bir hekim çağırmak istiyor. Ama Etzdorf ağrı sızısının olmadığını söylüyor. Ufacık gülünç bir sıyrık, hepsi bu. Gülümseyip kahvesini yudumluyor. Uzanmak ister miymiş? Hayır, diyor, iyiymiş. Ama banyo yapmak ya da duş almak istermiş.

Ama öncesinde yurda giriş evraklarını doldurmak istiyor. Masanın başına geçiyor, yüzü uçuş rüzgârından kıpkırmızı, uçuş gözlüğünün bıraktığı izler hâlâ görünüyor. Suyu içiyor, sürahiden bardağına tekrar su döktürüyor. Arkasındaki camın hemen önünde küçük bir zeytin ağacı duruyor. Neşter biçimindeki yaprakların gölgesi yere düşüyor. Yarı dolu bir halde yanında taşıdığı dolmakalemle yazıyor. İlk uçuşunda akmıştı, deri ceketinde hâlâ görünen bir mürekkep lekesi, koyu renkli, kalbinin hemen altında. Ceket cebinden bir tabaka çıkarıyor ve kumandana bir sigara ikram ediyor, adam ilkin duraksasa da kabul ediyor, bir kadının kendisine ateş uzatmasına şaşırarak.

Etzdorf birkaç nefes çekiyor, sonra sigarasını söndürüyor. Tabakasını bir zarfa sarıp üzerine de bir isimle ad-

1. (Fr.) Evet, teşekkürler. (Y.N.)

res yazıyor. Bir telgraf kâğıdınaysa, yaralanmadım, yazıyor. Verilecek mi bunlar? Biraz bekleyiniz, diyor ve kendine çekidüzen verebilmek için müsaade istiyor. Kumandan kendi odasını tahsis ediyor. Etzdorf odaya giriyor ve akabinde de odanın hemen yanındaki banyoya.

Dahlem'i düşünmüş olmalı. Kendisine bu irtibatı sağlayan oydu. Buna casusluk da denebilir, uçuş esnasında bu söz sıkça hatrına düşmüş ve yakalanması halinde başına gelebilecekleri düşünmüş olmalı. Kurşun damga vurulmamış yasaklı bir film kamerası, bir de makineli tabanca. Doğuracağı sonuçlar da kendisini meşgul etmiş olmalı. Skandal. Diplomatik kargaşa. Ki bu raddeye varmıştı da işin ucu. İki taraf da, hem Fransız hem Alman tarafı, olayı gizliden ele alıp ölülere karşı korunması gereken usul gereği ağzını açmadı. Basın şöyle girerdi manşetten: Uçak düştü. Kadın pilot rüzgârla inişe geçti. Silah işine karışmış. Casusluk. Skandal olurdu. Ama böyle, bir kahraman olarak yerlere göklere sığdıramayacaklar. Dahlem'se bu konuyla ilgili olarak onunla asla konuşmadı, onu uyarmadı, nasıl davranması gerektiğini anlatmadı. Etzdorf yüzünü yıkıyor.

Tuvalete giriyor, bütün bu adamların önünde tertemiz yatmak istiyor, mümkün mertebe temiz. Kan da gözyaşı gibi temiz bir sıvı. Kanla kirletemez insan kendisini, hele hele askerler. Bunda itici bir şey yok. Ellerini, yüzünü yıkıyor, subayların, içerisinde bir av tüfeği olduğunu düşündükleri deri çantasının fermuarını açıp makineli tabancasını çıkarıyor.

Hemen akabinde iki el ateş ediliyor.

Sabaha karşı uykuya dalmış olmalıyım, diyor, ikimizin de sessiz kaldığı bir andı. Uyandığımda, yerdeki parkeye düşen ince bir huzme gördüm. Ve odayı, içimi gör-

düm, bu sessizlikte. Ta ki bir horoz ötünceye kadar. Öyle oldu ki, sanki dünya açıldı.

O horoz adeta çocukluğumun uzak diyarlarından seslenir gibi öttü.

Nefes alıp verişini belirgin bir şekilde duyuyordum, sanki perdeye biraz daha yaklaşmıştı.

Uçmak ömre bedeldir, öyle mi?

Belki de.

Pek öyle olmadığını düşünüyorum.

Kim bilir.

Böyle olmuş olabilir, diyor Gri. Geç oldu. Artık gitmeniz gerekiyor. Kış saati uygulaması. Kapılar şimdi kapatılır.

Sonsöz

Bu kitap bir roman olmasaydı, yararlandığım kitapların listesi uzadıkça uzardı. Ama bu halde, bu iş için önemli olan yedi kitabın öne çıkarılması gerekiyor. İlkin, Marga v. Etzdorf'un hayatını ve yaptığı uçuşları anlattığı *Kiek in die Welt* (Aleme Dikiz). Telif hakkı 1931'i gösteriyor, ancak kitapta Marga v. Etzdorf için bir anma yazısı da yer aldığından, ölümünden sonra, yani 1933'te basılmış olmalı. Japonya ve Kanarya Adaları'na yaptığı uçuşları yazarken onun anlatılarını esas aldım.

Ek olarak:

Des Herrn Christian Ewald von Kleist Sämtliche Werke (Herr Christian Ewald von Kleist'ın Toplu Eserleri), Berlin, 1766.

Saul Friedländer, *Die Jahre der Vernichtung: 1939-1945* (Yokoluş Yılları: 1939-1945), Münih, 2006.

Mario R. Dederichs, *Heydrich*, Münih, 2005.

Evelyn Zegenhagen, *Schneidige deutsche Madel* (Tuttuğunu Koparan Alman Kızları), 1918-1945 yılları arasındaki kadın pilotlar, Göttingen, 2007.

Flucht und Vertreibung der deutschen Bevölkerung: 1945/46 Kreis Greifenberg in Pommern (Alman Halkının Kaçışı ve Ko-

vuluşu: 1945-46 Greifenberg Bölgesi, Pomeranya), hazırlayan: Fritz Baatz, Münster, 1994.

Haiku und Haiga (Haiku ve Haiga).

Yayımlayan: Moyland Müzesi Vakfı, Von der Grinten Koleksiyonu, Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Joseph Beuys Arşivi.

Bedburg-Hau, 2006, Hotei Publishing, Amsterdam'ın katkılarıyla.

Orijinalden beş *haiku* alındı ve burada çevirileri yer alıyor:

s. 38

Kapıma dayanmış
Çamlar – iki dost
Geçmiş zamanlardan.

s. 60

"Yapraklar, yapraklar!"
diye serzenişte sesleri de
Ağaçtaki kargaların.

s. 67

Var mıdır bir gökyüzü,
kendini verebileceğin?
Yaz yağmurunda karga.

s. 67

Bir şapkayı geceleyin
başına geçiriyor ay, aklındaki
bostan korkuluğu!

s. 132 ve 142

Bugün gün gibi ortada
Bugün de gün gibi ortada
Fuji no yama!

Dışişleri Bakanlığı'na siyasi arşivinden, Alman Müzesi'ne de arşivinden yararlanırken evrakları anlaşılır kılma adına yaptığım çalışmalarda esirgemedikleri yardımlarından ötürü teşekkür ederim.

Fuji Dağı tırmanışına ve Marga von Etzdorf'un ölümüne ilişkin bilgiler Dışişleri Bakanlığı'nın evraklarından alınmadır.

Toplumsal ütopyaların yitirilmesine odaklanan Uwe Timm, çağdaş Alman edebiyatının en seçkin isimlerinden biri olarak tanımlanıyor.

Türk okurun yakından tanıdığı Alman yazar Uwe Timm, ülkesinin tarihine farklı bir açıdan ışık tuttuğu *Yarıgölge*'de, okuru Berlin'deki Gaziler Mezarlığı'na götürüyor. Önemli şahsiyetlerin yattığı mezarlar dile geliyor, ölüler kendilerini anlatmaya başlıyor. Almanya'nın ilk kadın pilotlarından Marga von Etzdorf da onlardan biri.

1931'de Almanya'dan Japonya'ya tek başına uçan ilk kadın pilot olarak tarihe geçen Etzdorf, büyük yankı uyandıran bu uçuştan sonra Alman diplomat ve eski savaş pilotu Christian von Dahlem'le tanışır. Birbirlerine içdünyalarını açtıkları benzersiz bir gece yaşarlar. Ancak "göklerin kızı"nın kısacık ömrü, hiç beklenmedik bir biçimde son bulacaktır.

Marga von Etzdorf'un sıradışı hayatının izlerini sürerken Almanya'nın adım adım İkinci Dünya Savaşı'na sürüklenişine, karanlığa gömülmeden önce "yarıgölge"ye girişine de tanıklık edecek okur.

Kapak resmi: PHILLIP JONES

ISBN 978-975-07-1546-

9 789750 715464

18 TL
KDV DAHİL